

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า ตำรา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดชุมชนจริยธรรม เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมสู่การแก้ปัญหาคความขัดแย้งของชุมชน เรื่อง กระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมจากอัตลักษณ์ต้นทุนศรัทธาเดิมและเพื่อความเป็นลำดับขั้นตอนและสอดคล้องของงานวิจัย ดังนั้นผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559)
2. แนวคิดเรื่องชุมชน
3. แนวคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
4. แนวคิดเกี่ยวกับสังคมสีเขียว นวัตกรรมทางสังคมสู่การพัฒนาที่ทั่วถึงและยั่งยืน
5. แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์
6. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสังคมวิทยา
7. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับจิตวิทยาสังคม
8. แนวคิดทฤษฎีปรากฏการณ์ทางสังคม
9. แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรม
10. แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งในชุมชน
11. แนวคิดชาตินิยม
12. แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรม
13. บริบทชุมชน
14. หลักพระพุทธธรรม ศรัทธา 4 พรหมวิหาร 4 จริต 6
15. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษารายละเอียดและหัวข้อดังต่อไปนี้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555 - 2559

1. ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมในสังคม

การพัฒนาประเทศ ในห้วงห้าทศวรรษที่ผ่านมาสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นประชาชนมีงานทำและมีความมั่นคงในอาชีพมากขึ้น รายได้เฉลี่ยของประชาชนเพิ่มสูงขึ้นปัญหาทางงานจึงลดลงในด้านบริการสังคมประชาชนเข้าถึงบริการทางสังคมได้มากขึ้นส่งผลให้ประชาชน โดยเฉพาะได้รับการศึกษาและสามารถเข้าถึงสาธารณูปโภคพื้นฐานอันเป็นปัจจัยจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตได้ทั่วถึงมากขึ้นสุขภาพอนามัยโดยเฉลี่ยของประชาชนดีขึ้นและมีอายุยืนยาวขึ้นอย่างไรก็ดีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจสังคมและการเข้าถึงสิทธิและกระบวนการทางยุติธรรมยังเป็นปัญหาสำคัญในสังคมไทยความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยนั้นมีทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมืองการปกครองในด้านเศรษฐกิจรายได้และการถือครองทรัพย์สินมีความแตกต่างกันมากซึ่งสะท้อนถึงการขาดโอกาสและความไม่ยุติธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสทางอาชีพรวมทั้งโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมที่เอื้อประโยชน์ต่อเฉพาะบางกลุ่มทำให้ยังมีช่องว่างมากระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ระหว่างอาชีพระหว่างสาขาเศรษฐกิจและระหว่างพื้นที่ ภูมิภาคและระหว่างเมืองกับชนบทนอกจากนี้คุณภาพของบริการทางสังคมมีความเหลื่อมล้ำกันมากในระหว่างเมืองกับชนบทในขณะที่การเข้าถึงบริการทางสังคมยังไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการผู้สูงอายุและประชาชนในพื้นที่ห่างไกลนอกจากนี้ประชาชนบางกลุ่ม โดยเฉพาะคนยากจนและขาดความรู้มักจะถูกกีดกันออกจากระบบกฎหมายถูกกดขี่โดยระบบกฎหมายขาดสิทธิที่ได้รับการยอมรับและมีความเปราะบางต่อการถูกเอาเปรียบจากหน่วยงานภาครัฐที่เลือกปฏิบัติแสวงหาสินบนหรือเลือกเข้าข้างผลประโยชน์ของผู้มีอิทธิพลในด้านความเทียมทางเพศมีพัฒนาการในทิศทางที่ดีขึ้นมากอย่างไรก็ดีสัดส่วนของผู้หญิงที่ได้รับเลือกตั้งในรัฐสภาองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและตำแหน่งผู้บริหารระดับสูงในภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนยังต่ำจึงยังมีบทบาทในการตัดสินใจในระดับนโยบายและการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศได้น้อยสถานการณ์ดังกล่าวข้างต้นบ่งชี้ว่าความไม่สมดุลของการพัฒนาและความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ดังนั้นการกำหนดแนวทางการพัฒนาในระยะ 5 ปีข้างหน้าจึงต้องวิเคราะห์หารากของปัญหาที่ทำให้สังคมไทยมีความเหลื่อมล้ำขาดความมั่นคง พิจารณาถึงความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นและเป็นอุปสรรคต่อการสร้างความเป็นธรรมและลดช่องว่างในสังคมไทยในอนาคตและหาแนวทางในการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีแก่คนบนพื้นฐานของการสร้างสังคมคุณภาพเป็นธรรมและการพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ให้สามารถปรับตัวสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงจาก

ภายนอกและภายในประเทศที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2554 : 25 - 38)

1.1 สถานการณ์การเปลี่ยนแปลง

การพัฒนาประเทศ ในห้วงห้าทศวรรษที่ผ่านมาสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นประชาชนมีงานทำและมีความมั่นคงในอาชีพมากขึ้น รายได้เฉลี่ยของประชาชนเพิ่มสูงขึ้นปัญหาอาจจนถึงลดลงในด้านบริการสังคมประชาชนเข้าถึงบริการทางสังคมได้มากขึ้นส่งผลให้ประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้รับการศึกษาและสามารถเข้าถึงสาธารณูปโภคพื้นฐานอันเป็นปัจจัยจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตได้ทั่วถึงมากขึ้นสุขภาพอนามัยโดยเฉลี่ยของประชาชนดีขึ้นและมีอายุยืนยาวขึ้นอย่างไรก็ดีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจสังคมและการเข้าถึงสิทธิและกระบวนการทางยุติธรรมยังเป็นปัญหาสำคัญในสังคมไทยความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยนั้นมีทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมืองการปกครองในด้านเศรษฐกิจรายได้และการถือครองทรัพย์สินมีความแตกต่างกันมากซึ่งสะท้อนถึงการขาดโอกาสและความไม่ยุติธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสทางอาชีพรวมทั้งโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมที่เอื้อประโยชน์ต่อเฉพาะบางกลุ่มทำให้ยังมีช่องว่างมากระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ระหว่างอาชีพระหว่างสาขาเศรษฐกิจและระหว่างพื้นที่ภูมิภาคและระหว่างเมืองกับชนบทนอกจากนั้นคุณภาพของบริการทางสังคมมีความเหลื่อมล้ำกันมากในระหว่างเมืองกับชนบทในขณะที่การเข้าถึงบริการทางสังคมยังไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการผู้สูงอายุและประชาชนในพื้นที่ห่างไกลนอกจากนั้นประชาชนบางกลุ่ม โดยเฉพาะคนยากจนและขาดความรู้มักจะถูกกีดกันออกจากระบบกฎหมายถูกกดขี่โดยระบบกฎหมายขาดสิทธิที่ได้รับการยอมรับและมีความเปราะบางต่อการถูกเอาเปรียบจากหน่วยงานภาครัฐที่เลือกปฏิบัติแสวงหาสินบนหรือเลือกเข้าข้างผลประโยชน์ของผู้มีอิทธิพลในด้านความเทียมทางเพศ มีพัฒนาการในทิศทางที่ดีขึ้นมากอย่างไรก็ดีสัดส่วนของผู้หญิงที่ได้รับเลือกตั้งในรัฐสภาองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและตำแหน่งผู้บริหารระดับสูงในภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนยังต่ำจึงยังมีบทบาทในการตัดสินใจในระดับนโยบายและการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศได้น้อยสถานการณ์ดังกล่าวข้างต้นบ่งชี้ว่าความไม่สมดุลของการพัฒนาและความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ดังนั้นการกำหนดแนวทางการพัฒนาในระยะ 5 ปีข้างหน้าจึงต้องวิเคราะห์หารากของปัญหาที่ทำให้สังคมไทยมีความเหลื่อมล้ำขาดความมั่นคง พิจารณาถึงความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นและเป็นอุปสรรคต่อการสร้างความเป็นธรรมและลดช่องว่างในสังคมไทยในอนาคตและหาแนวทางในการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีแก่คนบนพื้นฐานของการ

สร้างสังคมคุณภาพเป็นธรรมและการพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ให้สามารถปรับตัว สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกและภายในประเทศที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

1.2 การวิเคราะห์ปัจจัยเสี่ยง

ผลการพัฒนาที่ผ่านมาส่งผลให้เศรษฐกิจสังคมและการเมืองของประเทศมีความก้าวหน้าในหลายด้านแต่ในขณะเดียวกันก็ส่งผลให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจโครงสร้างทางสังคมและโครงสร้างทางอำนาจมีความบิดเบือนไม่เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว และเป็นความเสี่ยงที่อาจทำให้ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมรุนแรงมากขึ้นรวมทั้ง บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ปัญหาเชิงโครงสร้างดังกล่าวและความเสี่ยง ต่อการสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำที่สำคัญมีหลายประการดังนี้

1.2.1 ด้านโครงสร้างเศรษฐกิจบิดเบือนไม่เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็น ปัจจัยเสี่ยงที่จะทำให้เกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจเป็นโครงสร้างที่เอื้อประโยชน์ต่อเจ้าของทุน มากกว่าแรงงานภาคอุตสาหกรรมมีบทบาทและผลิตภาพสูงกว่าภาคเกษตรมากทั้งพึ่งพิงการ ส่งออกในสัดส่วนที่สูงในขณะที่เศรษฐกิจภายในมีสัดส่วนต่ำและวิสาหกิจขนาดกลางและ ขนาดย่อมยังอ่อนแอโครงสร้างดังกล่าวเป็นความเสี่ยงที่จะเป็นอุปสรรคต่อการลดความ ช่องว่างทางเศรษฐกิจและภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่เข้มข้นขึ้น ทำให้ภาคอุตสาหกรรม มีความก้าวหน้ามากกว่าภาคเกษตรและกลุ่มทุนมีอำนาจการต่อรองและมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ นโยบายของรัฐบาลลักษณะของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจึงเอื้อต่อกุมเจ้าของทุน มากกว่าเจ้าของแรงงานในขณะที่โครงสร้างภาษีที่ไม่เป็นธรรมการพึ่งพิงภาษีทางอ้อมเป็น สัดส่วนที่สูงกว่าภาษีทางตรงทำให้เกิดการผลักภาระและมีโครงสร้างที่เอื้อประโยชน์ต่อฐาน รายได้ที่ไม่ใช่ผลตอบแทนแรงงาน (Non - wages) และรายได้จากทรัพย์สินมากกว่ารายได้ ที่เป็นตอบแทนค่าแรงงานขณะที่การลดหย่อนและการให้ประโยชน์ทางภาษีก็เอื้อต่อกุม รายได้ระดับบนมากกว่าระดับล่าง โดยที่ผู้มีรายได้สูงมีช่องทางลดหย่อนมากซ้ำเติมให้เกิด ความเหลื่อมล้ำในด้านรายได้ทำให้ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจแตกต่างกันมากในระดับพื้นที่ กลายเป็นความขัดแย้งทั้งมีการผูกขาดทางการค้าเป็นอุปสรรคต่อการสร้างโอกาสทางธุรกิจ สำหรับรายย่อยธุรกิจขนาดกลางขนาดย่อมพัฒนาไปได้ช้ากว่าธุรกิจขนาดใหญ่และมีผลิตภาพ ต่ำเข้าถึงเทคโนโลยีและข้อมูลข่าวสารได้น้อยกว่ารวมทั้งมีอำนาจต่อรองในเชิงนโยบายน้อยกว่า ในขณะที่การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนยังก้าวหน้าช้าจึงไม่สามารถเป็นแหล่งสร้างงานและ รายได้หลักของประชาชนจึงเป็นปัจจัยหลักให้ประชาชนย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองซึ่งส่วนใหญ่เป็น

แรงงานทักษะและค่าแรงต่ำกลายเป็นปัญหาคนยากจนเมืองที่มีช่องว่างทางสังคมกับกลุ่มชนชั้นกลางและกลุ่มรายได้สูงมากทำให้การกระจายความมั่งคั่งและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจทั้งด้านรายได้การถือครองสินทรัพย์ทางการเงินและทรัพย์สินถาวร โดยเฉพาะที่ดินยังมีความเหลื่อมล้ำมากเป็นปัญหาหลักของสังคมในปัจจุบันและกลายเป็นความเสี่ยงที่จะยิ่งทำให้เกิดช่องว่างในสังคมที่รุนแรงขึ้นได้ในอนาคต

1.2.2 ด้านโครงสร้างทางสังคมยังมีช่องว่างทางสังคมระหว่างชนชั้นทั้งในด้านองค์ความรู้การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารคุณภาพบริการทางสังคมที่แตกต่างกันมากผู้ด้อยโอกาสยังไม่สามารถเข้าถึงบริการทางสังคมได้อย่างทั่วถึงและแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่ยังไม่มีหลักประกันทางสังคมรวมทั้งยังขาดความสมดุลระหว่างโอกาสของหญิงและชายพบว่าคุณภาพบริการด้านการศึกษาและด้านสาธารณสุขยังแตกต่างกันมาก สะท้อนให้เห็นทั้งจากผลการประเมินสถานศึกษาผลการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษารายพื้นที่และการกระจายทรัพยากรทางสาธารณสุขรายพื้นที่ด้านความเท่าเทียมระหว่างหญิงและชายมีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้นเด็กทั้งชายและหญิงได้รับโอกาสในการศึกษาภาคบังคับขั้นพื้นฐานอย่างเท่าเทียมกันและในการศึกษาระดับสูงขึ้นไปอัตราส่วนระหว่างหญิงและชายใกล้เคียงกันแต่โอกาสของผู้หญิงเริ่มมีข้อจำกัดมากขึ้นสาขาการศึกษาของนักศึกษาหญิงและชายยังคงสะท้อนให้เห็นเจตคติและค่านิยมดั้งเดิมของสังคมไทยที่คาดหวังให้หญิงและชายเรียนสาขาที่เหมาะสมกับบทบาทดั้งเดิมและความเสี่ยงที่สำคัญคือ โอกาสของผู้หญิงในภาคการเมืองทั้งระดับชาติและการเมืองท้องถิ่นและการเป็นผู้บริหารระดับสูงในภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนยังมีน้อยสัดส่วนหญิงต่อชายยังต่ำ

1.2.3 ด้านการเข้าไม่ถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติทำให้ชุมชนสูญเสียความสามารถในการพึ่งตนเองการพัฒนาเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นการขยายตัวเชิงปริมาณมาเป็นเวลายาวนาน ทำให้กลุ่มทุนตักตวงผลประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติมากเกินไปขณะที่ชุมชนไม่สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ โดยเฉพาะคนยากจนที่อาศัยและพึ่งพาป่าเป็นแหล่งอาหารสำคัญทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ลดลงต้องอาศัยแหล่งอาหารจากภายนอกชุมชนที่มีต้นทุนสูงขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศเป็นตัวเร่งให้เกิดความยากลำบากในการดำรงชีวิตของคนในชุมชนชนบทควบคู่กับการพัฒนาอุตสาหกรรมที่รุกล้ำพื้นที่เกษตรกรรมและแหล่งทำมาหากินทำให้เกิดเป็นต้นทุนของชุมชนเพราะก่อให้เกิดมลพิษส่งผลกระทบต่อสุขภาพของคนในชุมชน นอกจากนี้อิทธิพลของกลุ่มทุนต่อนโยบายต่าง ๆ ส่งผลให้

ชุมชนมีช่องทางน้อยลงในการทำมาหากินในท้องถิ่นและไม่สามารถดูแลรักษาอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเต็มที่

1.2.4 ด้านการทุจริตประพตติมิชอบยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญในการบริหาร
ราชการแผ่นดินทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยเฉพาะเรื่องบทบาทกรรมการความเชื่อถือ
ผู้บริหารความรับผิดชอบต่อสังคมและการให้ความสำคัญกับลูกค้าในส่วนของภาคประชาชน
มีความตื่นตัวทางการเมืองสูงขึ้นมีการใช้สิทธิลงคะแนนเลือกผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง
รวมทั้งการเข้าร่วมตรวจสอบทางการเมืองกันมากขึ้นปัญหาการเข้าถึงสิทธิและกระบวนการ
ยุติธรรมที่เสมอภาคของคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมไทย ยังเป็นอุปสรรคต่อการสร้างความเป็น
ธรรมให้เกิดขึ้นเช่นปัญหาการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ตำรวจในด้านการทุจริต
คอร์รัปชันการละเว้นหรือเลือกปฏิบัติต่อประชาชนปัญหาความไม่เท่าเทียมของกระบวนการ
ยุติธรรมในสังคมไทยเช่นการเลือกปฏิบัติในการบังคับใช้กฎหมายเป็นต้นนอกจากนั้นการ
ทำงานที่ไม่มีประสิทธิภาพ เลือกปฏิบัติและการละเลยการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของ
ภาครัฐทั้งในส่วนกลางและท้องถิ่นทำให้เกิดความไม่เสมอภาคและเกิดความเหลื่อมล้ำใน
สังคมไทย นอกจากนี้ช่องทางในการรับเรื่องร้องเรียนต่าง ๆ มีความล่าช้าและไม่เพียงพอ
ต่อความต้องการของประชาชนเป็นต้น

1.3 การสร้างภูมิคุ้มกัน

จากการวิเคราะห์ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต ซึ่งให้เห็น
ถึงความเหลื่อมล้ำในสังคมที่เป็นผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในสังคมและอาจทวีความรุนแรงในอนาคตจำเป็นต้อง
สร้างภูมิคุ้มกันให้สังคมไทยสามารถบริหารจัดการปัจจัยเสี่ยงดังกล่าวข้างต้นได้ภูมิคุ้มกันที่
สำคัญได้แก่

1.3.1 ทุกคนในสังคมไทยมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมที่ป้องกันมิให้
ตกอยู่ในวงจรความยากจนและความอดอยากมีความมั่นคงในอาชีพได้รับการคุ้มครองทาง
สังคมอย่างทั่วถึงเข้าถึงบริการทางสังคมและทรัพยากรอย่างเป็นธรรม

1.3.2 กลุ่มผู้ด้อยโอกาสได้รับโอกาสและการพัฒนาศักยภาพอย่างทั่วถึงและเท่า
เทียมกันสมาชิกทุกคนได้รับการยอมรับอย่างเท่าเทียมกันและสร้างโอกาสให้กลุ่มผู้ด้อยโอกาส
สามารถเข้าถึงทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ได้

1.3.3 ประชาชนมีการเสริมสร้างความเข้มแข็งเป็นพลังร่วมของสังคมไทยมีการ
เสริมพลังให้

เกิดมากขึ้นที่จะพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ และสามารถมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการพัฒนาประเทศท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

2.3.4 ทุกคนสามารถอยู่ในชุมชนและสังคมที่ยืดหยุ่นเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันมีค่านิยมร่วมในการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขระหว่างกลุ่มคนระหว่างพื้นที่และระหว่างวัย พึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

1.4. วัตถุประสงค์และเป้าหมาย

1.4.1 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อสร้างโอกาสให้ทุกคนในสังคมไทยเข้าถึงบริการทางสังคมที่มีคุณภาพและสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี โดยเฉพาะกลุ่มคนยากจนคนด้อยโอกาส แรงงานนอกระบบแรงงานต่างด้าวรวมทั้งชนกลุ่มน้อยและต่างชาติพันธุ์
- 2) เพื่อสร้างโอกาสการเข้าถึงแหล่งทุนปัจจัยโครงสร้างพื้นฐานและทรัพยากรที่จะเป็นฐานการประกอบอาชีพที่มั่นคงยกระดับรายได้ สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมและยกระดับคุณภาพชีวิตให้ทุกคนในสังคมไทย
- 3) เพื่อสนับสนุนให้ประชาชนทุกคนได้รับการคุ้มครองสิทธิพื้นฐานอันพึงมีพึงได้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาคการทำและบังคับใช้กฎหมายให้เกิดประโยชน์ต่อทุกคน
- 4) เพื่อสร้างความโปร่งใสในกระบวนการตัดสินใจของระบบบริหารราชการแผ่นดินบนพื้นฐานของการใช้หลักนิติธรรมหลักคุณธรรมและจริยธรรมและหลักผลประโยชน์ส่วนรวมของประเทศรวม ทั้งยึดหลักความมีอิสระและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์
- 5) เพื่อสนับสนุนให้ภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาคความเหลื่อมล้ำและความขัดแย้งในสังคมไทยและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

1.4.2 เป้าหมายการพัฒนา

- 1) การกระจายรายได้และการคุ้มครองทางสังคมในภาพรวมของประเทศ มีคุณภาพและครอบคลุมอย่างทั่วถึงลดความแตกต่างด้านคุณภาพบริการทางสังคมในระหว่างพื้นที่และกลุ่มคน
- 2) การแข่งขันทางธุรกิจมีความเป็นธรรมมากขึ้นธุรกิจขนาดกลางขนาดย่อมวิสาหกิจ

ชุมชนและเศรษฐกิจนอกระบบมีสัดส่วนและบทบาทมากขึ้นในระบบเศรษฐกิจ

- 3) ลดการผูกขาดทางการค้าและการสร้างควมรับผิดชอบต่อสังคมของภาคธุรกิจเอกชนรวมทั้งความรับผิดชอบต่อผู้บริโภคและผู้มีส่วนได้เสียอื่น ๆ
- 4) ความเท่าเทียมทางเพศมีมากขึ้นทั้งในเรื่องรายได้โอกาสทางอาชีพและโอกาสทางการเมืองและการดำรงตำแหน่งในระดับสูงและบริหารจัดการ
- 5) ยกระดับสำนึกความเป็นพลเมืองในสังคมไทยให้สูงขึ้นและเสริมสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยในสังคมไทย
- 6) ยกระดับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนให้เป็นฐานในการสร้างความมั่นคงให้คนยากจนและผู้ด้อยโอกาสในการรับมือจากวิกฤตต่าง ๆ
- 7) ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้สะดวกขึ้น
- 8) ลดปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน

1.4.3 ตัวชี้วัด

- 1) ดัชนีชี้วัดความมั่นคงของรายได้ที่อยู่อาศัยการทำงานการศึกษาคุณภาพการศึกษาคูแลสุขภาพ
- 2) สัดส่วนรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรที่มีรายได้สูงสุดร้อยละ 10 แรกกับกลุ่มที่มีรายได้ต่ำร้อยละ 10 สุดท้าย
- 3) สัดส่วนประชากรที่สามารถเข้าถึงการคุ้มครองทางสังคมที่มีคุณภาพจำแนกตามเพศอายุ อาชีพในระบบและนอกระบบและสัดส่วนของแรงงานนอกระบบประกันสังคมที่เข้าถึงระบบสวัสดิการสังคมของกำลังแรงงานทั้งหมด
- 4) ระบบการคุ้มครองผู้บริโภคมีมาตรฐานที่ดีขึ้น
- 5) สัดส่วนผู้หญิงที่ได้รับเลือกตั้งหรือแต่งตั้งเป็นผู้แทนในรัฐสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและตำแหน่งผู้บริหารระดับสูงของราชการและช่องว่างรายได้หรือผลตอบแทนแรงงานชายและหญิง
- 6) การเป็นสมาชิกในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืององค์การกุศลและกลุ่มสมาคม
- 7) สัดส่วนของประชาชนที่ได้รับคำปรึกษาทางกฎหมายโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย
- 8) ดัชนีภาพลักษณ์การทุจริตประพฤติมิชอบ

1.5. แนวทางการพัฒนา

1.5.1 การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทย สามารถจัดการความเสี่ยงและสร้างโอกาสในชีวิตให้แก่ตนเองโดยสร้างความแข็งแกร่งให้ เศรษฐกิจฐานรากและการสร้างโอกาสเศรษฐกิจให้คนฐานล่างซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในประเทศ โดยสร้างโอกาสการเข้าถึงแหล่งทุนการประกอบอาชีพจัดให้มีสินเชื่อที่สอดคล้องกับ ความ ต้องการของชุมชนและธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมรวมทั้งส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพที่ สอดคล้องกับศักยภาพภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่นให้มีการพัฒนาต่อยอดได้มาตรฐานเป็นที่ ยอมรับทั้งในประเทศและต่างประเทศรวมทั้งการยกระดับการคุ้มครองแรงงานเพื่อสร้างความ เป็นธรรมในการกำหนดค่าจ้างและสภาพแวดล้อมในการทำงานและสนับสนุนการจัดหาที่อยู่ อาศัยของผู้มีรายได้น้อยและการเข้าถึงระบบสาธารณสุขไปไกลให้มีความสอดคล้องกับกรอบ แผนนโยบายที่อยู่อาศัยแห่งชาติและเมืองน่าอยู่ รวมทั้งแก้ปัญหาชุมชนแออัดในเมือง ดำเนินการร่วมกับภาคธุรกิจเอกชนทั้งมีการปรับระบบการคุ้มครองทางสังคมให้ครอบคลุม ทุกคนอย่างทั่วถึงสอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นด้วยการกำหนดนโยบาย มาตรการทางกฎหมายและทางสังคมในการจัดหลักประกันทางสังคมสวัสดิการสังคม สวัสดิการแรงงานและสังคมสงเคราะห์ให้ประชาชนและกลุ่มด้อยโอกาสอย่างเท่าเทียมกัน ควบคู่กับการพัฒนาระบบข้อมูลให้มีมาตรฐานสามารถเชื่อมโยงกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังส่งเสริมการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดความเป็นธรรมโดยปรับโครงสร้างภาษีที่เน้น ภาษีทางตรงมากขึ้น โดยเฉพาะภาษีที่จัดเก็บจากฐานรายได้ที่ไม่ใช่ผลตอบแทนแรงงานหรือ ผลตอบแทนจากการทำงานส่งเสริมการกระจายสิทธิการถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดินสำหรับ เกษตรกรไร้ที่ดินทำกินและเกษตรกรยากจนปรับปรุงกฎหมายกฎระเบียบให้ชุมชนเข้าถึงและ ใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างทั่วถึงและบังคับใช้กฎหมายโดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของกฎหมาย เป็นหลักรวมทั้งการปรับระบบการจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่ และกลุ่มที่ต้องการการพัฒนาและส่งเสริมการใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศในการพัฒนา อาชีพและยกระดับคุณภาพชีวิตรวมทั้งการคุ้มครองผู้บริโภคเปิดช่องทางการเข้าถึงและใช้ ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสมกับทักษะและอาชีพให้กับ แรงงานเป็นการสร้างทางเลือกและเพิ่มโอกาสการแสวงหารายได้รวมทั้งการใช้เทคโนโลยี สารสนเทศเพื่อประโยชน์ต่อการสร้างองค์ความรู้เพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคและส่งเสริมบทบาท ของภาคธุรกิจเอกชนในการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมแก่คนในสังคมไทย โดยการรณรงค์และการให้ผลประโยชน์ทางภาษีสำหรับภาคธุรกิจที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อ

รับผิดชอบทางสังคมและวิชาชีพเพื่อสังคมเป็นการสนับสนุนการสร้างความเป็นธรรมต่อ
แรงงานผู้บริ โภคชุมชนและสังคม

1.5.2 การจัดการบริการทางสังคมให้ทุกคนตามสิทธิพึงมีพึงได้เน้นการสร้าง
ภูมิคุ้มกันระดับปัจเจกและสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในการพัฒนาประเทศ
โดยสร้างโอกาสอย่างเป็นธรรมให้กลุ่มด้อยโอกาสสามารถเข้าถึงบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ
อย่างเท่าเทียมและทั่วถึงโดยการสนับสนุนการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นตามกรอบที่รัฐธรรมนูญ
กำหนดทั้งบริการการศึกษาสุขภาพสวัสดิการสังคมกระบวนการยุติธรรมรวมทั้งสร้างโอกาส
การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ โดยไม่ถูกกีดกันและแบ่งแยกโดยเฉพาะในกลุ่มเด็กเยาวชนผู้
พิการหรือทุพพลภาพผู้สูงอายุผู้ด้อยโอกาสทางสังคมคนยากจนและผู้อยู่ในพื้นที่ห่างไกลและ
เสริมสร้างความมั่นคงให้คนยากจนมีความพร้อมรับผลกระทบจากวิกฤตต่าง ๆ โดยการ
ช่วยเหลืออย่างทันท่วงทีเมื่อเกิดปัญหาเข้าถึงสวัสดิการสังคมทุกรูปแบบและสร้างโอกาส
การมีงานทำให้สามารถเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวได้และยังสนับสนุนการสร้างสังคม
สวัสดิการโดยจัดระบบความสัมพันธ์ของสวัสดิการทางสังคม ตั้งแต่ระดับชาติท้องถิ่นและ
ชุมชนอย่างเชื่อมโยงกัน โดยเฉพาะการส่งเสริมให้สถาบันครอบครัวชุมชนท้องถิ่นองค์กร
เอกชนที่ไม่แสวงหากำไรหรือธุรกิจเพื่อสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการสวัสดิการสังคม
อย่างต่อเนื่องโดยสอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีในแต่ละพื้นที่

1.5.3 การเสริมสร้างพลังให้ทุกภาคส่วนสามารถเพิ่มทางเลือกการใช้ชีวิต
ในสังคมและสร้างการมีส่วนร่วมในเชิงเศรษฐกิจสังคมและการเมืองได้อย่างมีคุณค่าและ
ศักดิ์ศรีเสริมสร้างพลังทางสังคมให้ทุกคนสามารถแสดงออกทางความคิดอย่างอิสระเลือก
และตัดสินใจในการดำรงชีวิตด้วยตนเองโดยรู้เข้าใจและปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบต่อฐานะ
พลเมืองที่ดีของประเทศมีค่านิยมไม่ยอมรับการกระทำผิดมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา
ประเทศอย่างจริงจัง ตั้งแต่ร่วมคิดร่วมทำร่วมตัดสินใจร่วมตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐ
และภาคีต่างๆและร่วมรับผิดชอบในกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งพัฒนาแนวทางให้ประชาชนมีส่วน
ร่วมในการเข้าถึงและตรวจสอบค่าใช้จ่ายภาครัฐ โดยการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อเปิดเผย
ข้อมูลการจัดซื้อจัดจ้างงบประมาณรายจ่ายโครงการภาครัฐทั้งเสริมสร้างขีดความสามารถของ
ชุมชนในการจัดการปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนด้วยตัวเองโดยการรวมกลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วม
ทำกิจกรรมและเกื้อหนุนซึ่งกันและกันใช้ทุนทางสังคมเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายดำเนินการ
ปกป้อง คุ้มครองดูแลและจัดสรรทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมควบคู่กับการ
เสริมสร้างศักยภาพชุมชนท้องถิ่น ให้พร้อมต่อการเชื่อมโยงทิศทางการพัฒนาที่เปลี่ยนแปลง

ในบริบทโลกอาเซียนและอนุภูมิภาคอาทิส่งเสริมศักยภาพด้านวิชาการและเครือข่ายของสถาบันการศึกษาไทย สร้างความใกล้ชิดทางสังคมวัฒนธรรมและปฏิสัมพันธ์กับประเทศในอนุภูมิภาคและสนับสนุนการพัฒนาสื่อปลอดภัยและสื่อสร้างสรรค์ในการสร้างค่านิยมใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นในสังคมไทยโดยจัดสิ่งจูงใจให้สื่อเปิดโอกาสให้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารสู่สาธารณะ นำเสนอข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อทุกคนอาทิให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองที่ดีของสังคม ข้อมูลการพัฒนาในด้านต่าง ๆ และเป็นช่องทางสะท้อนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะการพัฒนาจากทุกภาคส่วนสู่การปรับนโยบายให้สอดคล้องกับความต้องการรวมทั้งการใช้สื่อเพื่อสังคมทั้งในระดับประเทศและท้องถิ่นเป็นช่องทางในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร โดยสร้างความเป็นธรรมในการให้ข้อมูลข่าวสารที่เข้าถึงและทั่วถึงผู้คนทุกภาคส่วนของสังคมเพื่อเปิดโอกาสให้ความเท่าเทียมกันและความยุติธรรมเกิดขึ้นได้ในสังคมไทยโดยมีกระบวนการสร้างความเข้าใจในการกลั่นกรองความน่าเชื่อถือของข่าวสาร ส่งเสริมให้ภาคเอกชนภาคประชาสังคมและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นพลังร่วมในการพัฒนาสังคมไทยโดยรณรงค์กระตุ้นสร้างจิตสำนึกในการดำเนินธุรกิจที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและให้ผลประโยชน์ตอบแทนคืนกลับสู่สังคมอย่างชัดเจนและให้ภาคธุรกิจจัดทำมาตรฐานการค้าเงินงานที่แสดงถึงจริยธรรมกิจกรรมเพื่อสังคมมีการเผยแพร่บริษัทภิบาลและการประกอบการเพื่อสังคมของภาคเอกชนสู่สาธารณะอย่างต่อเนื่องรวมทั้งมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาทุจริตคอร์รัปชันและเสริมสร้างระบบบริหารราชการให้เข้มแข็งมีประสิทธิภาพ มีระบบถ่วงดุลอำนาจการตรวจสอบที่เข้มงวดและรอบด้าน และมีการรับผิดรับชอบที่เหมาะสม โดยปรับระบบการปฏิบัติงานของภาครัฐให้มุ่งประชาชนเป็นศูนย์กลางให้ความสำคัญกับการบูรณาการแผนปฏิบัติงานที่เชื่อมโยงสาขาการพัฒนาพื้นที่และการมีส่วนร่วมเชื่อมโยงภาคการเมืองภาครัฐและภาคประชาสังคมเป็นพลังร่วมสร้างประโยชน์แก่สังคมใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและลดขั้นตอนการปฏิบัติงานปรับปรุงกฎหมายให้เอื้อต่อการบริหารราชการอย่างมีประสิทธิภาพและพัฒนาข้าราชการให้มีคุณภาพสูงมีคุณธรรมจริยธรรมทางอาชีพและมีความรับผิดชอบควบคู่กับการกำหนดค่าตอบแทนที่เหมาะสมสามารถปฏิบัติงานมุ่งผลสัมฤทธิ์ได้อย่างเต็มที่ป้องกันและปราบปรามการทุจริตประพฤติมิชอบให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่ายการตรวจสอบกับภาคีอื่น ๆ อาทิองค์กรอิสระภาคประชาสังคมภาควิชาการและสื่อมวลชนและปรับเปลี่ยนการประเมินผลการปฏิบัติงานของข้าราชการ ไปสู่ระบบการประเมินรอบด้านทั้งจากบนลงล่างและล่างขึ้นบนทั้งยังมีการปฏิรูปการเมืองไทยทั้งระบบให้เป็นประชาธิปไตยของมวลชนโดยสร้างความรู้ความเข้าใจและ

จิตสำนึกที่ถูกต้องแก่เยาวชนและประชาชนในเรื่องสิทธิทางการเมืองในระดับชุมชนท้องถิ่น และประเทศพัฒนาทั่วโลกตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในทุกระดับด้วยการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในนโยบายหรือมาตรการสาธารณะรวมทั้งการใช้จ่ายงบประมาณ พัฒนาจริยธรรมของผู้นำทางการเมืองให้มีความเสียสละยึดมั่นผลประโยชน์ส่วนรวมควบคู่กับการสร้างกลไกและมาตรการที่เข้มงวดในการดำเนินการกับพรรคและนักการเมืองที่มุ่งแสวงหาประโยชน์ส่วนตนทั้งทางตรงและทางอ้อม เร่งสร้างความเท่าเทียมในกระบวนการยุติธรรมโดยครอบคลุมการดำเนินการทั้งการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน โดยเฉพาะการสนับสนุนบทบาทของชุมชนในการให้บริการด้านกระบวนการยุติธรรมขั้นต้น การสร้างเครือข่ายยุติธรรมชุมชนโดยชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองการช่วยเหลือเยียวยาแก่ผู้ได้รับผลกระทบในกระบวนการยุติธรรมและการสร้างความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรมขั้นต้น ให้ประชาชนรับรู้สิทธิและเข้าถึงบริการของหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมได้อย่างสะดวก และรวดเร็วใช้สื่อเพื่อสังคมทั้งในระดับประเทศและท้องถิ่นเป็นช่องทางในการรับรู้ข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมที่ถูกต้องและเป็นกลางสร้างความเป็นธรรมในการให้ ข้อมูลข่าวสารที่เข้าถึงทุกภาคส่วนของสังคมอย่างทั่วถึงเปิดโอกาสให้ความเท่าเทียมกันและความยุติธรรมเกิดขึ้นได้ในสังคมไทยโดยใช้กระบวนการสร้างความเข้าใจในการกลั่นกรอง ความน่าเชื่อถือของข่าวสาร

1.5.4 เสริมสร้างความสัมพันธ์ของคนในสังคมให้แน่นแฟ้นเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน สร้างค่านิยมใหม่ที่ยอมรับร่วมกันบนฐานของความไว้เนื้อเชื่อใจและเกื้อกูลกันในสังคม โดยการเสริมสร้างทุนทางสังคมและความสัมพันธ์ของคนในสังคมปลูกฝังกระบวนการคิดในการเคารพสิทธิซึ่งกันและกันการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเชื่อและวัฒนธรรมที่หลากหลายเพื่อรองรับความเป็นพหุสังคมเปิดพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แสดงความคิดเห็นที่แตกต่างในทางสร้างสรรค์และรื้อฟื้นค่านิยมที่ดีและสร้างค่านิยมใหม่ที่เป็นที่ยอมรับในสังคม บนพื้นฐานของความไว้เนื้อเชื่อใจ เกิดความร่วมมือแบ่งปันและเอื้ออาทรกันในสังคม ส่งเสริมวัฒนธรรมการเมืองที่มีธรรมาภิบาลนำไปสู่การเป็นประชาธิปไตยที่ถูกต้องและเหมาะสมโดยความรู้ความเข้าใจและส่งเสริมการใช้สิทธิตามกฎหมายและรัฐธรรมนูญ ตลอดจนสร้างวัฒนธรรมที่ยอมรับความแตกต่างหลากหลายในสังคมและวัฒนธรรมประชาธิปไตยโดยรณรงค์ส่งเสริมให้คนไทยมีการปรับเปลี่ยนความคิดความเชื่อค่านิยมและระบบคุณค่าในระดับปัจเจกครอบครัวชุมชน จนถึงระดับชาติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมประชาธิปไตยและสร้างความ

เชื่อมั่นและความไว้วางใจให้เกิดขึ้นกับคนในสังคมโดยมุ่งปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการใช้อำนาจรัฐเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายบนหลักนิติธรรมอย่างเสมอภาคจัดคอร์ปชั่นในระบบราชการและการเมืองและใช้สันติวิธีในการแก้ไขปัญหายอมรับข้อจำกัดความแตกต่างของอัตลักษณ์ในพื้นที่และเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รวมทั้งปฏิรูประบบและกระบวนการทำงานของภาครัฐให้มีการประเมินผลโดยประชาชนเน้นระบบที่โปร่งใสมีประสิทธิภาพและทำงานภายใต้จิตสำนึกที่ดีมีความเป็นธรรมมีกลไกและการตรวจสอบโดยภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ควบคู่กับการปรับปรุงและพัฒนาประสิทธิภาพของกลไกการตรวจสอบการใช้อำนาจของหน่วยงานของรัฐ

สรุปว่า ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมในสังคมที่นำมาใช้งานวิจัย เป็นสิ่งสามารถช่วยลดการเกิดความขัดแย้งในสังคมและสร้างภูมิคุ้มกันให้ โดยที่ทุกคนสามารถอยู่ในชุมชนและสังคมที่ยืดหยุ่นเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เคารพกัน มีค่านิยมร่วมในการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขระหว่างกลุ่มคน ระหว่างพื้นที่และระหว่างวัย ฟังพาดูและเกื้อกูลกันภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเพื่อสร้างโอกาสให้ทุกคนในสังคมไทยเข้าถึงบริการทางสังคมที่มีคุณภาพและสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี โดยเฉพาะกลุ่มคนยากจนคนด้อยโอกาส แรงงานนอกระบบ แรงงานต่างด้าวรวมทั้งชนกลุ่มน้อยและต่างชาติพันธุ์ ทั้งยังสร้างโอกาสการเข้าถึงแหล่งทุน ปัจจัยโครงสร้างพื้นฐานและทรัพยากรที่จะเป็นฐานการประกอบอาชีพที่มั่นคง ยกระดับรายได้ สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมและยกระดับคุณภาพชีวิตให้ทุกคนในสังคมไทย เพื่อสนับสนุนให้ภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาคความเหลื่อมล้ำและความขัดแย้งในสังคมไทย และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

2. ยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะผู้ผู้สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน

2.1 สถานการณ์การเปลี่ยนแปลง

การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืนจะต้องให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทุนของประเทศที่มีอยู่ให้เข้มแข็งและมีพลังเพียงพอในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการพัฒนาคนหรือทุนมนุษย์ให้เข้มแข็งพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงโลกในยุคศตวรรษที่ 21 และการเสริมสร้างปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพของคนทั้งในเชิงสถาบันระบบโครงสร้างของสังคมให้เข้มแข็งสามารถเป็นภูมิคุ้มกันการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอนาคตอย่างไรก็ตามสถานการณ์การพัฒนาที่ผ่านมาส่งผลกระทบต่อคนและสังคมไทยหลายประการ โดยมี

2.1.1 โครงสร้างประชากรมีแนวโน้มประชากรวัยสูงอายุเพิ่มขึ้นขณะที่ประชากรวัยเด็กและวัยแรงงานลดลง ประเทศไทยได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุและจะเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2568 โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีประชากรวัยสูงอายุมากที่สุดถึงเกือบ 1 ใน 3 ของประชากรสูงอายุทั้งประเทศขณะที่กรุงเทพมหานครจะมีการเพิ่มขึ้นของประชากรวัยสูงอายุอย่างรวดเร็วสำหรับโครงสร้างประชากรวัยเด็กมีส่วนลดลงอย่างต่อเนื่อง เป็นผลมาจากภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีไทยที่ลดลงต่ำกว่าระดับทดแทน โดยการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรดังกล่าวทำให้สัดส่วนประชากรวัยเด็ก : วัยแรงงาน : ผู้สูงอายุ ลดลงจากร้อยละ 20.5 : 67.6 : 11.9 ในปี พ.ศ. 2553 เป็นร้อยละ 18.3 : 66.9 : 14.8 ในปี พ.ศ. 2559

2.1.2 คนไทยได้รับการพัฒนาศักยภาพเพิ่มขึ้นแต่ยังมีปัญหาด้านสติปัญญาของเด็กปฐมวัย คุณภาพการศึกษาและพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของเด็กวัยเรียนผลิตภาพในวัยแรงงานและสุขภาพในวัยผู้สูงอายุมีแนวโน้มที่มีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศส่งผลให้เกิดปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นเพิ่มสูงขึ้นโดยอัตราการคลอดของมารดาวัยรุ่นน้อยกว่า 20 ปีเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 13.86 ในปี พ.ศ. 2547 เป็น 16.05 ในปี พ.ศ. 2552 ขณะที่กลุ่มวัยทำงานภาพรวมกำลังแรงงานมีการศึกษาสูงขึ้นโดยปี พ.ศ. 2551 มีกำลังแรงงานจบการศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษาเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 43.1 และสัดส่วนนักเรียนสายอาชีพต่อสายสามัญอยู่ในอัตรา 40 : 60 แต่การเรียนต่อในสายอาชีพศึกษายังไม่สอดคล้องกับความต้องการกำลังคนระดับกลางของประเทศที่มีถึงร้อยละ 60 ขณะเดียวกันอัตราเพิ่มของผลิตภาพแรงงานในช่วงปี พ.ศ. 2550 - 2551 โดยเฉลี่ยยังคงอยู่ในระดับต่ำเพียงร้อยละ 1.8 นับเป็นจุดอ่อนต่อการขยายการผลิตในภาคอุตสาหกรรมและผลิตภาพโดยรวมของประเทศกลุ่มวัยสูงอายุ แม้จะมีอายุยืนยาวขึ้นแต่ประสบปัญหาการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังเพิ่มขึ้นโดยพบว่าร้อยละ 31.7 ป่วยเป็นโรคความดันโลหิตสูงรองลงมาคือเบาหวานร้อยละ 13.3 และหัวใจร้อยละ 7.0 ส่งผลต่อภาระค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาลของภาครัฐในอนาคต

2.1.3 บริบทการเปลี่ยนแปลงกระแสโลกทำให้เกิดความร่วมมือทางเศรษฐกิจทั้งในระดับทวิภาคีและระดับพหุภาคีส่งผลให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานได้อย่างเสรีมากขึ้นความร่วมมือกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านมีอิทธิพลต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่ประเทศไทย ทั้งแรงงานต่างชาติที่เข้ามาในประเทศไทยอย่างถูกกฎหมายและผิดกฎหมายในปี พ.ศ. 2558 จะมีการเคลื่อนย้ายแรงงานที่มีทักษะฝีมืออย่างเสรีตามกรอบความร่วมมือประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน โดยมีข้อตกลงร่วมกันถึงคุณสมบัติในสายวิชาชีพเพื่อให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงาน

ใน 7 สาขาได้แก่วิศวกรรมพยาบาลสถาปัตยกรรมวิชาชีพสำรวจแพทย์ทันตแพทย์และนักบัญชี และในระยะต่อไปจะเปิดในสาขาอื่น ๆ รวมทั้งแรงงานกึ่งทักษะฝีมือด้วยซึ่งจะมีผลทำให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานในภูมิภาคอาเซียนเพิ่มขึ้น

2.1.4 ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินและการแพร่ระบาดของยาเสพติด เป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน การก่ออาชญากรรมที่มีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงปี พ.ศ. 2548 - 2552 สะท้อนได้จากภาพรวมคดีอาญาที่สำคัญทั้งการก่อคดีชีวิตร่างกายและเพศคดีประทุษร้ายต่อทรัพย์สินและคดียาเสพติดปัจจุบัน ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดเป็นภัยร้ายที่ส่งผลกระทบต่อกลุ่มเด็กและเยาวชนอย่างกว้างขวางโดยพบปัญหายาเสพติดในสถานศึกษาเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 19.2 ปี พ.ศ. 2552 เป็นร้อยละ 75.2 ปี พ.ศ. 2553

2.1.5 สังคมไทยเผชิญวิกฤตความเสื่อมถอยด้านคุณธรรมจริยธรรมมีการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้องมากกว่าส่วนรวมจากการจัดอันดับคะแนนดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชันทั่วโลกบ่งชี้ถึงความไม่สมดุลของธรรมาภิบาลการปกครองและปัญหาคอร์รัปชันในประเทศ

2.1.6 สื่อมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนแต่ยังมีบทบาทในการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพคนค่อนข้างน้อย สื่อทางสังคมในปัจจุบันมีอิทธิพลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนแต่การเผยแพร่สื่อต่าง ๆ ยังไม่มีบทบาทต่อการส่งเสริมการเรียนรู้และคุณธรรมจริยธรรมสะท้อนได้จากรายการโทรทัศน์ในหนึ่งชั่วโมงของรายการที่ออกอากาศทั้งหมด มีภาพของความรุนแรงมากที่สุดขณะที่การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางเว็บไซต์ต่าง ๆ ส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องเพศและการใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสมและบางส่วนเป็นเว็บไซต์ที่เข้าข่ายลามกอนาจารใช้ภาษาที่หยาบคายรวมถึงเนื้อหาที่รุนแรงขณะที่เกมส์คอมพิวเตอร์ซึ่งเป็นสื่อออนไลน์ที่มีอิทธิพลต่อเด็กและเยาวชนอย่างมาก ซึ่งเกมส์ส่วนใหญ่ที่นิยมเล่นเน้นการต่อสู้ใช้ความรุนแรง มีเนื้อหาทางเพศและการใช้ภาษาในเกมส์ที่ไม่เหมาะสมต่อการเรียนรู้และเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม

2.1.7 วิถีชีวิตไทยมีการเปลี่ยนแปลงเชื่อมโยงเข้ากับวัฒนธรรมจากนานาชาติอารยประเทศที่มีความหลากหลายมากขึ้นเศรษฐกิจและสังคมโลกได้ปรับเปลี่ยนจาก “สังคมเกษตรกรรม” สู่อุตสาหกรรม และ “สังคมฐานความรู้” สร้างกระแสการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วผ่านกระแสโลกาภิวัตน์และโลกไซเบอร์ทำให้คนไทยมุ่งแสวงหาความสุขและสร้างอัตลักษณ์ส่วนตัวมากขึ้นมีแนวโน้มสร้างเครือข่ายทางสังคมผ่าน

โลกไซเบอร์เกิดเป็นวัฒนธรรมย่อยร่วมสมัยที่หลากหลายในรูปแบบการรวมกลุ่มของบุคคลที่สนใจเรื่องเดียวกันขณะที่วัฒนธรรมที่บ่งบอกความเป็นไทยไม่สามารถแสดงบทบาทที่ชัดเจนอย่างไรก็ตามปัจจุบันได้เกิดปรากฏการณ์ของกระแสวัฒนธรรมที่เคลื่อนผ่านจากโลกตะวันตกมาสู่โลกตะวันออกที่มุ่งแสวงหาทางจิตวิญญาณ โดยเห็นได้จากปัจจุบันผู้คนเริ่มตระหนักรู้ถึงวิถีชีวิตและคุณค่าดั้งเดิมที่เป็นอยู่อย่างเรียบง่ายนำมาซึ่งบริการต่าง ๆ อาทิแพทย์ทางเลือกสินค้าซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนและการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในด้านต่าง ๆ มากขึ้น

2.1.8 สังคมเมืองมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงจากสังคมเครือญาติสู่สังคมปัจเจกมากขึ้นความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเริ่มหมดไปคนไทยเริ่มมีพฤติกรรมเป็นปัจเจกหรือเป็นส่วนตัวมากขึ้นอย่างชัดเจนเช่นมีการกำหนดมาตรฐานค่านิยมการดำเนินชีวิตและความต้องการที่เป็นส่วนตัววิถีชีวิตมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ขาดการปฏิสัมพันธ์และทำกิจกรรมร่วมกันโครงสร้างครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ครัวเรือนที่อยู่นอกเครือญาติหรืออยู่ด้วยกันแบบไม่ใช่ญาติและครัวเรือนที่มีอายุรุ่นเดียวกันสองรุ่น และรุ่นกระโดด (ตา ยายและหลาน) หรือครัวเรือนที่เป็นเพศเดียวกันพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวเป็นแบบต่างคนต่างอยู่มีเวลาในการอยู่พร้อมหน้าและทำกิจกรรมร่วมกันน้อยลง

2.2 การวิเคราะห์ความเสี่ยงและการสร้างภูมิคุ้มกัน

2.2.2 การวิเคราะห์ความเสี่ยง

1) โครงสร้างประชากรมีความไม่สมดุลทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพส่งผลกระทบต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจและขีดความสามารถในการพัฒนาประเทศโดยประชากรวัยเด็กนอกจากมีอัตราการเกิดที่ลดลงแล้วยังมีพัฒนาการด้านสติปัญญาอารมณ์และสังคมอยู่ในระดับต่ำส่งผลให้ประเทศไทยอาจประสบปัญหาภาวะขาดแคลนกำลังแรงงานที่มีคุณภาพในอนาคตขณะที่ปัจจุบันประชากรวัยทำงานมีแนวโน้ม ลดลงสถานการณ์ดังกล่าวอาจนำไปสู่ปัญหาการขาดแคลนแรงงานภาคเกษตร จนอาจต้องมีการนำเข้าแรงงานต่างด้าวจำนวนมากขณะเดียวกันผลิตภาพและทักษะความรู้ของกำลังแรงงานในปัจจุบันยังอยู่ในระดับต่ำส่งผลให้ผลิตภาพการผลิตและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศชะลอตัวลงส่วนประชากรวัยสูงอายุมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นแต่มีงานทำมีเพียงร้อยละ 38.2 ในปี พ.ศ. 2552 และส่วนใหญ่ทำงานอยู่ในภาคการเกษตร

2) การเคลื่อนย้ายแรงงานอย่างเสรีส่งผลกระทบต่อการเมืองงานทำและคุณภาพชีวิตการแข่งชันทางการค้าอย่างรุนแรงการเคลื่อนย้ายเงินทุนของบริษัทข้ามชาติและการเคลื่อนย้ายแรงงานอย่างเสรีส่วนหนึ่งทำให้มีความต้องการนำเข้าแรงงานจากต่างประเทศทั้งในส่วนแรงงานที่มีทักษะฝีมือความเชี่ยวชาญเฉพาะทางและแรงงานไร้ฝีมือค่าจ้างต่ำซึ่งจะส่งผลกระทบต่อภาวการณ์มีงานทำของแรงงานไทยนอกจากนี้การเข้ามาของแรงงานต่างด้าวยังส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของคนไทยทั้งในด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินด้านสุขภาพ โดยเฉพาะโรคติดต่ออุบัติใหม่อุบัติซ้ำก่อให้เกิดภาระค่าใช้จ่ายของภาครัฐเพิ่มสูงขึ้นขณะที่การลักลอบเข้ามาของแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายและผู้ติดตามแรงงานต่างด้าวรวมทั้งการออกลูกหลานโดยไร้สัญชาติทำให้เกิดปัญหาในเรื่องการรับรองสถานะ การให้บริการต่าง ๆ ประเด็นปัญหามนุษยธรรมและความขัดแย้งระหว่างประเทศ

3) คุณภาพชีวิตของประชาชนยังมีความเสี่ยงจากความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินและการแพร่ระบาดของยาเสพติดสถานการณ์ปัญหาด้านคดีอาญา โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับคดียาเสพติดที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอันเป็นผลพวงมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจส่วนหนึ่งถูกรอบงำจากกระแสวัตถุนิยมและต้องการหาเงินแบบง่าย ๆ เช่น เข้าร่วมขบวนการค้ายาเสพติด การลักลอบเล่นพนันฟุตบอลโลกการขายบริการทางเพศเป็นต้นส่งผลให้มีการกระทำผิดหรือก่อคดีอาชญากรรมได้ง่ายขึ้นทั้งคดีชีวิตร่างกายและเพศคดีประทุษร้ายต่อทรัพย์สินและคดียาเสพติดซึ่งเป็นภัยคุกคามต่อคุณภาพชีวิตประชาชน

4) ความเสื่อมถอยทางคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมไทยส่งผลให้สถาบันทางสังคมมีแนวโน้มอ่อนแอเนื่องจากคนในสังคมขาดความไว้เนื้อเชื่อใจและขาดการมีส่วนร่วมทางสังคมวิกฤตปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรมเป็นความเสี่ยงที่จะส่งผลให้ประชาชนอยู่ร่วมกันยากลำบากมีความถี่ในการใช้ความรุนแรงแก้ไขปัญหามากขึ้น ทั้งปัญหาในระดับครอบครัว การแข่งขันทรัพยากรระหว่างชุมชนและปัญหาความคิดเห็นแตกต่างทางการเมือง ประกอบกับกระบวนการยุติธรรมแก้ไขปัญหาค่าไม่เต็มที่ เนื่องจากมีปัญหาการตีความข้อกฎหมายและปัญหาเรื่องสองมาตรฐานทำให้ขาดความไว้เนื้อเชื่อใจกันนอกจากนี้วัฒนธรรมของนานาประเทศที่ไหลเข้าสู่วิถีชีวิตคนไทยเป็นความเสี่ยงที่แทรกซึมในสังคมไทย โดยเฉพาะกระแสวัฒนธรรมเสมือนจริงที่แพร่เข้ามาผ่านโลกไซเบอร์ทำให้มีการสร้างเครือข่ายทางสังคมมากขึ้นขณะเดียวกันมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและวิจารณญาณในการเลือกรับ ปรับ ใช้ วัฒนธรรม ส่งผลให้ค่านิยมไทยมีการปรับเปลี่ยนไปตามวัฒนธรรมที่รับมาเช่นการเลียนแบบพฤติกรรมของคนซีกโลกตะวันตกที่นิยมความอิสระ เสรีในการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ความ

เป็นตัวคนส่งผลให้เด็กและเยาวชนที่ยังไม่มีภูมิคุ้มกันที่ดีพอหรือขาดการใช้วิจารณญาณ
กลั่นกรองเสี่ยงต่อการรับวัฒนธรรมที่ไม่ดีงามมาใช้โดยง่าย นอกจากนี้ ยังมีการใช้ประโยชน์
จากวัฒนธรรมเสมือนจริงในเชิงของการสร้างปัญหามากกว่าเชิงสร้างสรรค์ทำให้ความสัมพันธ์
กับครอบครัวข้างลดลงบุคคลในครอบครัวสร้างพื้นที่ส่วนตัวมากขึ้นนำไปสู่ความแตกแยกใน
ครอบครัวและการมีส่วนร่วมในสังคมลดลงส่งผลให้สถาบันทางสังคมอ่อนแอลงในที่สุด

2.2.2 การสร้างภูมิคุ้มกัน

จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและปัจจัยเสี่ยงที่คาดว่าจะเป็อุปสรรคสำคัญในการพัฒนาคน
จำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันให้คนไทยและสังคมไทยในประเด็นสำคัญดังนี้

1) คนไทยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนิน
ชีวิตจากหลักการพื้นฐานสำคัญที่คนไทยต้องมีความรู้ใฝ่เรียนรู้ตัดสินใจด้วยความระมัดระวัง
มีสำนึกในศีลธรรมและจริยธรรม การดำเนินชีวิตด้วยความเพียรอดทนมีสติใช้ปัญญาอันจะ
นำไปสู่ความพอประมาณความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงและ
การดำเนินชีวิตอย่างสมดุลทุกด้านซึ่งเป็นการวางรากฐานของการสร้างสังคมแห่งความรู้และ
เป็นภูมิคุ้มกันของคนและสังคมได้อาที่ด้านการเงินให้มีการใช้จ่ายบนพื้นฐานของควมมี
เหตุผลมีการอดออมเพื่อไม่ก่อให้เกิดวิกฤตทางเงินส่วนด้านสังคมส่งเสริมให้สมาชิกใน
ครอบครัวรู้จักสามัคคีมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันสังคมจะได้อยู่ร่วมกัน
อย่างสงบสุข ขณะที่ด้านวัฒนธรรมต้องสร้างความตระหนักรู้สามารถคิดวิเคราะห์ มีเหตุผล
คนไทยจะได้มีความระมัดระวังรู้จักกลั่นกรองเลือกรับปรับใช้วัฒนธรรมให้เกิดประโยชน์
ต่อการดำรงชีวิตในอนาคต

2) คนไทยมีการเรียนรู้ตลอดชีวิตการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่
ผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยหรือการ
เรียนรู้จากแหล่งความรู้อื่น ๆ ตั้งแต่เกิดจนตายจึงเป็นการพัฒนาคนอย่างเต็มศักยภาพให้มี
ความรู้มีทักษะมีประสบการณ์เพื่อดำรงชีวิตและประกอบอาชีพในสังคมของข้อมูลข่าวสารและ
กระแสการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสมถูกต้องทุกช่วงอายุชีวิตการที่สังคมไทยต้องสัมพันธ์
กับสังคมที่มีการแข่งขันตามอิทธิพลของกระแสที่เป็นเสรี โครงสร้างเศรษฐกิจจะเปลี่ยนจากการ
ใช้แรงงานไปเป็นการใช้ความรู้และเทคโนโลยีมากขึ้นดังนั้น คนจึงต้องมีการเรียนรู้อย่าง
ต่อเนื่องทั้งในเรื่องการศึกษา ทักษะการทำงานและการดำเนินชีวิตเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันสำคัญ
ในการดำรงชีวิตและปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคศตวรรษที่ 21

3) คนไทยทุกคนพร้อมรับและใช้ประโยชน์จากการเคลื่อนย้ายแรงงานเสรี โดยการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจกระแสการเปลี่ยนแปลงและทักษะชีวิตในการรับมือกับโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนอาทิทักษะการใช้ภาษาต่างประเทศและเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเหมาะสมทักษะชีวิตในการรู้เท่าทันการเลื่อนไหลทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ต้องให้ความสำคัญกับการผลิตกำลังคนเพื่อเป็นฐานในสาขาการผลิตหลักอย่างมีคุณภาพ โดยเฉพาะกำลังคนระดับปฏิบัติการและช่างต่าง ๆ รวมทั้งการผลิตกำลังคนเพื่อสนับสนุนภาคบริการของประเทศ อาทิภาคธุรกิจการจัดประชุมและแสดงสินค้านานาชาติ สุขภาพ การศึกษารวมทั้งการจัดระบบ เพื่อเตรียมการรับคนที่เข้ามาในประเทศไทยและคนไทยที่จะออกไปต่างประเทศที่เหมาะสมและสอดคล้องกับคนกลุ่มต่าง ๆ การจัดทำฐานข้อมูลแรงงานที่มีทักษะฝีมือและแรงงานกึ่งฝีมือของไทยและต่างชาติที่อยู่ในประเทศไทยในสาขาอาชีพสำคัญต่าง ๆ

4) คนไทยตระหนักถึงคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยอดีตที่ผ่านมาคนไทยมีวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงวิถีชีวิตความเชื่อและแนวคิดของคนครอบครัวชุมชนและชาติเข้าไว้ด้วยกันทำให้ประเทศไทยรอดพ้นวิกฤตการณ์ต่าง ๆ มาได้ อาทิ การมีวิถีชีวิตแบบสังคมเครือญาติที่มีแต่ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันการให้ความเคารพผู้อาวุโสการยึดมั่นในหลักศีลธรรมและความรู้ผิดชอบชั่วดีดังนั้นการที่คนไทยตระหนักเห็นคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยมีจิตสำนึกที่ดีมีค่านิยมที่พึงประสงค์อยู่ร่วมกันด้วยความรักความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันบนความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมจะเป็นฐานการพัฒนาที่สำคัญในการก้าวไปสู่สังคมที่มีความใส่ใจและแบ่งปันต่อผู้อื่นตลอดจนสามารถนำไปสู่การสร้างและพัฒนานวัตกรรมและผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่เชื่อมต่อกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของประเทศในอนาคต

5) ความเข้มแข็งของสถาบันทางสังคมเริ่มตั้งแต่สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา (บ้าน วัด โรงเรียน) และชุมชนในอดีตสถาบันทางสังคมต่าง ๆ เป็นสถาบันหลักในการปลูกฝังจริยธรรมคุณธรรมค่านิยมให้แก่เด็กและเยาวชนอาทิครอบครัวเป็นระบบเครือญาติช่วยเหลือเกื้อกูลและอยู่กันพร้อมหน้า ทำหน้าที่เลี้ยงดูอบรมและหล่อหลอมสมาชิกในครอบครัวขณะที่สถาบันการศึกษาจะทำหน้าที่ในการพัฒนาความรู้ความคิดความสามารถรวมทั้งคุณธรรมและจริยธรรมเพื่อการดำเนินชีวิตสถาบันทางศาสนาเป็นผู้มีบทบาทในการถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนของศาสนาต่าง ๆ เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้ผู้คนใน

สังคมเป็นคนดีมีคุณธรรมและเอื้ออาทรต่อการพัฒนาระบบคุณค่าของสังคมโดยชุมชนจะเป็นตัวยึดโยงสถาบันต่าง ๆ ในการร่วมทำหน้าที่และสืบทอดประเพณีค่านิยมที่ดำรงตั้งนั้นการทำให้สถาบันทางสังคมมีความเข้มแข็งสามารถทำบทบาทหน้าที่ของตนเองได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาจะเป็นภูมิคุ้มกันสำคัญในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ

2.3 ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา

2.3.1 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกกลุ่มวัยให้มีความพร้อมทั้งกายใจสติปัญญา มีจิตสำนึกวัฒนธรรมที่ดำรงและรู้คุณค่าความเป็นไทย มีโอกาสและสามารถเรียนรู้ตลอดชีวิต มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงและเป็นพลังทางสังคมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ
- 2) เพื่อยกระดับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาไทยให้ได้มาตรฐานสากลและเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย
- 3) เพื่อเสริมสร้างสภาพแวดล้อมทางครอบครัว ชุมชน และสังคมให้มั่นคงและเอื้อต่อการพัฒนาคนอย่างสอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต

2.4 เป้าหมายการพัฒนา

2.4.1 คนไทยทุกคน ได้รับการพัฒนาทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีนิสัยใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิต มีความคิดสร้างสรรค์ มีคุณธรรมจริยธรรม มีค่านิยมความเป็นไทย รู้จักสิทธิหน้าที่ของตนเองและของผู้อื่น มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม

2.4.2 ยกระดับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาไทยให้ได้มาตรฐานสากลต่อยอดองค์ความรู้ ผู้ส่วนวัฒนธรรม ควบคุมการเพิ่มโอกาสการเข้าถึงการศึกษาและการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลาย

2.4.3 ขยายโอกาสการเข้าถึงระบบสุขภาพที่มีคุณภาพและลดปัจจัยเสี่ยงต่อสุขภาพอย่างเป็นระบบ

2.4.4 ให้สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา มีบทบาทหลักในการหล่อหลอม บ่มเพาะคนไทย โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ให้เป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม ในวิถีชีวิตและดำเนินถึงประโยชน์ต่อส่วนรวม

2.5 ตัวชี้วัด (KPI)

2.5.1 อัตราเจริญพันธุ์รวมของประชากรไทยไม่ต่ำกว่า 1.6

2.5.2 คุณภาพคนโดยรวมดีขึ้น โดย

- 1) ปีการศึกษาเฉลี่ยของคนไทยเพิ่มขึ้นเป็น 12 ปี
- 2) ประชากรวัยเด็กมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาหลักมีคะแนนเฉลี่ย

มากกว่าร้อยละ 50

3) สัดส่วนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการเรียนรู้ต่อประชากรอายุ 6 ปีขึ้นไป เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 45 และเพิ่มสัดส่วน ประชากรที่สามารถเข้าถึง โครงข่ายคมนาคมและ อินเทอร์เน็ตความเร็วสูงให้ได้ร้อยละ 80 ของประชากรทั่วประเทศ

- 4) จำนวนบุคลากรด้านการวิจัยและพัฒนาเพิ่มขึ้นเป็น 15 คนต่อประชากร

10,000 คน

- 5) อัตราเพิ่มของผลิตภาพแรงงานเฉลี่ยไม่ต่ำกว่าร้อยละ 3 ต่อปี

- 6) จำนวนผู้สูงอายุที่มีงานทำเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 50

7) อัตราการป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อสำคัญ 5 โรคคือ โรคมะเร็งหัวใจเบาหวาน ความดันและหลอดเลือดสมองลดลง

- 8) โรงเรียนและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพในระดับตำบลสามารถเข้าถึง

บริการ โครงข่ายบรอดแบนด์ที่มีคุณภาพภายในปี พ.ศ. 2558

2.5.3 สถาบันทางสังคมมีความเข้มแข็งมากขึ้น โดย

- 1) จำนวนคดีตาม พ.ร.บ.คุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว

ลดลง

- 2) สถานศึกษาทุกระดับ/ประเภทผ่านการรับรองคุณภาพมาตรฐาน

- 3) จำนวนสภาองค์กรชุมชนที่ได้รับการจัดตั้งเพิ่มขึ้น

- 4) ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน

2.5.4 แนวทางการพัฒนา

- 1) การส่งเสริมคนไทยที่มีศักยภาพและความพร้อมให้มีบุตรเพิ่มขึ้นและมี

การกระจายตัวประชากรที่สอดคล้องกับศักยภาพและโอกาสของพื้นที่ ส่งเสริมคู่สมรสที่มี

ศักยภาพและความพร้อมให้มีบุตรเพิ่มขึ้นและรักษาระดับอัตราเจริญพันธุ์ไม่ให้ต่ำกว่าระดับ

ที่เป็นอยู่ปัจจุบัน โดยส่งเสริมอนามัยการเจริญพันธุ์ที่เหมาะสมในทุกช่วงวัยอย่างทั่วถึงได้

มาตรฐานและมีคุณภาพรวมทั้งกำหนดมาตรการที่เอื้อต่อการมีบุตรเพิ่มขึ้นอย่างมีคุณภาพทั้งใน

ด้านภาษีและสวัสดิการในการเลี้ยงดูบุตรและยังส่งเสริมให้มีระบบการจัดการความรู้ในเรื่องครอบครัวศึกษาอาหารศึกษา พฤติกรรมอนามัยการเจริญพันธุ์และสุขภาพทางเพศที่เหมาะสม ตลอดจนการเตรียมความพร้อมพ่อแม่ก่อนตั้งครรภ์ในระหว่างตั้งครรภ์ระยะคลอดและหลังคลอด สนับสนุนการกระจายตัวและส่งเสริมการตั้งถิ่นฐานของประชากรให้เหมาะสม สอดคล้องกับศักยภาพโอกาสและทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่โดยและเพิ่มโอกาสการจ้างงานและการมีงานทำในภูมิภาคเพื่อลดการย้ายถิ่นออกและจูงใจให้มีการย้ายถิ่นกลับภูมิลำเนาเดิม และยังพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานบริการทางด้านเศรษฐกิจและสังคมให้เพียงพอและมีคุณภาพมาตรฐานเท่าเทียมกันระหว่างเขตเมืองและชนบทเพื่อจูงใจให้ประชาชนอยู่ในพื้นที่

2) พัฒนาคุณภาพคนไทยให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาประเทศในอนาคตโดยมีการพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกช่วงวัยพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวมทั้งด้านสติปัญญาอารมณ์คุณธรรมและจริยธรรมโดยเตรียมความพร้อมของพ่อแม่และผู้ดูแล ในการเลี้ยงดูเด็กที่เหมาะสมกับพัฒนาการทางสมองสติปัญญาและร่างกายผลักดันให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุขด้วยการกระตุ้นให้ได้คิดและลงมือทำด้วยตนเองเชื่อมโยงสิ่งที่ได้เรียนรู้เข้ากับชีวิตจริงและปฏิบัติตนเป็นต้นแบบที่ดีด้านคุณธรรมและจริยธรรมมีการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพศูนย์เด็กเล็กทั้งในชุมชนสถานประกอบการและหน่วยงานภาครัฐให้มีมาตรฐานสอดคล้องกับภูมิสังคมโดยให้ความสำคัญกับคุณภาพของผู้ดูแลเด็กและการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างพัฒนาการของเด็กเพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างคนสามวัยพัฒนาเด็กวัยเรียนให้มีความรู้ทางวิชาการและสติปัญญาทางอารมณ์ที่เข้มแข็งสามารถศึกษาหาความรู้และต่อยอดองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองโดยมีการพัฒนาหลักสูตรและปรับกระบวนการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านที่เชื่อมโยงกับภูมิสังคม พัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุในรูปแบบที่หลากหลายตามความเหมาะสมกับศักยภาพทรัพยากรและความต้องการของท้องถิ่นทั้งในด้านการจัดบริการสุขภาพและสวัสดิการสังคมอย่างบูรณาการ โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างต่อเนื่องรวมทั้งพัฒนาชุมชนที่มีศักยภาพและความพร้อมให้เป็นต้นแบบของการดูแลผู้สูงอายุเพื่อขยายผลไปสู่ชุมชนอื่นและการสร้างเสริมสุขภาพะคนไทยให้มีความสมบูรณ์แข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ โดยการพัฒนาความรู้และทักษะในการดูแลสุขภาพของตนเองครอบครัวชุมชนการเร่งดำเนินการส่งเสริมสุขภาพและลดปัจจัยเสี่ยงที่มีผลต่อสุขภาพการใช้เทคโนโลยีสื่อสารสมัยใหม่ในการพัฒนาคุณภาพบริการและขยายบริการสุขภาพเชิงรุกรวมทั้งมุ่งสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนานโยบายสาธารณะที่เอื้อต่อสุขภาพโดยเฉพาะการส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่น

มีความเข้มแข็งในการดำเนินกิจกรรมที่เอื้อต่อการสร้างเสริมสุขภาพและสร้างจิตสำนึก
ของประชาชนให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมโดยสร้างความตระหนักถึงการเคารพกฎหมาย
หลักสิทธิมนุษยชน การสร้างค่านิยม ให้มีพฤติกรรมการผลิตและบริการที่รับผิดชอบต่อ
สิ่งแวดล้อมการสร้างความรู้ความเข้าใจและจิตสำนึกในการอนุรักษ์พลังงานเพื่อนำไปสู่การ
สร้างสังคมน่าอยู่

3) ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสร้างโอกาสการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องให้คน
ทุกกลุ่มทุกวัยสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้และองค์ความรู้ที่หลากหลายทั้งที่เป็นวัฒนธรรม
ภูมิปัญญาและองค์ความรู้ใหม่โดยสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ ด้วยการสร้างกระแสสังคมให้การ
เรียนรู้เป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนสร้างนิสัยใฝ่รู้และรักการอ่านตั้งแต่วัยเด็กควบคู่กับการ
ส่งเสริมให้องค์กรและสื่อทุกประเภทเป็นแหล่งเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์สื่อสารด้วยภาษาที่เข้าใจ
ง่ายเพื่อนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตและความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างรู้เท่าทัน
สร้างปัจจัยสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเสริมสร้างและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน
ทางปัญญาในระดับท้องถิ่นชุมชนและประเทศโดยพัฒนาโครงข่ายโทรคมนาคมเพื่อให้บริการ
สื่อสารข้อมูลความเร็วสูงหรือบริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงให้ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ
พัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนในรูปแบบที่หลากหลายสอดคล้องกับภูมิสังคมและพัฒนาและ
ยกระดับศูนย์ความเป็นเลิศด้านต่างๆสู่ภูมิภาคและชุมชนทั้งยังพัฒนาและเปิดโอกาสให้ใช้
ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ทั่วไป อาทิ ห้องสมุดพิพิธภัณฑสถาน ศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์กีฬา รวมทั้งเปิด
พื้นที่และเวทีสาธารณะให้เป็นศูนย์รวมการแลกเปลี่ยนให้กับนักคิดอย่างสร้างสรรค์โดยกระตุ้น
ให้เกิดการเรียนรู้การแสดงผลงานและนำเสนอผลงานเชิงสร้างสรรค์ตลอดจนให้มีการบริหาร
จัดการพื้นที่ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ให้ประชาชนเข้าถึงอย่างสะดวกและใช้บริการได้เต็มศักยภาพมี
การผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้สมัยใหม่ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์
ได้และพัฒนาองค์ความรู้ของท้องถิ่นทั้งจากผู้รู้ปราชญ์ชาวบ้านและจัดให้มีการจัดการองค์
ความรู้ในชุมชนอย่างเป็นระบบควบคู่กับการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาพัฒนาทักษะ
ด้านภาษาและเทคโนโลยีให้เอื้อต่อการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายตลอดจนเนื้อหาสาระ
ที่เอื้อต่อการพัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเอง

4) เสริมสร้างค่านิยมและวัฒนธรรมที่ดีงามของไทยมาขับเคลื่อน
กระบวนการการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศโดยพัฒนาบทบาทของสถาบัน
หลักทางสังคมในกระบวนการพัฒนาประเทศโดยสนับสนุนสถาบันครอบครัว
สถาบันการศึกษาสถาบันศาสนาปลูกฝังกระบวนการคิดที่ยอมรับความแตกต่างและจิตสำนึก

ประชาธิปไตยในทุกระดับตั้งแต่ปัจเจกชุมชนท้องถิ่นและระดับประเทศให้รู้และเข้าใจบทบาทหน้าที่ในความเป็นพลเมืองและการเคารพสิทธิของผู้อื่นตั้งแต่วัยเด็กจนตลอดชีวิตมีการนำคุณค่าอันดีงามของครอบครัวไทยอาทิวินัยความเอื้ออาทรและการเป็นเครือญาติมาพัฒนาต่อยอดโดยใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสื่อสารสมัยใหม่ในการสร้างการเรียนรู้ระหว่างสมาชิกในครอบครัวและเชื่อมโยงสถาบันครอบครัวกับสถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษาเพื่อปลูกฝังวัฒนธรรมค่านิยมและจิตสำนึกที่ดีในการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมที่จะมีผลกระทบต่อเบี่ยงเบนทางวัฒนธรรม มีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงภูมิปัญญาท้องถิ่นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนคุณค่าของความสงบสุขและการแบ่งปันตามวิถีดั้งเดิมมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่นให้สามารถพึ่งพาตนเองได้โดยให้ความสำคัญกับการจัดการการเรียนรู้ในชุมชนที่เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตบนฐานชีวิตของคนในชุมชนและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและนำความหลากหลายทางวัฒนธรรมมาต่อยอดในการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการพัฒนาสังคมของประเทศโดยสร้างค่านิยมให้คนไทยภาคภูมิใจในวัฒนธรรมไทยและการยอมรับความแตกต่างของความหลากหลายทางวัฒนธรรมเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งทางความคิดและสร้างความเป็นเอกภาพในสังคม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2554 : 39 - 51)

ยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะผู้สูงส่งแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืนเป็นการสนับสนุนให้สถาบันศาสนาปลูกฝังกระบวนการคิดที่ยอมรับความแตกต่างและจิตสำนึกประชาธิปไตยในทุกระดับตั้งแต่ปัจเจกชุมชนท้องถิ่นและระดับประเทศให้รู้และเข้าใจบทบาทหน้าที่ในความเป็นพลเมืองและการเคารพสิทธิของผู้อื่นตั้งแต่วัยเด็กจนตลอดชีวิตมีการนำคุณค่าอันดีงามของครอบครัวไทยอาทิวินัยความเอื้ออาทรและการเป็นเครือญาติเพื่อปลูกฝังวัฒนธรรมค่านิยมและจิตสำนึกที่ดีในการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมที่จะมีผลกระทบต่อเบี่ยงเบนทางวัฒนธรรมทั้งยังช่วยให้ตระหนักถึงคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยอดีตที่ผ่านมาคนไทยมีวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงวิถีชีวิตความเชื่อและแนวคิดของคนครอบครัวชุมชนและชาติเข้าไว้ด้วยกันทำให้ประเทศไทยรอดพ้นวิกฤตการณ์ต่าง ๆ มาได้อาทิการมีวิถีชีวิตแบบสังคมเครือญาติที่มีแต่ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันการให้ความเคารพผู้อาวุโสการยึดมั่นในหลักศีลธรรมและความรู้สึชอบชั่วดีตั้งนั้นยุทธศาสตร์นี้จึงเป็นฐานการพัฒนาที่สำคัญในการก้าวไปสู่สังคมที่มีความใส่ใจและแบ่งปันต่อผู้อื่นตลอดจนสามารถนำไปสู่

การสร้างและพัฒนานวัตกรรมและผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่เชื่อมต่อกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของประเทศในอนาคตได้

สรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนาคณะผู้ผู้สังคมนักการเรียรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เป็นการปลูกฝังกระบวนการคิดที่ยอมรับความแตกต่างและจิตสำนึกประชาธิปไตยในทุกระดับตั้งแต่บุคคล ครอบครัวชุมชนให้รู้และเข้าใจบทบาทหน้าที่ในความเป็นพลเมืองและการเคารพสิทธิของผู้อื่นตั้งแต่วัยเด็กจนตลอดชีวิต มีการนำคุณค่าอันดีงามของครอบครัวไทย อาทิความเอื้ออาทรและการเป็นเครือญาติเพื่อปลูกฝังวัฒนธรรม ค่านิยม และจิตสำนึกที่ดีในการเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมที่จะมีผลกระทบต่อการเบี่ยงเบนทางวัฒนธรรม ทั้งยังช่วยให้ตระหนักถึงคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญา โดยให้ความสำคัญกับการจัดการการเรียนรู้ในชุมชนที่เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และระหว่างชุมชนอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

แนวคิดเรื่องชุมชน

การที่มนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันในสังคม ทำให้ต้องมีการจัดระบบความสัมพันธ์ระหว่างกันขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การอยู่ร่วมกันในชุมชนเป็นไปอย่างสันติสุข ความสัมพันธ์และการจัดการดังกล่าวก่อให้เกิดวัฒนธรรม จารีตประเพณี ระบบคุณค่า กฎเกณฑ์ ความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งล้วนเกี่ยวข้องกับวิถีการดำรงชีวิตทั้งสิ้น

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2525 : 145) ให้ความหมายว่า “ชุมชน” หมายถึงองค์การทางสังคมอย่างหนึ่งที่มีอาณาเขตครอบคลุมท้องถิ่นหนึ่งและปวงสมาชิกสามารถบรรลุถึงความต้องการพื้นฐานส่วนใหญ่ได้และสามารถแก้ไขปัญหาส่วนใหญ่ในชุมชนของตนเองได้

จิตยา สุวรรณภู (2527 : 27 - 30) กล่าวถึง “ชุมชน” ในความหมายว่าหมายถึงการอยู่รวมกันของกลุ่มคนจำนวนหนึ่งในพื้นที่แห่งหนึ่งเพื่ออาศัยทรัพยากรธรรมชาติในบริเวณนั้นในการดำรงชีวิตโดยเหตุที่มีคนกลุ่มดังกล่าวอาศัยอยู่ร่วมกันใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิตจึงมีการกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันขึ้นมีองค์กรหรือสถาบันของชุมชนกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทั้งนี้ชุมชนหมายถึง สังคมขนาดเล็ก ในชนบทที่ยังไม่พัฒนาหรือสังคมหมู่บ้านที่สมาชิกของสังคมยังมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติและยังสามารถรักษาแบบแผนการดำรงชีวิตบางส่วนได้ และได้ตีความหมายของคำว่า “ชุมชน” ในระดับเดียวกับคำว่า “สังคมหมู่บ้าน” ซึ่งเป็นการช่วยให้เข้าใจความหมายของคำว่า “ชุมชน” ในระดับ “สังคมหมู่บ้าน” ซึ่งเป็นการช่วยให้เข้าใจในความหมายของคำว่า “ชุมชน” ในลักษณะที่จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน

กาญจนา แก้วเทพ (2538 : 78) กล่าวถึง “ชุมชน” ว่า “ชุมชน” หมายถึงกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตบริเวณเดียวกันมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมีฐานะและอาชีพที่คล้ายคลึงกันมีลักษณะของการใช้ชีวิตร่วมกันมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตั้งแต่ระดับครอบครัวไปสู่ระดับเครือญาติจนถึงระดับหมู่บ้านและระดับเกินหมู่บ้านและผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนมีความรู้สึกรู้ว่าเป็นคนชุมชนเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีการดำรงรักษาคุณค่าและมรดกทางวัฒนธรรมและศาสนาถ่ายทอดไปยังลูกหลานอีกด้วย

ประเวศ วะสี (2540 : 59) ได้ให้ความหมายของ “ชุมชน” โดยเน้น “ความเป็นชุมชน” ว่าหมายถึงการที่คนจำนวนหนึ่งเท่าใดก็ได้มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารหรือรวมกลุ่มกันมีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำมีการจัดการเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน

สำหรับนักวิชาการต่างประเทศคำว่า Community มีความหมายในภาษาไทยว่า “ชุมชน” ถ้าพิจารณาคำภาษาอังกฤษ “Com” มีความหมาย = Together และจะเห็นว่ามีความเกี่ยวข้องกับใกล้เคียงอีกหลายคำเช่น Communal ของชุมชนเพื่อชุมชน Common = ร่วมเป็นสมาชิกอยู่ด้วย Commune = ความรู้สึกผูกพันใกล้ชิด

Olsen. (1968 : 91) ให้ความหมายไว้ว่า “ชุมชน” หมายถึงองค์การทางสังคมประเภทหนึ่ง ประกอบด้วยพื้นที่บริเวณหนึ่งที่บรรดาสมาชิกตอบสนองความต้องการพื้นฐานส่วนใหญ่และแก้ไขปัญหาส่วนใหญ่ในชุมชนของตนเองได้

Sanders. (1958 : 189) ให้ความหมายไว้ว่า “ชุมชน” เป็นกลุ่มบุคคลหลาย ๆ กลุ่มมารวมกันในบริเวณเดียวกัน ภายใต้กฎหมายหรือข้อบังคับอันเดียวกัน มีการสังสรรค์กัน มีความสนใจร่วมกัน มีวัฒนธรรมเดียวกันและมีพฤติกรรมเหมือน ๆ กัน

Poplin. (1972 : 8) ให้ความหมายไว้ว่า “ชุมชน” หมายถึงกลุ่มที่มีการร่วมมือกันมีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน มีการสมาคมแบบเผชิญหน้ากัน มีความสนิทสนมรู้จักกันเป็นอย่างดี

จิตติ มงคลชัย อรัญญาร (2540 : 3) กล่าวถึง ชุมชน โดยสรุปว่า ประกอบไปด้วยระบบความสัมพันธ์ของคน ความเชื่อ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจ อาชีพ ระบบการเมือง ระบบการปกครอง โครงสร้างอำนาจ รวมถึงระบบนิเวศวิทยา สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ ซึ่งระบบเหล่านี้มีความสัมพันธ์ต่อกันและระหว่างกัน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ามีความเชื่อมโยงกันชนิดที่ไม่สามารถแยกจากกันได้ จากนิยามและความหมายที่นักวิชาการได้กล่าวไว้ จะเห็นได้ว่า “ชุมชน” มีความหมายที่หลากหลาย และถ้ามองโดยรวมจะ

เห็นว่า มีนัยหรือความหมายที่ใกล้เคียงกัน สำหรับแนวคิดเรื่องชุมชนที่เกี่ยวกับงานวิจัยนี้ คือ เป็นแนวคิดทางสังคมวิทยาที่ถือว่า ชุมชนมีฐานะเป็นหน่วยทางสังคม (Community as Unit of Social Organization) และนิยามความหมายว่า “ชุมชน” หมายถึง หน่วยทางสังคมและกายภาพ อันได้แก่ ละแวกบ้าน หมู่บ้าน เมืองและมหานคร

Poplin. (1979 : 215 - 218) ได้พยายามหาความหมายร่วมจากคำจำกัดความของชุมชน ที่มีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย โดยสรุปหาลักษณะความหมายต่าง ๆ ได้ว่า ชุมชน ประกอบไปด้วย

1. อาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ (Geographical Area - territorial)
2. ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction - sociological)
3. มีความผูกพัน (Common Ties - psycho Cultural)

อย่างไรก็ตาม มีผู้โต้แย้งวิธีการสรุปคำจำกัดความในแบบของ Hillary ว่าไม่อาจหาคำจำกัดความตายตัวมาอธิบายลักษณะของชุมชนทุกชุมชน เพราะแต่ละชุมชนจะมีความแตกต่างกันออกไป หากพยายามจะหาลักษณะร่วมแล้ว ชาติแห่งชุมชนบางชุมชนจะขาดหายไปจากคำจำกัดความอันเป็นคำกลางนั้น ซึ่งได้กล่าวถึงชุมชนใน 5 สถานะ คือ

1. กลุ่มคนที่มาอยู่ร่วมกันในพื้นที่หรือบริเวณหนึ่ง (Geographical Area)
2. สมาชิกมีการติดต่อระหว่างกันทางสังคม (Social Relationship)
3. สมาชิกมีความสัมพันธ์ต่อกันทางสังคม (Social Relationship)
4. มีความผูกพันทางด้านจิตใจต่อระบบนิเวศ (Psycho - ecological Relationship)
5. มีกิจกรรมส่วนรวม เพื่อใช้ประโยชน์ (Central Activities for Utilization)

จนแนวคิดนี้ได้เป็นแนวคิดในการวิเคราะห์ชุมชนของนักสังคมวิทยาในรุ่นต่อมาและนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการมองชุมชนในฐานะทั้ง 3 ประการ คือ

1. ชุมชนในฐานะหน่วยทางภูมิศาสตร์ (Community as A Territorial Unit)

การพิจารณาชุมชนในมิตินี้มีความสำคัญ คือ ทำให้ชุมชนมีลักษณะเป็นรูปธรรม มีหลักแหล่งที่ตั้งแน่นอนและสมาชิกสามารถระบุที่อยู่ของตนได้

1.1 อาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์มีอิทธิพลต่อชุมชน จะเห็นได้ว่าในหลายกรณีสภาพทางภูมิศาสตร์จะเป็นตัวกำหนดสถานที่ตั้งและศักยภาพในการเจริญเติบโตของชุมชน กล่าวคือ ชุมชนมักเกิดขึ้นในบริเวณที่มีทรัพยากรธรรมชาติสมบูรณ์ หรือที่ซึ่งมีการคมนาคมสะดวกเหมาะแก่การตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร

1.2 ชุมชนมีอิทธิพลต่ออาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ แม้ว่าตัวแปรเกี่ยวกับอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ จะมีอิทธิพลต่อสถานที่ตั้งและพบวัดการเจริญเติบโตของชุมชน (Growth and Dynamics of Community) แต่การปรับตัวของคนต่ออาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ของชุมชนก็ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย ดังนั้น มนุษย์เองมีส่วนในการกระทำต่อภาวะแวดล้อมของตนไม่ว่าจะโดยทางบวกหรือทางลบ เช่น

1.2.1 การปรับให้สิ่งแวดล้อมทางกายภาพให้สอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของมนุษย์ เช่น การทำนาแบบขั้นบันได การสร้างเหมืองฝายชลประทาน ปรับปรุงแก้ไขสร้างที่อยู่อาศัยให้สอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์

1.2.2 ทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น การตัดไม้ทำลายป่าการศึกษาชุมชนตามแนวคิดทางสังคมวิทยาถือว่า ตัวแปรทางด้านภูมิศาสตร์จะเป็นสิ่งที่ละเอียดละไมได้ แนวคิดนี้จัดว่ามีอิทธิพลต่อทฤษฎีนิเวศวิทยาของมนุษย์

2.ชุมชนในฐานะหน่วยทางสังคม (Community as Unit of Social Organization)
การวิเคราะห์แบบ Social System Approach จะให้ภาพของลำดับชั้น (Hierarchy) เริ่มจากระดับล่างที่ประกอบด้วยกลุ่มบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปจนถึงระดับชาติหรือระดับโลก

2.1 ชุมชนเป็นระบบย่อยอันแรกที่มีศักยภาพในการจัดให้มีสิ่งต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของคนทั้งกายภาพ จิตใจและสังคม ซึ่งในระบบครอบครัวกลุ่มเครือญาติมีขนาดเล็กเกินไป ไม่มีสถาบันทางสังคมที่สมบูรณ์เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ส่วนระบบที่ใหญ่กว่านี้ เช่น กลไกของรัฐก็ใหญ่โตและซับซ้อนเกินไป จนเข้าไม่ถึงอารมณ์ความรู้สึกของคนจึงไม่สามารถตอบสนองความต้องการ ทั้งทางกายและทางใจได้บางทัศนะวิเคราะห์ชุมชนที่เป็นระบบทางสังคมว่าเป็น เครือข่ายการปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ (Network of Interaction) ซึ่งประกอบด้วยสถานภาพ บทบาท กลุ่มคนและสถาบัน ชุมชนจึงมีความสัมพันธ์กันเหมือนลูกโซ่ที่ระบบย่อยระบบหนึ่งจะได้รับปัจจัยนำเข้าที่ต้องการจากระบบย่อยอื่น ๆ ปัจจัยนำเข้าและผลผลิตที่รับและให้แก่กันในระหว่างชุมชนหรือระบบย่อยนี้ อาจจะเป็นในรูปแบบของเงิน แรงงาน ความกดดันทางสังคม ทรัพยากรต่าง ๆ แนวความคิดนี้ นักวิชาการไทยได้เสนอรูปแบบของชุมชนที่คล้ายคลึงกัน เช่น แนวคิดของ (จิตยา สุวรรณภู, 2527 : 76) กล่าวว่าโดยทั่วไปชุมชนจะต้องมีลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ

2.1.1 ชุมชนในฐานะเป็นอาณาบริเวณ การพิจารณาชุมชนในข้อนี้มีใช้เฉพาะเป็นบริเวณที่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของกลุ่มคนเท่านั้น ยังต้องพิจารณาถึงมิติต่าง ๆ เช่น ในฐานะที่อยู่อาศัยของการใช้พื้นที่และในฐานะที่เป็นบริเวณของชุมชน

2.1.2 ชุมชนในฐานะที่เป็นที่รวมประชากร โดยจะเน้นที่ลักษณะของประชากรที่อยู่ในบริเวณชุมชน ในด้านที่สำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงประชากรในช่วงระยะเวลาหนึ่ง โครงสร้างประชากร เช่น สัดส่วนเพศชาย เพศหญิง อายุประชากร อาชีพและการศึกษา สุขลักษณะ เป็นต้น ชุมชนในฐานะที่เป็นระบบความสัมพันธ์ของสมาชิกที่มีอยู่ในชุมชนและความสัมพันธ์กับชุมชน โดยพิจารณาถึงระดับความสัมพันธ์ของชุมชนจะประกอบด้วยความสัมพันธ์ย่อย เช่น ความสัมพันธ์ของครอบครัว เครือญาติ มิตรสหาย ระบบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ ระบบความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536 : 65) แบ่งชุมชนออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะของชุมชนแบ่งตามการบริหารการปกครอง ซึ่งแบ่งโดยการพิจารณาจากลักษณะการปกครองของไทย ได้แก่ ชุมชนหมู่บ้าน ชุมชนเขต สุขาภิบาล ชุมชนเขตเทศบาล ตำบล เทศบาลเมือง เทศบาลนครและกรุงเทพมหานคร

2. ลักษณะของชุมชนแบ่งตามกิจกรรมทางสังคม ได้แก่ ชุมชนเกษตรกรรม ชุมชนศูนย์การค้า ศูนย์กลางขนส่ง เขตอุตสาหกรรม ชุมชนศูนย์กลางของการบริการ

3. ลักษณะของชุมชนแบ่งตามความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคม เป็นการแบ่งชุมชนในแง่ของความสัมพันธ์ทางสังคม ได้แก่ ชุมชนชนบท ชุมชนเมือง

นอกจากการศึกษาชุมชนในลักษณะดังกล่าว ก็สามารถพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ได้ทั้งแนวนอน (Horizontal) และแนวตั้ง (Vertical) ในแนวนอนนั้น รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลหรือระหว่างกลุ่มในระดับท้องถิ่น ส่วนในแนวตั้ง หมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับผลประโยชน์หรือกับกลุ่มผลประโยชน์ในระดับต่าง ๆ ที่สูงขึ้น ไปจนถึงองค์กรในระดับชาติหรือระหว่างชาติ นอกจากนี้ ยังมีวิธีการอื่นอีกในการวิเคราะห์ถึงเครือข่ายปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนว่า ปฏิสัมพันธ์ของบุคคลและกลุ่มมีกระบวนการทางสังคมที่ประกอบด้วยความร่วมมือ การแข่งขันและความขัดแย้ง ซึ่งมิติการวิเคราะห์เหล่านี้ให้คุณค่าที่มีนัยสำคัญในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับชีวิตของชุมชนเป็นอย่างยิ่ง

ชุมชนในฐานะหน่วยทางจิตวิทยาวัฒนธรรม (Community as a Psycho Cultural Unit) ในมิตินี้เน้นที่ชุมชนจะต้องมีความผูกพันในระหว่างสมาชิกด้วยกัน ความผูกพันนี้จะตีความว่าเป็นทั้งทางด้านจิตวิทยาและวัฒนธรรม ในทางจิตวิทยานั้น คนจะมีความมั่นคง เพราะสามารถระบุได้ว่า ตนเป็นสมาชิกของกลุ่ม หมู่ หรือที่ซึ่งทำให้เกิดความรู้สึกว่ามีสังกัด อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์ในมิตินี้ ในแนวคิดทางสังคมวิทยาก็ถือว่าเป็นเพียงมิติหนึ่งของความเป็น

จริงที่ซับซ้อนอยู่ในความหมายของชุมชน มิได้ถือว่าเป็นการวิเคราะห์ที่ลึกซึ้ง (บุญเทียน ทอง
ประสาน. 2531 : 102)

กล่าวโดยสรุปว่าความเป็นชุมชนไม่ได้มีความหมายตายตัว แต่มีความเคลื่อนไหว
เปลี่ยนแปลง ตลอดเวลา ชุมชนไม่จำเป็นต้องให้ความสำคัญทางพื้นที่หรืออาณาบริเวณทาง
ภูมิศาสตร์แต่ขณะเดียวกันชุมชนก็ไม่ได้อยู่อย่างเอกเทศ โดยไม่มีความสัมพันธ์กับหน่วยอื่น ๆ
หรือความเป็นชุมชนอาจเป็นเรื่องของความสัมพันธ์และความเกาะเกี่ยวกันของกลุ่มคนใน
ระดับต่าง ๆ ในมิติทางวัฒนธรรม อำนาจและผลประโยชน์ ความเป็นชุมชนจึงไม่ได้หมายถึง
ความสัมพันธ์ที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่มีแต่มีตรรกภาพและความเอื้ออาทร ในชุมชนขนาดเล็ก
หรือชุมชนตามพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เท่านั้น แต่ความเป็นชุมชนอาจแทรกอยู่กับประสบการณ์ใน
ชีวิตประจำวัน ซึ่งเกิดขึ้นได้ตั้งแต่ชุมชนขนาดเล็ก ที่สมาชิกมีความสัมพันธ์ทางสังคมแบบ
ส่วนตัว รู้จักช่วยเหลือกัน ในอาคารชุด โรงงานอุตสาหกรรม จนถึงความสัมพันธ์แบบเครือข่าย
ประเภทต่าง ๆ ตลอดจนเครือข่ายทางเทคโนโลยีการสื่อสารที่เชื่อมโยงมนุษย์ ให้สามารถ
ติดต่อกันทั่วโลก

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนในรูปแบบใหม่ (Virtual Community Perspective)
แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนในรูปแบบใหม่ เกิดขึ้นพร้อมกับการพัฒนาเทคโนโลยีและปัญหาของ
สังคมสมัยใหม่ที่ทวีความซับซ้อนและรุนแรงขึ้น การพิจารณาปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหา
ไม่อาจจำกัดอยู่ในบริบทของชุมชนที่มีอาณาเขตภูมิศาสตร์เล็ก ๆ ได้เพียงลำพัง เพราะบาง
ปัญหาเกิดจากอิทธิพลภายนอก ซึ่งบางครั้งการแก้ไขต้องการการรวมกำลัง ความร่วมมือและ
ทรัพยากรจากภายนอกชุมชน

คุณลักษณะที่สำคัญของชุมชนในรูปแบบใหม่ คือ (Schuler. 1989 : 89)

1. จิตสำนึกร่วม (Consciousness)
2. หลักการ (Principle)
3. จุดมุ่งหมาย (Purpose)

ดังนั้น ชุมชนในรูปแบบใหม่ จึงอาจมีลักษณะเป็น “ชุมชนทางอากาศ” หรือผู้สนใจจะ
มีส่วนร่วมในรายการวิทยุ ชุมชนเครือข่ายบน Internet อาจกล่าวได้ว่าเป็นชุมชนไม่จำเป็นต้อง
มีพื้นที่ทางกายภาพและไม่จำเป็นต้องว่าสมาชิกต้องพบปะหน้าตากัน โดยตรง แต่เป็นชุมชนที่อาศัย
เทคโนโลยีการสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นเครื่องสานความสัมพันธ์และจิตสำนึก
ร่วมของสมาชิก

Schuler. (1989 : 91) ได้กล่าวไว้ว่า ชุมชน คือ สายใย (web) ของความสัมพันธ์ทางสังคม มีความเป็นเอกภาพ มีพลังความยึดโยง (Cohesive) การสนับสนุนเกื้อกูลกันและกัน ทำนองเดียวกัน เทคโนโลยี ก็คือ สายใย (Web) ที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์และการสื่อสารของผู้คนต่าง ๆ เทคโนโลยีและการสื่อสารผ่านวิทยุโทรทัศน์ โทรศัพท์ มีบทบาทในการสร้างชุมชนในรูปแบบใหม่ โดยสมาชิกไม่จำกัดเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ เพศ วัย ศาสนา และฐานะเศรษฐกิจ เป็นต้น

ชุมชนในรูปแบบใหม่ อาจเรียกได้ว่าเป็น “ชุมชนเหมือนจริง” (Virtual Community) เป็นชุมชนที่กลุ่มคนอาจจะได้พบกันโดยตรงหรือไม่ก็ตาม แต่มีโอกาสสื่อสารกันด้วยคำภาษา และความคิดผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ชุมชนแบบนี้ มีข้อดีกว่าชุมชนแบบอื่นตรงที่ว่าไม่มีอคติเกี่ยวกับ เพศ อายุ เชื้อชาติ สีผิว เผ่าพันธุ์ รูปร่างหน้าตา เสียงพูด อากัปกริยาของสมาชิก ชุมชนเสมือนจริงเป็นเครื่องมือที่เชื่อมโยงผู้ที่มีความสนใจร่วมกันเข้าด้วยกัน ในชุมชนแบบเดิมจะรู้จักผู้คนต่อเมื่อได้พบปะหน้าค่าตาและต้องคบหาสมาคมกับผู้คนจำนวนไม่น้อยกว่าที่จะพบผู้ที่มีความสนใจในเรื่องบางเรื่องเหมือนกับเรา แต่ในชุมชนประเภทนี้ สามารถเข้าถึงแหล่งที่สนใจได้อย่างทันที นอกจากนี้ ยังมีข้อดี คือ ช่วยคัดสรรคลังกรองข้อมูลที่จำเป็น และทันสมัย โดยไม่ต้องเก็บรวบรวมไว้มากมายเช่นแต่ก่อน (Greenberg, 2000 : 73) อย่างไรก็ตาม มีข้อทักท้วงว่าชุมชนในรูปแบบใหม่นี้ ไม่น่าจะถือว่ามีลักษณะเป็น “ชุมชน” เนื่องจากผู้ที่เกี่ยวข้องไม่มีพันธะผูกพันใด ๆ กับชุมชน มีอิสระที่จะเลิกเข้าร่วมเมื่อใดก็ได้ หรือถอยออกไปเมื่อใดก็ได้ อีกทั้งข้อมูลข่าวสารที่สื่อถึงกันก็ไม่สามารถที่จะเชื่อถือได้ทั้งหมด ชุมชนในรูปแบบใหม่นี้ ยังคงต้องมีการอาศัยความเป็นชุมชนเดิมคือพื้นที่อยู่ข้าง แต่ลักษณะความสัมพันธ์มีการเปลี่ยนแปลงไป สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมที่ซับซ้อน โดยผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งที่มีรูปแบบที่กว้างขวางขึ้นทั้งในระดับชาติและในระดับโลก กล่าวคือ สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นถ้าเป็นปัญหา ปัญหา หรือสิ่งนั้น ๆ ก็จะเชื่อมโยงไปในระดับที่กว้างขึ้นได้และในทางตรงกันข้ามก็จะเป็นประโยชน์หรือมีผลต่อความรับผิดชอบร่วมกันในฐานะเป็นชุมชนรูปแบบใหม่ที่มีจิตสำนึกร่วม มีหลักการและจุดหมายร่วมกัน

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนในมิตินี้ จะช่วยให้เป็นความเปลี่ยนแปลงและเข้าใจสภาพที่เกิดขึ้นในสังคมสมัยใหม่ได้และช่วยให้เห็นรูปแบบของชุมชนที่มีความหลากหลาย โดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศที่เชื่อมโยงเครือข่ายของผู้คนเข้าด้วยกัน ด้วยความที่มีวัตถุประสงค์และความสนใจร่วมกัน หรือเป็นศูนย์กลางการสื่อสารที่ทำให้ผู้คนที่ผ่านเข้ามาในเครือข่ายได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ ประสบการณ์ร่วมกันโดยความร่วมมือทางเทคโนโลยีที่เชื่อมโยงในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับภูมิภาคจนถึงระดับโลกในขณะเดียวกัน ความเป็นศูนย์กลาง

สื่อสารหรือเครือข่ายชุมชนในรูปแบบนี้ สมาชิกในเครือข่ายมีจุดอ่อน คือ ไม่มีภาระผูกพัน ข้อต่อหรือมีความพร้อมในเรื่องข้อเท็จจริงร่วมกัน แต่ถ้ามีวัตถุประสงค์และความสนใจร่วมกันมากขึ้น ความพร้อมในเรื่องข้อเท็จจริงจะปรากฏเพิ่มขึ้น จากนั้นจะนำไปสู่การประสานงานและการทำกิจกรรมร่วมกันลักษณะของชุมชนในรูปแบบใหม่ที่อาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศนี้ ถ้ามองในด้านของพื้นที่แล้วจะเห็นว่าเป็นชุมชนที่ไร้พรมแดน จะอาศัยเพียงความสัมพันธ์อย่างง่าย ที่ผู้เข้ามาหรือผ่านมาได้มีความรู้สึกผูกพันกันอย่างมีหลักการและเป้าหมาย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นชุมชนในรูปแบบใหม่ได้หรือไม่ ดังนั้น นักวิชาการและนักพัฒนาผู้ทำงานร่วมกับชุมชนจึงควรแสวงหาคำตอบเพื่อรู้เท่าทันกับสภาพของชุมชนที่ไร้พรมแดน ทั้งนี้ เพื่อทราบถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมแต่ถ้าย้อนถึงการสร้างความเป็นชุมชนของนักพัฒนาเริ่มจากการเน้น “ชุมชน” ขนาดเล็ก ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางสังคมแบบส่วนตัว รู้จักกัน ช่วยเหลือกัน ภายในกลุ่มเล็ก ๆ มาสู่การขยายเป็น “เครือข่าย” การช่วยเหลือที่เป็นความสัมพันธ์ที่กว้างขึ้น และมาสู่ชุมชนในรูปแบบใหม่ ซึ่ง (อริยา เสวตามร์, 2542 : 204) กล่าวว่า เป็นความสัมพันธ์แบบปัจเจก มีการแข่งขัน มีการคิดคำนวณบนฐานของประโยชน์และอยู่บนพันธะทางกฎหมาย อาจสูญเสียความเป็นธรรมชาติสัมผัสของความเป็นมนุษย์และการเกื้อหนุนของสมาชิก แต่การสร้างความเป็นชุมชนใหม่จึงไม่ใช่การรื้อฟื้นวัฒนธรรมชุมชนแบบดั้งเดิม หากเป็นการผสมผสานความเชื่อแบบเก่าที่มีคุณค่าและการพัฒนาระบบใหม่ที่ก้าวต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง

สรุปได้ว่า สำหรับแนวคิดเรื่องชุมชนที่เกี่ยวกับงานวิจัยนี้ คือนิยามความหมายว่า “ชุมชน” หมายถึง หน่วยทางสังคมและกายภาพ อันได้แก่ ละแวกบ้าน หมู่บ้าน เมือง มหานคร เป็นแนวคิดทางสังคมวิทยาที่ถือว่า ชุมชนมีฐานะเป็นหน่วยทางสังคม (Community as Unit of Social Organization) และความเป็นชุมชนไม่ได้มีความหมายที่ตายตัว แต่มีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง การให้ความหมายเกี่ยวกับชุมชนจึงเป็นสื่อที่ใช้ในการอธิบายความสัมพันธ์ทางสังคมหรือการจัดระบบความสัมพันธ์ใหม่ ทั้งกับภายในและภายนอกชุมชน ฉะนั้นความเป็นชุมชนจึงมิได้มีเพียงหน่วยเดียว หากแต่เป็นสายใยของความสัมพันธ์ที่สานขึ้นจากความสัมพันธ์ต่าง ๆ และมีเครือข่ายของความสัมพันธ์ที่ซ้อนทับกันอยู่ การสร้างใหม่ของความเป็นชุมชนจึงเป็นการแสดงออกถึงความเป็นตัวตนอันเป็นการตอบโต้ของคนในชุมชนหรือสังคมและเป็นที่ยังช่วยให้ผู้คนยกระดับความรู้ ความสามารถ การรับรู้และความเข้มแข็งหรือพลังที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันผ่านการสานความสัมพันธ์ด้านต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้แนวทางการดำรงชีวิต ที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระราชดำรัสแก่ชาวไทยนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 เป็นต้นมา และถูกพูดถึงอย่างชัดเจนในวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 เพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทย ให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ในกระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เศรษฐกิจพอเพียงมีบทบาทต่อการกำหนดอุดมการณ์การพัฒนาของประเทศ โดยปัญญาชนในสังคมไทยหลายท่าน ได้ร่วมแสดงความคิดเห็น อย่างเช่น ศ.นพ.ประเวศ วะสี ศ.เสน่ห์ จามริก ศ.อภิชัย พันธเสน และ ศ.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา โดยเชื่อมโยงแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งเคยถูกเสนอมาก่อนหน้าโดยพอเพียงเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในสังคมไทย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิในทางเศรษฐกิจและสาขาอื่นๆ มาร่วมกันประมวลและกลั่นกรองพระราชดำรัสเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อบรรจุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 และได้จัดทำเป็นบทความ เรื่อง “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และได้นำความกราบบังคลทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2542 โดยทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไขพระราชทานและทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำบทความที่ทรงแก้ไขแล้วไปเผยแพร่ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนประชาชนโดยทั่วไป เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2542

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ได้รับการเชิดชูเป็นอย่างสูงจากองค์การสหประชาชาติว่าเป็นปรัชญาที่มีประโยชน์ต่อประเทศไทยและนานาประเทศ และสนับสนุนให้ประเทศสมาชิกยึดเป็นแนวทางสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน โดยมีนักวิชาการและนักเศรษฐศาสตร์หลายคนเห็นด้วยกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง แต่ในขณะเดียวกัน บางสื่อได้มีการตั้งคำถามถึงการยกย่องขององค์การสหประชาชาติ รวมทั้งความน่าเชื่อถือของรายงานศึกษาและทำที่ขององค์การ

แนวคิดของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้พัฒนาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อที่จะให้พสกนิกรชาวไทยได้เข้าถึงทางสายกลางของชีวิตและเพื่อคงไว้ซึ่งทฤษฎีของการพัฒนาที่ยั่งยืน ทฤษฎีนี้เป็นพื้นฐานของการ

ดำรงชีวิตซึ่งอยู่ระหว่าง สังคมระดับท้องถิ่นและตลอดระดับสากล จุดเด่นของแนวปรัชญา
คือ แนวทางที่สมดุล โดยชาติสามารถทันสมัยและก้าวสู่ความเป็นสากลได้ โดยปราศจากการ
ต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์และการอยู่ร่วมกันของทุกคนในสังคม

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญในช่วงปี พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นช่วงที่ประเทศ
ไทยต้องประสบปัญหาภาวะทางเศรษฐกิจ และต้องการรักษาความมั่นคงและเสถียรภาพ
เพื่อที่จะยืนหยัดในการไม่พึ่งพาผู้อื่นและพัฒนานโยบายที่สำคัญเพื่อการฟื้นฟูเศรษฐกิจ
ของประเทศ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริว่า มันไม่ได้มีความจำเป็นที่เราจะกลายเป็น
ประเทศอุตสาหกรรมใหม่ พระองค์ได้ทรงอธิบายว่า ความพอเพียงและการพึ่งตนเอง คือ
ทางสายกลางที่จะป้องกันการเปลี่ยนแปลงความไม่มั่นคงของประเทศได้

จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา (2548 : 41 - 47) ประธานคณะกรรมการขับเคลื่อน
เศรษฐกิจพอเพียง อธิบายถึงการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ว่าเป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บน
พื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ
ความรอบคอบและคุณธรรมประกอบกรวางแผน การตัดสินใจและการกระทำต่าง ๆ ความ
พอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่มากและไม่น้อยจนเกินไป ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น
เช่น การผลิตและการบริโภคที่พอประมาณ ความมีเหตุผล หมายถึง การใช้หลักเหตุผลในการ
ตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่าง
รอบคอบ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีหมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการ
เปลี่ยนแปลงรอบตัว ปัจจัยเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้นั้น จะต้องอาศัยความรู้และคุณธรรมเป็น
เงื่อนไขพื้นฐาน กล่าวคือ เงื่อนไขความรู้ หมายถึง ความรอบรู้ ความรอบคอบและความ
ระมัดระวังในการดำเนินชีวิตและการประกอบการงาน ส่วนเงื่อนไขคุณธรรม คือ การยึดถือ
คุณธรรมต่าง ๆ อาทิ ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียร การมุ่งต่อประโยชน์ส่วนรวม
และการแบ่งปัน ฯลฯ ตลอดเวลาที่ประยุกต์ใช้ปรัชญา

อภิรัช พันธุ์เสน (2549 : 45) ผู้อำนวยการสถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม
ได้จัดแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นข้อเสนอในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวทาง
ของพุทธธรรมอย่างแท้จริง เนื่องจากในพระราชดำรัสหนึ่ง ได้ให้คำอธิบายถึง เศรษฐกิจ
พอเพียง ว่าคือ ความพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภมากและต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่น

ระบบเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นให้บุคคลสามารถประกอบอาชีพได้อย่างยั่งยืนและใช้จ่ายเงินที่ได้มาอย่างพอเพียงและประหยัด ตามกำลังของเงินของบุคคลนั้น โดยปราศจากการกู้หนี้ยืมสินและถ้ามีเงินเหลือ ก็แบ่งเก็บออมไว้บางส่วน ช่วยเหลือผู้อื่นบางส่วน และอาจจะใช้จ่ายมาเพื่อปัจจัยเสริมอีกบางส่วน สาเหตุที่แนวทางการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง ได้ถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในขณะนี้ เพราะสภาพการดำรงชีวิตของสังคมทุนนิยมในปัจจุบัน ได้ถูกลูกฝังสร้างหรือกระตุ้น ให้เกิดการใช้จ่ายอย่างเกินตัว ในเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องหรือเกินกว่าปัจจัยในการดำรงชีวิต เช่น การบริโภคเกินตัว ความบันเทิงหลากหลายรูปแบบ ความสวยความงาม การแต่งตัวตามแฟชั่น การพนันหรือเสี่ยงโชค เป็นต้น จนทำให้ไม่มีเงินเพียงพอเพื่อตอบสนองความต้องการเหล่านั้น ส่งผลให้เกิดการกู้หนี้ยืมสิน เกิดเป็นวัฏจักรที่บุคคลหนึ่งไม่สามารถหลุดออกมาได้ ถ้าไม่เปลี่ยนแนวทางในการดำรงชีวิต

สุเมธ ตันติเวชกุล (2549 : 23) ได้กล่าวว่า หลาย ๆ คนกลับมาใช้ชีวิตอย่างคนจน ซึ่งเป็นการปรับตัวเข้าสู่คุณภาพและการลงมือทำด้วยความมีเหตุมีผล เป็นคุณค่าของเศรษฐกิจพอเพียง

โดยสรุป หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงคิดค้นขึ้น ภายใต้สภาพสังคม เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลง เน้นให้คนรู้จักพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี ภายใต้เงื่อนไขความรู้และคุณธรรม

เศรษฐกิจพอเพียงเชื่อว่าจะสามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมของชุมชนให้ดีขึ้น โดยมีปัจจัย 2 อย่างคือ

1. การผลิตจะต้องมีความสัมพันธ์กันระหว่าง ปริมาณผลผลิตและการบริโภค
2. ชุมชนจะต้องมีความสามารถในการจัดการทรัพยากรของตนเอง

ผลที่เกิดขึ้นคือ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถที่จะคงไว้ซึ่งขนาดของประชากรที่สัดส่วน ใช้เทคโนโลยีได้อย่างเหมาะสมและรักษาสมดุลของระบบนิเวศและปราศจากการแทรกแซงจากปัจจัยภายนอก การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้วจึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชน โดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด (พระบรมราโชวาท ในพิธี

พระราชทานปริญญาบัตรของ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ หอประชุม
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันพฤหัสบดีที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2517)

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ยึดหลักทางสายกลาง ที่ชี้แนวทางการดำรงอยู่และ
ปฏิบัติของประชาชนในทุกระดับให้ดำเนินไปในทางสายกลาง มีความพอเพียงและมีความ
พร้อมที่จะจัดการต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะต้องอาศัยความรอบรู้ รอบคอบและ
ระมัดระวังในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน ทั้งนี้ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการดำเนิน
ชีวิตอย่างสมดุลและยั่งยืน เพื่อให้สามารถอยู่ได้แม้ในโลกโลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันสูง
หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถที่จะสรุปได้เป็นแผนภาพดังนี้

แผนภาพที่ 1 หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : <http://www.gotoknow.org/posts/392796>

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ทรงปรับปรุงพระราชทานเป็นที่มาของนิยาม 3 ห่วง
2 เงื่อนไข ที่คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการการ
พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นำมาใช้ในการรณรงค์เผยแพร่ปรัชญาของเศรษฐกิจ
พอเพียงผ่านช่องทางสื่อต่าง ๆ อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วย ความ พอประมาณ มีเหตุผล
มีภูมิคุ้มกัน บนเงื่อนไข ความรู้และคุณธรรมความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง จึงประกอบด้วย
คุณสมบัติ ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป
 เปรียบเทียบตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้อง
 เป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะ
 เกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3. ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลง
 ด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น
 ในอนาคต โดยมีเงื่อนไขของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง 2
 ประการ ดังนี้

3.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
 รอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการ
 วางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ

3.2 เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักใน
 คุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต
 เพราะฉะนั้นในการขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนท้องถิ่น จึงต้องอาศัยฐานคิดจากหลัก
 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพราะเป็นหลักปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงคิดค้น
 ขึ้นภายใต้บริบทของประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศเกษตรกรรมและมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว
 จิตใจ เหมาะสมกับคนไทยที่จะนำไปปฏิบัติตามให้มีความอยู่ดีกินดีได้อย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่นำมาใช้ในงานวิจัย คือเป็นการดำเนินชีวิต
 แบบทางสายกลาง โดยใช้ความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีการสร้างระบบภูมิคุ้มกันที่ดีเพื่อ
 เตรียมรับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตภายใต้ความรู้และคุณธรรม จริยธรรม
 เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างเข้มแข็งและนำไปสู่การพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน เศรษฐกิจ
 พอเพียงนั้นเป็น “เศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกิน หมายความว่าอุ้มชูตัวเองได้ ให้มี
 พอเพียงกับตัวเอง” พระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

แนวคิดเกี่ยวกับสังคมสีเขียว นวัตกรรมทางสังคมสู่การพัฒนาที่ทั่วถึงและยั่งยืน

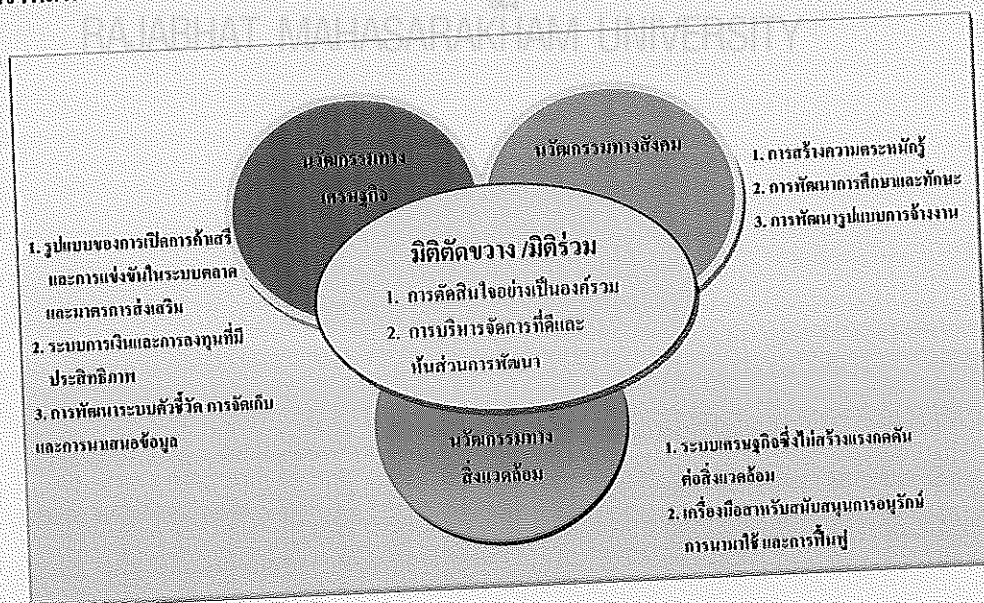
ในช่วงแรกเริ่มของการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ของการพัฒนาสู่สังคมสีเขียว กลุ่มคนแต่ละกลุ่มในสังคมจะมีระดับการพัฒนาและความพร้อมไม่เท่ากันในการเข้าสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งมักมีสาเหตุจากปัจจัยที่สำคัญ 2 ประการ คือ การขาดความตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องเข้าร่วมและการขาดความรู้ ความสามารถและศักยภาพที่จะเข้าร่วม ทั้งนี้ การสร้างกระบวนการเปลี่ยนผ่านที่มีประสิทธิภาพจากสังคมในสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ไปสู่สังคมสีเขียว นวัตกรรม (Innovation) ในด้านต่าง ๆ จะเป็นเครื่องมือที่สำคัญ ทั้งนี้ สิ่งที่เป็นนวัตกรรมจะต้องมีลักษณะสำคัญ คือ

1. นวัตกรรมประกอบด้วยลักษณะสำคัญ ได้แก่

1.1 เป็นสิ่งที่ยังคิดค้นใหม่ (Innovative) เพื่อรองรับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปจากสังคมปัจจุบัน ไปสู่สังคมสีเขียว (Green)

1.2 เป็นสิ่งที่ต้องมีการเข้าแทรกแซง (Intervention) เพื่อการสร้างหรือกระตุ้นให้เกิด เนื่องจากอาจไม่สามารถเกิดได้โดยอัตโนมัติในขั้นตอนของกระบวนการเปลี่ยนผ่าน

1.3 เป็นสิ่งที่มีผลกระทบสูง (High Impact) โดยเป็นเครื่องมือที่พัฒนาหรือสร้างขึ้นเพื่อแก้ปัญหาในระดับสาเหตุหรือรากเหง้าของปัญหา ไม่ใช่การแก้ปัญหาหรือแนวทางการพัฒนาอย่างฉาบฉวยหรือผิวเผินแต่เพียงในระดับผลที่เห็น ได้ง่ายแต่ไม่ยั่งยืน

แผนภาพที่ 2 นวัตกรรมในมิติต่าง ๆ สู่สังคมสีเขียว

2. นวัตกรรมในมิติต่างๆ ผู้สังคมนีเซีย

2.1 นวัตกรรมทางเศรษฐกิจ

2.1.1 รูปแบบของการเปิดการค้าเสรีและการแข่งขันในระบบตลาดและมาตรการส่งเสริม

2.1.2 ระบบการเงินและการลงทุนที่มีประสิทธิภาพ

2.1.3 การพัฒนาระบบตัวชี้วัด การจัดเก็บและการนำเสนอข้อมูล

2.2 นวัตกรรมทางสังคม

2.2.1 การสร้างความตระหนักรู้

2.2.2 การพัฒนาการศึกษาและทักษะ

2.2.3 การพัฒนารูปแบบการจ้างงาน

2.3 นวัตกรรมทางสิ่งแวดล้อม

2.3.1 ระบบเศรษฐกิจซึ่งไม่สร้างแรงกดดันต่อสิ่งแวดล้อม

2.3.2 เครื่องมือสำหรับสนับสนุนการอนุรักษ์ การนำมาใช้และการฟื้นฟู

จากรายงานขององค์การหอการค้านานาชาติ (International Chamber of Commerce, 2012) พบว่า นวัตกรรมที่จำเป็นต่อการพัฒนาผู้สังคมนีเซียที่สำคัญสามารถจำแนกได้เป็น 4 มิติ กล่าว คือ

1. นวัตกรรมทางเศรษฐกิจ (Economic Innovation) ประกอบด้วย

1.1 การส่งเสริมการเปิดเสรีทางการค้าและการแข่งขันในระบบตลาด

1.2 ระบบการเงินและการลงทุนที่มีประสิทธิภาพ

1.3 การพัฒนาระบบตัวชี้วัด การจัดเก็บ และการนำเสนอข้อมูล

2. นวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation) ประกอบด้วย

2.1 การสร้างความตระหนักรู้ในความสำคัญของการพัฒนาผู้สังคมนีเซีย

2.2 การพัฒนาการศึกษาและทักษะ

2.3 การพัฒนารูปแบบการจ้างงานในสังคมนีเซีย (Employment)

3. นวัตกรรมทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Innovation) ประกอบด้วย

3.1 เครื่องมือที่จะช่วยทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยไม่สร้างแรงกดดันต่อสิ่งแวดล้อม (Decoupling)

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการอนุรักษ์ การนำมาใช้และการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและบริหารจัดการผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างครบวงจร (Life Cycle Approach)

4. นโยบายสู่การบูรณาการ (Cross-cutting Elements) เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพ และบูรณาการนวัตกรรมจากทั้งสามกลุ่มข้างต้นอย่างเป็นองค์รวม ประกอบด้วย

4.1 การตัดสินใจอย่างเป็นองค์รวม

4.2 กระบวนการบริหารจัดการที่ดีและการสร้างหุ้นส่วนการพัฒนา นโยบายในกลุ่มนี้เป็นเสมือนเครื่องประสานนวัตกรรมในทุกกลุ่มเข้าด้วยกัน เพื่อผลักดันการขับเคลื่อน ทรัพยากรสู่เป้าหมายอย่างเป็นเอกภาพและมีประสิทธิภาพ

4.3 นวัตกรรมทางสังคม : เครื่องมือและกลไกสนับสนุนการพัฒนาสังคมสีเขียว อย่างมีส่วนร่วม (Green Inclusive Economy)

จากการจำแนกมิติของนวัตกรรมที่เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนสู่สังคมสีเขียวข้างต้น จะเห็นได้ว่า นวัตกรรมทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมเป็นเครื่องมือซึ่งมุ่งสร้างประสิทธิภาพ และประสิทธิผลหรือความเป็นไปได้ในการพัฒนาสู่สังคมสีเขียวเป็นหลัก (Efficiency and Feasibility) แตกต่างจากนวัตกรรมทางสังคมที่เป็นเครื่องมือซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการเข้าสู่ สังคมสีเขียว (Inclusiveness) กล่าวคือ เป็นการพัฒนาสู่สังคม สีเขียวของทุกกลุ่มและทุกภาค ส่วนในสังคมไปพร้อม ๆ กัน โดยเป็นนวัตกรรมที่มีคนเป็นจุดศูนย์กลางและเกี่ยวข้องกับการ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นหลัก ซึ่งรวมถึงการพัฒนาสินค้าและบริการรวมทั้งรูปแบบตลาด สำหรับประชาชนระดับต่างซึ่งไม่อยู่ในความสนใจในเชิงพาณิชย์ของภาคธุรกิจเอกชน จึงมี ลักษณะเด่นที่แตกต่างกับนวัตกรรมในกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งเน้นการกำหนดนโยบายและการพัฒนา ทางเทคโนโลยี และหากพิจารณาองค์ประกอบในแต่ละส่วนของนวัตกรรมทางสังคมซึ่งมุ่งเน้น การสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมสีเขียว จะเห็นได้ว่า นวัตกรรมในการสร้าง ความตระหนัก (Awareness) คือ นวัตกรรมกลุ่มที่กระตุ้นและสร้างแรงจูงใจและความเต็มใจ (Willingness) ให้ทุกภาคส่วนต้องการเข้ามามีส่วนร่วม ส่วนนวัตกรรมในด้านการศึกษาและ การพัฒนาทักษะ (Education and Skills) และนวัตกรรมเกี่ยวกับการสร้างงาน (Employment) จัดอยู่ในกลุ่มนวัตกรรมที่มุ่งพัฒนาศักยภาพ (Capability) ให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการ พัฒนาสู่สังคมสีเขียว

3. การสร้างความตระหนัก (Awareness)

เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่จะช่วยกระตุ้นให้ทุกภาคส่วนเห็นความจำเป็นในการเข้ามามี ส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างยั่งยืน บ่อยครั้งที่การพัฒนาในรูปแบบใหม่มักไม่ได้รับความสนใจ เท่าที่ควรหรืออาจถูกต่อต้านจากบุคคลบางกลุ่มเนื่องจากไม่เห็นประโยชน์หรืออาจจัด ผลประโยชน์เมื่อเปรียบเทียบกับแนวปฏิบัติซึ่งมีอยู่ก่อนแล้ว เช่น การส่งเสริมการตลาดใช้

ผลิตภัณฑ์บรรจุเครื่องดื่มที่ทำจากพลาสติกอาจไม่ได้รับความสนใจจากผู้ผลิตเท่าที่ควร เนื่องจากการใช้ผลิตภัณฑ์อื่นทดแทน เช่น แก้วอาจทำได้ยากและมีต้นทุนสูงกว่าโดยเปรียบเทียบ อีกทั้งยังอาจไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริโภคเนื่องจากไม่สะดวกในการพกพา การมุ่งสร้างความตระหนักจึงต้องเป็นนวัตกรรมที่ชี้ให้เห็นความเป็นไปได้ที่ทุกฝ่ายสามารถได้รับประโยชน์จากการพัฒนาสีเขียว โดยไม่จำเป็นต้องแบกรับภาระจากการพัฒนาในรูปแบบใหม่ ทั้งนี้ แนวทางสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างความตระหนัก ได้แก่

3.1 การมุ่งสร้างความตระหนักในระดับกว้างภายในกลุ่มธุรกิจหรืออุตสาหกรรมประเภทเดียวกัน เพื่อสร้างเป็นพันธมิตรหรือความท้าทายร่วมกันในการค้นหาแนวทางสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

3.2 การกระตุ้นความสนใจของฝ่ายการเมืองอย่างสม่ำเสมอต่อการให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

3.3 การรณรงค์ส่งเสริมทางสื่อการศึกษา เพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจของผู้บริโภคเกี่ยวกับรูปแบบการบริโภคที่เป็นอยู่และรูปแบบการบริโภคทางเลือก

3.4 การใช้สัญลักษณ์และเครื่องมือ เช่น ป้าย สัญลักษณ์การรับรองมาตรฐานและสื่อข้อมูลอื่น ๆ เพื่อสื่อให้ผู้บริโภคและผู้ที่เกี่ยวข้องทราบว่าผลิตภัณฑ์ที่บริโภคมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหรือไม่และช่วยให้ผู้บริโภคสามารถเลือกตัดสินใจสนับสนุนผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้ รูปแบบที่เหมาะสมของนวัตกรรมทางสังคมที่มุ่งสร้างความตระหนัก ก่อนข้างหลากหลายและไม่มีลักษณะตายตัว ขึ้นอยู่กับระดับความสนใจและระดับการพัฒนาของแต่ละประเทศ แต่ทั้งหมดล้วนมีจุดประสงค์ที่สำคัญคือ จะต้องสามารถพัฒนาจากการสร้างความตระหนัก (Awareness) ซึ่งอาจเป็นเพียงการจุดประกายในระยะแรกเริ่ม ไปสู่ความเข้าใจ (Understanding) ที่แท้จริงของทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคในท้ายที่สุด

กรณีศึกษา : นวัตกรรม Eco - crush ตู้การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมพร้อมการลดต้นทุนของผู้ผลิตและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของผู้บริโภค Eco - crush เป็นนวัตกรรมสำคัญเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของบริษัท Coca Cola โดยใช้การออกแบบขวดน้ำดื่มให้มีขนาดเบาบางกว่าเดิม ใช้พลาสติกในการผลิตขวดน้อยลง อีกทั้งผู้บริโภคยังมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยไม่จำเป็นต้องรับภาระที่เพิ่มขึ้นโดยไม่ต้องหันมาใช้บรรจุภัณฑ์ที่ทำจากวัสดุอื่น เช่น แก้ว ซึ่งไม่สะดวกในการพกพา นอกจากนี้ บนตลาดยังมีการระบุนวัตกรรมที่

ชัดเจนในการกำจัดขวดพลาสติกหลังการบริโภค ซึ่งช่วยให้กระบวนการนำมาใช้ใหม่ทำได้ โดย
 นวัตกรรม Eco-crush ช่วยให้ผู้ผลิตมีกำไรเพิ่มขึ้นจากค่าใช้จ่ายที่ลดลงเนื่องจากวัตถุดิบในการ
 ผลิตที่น้อยลง อีกทั้งยังมีประสิทธิภาพสำคัญในการช่วยกระตุ้นให้ผู้บริโภคสามารถเข้ามามีส่วน
 ร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยการตัดสินใจเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ของ Coca Cola และเป็น
 นวัตกรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นไปได้ในการพัฒนาสู่สังคมสีเขียว โดยทุกฝ่ายได้รับ
 ประโยชน์ร่วมกัน และไม่มีฝ่ายใดตกเป็นผู้ต้องรับภาระจากกระบวนการพัฒนา

4. การศึกษาและการพัฒนาทักษะ (Education and Skills)

เป็นองค์ประกอบสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมสู่ความเป็นสีเขียวและเป็นกระบวนการ
 ที่ต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนตั้งแต่ผู้กำหนดนโยบาย ภาควิชาการ กลุ่มธุรกิจ
 กลุ่มนักศึกษาและกลุ่มแรงงาน โดยมีรากฐานสำคัญมาจากแนวคิดของการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 เนื่องจากความรู้ความเข้าใจต่อเทคโนโลยีและบริบทรอบตัวมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา
 จึงเป็นความจำเป็นที่กลุ่มคนในทุกภาคส่วนและทุกช่วงวัยต้องมีโอกาสแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ
 เพิ่มเติมเพื่อร่วมเป็นพลังพัฒนาสู่สังคมสีเขียว อย่างไรก็ตามโอกาสการเข้าถึงการศึกษาและการ
 พัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการพัฒนาสู่สังคมสีเขียวนั้นมักมีความเหลื่อมล้ำสูงซึ่งขึ้นอยู่กับฐานะ
 ทางเศรษฐกิจและสังคม วัยและเขตที่อยู่อาศัย นอกจากนี้ หลายฝ่ายยังมักไม่เห็นความจำเป็นที่
 จะต้องแสวงหาความรู้หรือทักษะที่จำเป็นต่อเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการประกอบการ
 ในวิชาชีพของตน เนื่องจากไม่สามารถประเมินแนวโน้มของทักษะที่จำเป็นในอนาคตด้วย
 ตนเองได้ (Inertia) นวัตกรรมในด้านการศึกษาและการพัฒนาทักษะสู่สังคมสีเขียวจึงเป็นสิ่งที่
 ผู้กำหนดนโยบายหรือผู้ประกอบการต้องเป็นผู้ริเริ่มขึ้นแต่เนิ่น ๆ และเน้นรูปแบบการพัฒนาที่
 ยืดหยุ่น สามารถปรับใช้ได้กับคนในทุกช่วงวัย โดยแนวทางเพื่อพัฒนานวัตกรรมในด้าน
 การศึกษาและการพัฒนาทักษะสู่สังคมสีเขียวที่สำคัญ ประกอบด้วย

4.1 การใช้ระบบการศึกษาและเทคโนโลยีสารสนเทศในรูปแบบต่างๆ เพื่อปลูกฝัง
 ทักษะความรู้ที่จำเป็นสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยพัฒนาเครือข่ายและสร้างความร่วมมือ
 ระหว่างกลุ่มนักวิชาการ รัฐบาลและองค์กรทางวิทยาศาสตร์และภาคประชาสังคมและควรเน้น
 การพัฒนาทักษะที่จำเป็นและกระตุ้นความสนใจของคนในทุกกลุ่มวัยเกี่ยวกับความรู้ในด้าน
 วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิศวกรรมศาสตร์ คณิตศาสตร์และวิชาในเชิงสหวิทยา (Inter-
 disciplinary Subjects)

4.2 การสนับสนุนและสร้างความร่วมมือกับกลุ่มสถาบันการศึกษาเพื่อผนวกรวม
 ความรู้ที่จำเป็นสู่การพัฒนาสีเขียวในเนื้อหาการเรียนการสอนและพัฒนาูปแบบการเรียนการ

สอนให้คนจากทุกภาคส่วนและทุกกลุ่มวัยสามารถเข้าถึงได้โดยง่าย โดยร่วมมือกับภาคธุรกิจ ในการออกแบบโครงสร้างหลักสูตรเพื่อระบุความต้องการทางทักษะที่จำเป็น ออกแบบสื่อและ เนื้อหาทางการศึกษาที่ภาคเอกชนมีส่วนร่วมและสนับสนุนการเรียนรู้ทางไกลและการเรียนรู้ ทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์

กรณีศึกษา : บริษัท BMW และการพัฒนาทักษะสีเขียว (Green Skill) บริษัท BMW เป็นหนึ่งในผู้นำบริษัทขนาดใหญ่ที่ได้ปรับเปลี่ยนระบบการฝึกอบรมช่างเทคนิคของบริษัทให้ มีทักษะที่จำเป็นในการซ่อมและดูแลเครื่องยนต์ในรถประเภทไฮบริด (Hybrid) ในปี ค.ศ. 2009 ผู้บริหารของบริษัทได้สังเกตเห็นถึงความจำเป็นที่จะลดช่องว่างทางทักษะของช่างเทคนิคของ บริษัทซึ่งส่วนใหญ่มีความคุ้นเคยกับเครื่องยนต์ที่ใช้ น้ำมันเป็นเชื้อเพลิงเพียงอย่างเดียวและ อุปสงค์ของเครื่องยนต์ไฮบริดที่จะขยายตัวเพิ่มขึ้นในอนาคต โดยได้กำหนดให้มีหลักสูตรการ ฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับเครื่องยนต์ไฮบริดที่ยึดหยุ่นตามสถานภาพของช่างเทคนิคแต่ละคน แต่มีความครอบคลุม คือ ความรู้เกี่ยวกับเครื่องยนต์ไฮบริดจะถูกสอดแทรกอยู่ในทุกหลักสูตร ของการฝึกอบรมที่จัดโดยบริษัท BMW ทั้งนี้ บริษัท BMW ได้รับรางวัลนวัตกรรม (Innovation Prize) ประจำปี 2009 จากสถาบันการศึกษาวิชาชีพและการฝึกอบรมแห่งสหพันธรัฐเยอรมนี (Federal Institute of Vocational Education and Training) จากการเป็นแบบอย่างดีเด่นในการ ผลักดันการพัฒนาทักษะสีเขียวที่มีความเชื่อมโยงกับความต้องการในตลาดแรงงาน

5. การสร้างอาชีพ (Employment)

การจ้างงานที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อน สังคมสีเขียวอย่างมีส่วนร่วม โดยนโยบายที่ส่งเสริมอาชีพสีเขียว (Green Job) ไม่ควรเป็น นโยบายที่สร้างปัญหาการว่างงานหรือเป็นนโยบายที่ส่งผลกระทบต่อผู้ด้อยโอกาสทาง เศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้ การบรรลุเป้าหมายของการสร้างอาชีพสีเขียวอย่างแท้จริงนั้น จะต้องไม่สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งกระบวนการและไม่ใช้การสร้างให้เกิดผลดี ในขั้นตอนหนึ่ง แต่สร้างภาระต่อสิ่งแวดล้อมที่เพิ่มขึ้นในอีกขั้นตอนหนึ่ง

ทั้งนี้ บทเรียนจากการศึกษาผลกระทบจากนโยบายอาชีพสีเขียวของรัฐบาลสเปน โดยนักเศรษฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัย Juan Carlos ในกรุงมาดริดเมื่อปี ค.ศ. 2009 พบว่า นโยบายส่งเสริมอาชีพสีเขียวในสเปนซึ่งได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2000 มีต้นทุนสูงมากและ ส่งผลให้เกิดการว่างงานจำนวนมาก โดยทุกอาชีพสีเขียวสำหรับ 1 คน มีต้นทุนสูงถึง 571,138 ยูโร และทำลายอาชีพอื่น 2.2 คน นอกจากนี้ นโยบายดังกล่าวยังสร้างแรงกดดันให้ราคาไฟฟ้า พุ่งสูงขึ้นอย่างมาก และส่งผลให้อุตสาหกรรมและบริษัทที่ใช้ไฟฟ้าเป็นปัจจัยการผลิตหลักต้อง

ปิดตัวไปหรือเคลื่อนย้ายแหล่งประกอบการไปยังที่อื่น ราคาไฟฟ้าที่สูงขึ้นยังเป็นภาระโดยตรงต่อประชาชนในทุกภาคส่วนและเป็นภาระงบประมาณที่ผู้เสียภาษีทั้งระบบเศรษฐกิจต้องแบกรับ ดังนั้น การผลักดันนโยบายอาชีพสีเขียวจึงเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบในวงกว้าง จำเป็นต้องพิจารณาอย่างรอบคอบโดยคำนึงถึงบริบททางเศรษฐกิจในแต่ละประเทศเป็นสำคัญ เพื่อไม่ให้นโยบายอาชีพสีเขียวเป็นไปเพียงเพื่อสร้างประโยชน์แก่คนในกลุ่มเล็ก แต่นำมาซึ่งภาระของส่วนรวม โดยแนวทางการส่งเสริมนวัตกรรมเพื่อการสร้างอาชีพสีเขียวและไม่ส่งผลกระทบต่อกลุ่มผู้ด้อยโอกาส ควรให้ความสำคัญกับ

5.1 การผลักดันมาตรการในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อสร้างกลุ่มแรงงานที่มีทักษะที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสีเขียว เช่น การฝึกและพัฒนาทักษะของแรงงาน การทดลองฝึกงานข้ามประเภท การให้มีการช่วยงานแบบข้ามสายหรือข้ามองค์กร (Secondment) เป็นต้น

5.2 การรายงานให้ผู้กำหนดนโยบายทราบถึงช่องว่างทางทักษะที่จำเป็นเพื่อเชื่อมโยงแนวทางการพัฒนาในรูปแบบเดิมและในรูปแบบใหม่

5.3 การผลักดันนโยบายที่สนับสนุนการพัฒนาสีเขียวสำหรับอาชีพในทุกภาคส่วน และการกำหนดให้ประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในช่วงเปลี่ยนผ่านอย่างระมัดระวัง เพื่อหาแนวทางป้องกันหรือบรรเทาผลกระทบอย่างทันท่วงที

5.4 การส่งเสริมผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดเล็กที่มีส่วนผลักดันการพัฒนาสีเขียว ผ่านนวัตกรรมทางการคลังในรูปแบบต่าง ๆ เช่นการให้สินเชื่อย่อย ๆ ทั้งนี้ผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดเล็กมีสำคัญในการสร้างงานและผลักดันการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศกำลังพัฒนา อีกทั้งยังมีความยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลงและสามารถปรับตัวและตอบสนองต่อ อุปสงค์ในพื้นที่ได้อย่างรวดเร็ว

กรณีศึกษา : Pathway Out of Poverty (POP) นวัตกรรมเชิงนโยบายสู่การลดปัญหาความยากจนและการขับเคลื่อนสู่สังคมสีเขียว นโยบายทางออกจากความยากจน (Pathway Out of Poverty) เป็นนโยบายสำคัญที่ริเริ่มในสหรัฐอเมริกาในรัฐบาลของประธานาธิบดีโอบามา ในปี ค.ศ. 2009 ซึ่งตั้งอยู่บนหลักการการสร้างงานที่เคียงคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยได้จัดตั้งกองทุนเพื่อการฝึกฝนทักษะสำหรับกลุ่มผู้มีรายได้น้อยในระดับเส้นยากจนหรือต่ำกว่าหรือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม เช่น ผู้พิการ ผู้ไม่สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยม ผู้ว่างงานหรืออดีตผู้ต้องขัง แนวทางการพัฒนาทักษะจะเป็นทักษะที่จำเป็นในการพัฒนาสู่สังคมสีเขียว เช่น อุตสาหกรรมที่ใช้พลังงานทางเลือกและอุตสาหกรรมที่เน้นการประหยัดพลังงาน ซึ่งในปัจจุบันยังขาดแรงงานที่มีความรู้และทักษะที่จำเป็นที่ต้องได้มีการฝึกฝนเป็นการเฉพาะ ผู้ผ่านการอม

รจะได้รับประกาศนียบัตรและได้มีการฝึกปฏิบัติงานจริง เพื่อช่วยเป็นใบเบิกทางสู่การมีอาชีพ และสร้างรายได้ที่มั่นคงในการประกอบอาชีพต่อไป นวัตกรรม POP เป็นนโยบายที่ได้ผลสูงในการแก้ปัญหาความยากจน ปัญหาการว่างงาน และปัญหาทางสังคมอื่น อีกทั้งยังเป็นการสร้างกลุ่มแรงงานมีทักษะที่จำเป็นในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสีเขียวในอนาคต

การพัฒนา นวัตกรรมทางสังคมในบริบทประเทศไทย การใช้ นวัตกรรมทางสังคมเป็นเครื่องมือพัฒนาสู่สังคมสีเขียวเป็นประเด็นท้าทายที่สำคัญ โดยการจะใช้นวัตกรรมประเภทใดนั้นขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ การคาดการณ์สถานการณ์ในอนาคตและมิติทางสังคมในปัจจุบันที่ต้องได้รับการแก้ไขหรือส่งเสริมเป็นพิเศษ ทั้งนี้จากการวิเคราะห์ปัญหาสำคัญซึ่งยังคงเป็นช่องว่างเพื่อไปสู่เป้าหมายของการเป็นสังคมที่ทั่วถึงและยั่งยืนของประเทศไทย พบว่า รูปแบบและประเภทของ นวัตกรรมทางสังคมที่ควรเร่งส่งเสริมประกอบด้วย

5.4.1 การเสริมสร้างสมรรถนะของแรงงาน พัฒนาทักษะในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งการขาดทักษะในด้านดังกล่าวยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญในการเข้าสู่ตลาดแรงงานที่จำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ อีกทั้งยังเป็นกลุ่มอาชีพที่ควรได้รับการส่งเสริม เนื่องจากเหมาะสมกับผู้สูงอายุเพราะไม่ต้องใช้กำลังกายและสามารถทำที่บ้านได้โดยไม่ต้องเดินทาง นอกจากนี้ ยังควรสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงานและการส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระแก่กลุ่มสตรี ซึ่งยังคงมีศักยภาพส่วนเกินในระดับสูง โดยเฉพาะในกลุ่มสตรีที่กระจายอยู่ในแรงงานนอกระบบและส่งเสริมการพัฒนาทักษะในกลุ่มแรงงานทั่วไป ในความรู้ที่จำเป็นต่อการเข้าสู่สังคมสีเขียว อันได้แก่ ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และความรู้ในเชิงสหวิทยา

5.4.2 นวัตกรรมทางเทคโนโลยีขยายโอกาสในการเรียนรู้ โดยเน้นการบูรณาการความรู้ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตเพิ่มในหลักสูตรการศึกษาในระบบ และ การใช้ศักยภาพจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ตซึ่งมีต้นทุนต่ำกว่าสื่อประเภทอื่น ๆ เพื่อพัฒนาเป็นช่องทางการเรียนรู้ที่คนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็ก เยาวชน และประชาชนที่อยู่นอกระบบ ทั้งที่เป็นเด็กในวัยเรียนที่ออกกลางคัน เด็กพิการและเด็กด้อยโอกาส สามารถส่งต่อเข้าสู่ระบบศึกษาและการเรียนรู้ตามศักยภาพและสิ่งแวดลอม

5.4.3 การต่อ ยอดสวัสดิการสู่การลงทุนทางสังคมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม โดยขยายศักยภาพจากนโยบายสวัสดิการสังคมในรูปแบบการสงเคราะห์ได้แก่ เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและกลุ่มผู้ด้อยโอกาส การเพิ่มค่าแรงขั้นต่ำและนโยบายหลักประกัน

สุขภาพถ้วนหน้า ไปสู่การลงทุนทางสังคมที่เน้นการแก้ไขและปรับเปลี่ยนฐานรากของปัญหา เพื่อสร้างความยั่งยืนของนโยบายซึ่งปัจจุบันยังคงขึ้นอยู่กับรายได้เงินงบประมาณอุดหนุนเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

- 1) การพิจารณาแนวทางการปรับให้เบี้ยยังชีพไปสู่การให้เงินโอนแบบมีเงื่อนไข (Conditional Cash Transfer)
- 2) การขยายผลจากนโยบายเพิ่มค่าแรงขั้นต่ำ (Minimum Wage) ไปสู่ค่าแรงเพื่อการดำรงชีพ (Living Wage) เพื่อส่งเสริมให้ลูกจ้างที่มีรายได้เหลือจากค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพ มีโอกาสพัฒนาทักษะการเรียนรู้
- 3) การปรับโครงสร้างของนโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าที่จูงใจประชาชนให้มีการรักษาสุขภาพและเน้นการเข้ารับบริการแต่เฉพาะที่จำเป็น เช่น การออมเพื่อสุขภาพ (Medical Saving)
- 4) แนวทางการดูแลผู้สูงอายุโดยชุมชนที่บูรณาการการส่งเสริมสุขภาพและการพัฒนาทักษะอาชีพ

5) การออกแบบรูปแบบให้ความช่วยเหลือทางสังคม (Social Transfer) แก่เด็กจากครอบครัวยากจนโดยการบูรณาการเข้ากับการให้ความช่วยเหลือตามลักษณะความจำเป็นเป็นครั้งคราวที่มีอยู่ในปัจจุบัน

บทบาทของภาคีในการขับเคลื่อนนวัตกรรมทางสังคม การพัฒนาที่จะนำไปสู่ความทั่วถึงและยั่งยืน มีแนวโน้มที่จะใช้นวัตกรรมทางสังคมในการพัฒนาและแก้ปัญหาสังคมมากขึ้น เนื่องจากคนในสังคมมีการรวมตัวของกลุ่มทำสิ่งต่าง ๆ มากขึ้น โดยไม่หวังพึ่งพิงรัฐ ไม้รื้อนโยบายของรัฐเป็นตัวผลักดันให้เกิดนวัตกรรมทางสังคม ซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้ง่ายกว่าและเปลี่ยนแปลงสังคมได้ดีกว่า ดังนั้นประเด็นท้าทายที่ภาคส่วนต่าง ๆ ควรคำนึงถึง ที่จะนำไปสู่การค้นหา ปฏิรูปและผลักดันนวัตกรรมทางสังคมให้นำไปสู่การพัฒนาสังคมไทยอย่างทั่วถึงและยั่งยืน มีดังนี้

5.5 เงื่อนไขของภาคีที่เอื้อต่อการพัฒนานวัตกรรมทางสังคม

ภาวะผู้นำ บทบาทของผู้นำมีส่วนสำคัญในการดำเนินกิจการเพื่อสังคมและในแง่ของผู้นำประเทศในการให้ความสำคัญกับนวัตกรรมทางสังคมแบบใหม่ ๆ อาจจะนำไปสู่การส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการใช้นวัตกรรมทางสังคมเป็นเครื่องมือในการพัฒนามากขึ้น

แรงบันดาลใจ เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ โดยแรงบันดาลใจ อาจมาจากหลายทาง คือ บุคคลต้นแบบ ผู้ที่ประสบความสำเร็จ ผู้ที่คิดดีทำดี วรรณกรรมดี ๆ เป็นต้น

การสร้างควมไว้วางใจ โดยเฉพาะองค์กรที่ใช้นวัตกรรมทางสังคมที่ต้องสร้างความเชื่อมั่นของคนในพื้นที่นั้น ๆ การสร้างความไว้วางใจต้องเริ่มจากความเข้าใจที่ถูกต้อง ทั้งการให้ความรู้และนำไปสู่การยอมรับ นอกจากนี้ควรสร้างหลักประกันเพื่อให้เกิดความมั่นใจต่อองค์กร เช่น การเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การตอบสนองต่อสังคมรอบข้าง เป็นต้น

การใช้เทคโนโลยีใหม่ มีความสำคัญมากต่อการดำเนินการ เช่น

5.5.1 นวัตกรรมทางสังคมที่ต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม มีความจำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีสีเขียว (Green Technology) ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมที่ต่างกับเทคโนโลยีการผลิตแบบเดิม อาทิ เทคโนโลยีในการสร้างพลังงานทดแทน เทคโนโลยีในการสร้างผลิตภัณฑ์จากวัสดุเหลือใช้ เป็นต้น

นวัตกรรมทางสังคมเพื่อสร้างการรับรู้และเผยแพร่ต่อในระดับวงกว้างเพื่อสร้างการเข้าถึงข้อมูล ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงผู้คนเข้าด้วยกัน โดยอาศัยเทคโนโลยีเว็บไซต์ เช่น Facebook และ Twitter เป็นต้น แต่การใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ยังมีข้อจำกัดที่ส่วนใหญ่จะใช้ในกลุ่มคนเมืองยังไม่กระจายสู่กลุ่มคนในชนบทหรือภาคเกษตร ส่วนหนึ่งอาจจะมาจากปัญหาการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต เป็นต้น ทักษะคิดต่อการเกิดผู้ประกอบการทางสังคม โดยมีการเปลี่ยนแปลงความคิดที่ไม่จำเป็นต้องแยกการทำธุรกิจเพื่อทำกำไรออกจากการทำงานเพื่อสังคม หรือมีทัศนคติในการประกอบอาชีพส่วนตัว ดังนั้น การสื่อความคิดและเสริมสร้างแรงจูงใจจะมีความสำคัญต่อการทำให้คน โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่มีความคิดในการเป็นผู้ประกอบการใหม่มากขึ้น การสร้างเครือข่าย เป็นพื้นฐานสำคัญของธุรกิจเพื่อสังคมและหุ้นส่วนในการทำงาน (Partner) โดยดึงศักยภาพของหุ้นส่วนแต่ละหน่วยงานมาร่วมกันทำงาน เพื่อส่งเสริมให้งานมีประสิทธิภาพมากขึ้น

การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเกิดนวัตกรรม สภาพแวดล้อมที่จะเอื้อต่อการเกิดของนวัตกรรมทางภาคธุรกิจมีความแตกต่างจากนวัตกรรมทางสังคม กล่าวคือ ในภาคธุรกิจพื้นที่ที่ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ทางสังคมมักเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองข้อจำกัดบางอย่างของธุรกิจ โดยมีเป้าหมายและแรงจูงใจในการพัฒนาที่ชัดเจน แต่การสร้างสรรค์นวัตกรรมทางสังคมมักจะเกิดจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและมักอยู่ในพื้นที่ของปัญหา จึงเน้นที่กระบวนการมากกว่า ขณะเดียวกันสภาพแวดล้อมต้องเอื้อต่อการลองผิดลองถูกและมีต้นทุนของการ

ล้มเหลวต่ำ กล่าวคือ มีพื้นที่ที่สามารถรองรับการทำผิดพลาดจากการทดลองในการทำสิ่งใหม่ๆ โดยไม่มีต้นทุนที่สูงมาก เพื่อกระตุ้นให้มีการลองทำสิ่งใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา

5.6 บทบาทของภาคีในการขับเคลื่อน

5.6.1 ภาคเอกชนควรสนับสนุนให้ธุรกิจเอกชนปรับปรุงขีดความสามารถในการบริหาร โดยมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น สนับสนุนด้านทรัพยากรบุคคลซึ่งมีความรู้ความสามารถร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการอบรมทักษะ เป็นการเพิ่มช่องทางในการทำเพื่อสังคม เป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อการเกิดการประสานความช่วยเหลือในด้านทรัพยากรต่าง ๆ นอกจากนี้ บทบาทภาคเอกชนโดยเฉพาะสถาบันการเงินควรมีการเพิ่มช่องทางหรือหลักเกณฑ์ในการสนับสนุนด้านการเงินให้เอื้อต่อการทำธุรกิจเพื่อสังคม โดยเฉพาะในชุมชน

5.6.2 ภาครัฐสนับสนุนการสร้างคุณค่าให้ผลิตภัณฑ์หรือการสร้างตลาดและการสร้างเครือข่ายกระจายงาน โดยการเชื่อมประสานศักยภาพของสถาบันการศึกษาและภาคธุรกิจ ตลอดจนลดอุปสรรคในเรื่องของกฎหมาย กฎระเบียบ โดยเฉพาะประเด็นเรื่องลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร นอกจากนี้ ยังควรมีการส่งเสริมให้มีตัวกลาง (Broker Partnership) ในการเชื่อมต่อระหว่างความต้องการของภาคธุรกิจ ภาครัฐ ชุมชน ในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ด้านนวัตกรรมทางสังคม รวมทั้งการสร้างแรงบันดาลใจหรือกระตุ้นให้คนทำเพื่อสังคม โดยผ่านการแบ่งปันประสบการณ์ที่ดีสู่คนอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนในสิ่งที่อยากทำ ซึ่งเป็นแก่นสำคัญในการนำไปสู่การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ได้

5.6.3 สถาบันการศึกษา ควรหาสื่อทางการศึกษารูปแบบใหม่ ๆ เพื่อปรับระบบการศึกษาให้สามารถนำไปสู่การปฏิรูปเชิงกระบวนทัศน์ ความเชื่อของคนในสังคม วิถีคิดและทัศนคติที่เอื้อต่อการเกิดนวัตกรรมทางสังคม

5.6.4 ภาคประชาสังคม ชุมชน ให้มีบทบาทในการขับเคลื่อนการพัฒนา เป็นแกนนำริเริ่มกิจกรรมสร้างสรรค์ สนับสนุนการมีส่วนร่วม การจัดการความรู้ สร้างทางเลือก การพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพภาคีการพัฒนา เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ฐานรากหลาย ๆ พื้นที่เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย

5.6.5 สื่อต้องเผยแพร่ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของนวัตกรรมทางสังคมและมุ่งสร้างกระแสที่ดีในการยกย่องพฤติกรรมที่จะนำไปสู่ความคิดและการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ เช่น การทดลองแนวความคิดเพื่อสังคมหรือมีความสนใจมากขึ้นในปัญหาสังคมและต้องการเป็นส่วนหนึ่งของปัญหานั้น

5.7 แนวทางการขับเคลื่อนผ่านบทบาทภาคี การใช้นวัตกรรมทางสังคมเพื่อขับเคลื่อนประเทศไทยให้ก้าวเข้าสู่สังคมที่ทั่วถึงและยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายในการร่วมกันพัฒนานวัตกรรมทางสังคมให้เป็นจุดคานงัดสำคัญ โดยมีตัวอย่างแนวคิดโครงการที่ประสบผลสำเร็จทั้งในประเทศและต่างประเทศ ดังนี้

5.7.1 การสร้างผลิตภาพแรงงานไทยผ่านการใช้ Industrial Best Practice คือ การมีศูนย์ในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และทักษะสำหรับแรงงานในแต่ละสาขาการผลิตและบริการ เพื่อสรรหา Best Practice และแนวความคิดใหม่ ๆ ที่ผู้ประกอบการในแต่ละอุตสาหกรรมค้นพบ การมีศูนย์เช่นนี้จะช่วยให้แรงงานทั้งในระบบและนอกระบบได้แลกเปลี่ยนองค์ความรู้และทักษะที่เป็นประโยชน์ซึ่งกันและกัน เป็นการขยายโอกาสการเรียนรู้ที่นอกเหนือจากการศึกษาภาคบังคับและการฝึกฝนกันเองภายในองค์กร ยิ่งไปกว่านั้นโครงการนี้จะเปิดโอกาสให้แรงงานด้อยทักษะและกึ่งทักษะได้เรียนรู้จากแรงงานที่มีทักษะและประสบการณ์สูงของแต่ละภาคธุรกิจ เพื่อพัฒนาแรงงานเหล่านี้ให้มีความเชี่ยวชาญในสายงานที่ทำอยู่ รวมทั้งเปิดโอกาสให้เรียนรู้ทักษะที่จำเป็นในอุตสาหกรรมอื่น ๆ เป็นการผลักดันให้แรงงานด้อยทักษะและกึ่งทักษะของไทยมีความพร้อมในการเคลื่อนย้ายไปสู่สายงานที่สร้างมูลค่าเพิ่มต่อไป ในภาพรวมระดับประเทศการมีศูนย์ในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และทักษะสำหรับแรงงานจะช่วยสนับสนุนผู้ประกอบการไทยในการสร้าง Cluster ภายในอุตสาหกรรมเดียวกันและ Cross - cluster ระหว่างหลายภาคอุตสาหกรรม อีกทั้งยังเสริมสร้างความสามารถทางการแข่งขันในระยะยาวของประเทศไทยต่อไป

รูปแบบของภาคีที่ใช้ในการขับเคลื่อนคือให้กระทรวงแรงงาน กระทรวงอุตสาหกรรม และสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ร่วมกันจัดตั้งหา รูปแบบในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และทักษะสำหรับแรงงานในแต่ละอุตสาหกรรมทั้งภาคการผลิตและภาคบริการ โดยให้กระจายไปในทุกภูมิภาคของประเทศและให้หน่วยงานทั้งสามเป็นภาคีหลักสนับสนุนต่อยอดธุรกิจที่แรงงานและผู้ประกอบการมีความพร้อมในการสร้าง Cluster และ Cross - cluster เพื่อแข่งขันในเวทีสากลต่อไป

5.7.2 นวัตกรรมสร้างงาน ภายใต้แนวคิด "Do It Yourself - one Community, One Green Job" คือ การสร้างงาน โดยเน้นในสิ่งที่ผู้สูงอายุหรือสตรีที่มีทักษะอยู่แล้ว และเป็นจุดแข็งภายในชุมชน บูรณาการร่วมกับแนวทางที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม วิธีการที่เป็นไปได้คือเปลี่ยนจากวัตถุดิบทั่วไปที่เคยใช้ในขั้นตอนการผลิต มาเป็นวัตถุดิบที่นำกลับมาใช้ใหม่ได้และประยุกต์ใช้แนวคิด Do It Yourself (DIY) เข้ามาเป็นตัวเสริม

รูปแบบของภาคีที่ใช้ในการขับเคลื่อนคือให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ริเริ่ม ค้นหาจุดแข็งของชุมชนและแนวทางการบูรณาการหลักการข้างต้นที่เหมาะสมรวมถึงการสร้างอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุและสตรี ในขณะเดียวกันกรมพัฒนาฝีมือแรงงานควรเปิดฝึกอบรมทักษะเพิ่มเติมให้แก่ผู้สูงอายุและสตรี ตามความต้องการของแต่ละท้องถิ่น เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ตัวสินค้าและบริการ นอกจากนี้กระทรวงพาณิชย์สามารถช่วยผลักดันโครงการด้วยการสร้างตลาดรองรับสินค้าทั้งในและต่างประเทศ ต่อยอดนวัตกรรมในแนวทางเดียวกันกับโครงการ One Tambon One Product (OTOP) ตัวอย่างของโครงการที่สอดคล้องกับนวัตกรรมนี้คือการใช้ขวดน้ำพลาสติกแทนดอกหญ้าในการผลิตไม้กวาด

5.7.3 การจัดการเรียนรู้ควบคู่วิถีชุมชนและธรรมชาติ ส่งเสริมการจัดการศึกษาทางเลือกที่มุ่งเน้นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณค่าที่แท้จริงของมนุษย์ให้มีความรู้ความสามารถ มีจริยธรรมและมีความสุข สนับสนุนให้เกิดความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและครอบครัวในการวางแผนการศึกษาอย่างเป็นองค์รวม พัฒนาทักษะทั้งด้านวิชาการและด้านการใช้ชีวิตในสังคม ตลอดจนมุ่งเน้นให้เกิดการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง โดยจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนให้มีความใกล้ชิดกับธรรมชาติ เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ภาคีขับเคลื่อนหลัก คือ กระทรวงศึกษาธิการในการส่งเสริมการสร้างความเข้าใจในภาวะความเป็นครู ร่วมกับองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นจัดเนื้อหาการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของท้องถิ่น โดยโรงเรียนอาจมีการประชุมร่วมกันทั้งในระดับโรงเรียน ระดับชั้นและระดับสายวิชาอย่างสม่ำเสมอ จัดสัดส่วน ครู ต่อ นักเรียนในจำนวนที่เหมาะสมไม่มากจนเกินไป จัดบรรยากาศห้องเรียนเหมือนบ้านและพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนที่มีความหลากหลาย โดยประสานความร่วมมือกับบุคคล สถานศึกษาและองค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่น เพื่อพัฒนาการศึกษาในด้านต่าง ๆ เช่น ศิลปวัฒนธรรม วิทยาศาสตร์และคุณธรรมจริยธรรม โดยสอนทั้งวิชาการและทักษะชีวิต ตลอดจนวิชาความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน โรงเรียนและชุมชน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้การเกื้อกูลและการอยู่ร่วมกันภายในสังคม

5.7.4 นวัตกรรมการสร้างตลาดทางความคิด เป็นการส่งเสริมการจุดประกายทางความคิด โดยสร้างพื้นที่สาธารณะ เพื่อส่งเสริมให้เกิดนักคิดสร้างสรรค์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งนี้ อาจดำเนินการผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ บล็อกและวิกิต่าง ๆ ในแต่ละชุมชน ภายใต้แนวคิดการต่อยอดนวัตกรรมสู่การสร้างองค์ความรู้ของชุมชนและการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ซึ่งกระบวนการต้องอาศัยการสร้างความตระหนักบนพื้นฐานทางความคิดด้าน

เดียวกัน ในการเป็นแหล่งเรียนรู้ที่กระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้ทุกคนในชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

การขับเคลื่อนเพื่อเป็นการจูงประกายความคิดนั้น ควรให้ความสำคัญในการเปิดชุมชนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตไร้สาย (Wi - fi Communities) เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงพื้นที่ทางความคิดได้อย่างทั่วถึงและเสรี โดยมีกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นหน่วยงานหลักในการวางโครงข่ายการเชื่อมต่อเครือข่ายไร้สาย ร่วมกับสถาบันการศึกษาในการสร้างองค์ความรู้บนพื้นที่สังคมออนไลน์ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นในการเข้าถึงเครือข่ายสังคมออนไลน์ สามารถแสดงออกทางความคิดที่ประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนของตนเองได้อย่างสร้างสรรค์และเท่าเทียม

5.7.5 การสร้างเครือข่ายในการพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนเป็นรูปแบบบริการสุขภาพปฐมภูมิในลักษณะของเครือข่ายการดูแลอย่างบูรณาการและต่อเนื่องระหว่างโรงพยาบาล ศูนย์บริการผู้สูงอายุในแต่ละท้องถิ่น รวมถึงมีการจัดบริการดูแลที่บ้าน (Home Care) และยี่ดชุมชน ครอบครัวเป็นฐานในการปฏิบัติงาน โดยมีบุคลากร สาขาวิชาชีพร่วมกับอาสาสมัครผู้ดูแลผู้สูงอายุ และอาสาสมัครในชุมชนร่วมดำเนินการ และมีการติดตามประสิทธิผลในด้านการช่วยเหลือตนเอง ตลอดจนคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุและญาติ การขับเคลื่อนจะประกอบด้วยหลายภาคส่วน ได้แก่ ศูนย์บริการหรือสถานบริการสาธารณสุขที่มีบทบาทในการให้ความรู้และคำปรึกษาในการดูแลผู้สูงอายุที่ถูกต้อง ทั้งในเชิงของการฟื้นฟูสมรรถภาพร่างกาย จิตใจและสังคมแก่ผู้สูงอายุและการดำเนินกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุ ส่วนครอบครัวจะมีบทบาทดูแลผู้สูงอายุขณะที่อยู่บ้านหรือหลังจากจบการบริการภาคกลางวัน โดยนำความรู้และคำแนะนำเหล่านั้นมาใช้ดูแลผู้สูงอายุในระยะยาว ทั้งในด้านอาหาร การกิน การออกกำลังกายและการฝึกทบทวนความจำ ตลอดจนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับต่าง ๆ ที่ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณเพื่อพัฒนาพื้นที่และอุปกรณ์ที่มีมาตรฐานคุณภาพในการพัฒนาหรือฟื้นฟูศักยภาพของผู้สูงอายุ รวมไปถึงการกระจายระบบการบริการให้มีความครอบคลุมในพื้นที่มากขึ้น

5.7.6 นวัตกรรมแห่งการสร้างสมดุลทางธุรกิจบนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการดำเนินธุรกิจเพื่อประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น โดยคำนึงถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกมิติอย่างเป็นธรรม ด้วยการยึดหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและหลักธรรมมาภิบาลมาเป็นกรอบในการดำเนินธุรกิจ มีความพอประมาณในการผลิต

และใส่ใจผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม นำหลักของศาสนาพุทธมาใช้ในการบริหารธุรกิจ หลักการคือ การทำงานที่รักและถนอมให้มาก มีความสุขจากสิ่งที่มีอยู่อย่างพอเพียง และให้มีการแบ่งปันความสุขกับพนักงาน ผู้มีส่วนได้เสียและสังคม โดยสำหรับพนักงานควรมีการจ่ายค่าตอบแทนด้วยค่าจ้างเพื่อชีวิตและจัดสวัสดิการต่าง ๆ เพื่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ส่วนลูกค้าควรมีการนำมาตราฐานการรับรองคุณภาพสินค้ามาควบคุมกระบวนการผลิต สำหรับคู่ค้าต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตในการติดต่อธุรกิจโดยยึดหลัก Win - win

การดำเนินงานประกอบด้วยความร่วมมือของหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐในการให้ความรู้และเผยแพร่แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงแก่พนักงาน ภาคเอกชนในการนำหลักปรัชญามาใช้ในการบริหารธุรกิจและในทุกชั้นตอนของกระบวนการการผลิต รวมถึงภาคชุมชนในการเปิดพื้นที่ให้พนักงานของบริษัทได้เข้าไปจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่สังคม นำไปสู่การเป็นองค์กรที่ยั่งยืนต่อไป

5.7.7 ตลาดการลงทุนเพื่อสังคม (Social Investment Market) การลงทุนในตลาดเงินและตลาดทุนสำหรับกิจการเพื่อสังคมที่ไม่แสวงหากำไร เช่น ธุรกิจเพื่อสังคมที่ไม่แสวงหากำไรแต่มีเป้าหมายทางสังคมเป็นจุดประสงค์หลัก เป็นต้น ผู้ลงทุนในหุ้นของธุรกิจเพื่อสังคมจะเป็นผู้รับความเสี่ยงให้กองทุนและกิจการที่สร้างประโยชน์ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม นอกเหนือจากมูลค่าและผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ โดยธุรกิจเพื่อสังคมที่ไม่แสวงหากำไรสามารถระดมทุนในรูปแบบหุ้นจากนักลงทุนที่เห็นด้วยกับเป้าหมายของกิจการที่จะสร้างคุณค่าทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ลักษณะของตราสารทุนได้แก่ รูปแบบการลงทุนระยะยาว ความยืดหยุ่นในการใช้เงิน สิทธิในการเป็นเจ้าของหรือพันธมิตรขององค์กร การไม่ต้องมีหลักประกัน การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและการที่แหล่งเงินทุนมาจากการเติบโตขององค์กร (Retained Earnings)

ภาครัฐจะมีบทบาทในการขับเคลื่อนสำคัญ โดยการออกกฎหมายรองรับนิติบุคคลรูปแบบใหม่สำหรับกิจการเพื่อสังคม เรียกว่า บริษัทเพื่อประโยชน์ชุมชน (Community Interest Company : CIC) โดยรูปแบบของบริษัทจะมีโครงสร้างแบบเอกชนแต่มีการลงทุนในอุตสาหกรรมที่ทำประโยชน์ต่อสังคม เช่น พลังงานทดแทน เทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม สาธารณสุข และเทคโนโลยีข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้กิจการเพื่อสังคมสามารถระดมทุนตามที่ต้องการได้ เช่น การออกหุ้นบุริมสิทธิให้กับนักลงทุนเพื่อสังคม เป็นต้น

สรุปได้ว่า การก้าวสู่สังคมสีเขียวที่เกี่ยวข้องงานวิจัยนั้น คือ ความเป็นธรรมทางสังคม เป็นการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืนนั้น มีกระบวนการเรียนรู้และการจัดการองค์ความรู้ในรูปแบบที่หลากหลายตาม ภูมิสังคมที่เหมาะสมสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตบนฐานทรัพยากร ภูมิปัญญาและวิถีวัฒนธรรมชุมชน ด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง มีคุณธรรมจริยธรรม มีความรักความเอื้ออาทร มีความสามัคคี เสียสละ มุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองและผู้อื่น ชุมชนสามารถบริหารจัดการใช้ประโยชน์จากทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่อย่างมีคุณภาพสอดคล้องเชื่อมโยงกับชนบทธรรมนิยมประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน เพิ่มพูนความสัมพันธ์อันใกล้ชิดทางสังคมระหว่างผู้คนทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทั้งนี้ การรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งของคนในชุมชน นอกจากจะสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาที่ยากและสลับซับซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความยากจนที่มีความเป็นองค์รวมเกี่ยวพันทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองการปกครอง ซึ่งต้องอาศัยชุมชนที่เข้มแข็งเป็นเสาหลักในการร่วมมือร่วมใจดำเนินการให้หลุดพ้นจากปัญหาความขัดแย้งของชุมชนและยังช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาอนาคตของชุมชนได้อีกด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์

แนวคิดอัตลักษณ์ (Identity) อัตลักษณ์คืออะไร อัตลักษณ์ คือ ความรู้สึกนึกคิดต่อตนเองว่า ฉันคือใครและผู้อื่นเป็นอย่างไร ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวเรากับคนอื่น โดยผ่านการมองตัวเองและคนอื่นมองเราในขณะนั้นและในขณะเดียวกัน มโนทัศน์อัตลักษณ์ จะถูกกล่าวควบคู่ไปกับเรื่องของอำนาจ นิยามความหมายหรือการสร้างภาพแทนความจริง เมื่ออัตลักษณ์ไปสัมพันธ์กับแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว จะมีความหมายที่แตกต่างจากความหมายที่เข้าใจกันโดยสามัญสำนึกมาก

อัตลักษณ์ แตกต่างจากบุคลิกภาพในประเด็นที่สำคัญหลายประการ เราอาจมีบุคลิกภาพร่วมกับบุคคลอื่น แต่การมีอัตลักษณ์ร่วมมีนัยของการเกี่ยวข้องกับตัวตน (Active) บางอย่างในตัวของเรา เช่นเราเลือกที่จะแสดงตัวตนกับกลุ่มหรืออัตลักษณ์ที่เฉพาะ ซึ่งบางครั้งเราอาจมีตัวเลือกรมากกว่าคนอื่นและอัตลักษณ์ต้องการความตระหนักรู้ (Awareness) บางอย่างที่เกี่ยวข้องกับส่วนที่เป็นของเรา บุคลิกภาพอธิบายลักษณะต่างที่บุคคลทั่วไปน่าจะมี เช่น การเข้าสังคมเก่งหรืออาจเป็นคุณลักษณะภายในแต่อัตลักษณ์ต้องการพื้นฐานบางอย่าง อาจถูกจัดประเภทด้วยการมีลักษณะบุคลิกภาพ แต่เราต้องแสดงตนเอง นั่นคือการยอมรับอย่างตั้งใจกับอัตลักษณ์ความสำคัญของการแสดงตัวตน (Marking Oneself) คือ การมีอัตลักษณ์เหมือนกับ

กลุ่มหนึ่งและมีความแตกต่างกับอีกกลุ่มอื่น หากลองคิดถึงสถานการณ์ที่เราพบกับใครสักคน ในครั้งแรกและเรากำลังพยายามค้นหาว่าเขาคือใคร ด้วยการตั้งคำถามว่าเขามาจากไหนและเขาทำอะไรในสถานการณ์ต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้เป็นการกำลังพยายามค้นหาสิ่งเกี่ยวกับตัวของบุคคลนี้และสิ่ง ที่ทำให้เขาเหมือนกับเราด้วยสิ่งที่เรามีส่วนร่วมด้วยเขาและสิ่งที่ทำให้เขาแตกต่างจากเรา หรือการพิจารณาถึงสถานการณ์การเดินทางไกล สถานที่ที่คุณจะไป คุณได้ยินเสียงคนกลุ่มหนึ่งกำลังสนทนาแล้วพูดภาษาเดียวกับคุณ คุณจะรับรู้ด้วยความรู้สึกของการระลึกรู้ (Recognition) และความเป็นเจ้าของร่วมกับกลุ่มนั้นการที่คุณมีบางอย่างร่วมกัน ได้นำเสนอช่วงของการระลึกรู้และการมีบางอย่างร่วมกับผู้อื่นผู้ที่มีอัตลักษณ์ร่วมกับคุณ อัตลักษณ์ถูกแสดงออกให้เห็นด้วยการคล้ายกัน นั่นคือ มันเกี่ยวกับบุคคลที่เหมือนเราและความแตกต่างของบุคคลที่ไม่เหมือนกับเราลักษณะสำคัญอัตลักษณ์ ยังเป็นเรื่องของการใช้ สัญลักษณ์ (Symbol) เพราะการแสดงออกซึ่งความสัมพันธ์ต่าง ๆ จะกระทำโดยผ่านระบบสัญลักษณ์ ที่หลายรูปแบบในอีกด้านหนึ่งอัตลักษณ์ก็ยัง เกี่ยวข้องกับ มิติภายในของความเป็นตัวเราอย่างมากทั้งในด้านของอารมณ์ ความรู้สึกเรา เพราะมนุษย์ให้ความหมายหรือเปลี่ยนแปลงความหมายที่เกี่ยวกับตนเองในกระบวนการที่เขาสัมพันธ์กับโลกและปริณทณของอัตลักษณ์ และตัวตนที่มันซ้อนทับกันอยู่ จึงมีการจัดแบ่งประเภทของอัตลักษณ์เป็น 2 ระดับคือ ระดับอัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Personal Identity) และระดับอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) ที่จะใช้แสดงตน เช่น การที่สังคมกำหนดบทบาทหน้าที่และระบบคุณค่าที่ติดตัวมา ความเป็นพ่อ ความเป็นเพื่อนความเป็นสามีภรรยา เข็มโรงเรียน ผ้าที่พันคอของทีม ภาษาหรือบางที่อาจเห็นได้จากเสื้อผ้าที่ใส่สัญลักษณ์และการสร้างภาพแทนความจริง เป็นสิ่งสำคัญในการแสดงให้เห็นแนวทางหรือที่เรามีอัตลักษณ์ร่วมกับบุคคลบาง คนและการแยกแยะตัวเราด้วยการสร้างความต่างจากคนอื่น ในความเข้าใจนี้เองแม้ว่าในฐานะของบุคคลเราควรยอมรับในอัตลักษณ์ต่าง ๆ อย่างตั้งใจ อัตลักษณ์เหล่านั้นยังเป็นผลผลิตที่สำคัญของสังคมที่เราอาศัยอยู่และความสัมพันธ์ระหว่างตัวเรากับคนอื่น อัตลักษณ์จึง ได้จัดเตรียมการเชื่อมโยงระหว่างบุคคลกับโลกที่เขาอาศัยอยู่ นอกจากนี้อัตลักษณ์ยังรวม ถึงเรื่องราว ฉันทนมองตัวฉันทนเองอย่างไรและคนอื่นมองฉันทนอย่างไร มันเข้าไปเกี่ยวกับตัวตน (Self) และสิ่งที่อยู่ภายใน มันเป็นการกำหนดตำแหน่งที่ระลึกรู้จากสังคม ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่คนอื่นรับรู้ด้วยไม่ใช่แค่เรารับรู้เท่านั้น อย่งไรก็ตามการที่เรามองตัวเราอย่างไรและคนอื่นมองเราอย่างไรมันอาจ ไม่สอดคล้องกันเสมอไป อัตลักษณ์ถูกสร้างขึ้นมาได้อย่างไร มันถูกก่อตัวขึ้นมาโดยผ่านการปฏิสังสรรค์ระหว่างบุคคล ในบุคคลหนึ่ง ๆ ก็จะมีอัตลักษณ์ที่หลากหลาย และเมื่อบุคคลยอมรับในอัตลักษณ์ใดอัตลักษณ์หนึ่ง

ในขณะเวลานั้นมันมีกระบวนการที่แตกต่างกันในการแทนที่ในขณะที่บุคคลทำการกำหนดตำแหน่งของตนเองและถูกกำหนดตำแหน่งในทางสังคม กระบวนการที่เกิดขึ้นนี้ได้ คำนึงถึงจุดเน้นที่ความแตกต่าง ความหลากหลายหลายในการสร้างอัตลักษณ์ที่เท่าเทียมกับการตั้งคำถามว่าอัตลักษณ์ทั้งหลายนี้ได้เชื่อมโยงกับสังคมได้อย่างไร การมุ่งเป้าหมายไปที่ความสำคัญต่อมุมมองทางสังคมของอัตลักษณ์จะนำเราไปสำรวจ โครงสร้างต่าง ๆ โดยผ่านชีวิตของเราที่ถูกจัดการอัตลักษณ์ต่าง ๆ ของเราที่ถูกจัดเก็บไว้เข้าที่ด้วยโครงสร้างต่าง ๆ ทางสังคมและเราก็มมีส่วนร่วมในการก่อตัวของอัตลักษณ์ของตัวเองด้วยเช่นกัน

การเปลี่ยนแปลงความหมายของ อัตลักษณ์ ที่ปรากฏขึ้นมามันมีความสัมพันธ์อย่างมากกับการทำความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในปัจจุบัน ในบริบทของโลกาภิวัตน์มีมิติเวลาที่เร่งเร็วขึ้นและมีพื้นที่ที่ดูหุดแคบเข้ามาเพราะการปฏิวัติเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้การเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมเป็นไปอย่างหลากหลายและซับซ้อนและรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงประสบการณ์เกี่ยวกับเวลา พื้นที่และแบบแผนการให้คุณค่า การใช้ชีวิตประจำวันมีผลอย่างยิ่งต่อความรู้สึกที่เราเกี่ยวข้องกับตนเอง สิ่งที่เคยเป็นมาตรฐานของระบบคุณค่าและการนิยามอัตลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็นคุณค่าทางศาสนา ค่านิยมเรื่องเพศ คุณค่าประเพณี วัฒนธรรมเก่า ๆ หรือค่านิยมของกลุ่มชาติพันธุ์ ล้วนแล้วกระทบกระทั่งในรูปแบบต่าง ๆ จากพลังของโลกาภิวัตน์ การปรับเปลี่ยนนี้แสดงออกได้หลายลักษณะ ทั้งในระดับจุลภาคในแง่แบบแผนชีวิตประจำวันของปัจเจกชน ในแง่การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น จนถึงระดับที่กลายเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เราจะเห็นได้จากขบวนการทางศาสนา ชาติพันธุ์และวัฒนธรรมใหม่ได้เกิดขึ้นมาราวกับดอกเห็ดในประเทศต่าง ๆ มันเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ทำให้ต้องมีการทบทวนคำว่าวัฒนธรรม หรือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมกันใหม่ ขบวนการเหล่านี้ต้องการเสนอความหมายและทิศทางใหม่ในเชิงสังคมวัฒนธรรม กระบวนการสร้างตัวตนและอัตลักษณ์ของกลุ่มเกิดจากการผสมผสานองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่ซับซ้อน

อัตลักษณ์กับการสร้างตัวตนในบริบทโลกาภิวัตน์ โลกาภิวัตน์ไม่เพียงเป็นบริบทเท่านั้นแต่มันยังเป็นหัวใจหลักของการเกิดการ เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในยุคปัจจุบันเลยทีเดียว มันเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน การปฏิวัติวิถีของระบบการสื่อสารคมนาคมได้ทำลายความต่างในเรื่องของมิติ พื้นที่และมิติเวลา ทำให้การติดต่อสัมพันธ์กันถี่ขึ้นและเข้มข้นขึ้น ทำให้โลกดูหุดแคบเข้า ทำให้การหยิบยืมผสมผสานทางวัฒนธรรม ซับซ้อนและหลากหลาย สิ่งเหล่านี้กระทบต่อจิตสำนึก ทำให้เกิดการทบทวนค้นหาตำแหน่งของตนเอง ในอีกด้านหนึ่งการทบทวนและการ

สร้างความหมายใหม่ ๆ แก่อัตลักษณ์ นำไปสู่การเสนอค่านิยมและแบบแผนชีวิตแบบใหม่
ขึ้นมา ทำให้การสร้างภาพอัตลักษณ์กลายเป็นส่วนสำคัญของระบบบริโภคนิยมและการ
เปลี่ยนแปลงของจิตสำนึกและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับตนเองโดยมุ่งศึกษากรณีตัวอย่างของ
การสร้างอัตลักษณ์ในสื่อทางคอมพิวเตอร์ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการจำลองโลกที่มีลักษณะ
กึ่งนามธรรมที่ขนานกับโลกของความเป็นจริง สำหรับ Baudrillard สื่อทุกวันนี้ประกอบด้วย
โลก (ทัศน์) ที่ลอกเลียนความจริง เป็นความจริงที่เหนือจริง (Hyper-real) เช่น การนำเสนอ
ความลามกอนาจาร (ในความหมายเชิงเทคนิคของเขา) และวิธีการวิภาษวิธีอันหนึ่งเกี่ยวกับสื่อ
และสังคมที่ได้รับการหาค่าให้สั้นลง ในเรื่องราวใหม่อันหนึ่ง ซึ่งเป็นการกำหนดโดย
เทคโนโลยี

Harvey. (1995 : 86) ได้ชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตของระบบทุน
นิยมในปัจจุบันมันมี ผลต่อการเปลี่ยนแปลงประสบการณ์เรื่องเวลาและสถานที่อย่างไร
โดยระบบทุนมันมีผลในการบีบมิติพื้นที่ให้หดแคบเข้ามา ซึ่งเกิดขึ้นโดยสัมพันธ์กับการเร่งมิติ
เวลาให้หมุนเร็วขึ้นและเข้มข้นขึ้น ธรรมชาติของของทุนนำไปสู่การลดการกีดขวางของระยะทาง
และพื้นที่เพื่อให้ทุน เคลื่อนย้ายและมีอัตราการหมุนที่เร็วขึ้น มีผลในการบีบเวลาและบีบพื้นที่
โลกให้แคบลงหรืออีกนัยหนึ่งคือนำไปสู่การละลายทั้งเวลาและพื้นที่ (Annihilation of Space
and Time)

สำหรับเรื่องของประสบการณ์เวลาและพื้นที่ที่หดแน่นนั้น มันปรากฏอย่างเข้มข้นชัด
เป็นอย่างมากเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญคือ การมีการปฏิวัติระบบการสื่อสาร โลกทั้งโลกถูกทำให้
รู้สึกว่าเล็กหรือแคบลงในมิติของเวลาและสถานที่ หมู่บ้านโลก (Global Village) เราสามารถ
เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนจาก จอโทรทัศน์ ระบบดาวเทียม Internet เป็นต้น มันทำให้คนที่อยู่
คนละมุมโลกสามารถรับรู้ข้อมูล เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นพร้อมกัน เช่นการถ่ายทอดโอลิมปิก การ
ถ่ายทอดฟุตบอลโลก การรสนทนาผ่าน Internet ส่ง E-mail เป็นต้น เทคโนโลยีสามารถ
เอาชนะความต่างของเวลาและสถานที่ การปฏิวัติการสื่อสารทำให้กลายเป็น Cyberspace
ความหมาย ของสถานที่แบบเก่าที่เรารับรู้ได้โดยการมีประสบการณ์ตรงคือได้เห็นอยู่ที่ นั้นได้
รู้จักไม่เคยพบเห็นมาก่อนบนจอคอมพิวเตอร์ แต่พื้นที่ในจอแคบ ๆ นี้กลับไม่มีขอบเขตจำกัด
พื้นที่โลกที่เป็นรูปธรรมก็มีข้อจำกัดมากมาย พื้นที่บนจอเป็นพื้นที่ที่อยู่นอกเหนือความสาม
รถของเราที่จะวาดภาพองค์รวมและเข้าหรือครอบคลุมนามความเป็นไปของระบบอันซับซ้อนของ
ระบบทั้งหมดนี้ได้ อาณาจักรไซเบอร์เป็นชุมชนนามธรรม (Abstract Community) มันแทนที่

การพบปะสื่อสารแบบซึ่ง ๆ หน้าหรือแบบเดิมเป็นการสื่อสารแบบขยายซึ่งมันไม่ขึ้นกับการติดต่อทางกายภาพ

นอกจากนี้ ขณะที่ความเป็นสมัยใหม่อาจได้รับการสร้างอัตลักษณ์ขึ้นมาในฐานะที่เป็นกระบวนการเกี่ยวกับความแตกต่างเพิ่มมากขึ้นของอาณาจักรของ ชีวิต (Max Weber คั้งที่ถูกตีความโดย Habermas) ความเป็นหลังสมัยใหม่อาจได้รับการตีความในฐานะที่เป็นกระบวนการหนึ่งของการต่อต้านความแตกต่าง (De - differentiation) และการระเบิดหรือปะทุขึ้นภายในของผลที่ตามมา

ความเป็นนามธรรมนี้มันรวมไปถึงการดึงปัจเจกออกจากการผูกติดอยู่กับสิ่งที่ เป็นองค์ประกอบสำคัญของอัตลักษณ์ไม่ว่าจะเป็นเรื่องตัวแปรทางเพศ ชนชั้น ชาติพันธุ์ ในโลกของไซเบอร์คุณสมารถลบตัวตนเก่า ๆ และสร้างตัวตนใหม่ ในชื่อใหม่ที่ไม่มีการรู้จักได้พบหรือได้เห็น เป็นตัวตนในจินตนาการล้วน ๆ ความรู้สึกของปัจเจกชนในระบบนี้อาจมีลักษณะที่ขัดแย้ง ในด้านหนึ่ง อาณาจักรไซเบอร์ พยายามสร้างมนุษย์ที่คิดแบบคอมพิวเตอร์ พุดและติดต่อสื่อสารกันด้วยภาษาไซเบอร์ มันสร้างวิธีคิดและการใช้เหตุผลแบบกลไก มันเป็นระบบที่มีความเหมือน ๆ กัน มีแค่สมาชิกของกลุ่ม มันสามารถเพิ่มความมั่นใจ ความรู้สึกเชิงอำนาจแก่ปัจเจกที่อยู่หน้าจอ ซึ่งเขารู้สึกว่าเขาสามารถในการใช้เทคโนโลยีในการสร้างสรรค์ คิดค้นเลียนแบบและควบคุมปัจจุบัน รวมทั้งเอาชนะสิ่งหรือมิติที่มองไม่เห็นที่อยู่นอกจอได้ นี่ก็คือจุดที่โลกของคอมพิวเตอร์ต่างจากระบบสื่อสารที่ผ่านมา มันเพิ่มพลังจินตนาการและความเป็นผู้สร้างแก่ปัจเจก ยังมีงานวิจัยที่ชี้ให้เห็นถึงการที่มีการปฏิสัมพันธ์ผ่านอาณาจักรไซเบอร์มิ ไร่เป็นไปเพื่อประโยชน์ทางธุรกิจหรือบริ โภคสื่อเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมให้มีความต้องการรวมกลุ่มและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีอีกด้วย

แต่อย่างไรก็ตามเราจะเห็นว่าระบบสื่อสารดังกล่าวมันอยู่ภายใต้การควบคุมและแข่งขันภายในกลุ่มทุนข้ามชาติยักษ์ใหญ่เพียงไม่กี่บริษัทเท่านั้น กลุ่มบริษัทดังกล่าวผลิตสิ่งที่เรียกว่า Hardware ในรูปของโปรแกรมต่าง ๆ แต่สิ่งที่มันสร้างขึ้นโดยตัวของมันเอง อาการอย่างหนึ่งที่โลกคอมพิวเตอร์มันสร้างคือ การเสพติด กับเกมส์และโปรแกรมใหม่ที่มีไม่รู้จบ มีผลทำให้ปัจเจกชนขาดความซับซ้อนของโลกข้างนอกที่เป็นจริง นอกจากนี้คอมพิวเตอร์ยังได้เปลี่ยนแปลงประสบการณ์เกี่ยวกับร่างกายของตัวเองในด้านหนึ่ง รู้สึกเหมือนว่าร่างกายเรามีอิสระเพิ่มมากขึ้น การสร้างภาพบนจอทำให้เราบินได้ เดินจะลู่กำแพง ทะลุมิติ อยู่ในที่ที่เราฝัน และเราสามารถสร้างมันขึ้นมาได้ แต่ในอีกด้านหนึ่งคอมพิวเตอร์ได้ลดหรือทำลายความรู้สึก และสัมผัสแท้จริงของ ร่างกายลง มันมิได้ให้ประสบการณ์ทางกายในบริบททางกายภาพจริง ๆ

ความรู้สึกสัมผัสทางกายมันไม่สามารถซึมเข้ามาในกาย (Internalized) แต่ได้ถูกแปรรูปให้เป็น การสัมผัสภายนอก (Externalized) ผ่านจอที่มองเห็นแทน ในแง่นี้คอมพิวเตอร์ทำให้สัมผัสทาง กายที่ลดลงและเลื่อนหาย แต่คอมพิวเตอร์ได้ชดเชยสิ่งนี้ด้วยการทำให้ปัจเจกชนรู้สึกถึงการมี อำนาจมากขึ้นเมื่อสามารถเพิ่มและควบคุม ความเร็ว อย่างไรก็ตาม สิ่งที่คอมพิวเตอร์หยิบยื่น ให้ นั่นมันคือ เสรีภาพ แต่มันเป็นเสรีภาพในพื้นที่ที่เป็นนามธรรม เมื่อประสบการณ์ในเชิงพื้นที่ มันเลื่อนหาย กลายเป็นนามธรรม พื้นฐานของมนุษย์ในฐานะประสบการณ์ยังคงอยู่ ถูกทำให้ เลื่อนกลางลงโดยผ่านกาลเวลาและเสรีภาพในคอมพิวเตอร์ที่ถูกหยิบยื่นให้จึงเป็นเพียงภาพลวง ตา

นอกจากนี้ ขณะที่ความเป็นสมัยใหม่อาจได้รับการสร้างอัตลักษณ์ขึ้นมา ในฐานะที่ เป็นกระบวนการเกี่ยวกับความแตกต่างเพิ่มมากขึ้นของอาณาจักรของชีวิต (Max Weber ดังที่ ถูกตีความโดย Habermas) ความเป็นหลังสมัยใหม่อาจได้รับการตีความในฐานะที่เป็น กระบวนการหนึ่งของ การต่อต้านความแตกต่าง (De - differentiation) และการระเบิดหรือปะทุ ขึ้นภายในของผลที่ตามมา การมีลักษณะที่เป็นภายในเกี่ยวกับการถ่ายทอดสื่อในจอภาพภายใน จิตใจของเรา ได้ไปจัดความแตกต่างระหว่างพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัวทิ้งไป รวมทั้งได้ ไปลบพื้นที่ภายในและพื้นที่ภายนอกออกไปด้วย พื้นที่เหล่านี้ได้ถูกแทนที่โดยพื้นที่สื่อ (Media Space) (สุชีพ พอมอ. 2556 : สืบค้นเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2556. จาก <http://sucheppost.blogspot.com/2009/05/identity.html>)

สรุปได้ว่า อัตลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น คือความรู้สึกนึกคิดต่อชุมชนว่า ถิ่น คือชุมชนที่พึ่งตนเองได้ รู้จักถูกผิดชั่วดี เคารพนับถือกัน ยึดกฎกติกา มุ่งประโยชน์ส่วนรวม มีความรัก สามัคคี ซึ่งเกิดจากการปฏิสังสรรค์ผ่านการศึกษา การสร้างทดลองและประเมินผล ที่ยอมรับเป็นนิติทางศาสนาชนบ ธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมเป็นการบ่งบอกถึงตัวตน ของชุมชนซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ของลักษณะเฉพาะของชุมชนเป็นวิถีตัวตนเฉพาะของชุมชนได้มีการ ยึดถือปฏิบัติและปรากฏแก่สาธารณะชนมาเป็นระยะเวลายาวนานและได้รับการยอมรับอันเป็น การบ่งบอกถึงความเป็นตัวเราชุมชนเราที่ไม่มีใครเหมือนหรือมีเหมือนแต่ความพิเศษแตกต่าง กันไป

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสังคมวิทยา

แนวคิดทางสังคม (Social Thought) หมายถึง ความคิดของมนุษย์โดยมนุษย์และเพื่อมนุษย์ ความคิดที่มนุษย์ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมา จะกระทำโดยคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ กรณีที่คิดคนเดียวก็ต้องเป็นที่ยอมรับของผู้อื่นด้วย แม้ไม่ยอมรับทั้งหมดก็อาจยอมรับเพียงบางส่วน ความคิดนั้นจึงคงอยู่ได้ Emory Bogardus ได้ให้ความหมายแนวคิดทางสังคมว่า “เป็นความคิดเกี่ยวกับการสอบถามหรือปัญหาทางสังคมของบุคคลต่าง ๆ ไม่ว่าจะในอดีตหรือปัจจุบัน เป็นความคิดร่วมกันของเพื่อนหรือผู้ที่อยู่ในความสัมพันธ์ เป็นความคิดของแต่ละคนและของกลุ่มคน ในเรื่องรอบตัวมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ของสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัยก็ต้องคิด เพื่อหาทางแก้ปัญหาหรือทำให้ปัญหาบรรเทาลง ความคิดความอ่านที่ได้ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาแล้วและใช้การได้ก็ จะได้รับการเก็บรักษาสืบทอดจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง” อาจารย์วราคม ที่สุกะ ให้ความหมายว่า “แนวคิดทางสังคมเป็นความคิดของมนุษย์ เกิดจากการรวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนของมนุษย์ เป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์โดยทั่วไปและปัญหาที่ประสบ ความคิดนี้เป็นที่ยอมรับกันในหมู่มนุษย์ ไม่สูญหาย มีการสืบความคิดกันต่อไป”

1. ประเภทของแนวคิดทางสังคม

1.1. ความคิดเกี่ยวกับจักรวาล เป็นความคิดของคนโบราณเกี่ยวข้องกับลักษณะของสากล จักรวาลและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับจักรวาล มนุษย์ยุคโบราณสนใจในศาสนา ในจิตและวิญญาณ มีความคิดความเชื่อในเรื่องเทพเจ้า ภูต ผี เทวดา ลัทธิศาสนาต่าง ๆ เช่น ลัทธิเทพเจ้าองค์เดียว (Monotheism) ลัทธิเทพเจ้าหลายองค์ (Polytheism) การปกครองโดยสงฆ์ (Monotheism) สิ่งเหล่านี้ทำให้มนุษย์เกิดความกลัวและความหวัง อุดมการณ์และการบูชาอันดีด้วยชีวิต

1.2. ความคิดเกี่ยวกับปรัชญา ในขั้นนี้มีระดับความคิดเชิงปัญญาสูงขึ้น แต่ก็ยังเป็นความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับจักรวาลเกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต แต่ไม่เกี่ยวกับศาสนาหรือไม่ใช่ความคิดที่สนองความจำเป็นทางศาสนา ความเชื่อ มนุษย์พยายามลดความคลุมเครือ หาความกระจ่างในสิ่งแวดล้อมของจักรวาล

เกณฑ์คำอธิบายต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล หาเอกภาพจากการเปลี่ยนแปลงและหาแก่นสารในความซับซ้อน มนุษย์ได้พบว่าในยุคนี้ควรมีการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ เชื่อมมั่นในความสามารถของมนุษย์และรู้ว่าในที่สุดทุกสิ่งจะต้องแตกดับไป มนุษย์พยายามสร้าง ความหมายสูงสุดของสิ่งต่าง ๆ อย่างไม่มีอคติตามความรู้ความสามารถที่สูงขึ้นของตน

1.3 ความคิดเกี่ยวกับตนเอง เมื่อมีความรู้เกี่ยวกับจักรวาลและความรู้ทางปรัชญาเพียงพอแล้ว มนุษย์ก็หวนกลับมาคิดถึงตัวเอง คิดถึงบุคลิกลักษณะ โครงสร้างและหน้าที่ของการคิดการกระทำหรือการประพฤติปฏิบัติของตนเอง คิดถึงความฉลาด ความโง่ ความจำ ความฝันและสิ่งต่าง ๆ เกี่ยวกับตนเอง ซึ่งเป็นที่มาของวิชาจิตวิทยาสมัยใหม่

1.4 ความคิดเกี่ยวกับวัตถุ ได้แก่ ความรู้สึกเกี่ยวกับ หิน ดิน น้ำ อากาศ ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่รอบตัวมนุษย์ และมนุษย์จำเป็นต้องรู้จัก เพื่อป้องกันอันตราย หรือใช้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านี้ การคิดเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ ทำให้มนุษย์ได้บ่อน้ำ หิน บ่อน้ำมัน บ่อแก๊ส นำมาปรับปรุงการคมนาคมขนส่ง ความคิดความรู้อันแยบยลของมนุษย์ ทำให้มนุษย์รู้จักใช้ประโยชน์จากวัตถุต่าง ๆ สามารถควบคุมธรรมชาติได้ นั่นคือที่มาของความคิดทางวิทยาศาสตร์ ที่ทำให้เกิดความสะดวกสบาย

1.5 ความคิดเกี่ยวกับเพื่อนมนุษย์หรือสังคมมนุษย์ ในประวัติศาสตร์มนุษย์มีความคิดเกี่ยวกับเพื่อนมนุษย์ในลักษณะเป็นกลุ่มน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนที่ทำให้กับเรื่องต่าง ๆ ใน 4 ข้อแรกและได้หันมาสนใจเรื่องของเพื่อนมนุษย์เมื่อไม่นานมานี้ โดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ได้แก่ ความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ระหว่างมนุษย์กับสังคม ภาระหน้าที่ความผูกพันที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ ต่อสังคม ลักษณะของชีวิตสังคม แนวโน้มทางสังคม ปัญหาสังคม หลักการ การศึกษาวิเคราะห์สังคม อันเป็นความคิดพื้นฐานของสังคมศาสตร์ในสังคมสมัยใหม่

2. ตัวอย่างความคิดทางสังคม อาจแยกออกเป็นกลุ่ม ดังนี้

2.1 ปรัชญาชีวิต สังคมไทยหรือสังคมอื่นความคิดทางสังคมอาจแสดงออกในรูปของปรัชญาชีวิต หมายถึง เป้าหมายสูงสุดของชีวิต รวมทั้งแนวทางการไปสู่เป้าหมาย สังคมแต่ละสังคมจะมีปรัชญาชีวิตของสังคมด้วย เช่น กรณีของสังคมไทย ปรัชญาชีวิตจะเป็นแบบเรียบง่าย รักอิสระเสรี โอบอ้อมอารี มีศีลธรรม

2.2 ศาสนา ความคิดทางสังคมดูจากศาสนาประจำชาติ ประจำสังคม สังคมไทยคนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ เรียกว่า พุทธศาสตร์ ครอบคลุมความคิดด้านต่าง ๆ ของสังคม ทั้งครอบครัว เศรษฐกิจ การศึกษา หรือการเมืองการปกครอง

2.3 ประวัติศาสตร์ เป็นอีกแหล่งหนึ่งที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความคิดทางสังคม เป็นข้อมูลที่ประมวลเรื่องราวความเป็นมาของชนชาตินั้น ๆ เช่น การจัดชุมชน การทำมาหากิน การปกครองบังคับบัญชา วิธีต่อสู้ การป้องกันการรุกราน

2.4 วรรณคดี เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ให้ข้อมูลทางสังคม เป็นการบันทึกเรื่องราวทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น นิทาน ตำนาน จะมีแง่มุมแสดงให้เห็นถึงความละเอียดลออต่าง ๆ

2.5 ภูมิปัญญาไทย หรือความรู้พื้นบ้าน ศึกษาได้จากด้านอนามัย สาธารณสุข เช่น ยาสมุนไพร ความรู้เกี่ยวกับฤดูกาลเกี่ยวกับต้นไม้ เกี่ยวกับพันธุ์ไม้ การช่างประเภทต่าง ๆ การรบ การกีฬา

2.6 สุภาษิต เป็นคติ คำพังเพย ปริศนาคำทาย มีอยู่ในแหล่งต่าง ๆ ที่เป็นสังคมชุมชน

3. ทฤษฎีสังคม (Social Theory)

ความหมายของทฤษฎี คือ คำอธิบายสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือเรื่องหนึ่งเรื่องใดสำหรับนักวิทยาศาสตร์ ทฤษฎีจะต้องเป็นคำอธิบายตามหลักเหตุผลแสดงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ของสิ่งนั้นอย่างมีระบบจนสามารถพยากรณ์สิ่งนั้นในอนาคตได้

ดังนั้น ความหมายของทฤษฎีสังคม คือ คำอธิบายเรื่องของคนและความสัมพันธ์ระหว่างคนตามหลักเหตุผลและความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ของคนหรือระหว่างคนต่อคน คนต่อกลุ่ม คนต่อสภาพแวดล้อม อย่างมีระบบจนสามารถพยากรณ์ได้

ทฤษฎีสังคมตามความหมายดังกล่าว จึงมีขอบเขตกว้างขวาง เป็นคำอธิบายเกี่ยวกับคนแต่ละบุคคล กลุ่มคน ความสัมพันธ์ระหว่างคนต่าง ๆ รวมไปถึงคำอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ข้อสำคัญนั้นจะต้องเป็นไปตามหลักเหตุผล มีระบบระเบียบพอที่จะเป็นฐานในการพยากรณ์เรื่องทำนองเดียวกันในอนาคตได้ “โดยทั่วไป ความพยายามที่จะอธิบายส่วนหนึ่งส่วนใดของสังคม (Social Life) ถือได้ว่าเป็นทฤษฎีสังคม”

ทฤษฎีทางสังคมกับแนวคิดทางสังคม มีความคล้ายคลึงกันแต่ไม่เหมือนกัน ดังนี้
ประการแรก ทฤษฎีทางสังคมเป็นคำอธิบายเรื่องเกี่ยวกับคน หรือความสัมพันธ์ระหว่างคน ซึ่งเป็นการรู้ระดับหนึ่งที่ยังไม่ถึงขั้นอธิบาย

ประการที่สอง ทฤษฎีทางสังคม แสดงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ของคน หรือระหว่างคนต่อคนอย่างมีระบบ แต่ความคิดทางสังคมไม่กำหนดว่าต้องเป็นเช่นนั้น

ประการที่สาม ทฤษฎีทางสังคมมีความสามารถพยากรณ์อนาคตได้ แต่ความคิดทางสังคมไม่ถึงขั้นนั้น

ประการที่สี่ ทฤษฎีทางสังคมอาจมีรูปของข้อความที่เตรียมไว้สำหรับการพิสูจน์ด้วย ข้อมูลประจักษ์ ทฤษฎีทางสังคมอาจมีทั้งที่เคยตรวจสอบด้วยข้อมูลประจักษ์ หรือยังไม่เคยผ่าน แต่ได้มีการเตรียมหรือมีลักษณะที่พร้อมจะให้พิสูจน์

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีสังคม คือ คำอธิบายปรากฏการณ์สังคมอย่างใดอย่างหนึ่งตาม หลักเหตุผล โดยแสดงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของปรากฏการณ์สังคมนั้น จน สามารถที่จะ พยากรณ์ปรากฏการณ์สังคมในอนาคตได้ ทฤษฎีสังคมมีความหมายกว้างเป็น ทฤษฎีของจิตวิทยา ซึ่งอาจหมายถึงเรื่องของคนแต่ละคนก็ได้ (Psychology Studies Human Interaction of Individuals) หรืออาจหมายถึงทฤษฎีรัฐศาสตร์ ซึ่งเป็นเรื่องของอำนาจของคน หลายคนที่เกี่ยวข้องกัน หรืออาจหมายถึงทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ อันเป็นเรื่องของคนหลายคนกับ วัตถุประสงค์ในการผลิตการจำหน่ายแจกผลิตภัณฑ์และบริการในการอุปโภคบริโภคได้ และอาจ เป็นทฤษฎีสังคมวิทยา เป็นเรื่องของรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์หรืออาจจะเป็นทฤษฎี ของมนุษย์วิทยาเป็นเรื่องของคนที่มีแบบแผนการคิด การกระทำหรือวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ทฤษฎีทางสังคมจึงคล้ายกับแนวคิดทางสังคม ที่เกี่ยวข้องกับคนและความสัมพันธ์ระหว่างคน รวมทั้งระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม แต่ก็มีความแตกต่างกันที่ทฤษฎีเป็นข้อความที่เป็นไปตาม หลักเหตุผล มีระบบและพยากรณ์ปรากฏการณ์ในอนาคต

4. ความหมายของทฤษฎีสังคมวิทยา (Sociological Theory)

ความหมายของทฤษฎี สังคมวิทยาอาจมีได้ทั้งความหมายอย่างกว้างหรือความหมาย อย่างแคบเจาะจง ทฤษฎีสังคมวิทยาทุกทฤษฎีจะต้องมีลักษณะพื้นฐานเดียวกับทฤษฎีสังคม คือ ต้องเป็นคำอธิบายปรากฏการณ์สังคมตามหลักเหตุผล มีระบบและพยากรณ์ได้ ตัวอย่างทฤษฎี สังคมอย่างกว้าง คือ ทฤษฎีเชิงสังคมวิทยามหภาพ (Grand Theories) ซึ่งเป็นทฤษฎีเชิงบรรยาย ความ หากจะพิสูจน์ความจริงก็ต้องนำมาเขียนใหม่ จัดรูป กำหนดสังกัปให้มีจำนวนพอสมควร แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสังกัป แล้วจึงสามารถพิสูจน์ได้ ทฤษฎีสังคมอย่างแคบ คือ ทฤษฎี สมัยใหม่ยังไม่มีการนิยาม มีข้อความกะทัดรัดชัดเจนพิสูจน์ได้ด้วยหลักฐานประจักษ์เต็มที่ ตัวอย่าง ถ้ามีคนตั้งแต่สองคนหรือมากกว่ามีการกระทำระหว่างกัน ถ้าเขาสามารถพูดคุยกัน เข้าใจกัน ถ้าการกระทำนั้นยืนยาวเป็นเวลา 15 นาที หรือนานกว่านั้นแล้ว กลุ่มขนาดเล็กแบบซึ่ง หน้า (Face - to - face) ก็เกิดขึ้น ทฤษฎีแบบนี้มีสังกัปจำนวน แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสังกัป และคนตามหลักเหตุผล มีระบบสามารถทำนายเหตุการณ์ข้างหน้าได้ ความหมายของทฤษฎี สังคมวิทยาจึงหมายถึง คำอธิบายปรากฏการณ์สังคมตามหลักเหตุผล แสดงความสัมพันธ์ ระหว่างองค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้นอย่างมีระบบ จนสามารถพิสูจน์ความจริงนั้นได้

ทฤษฎีสังคมวิทยา เป็นทฤษฎีวิทยาศาสตร์ที่อาศัยลักษณะของความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นหลักในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม

5. เปรียบเทียบทฤษฎีสังคมวิทยากับทฤษฎีสังคม

5.1 เจริญความเป็นวิทยาศาสตร์ ทฤษฎีสังคมวิทยาจะเน้นลักษณะวิทยาศาสตร์มากกว่า โดยเฉพาะเมื่อทฤษฎีสังคมวิทยาอยู่ในรูปของทฤษฎีทางการ (Formal Theory)

5.2 เจริญลักษณะ ทฤษฎีทั้งสองประเภทนี้ต่างก็มีรูปแบบบรรยายและมีขอบข่ายกว้างขวางเหมือนกัน แต่ทฤษฎีสังคมวิทยาจะมุ่งไปที่ลักษณะเล็กกระทัดรัด เป็นรูปแบบที่เหมาะสมแก่การทดสอบหรือพิสูจน์ความถูกต้องตามแบบปฏิบัติของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ

5.3 เจริญสัมพันธ์ มีความสัมพันธ์ในแง่ที่ว่า ทฤษฎีสังคมวิทยาเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีสังคม ความรู้สังคมวิทยาเป็นส่วนหนึ่งของความรู้สังคมศาสตร์ แต่ไม่อาจพูดได้ว่าทฤษฎีสังคมทุกทฤษฎีเป็นทฤษฎีสังคมวิทยา

6. ประเภทของทฤษฎีสังคมวิทยา

โดยแบ่งทฤษฎีสังคมวิทยาออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ประเภทสูตรหรือทางการ (Form) ประเภทรูปแบบบรรยาย (Discursive Exposition)

ทฤษฎีสังคมวิทยาถูกแบ่งออกเป็นสำนักคิด (Schools) 4 สำนักคิด คือ ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม ทฤษฎีขัดแย้ง ทฤษฎีปฏิวัติและทฤษฎีสัญลักษณ์ พร้อมกับสำนักคิดที่กล่าวถึงก่อสร้างตัวอีกสำนักหนึ่ง คือ ปรากฏการณ์นิยม

โดยแบ่งทฤษฎีตามเนื้อหาของความเป็นวิทยาศาสตร์ แบ่งทฤษฎีออกเป็น 3 ประเภท คือ กฎ (Set-of-Laws) สิ่งที่พิสูจน์ว่าเป็นความจริงแล้ว (Axiomatic Form) และกระบวนการตามเหตุ (Causal Process Form)

7. ขนาดของทฤษฎีสังคมวิทยา

เพื่อให้ทราบทั้งขนาดของทฤษฎีสังคมวิทยาและอาจรู้วิวัฒนาการของประเภททฤษฎีได้แบ่งทฤษฎีสังคมวิทยาออกเป็น 3 ประเภทด้วยกัน คือ

7.1 หลักสากลเชิงประจักษ์ (Empirical Generalization) ได้แก่ ทฤษฎีสังคมวิทยาที่ประกอบด้วยประพจน์อย่างหนึ่ง ซึ่งสร้างขึ้นจากข้อมูลประจักษ์ เช่น อัตราการเกิดของประชากรในสังคมหนึ่งสังคมใดค่อย ๆ ลดลงเมื่อระดับการเป็นอุตสาหกรรมของสังคมนั้นค่อย ๆ สูงขึ้น การลดของอัตราการตายของประชากรในสังคมใด มักจะมาก่อนการลดลงของอัตราการเกิดของประชากรในสังคมนั้น

7.2 ทฤษฎีมีซิมพิลิตี (Middle - range Theory) ได้แก่ ทฤษฎีสังคมวิทยาที่ประกอบด้วยหลักสากลภาพเชิงประจักษ์อย่างน้อยสองหลักสากลภาพด้วยกัน เป็นทฤษฎีขนาดกลางระหว่างทฤษฎีขนาดเล็กที่เรียกว่า หลักสากลภาพกับทฤษฎีใหญ่ที่เรียกว่า ทฤษฎีสภาพ Robert Merton เสนอว่าทฤษฎีกับการวิจัยจะต้องเป็นของคู่กัน ทฤษฎีที่ปราศจากการวิจัยเป็นทฤษฎีเดือนลอย การวิจัยที่ไร้ทฤษฎีก็ไม่มีหลัก ไม่มีทิศทาง ทฤษฎีขนาดกลางนี้จะช่วยให้สามารถทำวิจัยได้ เพราะมีขนาดพอเหมาะ เมื่อทำวิจัยสร้างและพิสูจน์ทฤษฎีขนาดกลางแบบนี้ อนาคต ตัวอย่างของทฤษฎีขนาดกลางนี้ คือ การนำเอาหลักสากลสองหลักข้างต้นมารวมกันเป็นทฤษฎีเดียวดังนี้ ประชากรของสังคมที่กำลังกลายเป็นสังคมอุตสาหกรรมจะขยายตัวอย่างรวดเร็วในระยะแรก หลังจากนั้นแล้วจะค่อย ๆ คงตัวเมื่ออัตราการตายและอัตราการเกิดเริ่มลดลง

7.3 ทฤษฎีมหภาพ (Grand Theory) ได้แก่ ทฤษฎีขนาดใหญ่ครอบคลุมชีวิตสังคมทุกด้าน เป็นทฤษฎีที่มีระดับแห่งภาวะสากลและความเป็นนามธรรมสูงมาก มีสิ่งกับและประพจน์หรือสากลภาพต่าง ๆ มากมาย รวมทั้งทฤษฎีขนาดกลางปะปนอยู่มาก ทฤษฎีประเภทนี้มีลักษณะเป็นการบรรยาย มีคำอธิบายให้เหตุผลประกอบด้วยหลักฐาน ยืนยันความเป็นจริงของทฤษฎี หากจะให้เป็นหลักฐานสากลภาพหรือประพจน์ จะต้องมาเรียงเสียใหม่ ทฤษฎีมหภาพอันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในหมู่นักสังคมวิทยามีดังนี้ คือ

7.3.1 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural - functional Theory)

7.3.2 ทฤษฎีขัดแย้ง (Conflict Theory)

7.3.3 ทฤษฎีปริวรรต (Exchange Theory)

7.3.4 ทฤษฎีการกระทำระหว่างกันโดยใช้สัญลักษณ์

(Symbolic Interactionism)

7.3.5 ทฤษฎีปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology or Ethno Methodology)

ทฤษฎีมหภาพเหล่านี้เป็นทฤษฎีขนาดใหญ่ ดังนั้น จึงสามารถที่จะแบ่งแยกเป็นทฤษฎีขนาดย่อย กล่าวถึง เฉพาะด้านใดด้านหนึ่งของชีวิตสังคม หรือเรื่องใดเรื่องหนึ่งของชีวิตสังคมได้มากมาย

สรุปได้ว่า แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสังคมวิทยาที่เกี่ยวกับข้องกับงานวิจัยนั้น คือ มนุษย์เป็นสัตว์สังคมต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะในอดีตหรือปัจจุบันเป็นการคิดร่วมกันของเพื่อนของผู้มีความสัมพันธ์กัน ร่วมคิด ร่วมทำ

แนวคิดเกี่ยวกับจิตวิทยาสังคม

จิตวิทยาสังคม คือ กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่ศึกษาหาคำอธิบายว่าความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมต่าง ๆ ของคน ได้รับผลกระทบหรืออิทธิพลจากการแสดงออกจากการจินตนาการหรือการแสดงนัยของผู้อื่นอย่างไร นิยามของคำว่า ความคิด ความรู้สึก พฤติกรรมใช้ในความหมายที่รวมถึงตัวแปรทางจิตวิทยาที่สามารถวัดปริมาณได้ การที่เราสามารถถูกจินตนาการหรือเป็นนัยที่ผู้อื่นแสดงออกมา แสดงให้เห็นว่าคนเรามีแนวโน้มที่จะได้รับอิทธิพลทางสังคม หรืออาจเรียกว่าเป็นแรงกดดันทางสังคม ซึ่งแม้แต่ในสภาพแวดล้อมที่อยู่ตัวคนเดียวก็ได้รับอิทธิพลเช่นกัน เช่น ในเวลาที่เราดูโทรทัศน์ การใช้หรือได้ตอบกับโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เกมสื่อบอร์ดเน็ตหรือการทำตามบรรทัดฐานหรือธรรมเนียมของสังคม (ราชบัณฑิตยสถาน. 2547)

สรุปได้ว่า แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น คือ ความคิด ความรู้สึก พฤติกรรมถูกจินตนาการที่มีแนวโน้มได้รับอิทธิพลทางสังคมขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมที่มีเจตนาคิดต่อตนเองและผู้อื่นผ่านกระบวนการกิจกรรมที่ได้เข้าร่วม ก่อเกิดความผูกพัน

ทฤษฎีปรากฏการณ์ทางสังคม

แนวคิดทางสังคม (Social Thought) หมายถึง ความคิดของมนุษย์โดยมนุษย์และเพื่อมนุษย์ ความคิดที่มนุษย์ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมา จะกระทำโดยคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ กรณีที่คิดคนเดียวก็ต้องเป็นที่ยอมรับของผู้อื่นด้วย แม้ไม่ยอมรับทั้งหมดก็อาจยอมรับเพียงบางส่วน ความคิดนั้นจึงคงอยู่ได้

Bogardus. (1973 :1 - 5) ได้ให้ความหมายแนวคิดทางสังคมว่า "เป็นความคิดเกี่ยวกับการสอบถามหรือปัญหาทางสังคมของบุคคลต่าง ๆ ไม่ว่าจะในอดีตหรือปัจจุบัน เป็นการคิดร่วมกันของเพื่อนหรือผู้ที่อยู่ในความสัมพันธ์ เป็นความคิดของแต่ละคนและของกลุ่มคน ในเรื่องรอบตัวมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ของสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัยก็ต้องคิด เพื่อหาทางแก้ปัญหาหรือทำให้ปัญหาบรรเทาลง ความคิดความอ่านที่ได้ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาแล้ว และใช้การ ได้ดี ก็จะได้รับเกียรติรักษาสืบทอดจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง"

วราคม ทีสุกะ (2538 : 35) ให้ความหมายว่า "แนวคิดทางสังคมเป็นความคิดของมนุษย์ เกิดจากการรวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนของมนุษย์ เป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์โดยทั่วไปและ

ปัญหาที่ประสบ ความคิดนี้เป็นที่ยอมรับกันในหมู่มนุษย์ ไม่สูญหาย มีการสืบความคิดกันต่อไป”

1. ประเภทของแนวคิดทางสังคม

มี 5 ประเภท เรียกว่า “แนวทางห้าสายของความคิดมนุษย์” (Five Lines of Human Thought) ดังนี้

1.1 ความคิดเกี่ยวกับจักรวาล เป็นความคิดของคนโบราณเกี่ยวข้องกับลักษณะของสากล จักรวาล และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับจักรวาล มนุษย์ยุคโบราณสนใจในศาสนาในจิตและวิญญาณ มีความคิดความเชื่อในเรื่องเทพเจ้า ภูต ผี เทวดา ลัทธิศาสนาต่าง ๆ เช่น ลัทธิเทพเจ้าองค์เดียว (Monotheism) ลัทธิเทพเจ้าหลายองค์ (Polytheism) การปกครองโดยสัง (Monotheism) สิ่งเหล่านี้ทำให้มนุษย์เกิดความกลัวและความหวัง อุดมการณ์และการบูชาอันดีด้วยชีวิต

1.2 ความคิดเกี่ยวกับปรัชญา ในขั้นนี้มีระดับความคิดเชิงปัญญาสูงขึ้น แต่ก็ยังเป็นความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับจักรวาลเกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต แต่ไม่เกี่ยวกับศาสนาหรือไม่ใช้ความคิดที่สนองความจำเป็นทางศาสนา ความเชื่อ มนุษย์พยายามลดความคลุมเครือ หากความกระจ่างในสิ่งแวดล้อมของจักรวาล

เกณฑ์คำอธิบายต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล หากสภาพจากการเปลี่ยนแปลงและหาแก่นสารในความซับซ้อนมนุษย์ได้พบว่าในยุคนี้ควรมีการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติเชื่อมั่นในความสามารถของมนุษย์และรู้ว่าในที่สุดทุกสิ่งจะต้องแตกดับไป มนุษย์พยายามสร้างความหมายสูงสุดของสิ่งต่าง ๆ อย่างไม่มีอคติตามความรู้ความสามารถที่สูงขึ้นของตน

1.3 ความคิดเกี่ยวกับตนเองเมื่อมีความรู้เกี่ยวกับจักรวาลและความรู้ทางปรัชญาเพียงพอแล้ว มนุษย์ก็หวนกลับมาคิดถึงตัวเอง คิดถึงบุคลิกลักษณะ โครงสร้างและหน้าที่ของการคิดการกระทำหรือการประพฤติปฏิบัติของตนเอง คิดถึงความฉลาด ความโง่ ความจำ ความฝันและสิ่งต่าง ๆ เกี่ยวกับตนเองซึ่งเป็นที่มาของวิชาจิตวิทยาสมัยใหม่

1.4 ความคิดเกี่ยวกับวัตถุ ได้แก่ความรู้สึเกี่ยวกับ หิน ดิน น้ำ อากาศ ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่รอบตัวมนุษย์ และมนุษย์จำเป็นต้องรู้จัก เพื่อป้องกันอันตราย หรือใช้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านี้ การคิดเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ ทำให้มนุษย์ได้บ่อน้ำมัน บ่อแก๊ส นำมาปรับปรุงการคมนาคมขนส่ง ความคิดความรู้อันแยบยลของมนุษย์ ทำให้มนุษย์รู้จักใช้ประโยชน์จากวัตถุต่าง ๆ สามารถควบคุมธรรมชาติได้นั้นคือที่มาของความคิดทางวิทยาศาสตร์ที่ทำให้เกิดความสะดักสะบายน

1.5 ความคิดเกี่ยวกับเพื่อนมนุษย์หรือสังคมมนุษย์ในประวัติศาสตร์มนุษย์มีความคิดเกี่ยวกับเพื่อนมนุษย์ในลักษณะเป็นกลุ่มน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนที่ทำให้กับเรื่องต่าง ๆ ในสี่ข้อแรกและได้หันมาสนใจเรื่องของเพื่อนมนุษย์เมื่อไม่นานมานี้โดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ได้แก่ความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันระหว่างมนุษย์กับสังคม ภาระหน้าที่ความผูกพันที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ ต่อสังคม ลักษณะของชีวิตสังคม แนวโน้มทางสังคม ปัญหาสังคมหลักการการศึกษาวิเคราะห์สังคมอันเป็นความคิดพื้นฐานของสังคมศาสตร์ในสังคมสมัยใหม่

2. ตัวอย่างความคิดทางสังคม อาจแยกออกเป็นกลุ่ม ดังนี้

2.1 ปรัชญาชีวิตสังคมไทยหรือสังคมอื่นความคิดทางสังคมอาจแสดงออกในรูปของปรัชญาชีวิต หมายถึง เป้าหมายสูงสุดของชีวิต รวมทั้งแนวทางการไปสู่เป้าหมาย สังคมแต่ละสังคมจะมีปรัชญาชีวิตของสังคมด้วย เช่น กรณีของสังคมไทย ปรัชญาชีวิตจะเป็นแบบเรียบง่าย รักอิสระ เสรี โอบอ้อมอารี มีศีลธรรม

2.2 ศาสนา ความคิดทางสังคมจากศาสนาประจำชาติ ประจำสังคม สังคมไทยคนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ เรียกว่า พุทธศาสตร์ ครอบคลุมความคิดด้านต่าง ๆ ของสังคม ทั้งครอบครัว เศรษฐกิจ การศึกษาหรือการเมืองการปกครอง

2.3 ประวัติศาสตร์ เป็นอีกแหล่งหนึ่งที่จะสะท้อนให้เห็นถึงความคิดทางสังคม เป็นข้อมูลที่ประมวลเรื่องราวความเป็นมาของชนชาตินั้น ๆ เช่น การจัดชุมชน การทำมาหากิน การปกครองบังคับบัญชา วิธีต่อสู้ การป้องกันการรุกราน

2.4 วรรณคดี เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ให้ข้อมูลทางสังคม เป็นการบันทึกเรื่องราวทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น นิทาน ตำนาน จะมีแง่มุมแสดงให้เห็นถึงความละเอียดลออต่าง ๆ

2.5 ภูมิปัญญาไทย หรือความรู้พื้นบ้าน ศึกษาได้จากค่านามัย สาธารณสุข เช่น ยาสมุนไพร ความรู้เกี่ยวกับฤดูกาล เกี่ยวกับต้นไม้ เกี่ยวกับพันธุ์ไม้ การช่างประเภทต่าง ๆ การรบ การกีฬา

2.6 สุภาษิต เป็นคติ คำพังเพย ปริศนาคำทาย มีอยู่ในแหล่งต่าง ๆ ที่เป็นสังคมชุมชน

3. ทฤษฎีสังคม (Social Theory)

ความหมายของทฤษฎี คือ คำอธิบายสิ่งหนึ่งสิ่งใดหรือเรื่องหนึ่งเรื่องใดสำหรับ นักวิทยาศาสตร์ ทฤษฎีจะต้องเป็นคำอธิบายตามหลักเหตุผลแสดงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ของสิ่งนั้นอย่างมีระบบจนสามารถพยากรณ์สิ่งนั้นในอนาคตได้

ดังนั้น ความหมายของทฤษฎีสังคม คือ คำอธิบายเรื่องของคนและความสัมพันธ์ระหว่างคนตามหลักเหตุผลและความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ของคน หรือระหว่างคนต่อกัน คนต่อกัน คนต่อสภาพแวดล้อม อย่างมีระบบจนสามารถพยากรณ์ได้

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีสังคม คือ คำอธิบายปรากฏการณ์สังคมอย่างใดอย่างหนึ่งตามหลักเหตุผล โดยแสดงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของปรากฏการณ์สังคมนั้น จนสามารถที่จะ พยากรณ์ปรากฏการณ์สังคมในอนาคตได้ ทฤษฎีสังคมมีความหมายกว้างเป็น ทฤษฎีของจิตวิทยา ซึ่งอาจหมายถึงเรื่องของคนแต่ละคนก็ได้ (Psychology Studies Human Interaction of Individuals) หรืออาจหมายถึงทฤษฎีรัฐศาสตร์ซึ่งเป็นเรื่องของอำนาจของคนหลายคนที่เกี่ยวข้องกัน หรืออาจหมายถึงทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ อันเป็นเรื่องของคนหลายคนกับ วัตถุในการผลิตการจำหน่ายแจกผลิตภัณฑ์และบริการในการอุปโภคบริโภคได้และอาจเป็น ทฤษฎีสังคมวิทยา เป็นเรื่องของรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ หรืออาจจะเป็นทฤษฎีของ มานุษยวิทยาเป็นเรื่องของคนที่มีแบบแผนการคิดการกระทำหรือวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ทฤษฎีทางสังคมจึงคล้ายกับแนวคิดทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับคนและความสัมพันธ์ระหว่างคน รวมทั้งระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม แต่ก็มีความแตกต่างกันที่ทฤษฎีเป็นข้อความที่เป็นไปตาม หลักเหตุผล มีระบบและพยากรณ์ปรากฏการณ์ในอนาคต

4. ตัวแบบสังคม (Model Of Society)

ทฤษฎีนี้ถือว่าสังคมเหมือนกับสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง (Biological Organism) ในปัจจุบัน นักสังคมวิทยาเข้าใจว่า ตัวแบบ เป็นเพียงอุปมาเพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์สังคมเท่านั้น ไม่ใช่สิ่งที่เป็นจริง (Reality) ซึ่งข้อเปรียบเทียบดังกล่าวทำให้ตั้งเป็นสมมติฐานเกี่ยวกับสังคมได้

3 ประการ

4.1 สังคมเป็นระบบ ๆ หนึ่ง

4.2 ระบบนั้นประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

4.3 ระบบมีขอบเขตแน่นอน พร้อมทั้งมีกระบวนการรักษาบูรณาการของอาณาเขต นั้นไว้เสมอ ต่อจากนั้นก็ได้มีการขยายต่อเติมความคิดนี้ให้ครอบคลุมสมบูรณ์ยิ่งขึ้นตามแต่

ความคิดของนักสังคมวิทยาที่นิยมอินทรีย์อุปมานี้ แบบที่สุดโค้งกว่าแบบอื่นในหมู่นัก
โครงสร้างหน้าที่นิยมมองเห็นสังคมมีลักษณะดังนี้

4.3.1 สังคมในฐานะที่เป็นระบบ ที่มีอาณาเขตแน่นอนเป็นสังคมที่วางระเบียบ
ตนเอง ควบคุมตนเอง (Self - regulating) โดยมีแนวโน้มที่ส่วนประกอบต่าง ๆ พึ่งพาอาศัยกัน
และรักษาดุลยภาพไว้ได้

4.3.2 ในฐานะที่เป็นระบบที่บำรุงรักษาตนเอง ทำนองเดียวกับอินทรีย์ทั้งหลาย
สังคมมีความต้องการจำเป็นจำนวนหนึ่ง (Needs or Requisites) ซึ่งเมื่อสนองได้แล้ว จะทำให้
สังคมดำรงชีวิตอยู่ ส่วนต่าง ๆ สามารถพึ่งพากันได้ (Homeostasis) และสามารถรักษาสมดุล
ภาพไว้ได้

4.3.3 เมื่อเป็นดังนั้น การวิเคราะห์ระบบที่บำรุงรักษาตนเอง สังคมเชิงสังคม
วิทยาจึงควร ต้องมุ่งสนองความต้องการ จำเป็นของส่วนประกอบต่าง ๆ ของสังคม ซึ่งการทำ
เช่นนี้จะส่งผลให้เป็นการรักษาความพึ่งพากันและดุลยภาพด้วย

4.3.4 ในระบบที่มีความต้องการ จำเป็นสังคมจึงต้องมีโครงสร้างแบบใดแบบ
หนึ่งขึ้นมาเป็นหลักประการให้มีการพึ่งพา (Homeostasis) ดุลยภาพ (Equilibrium) และการมี
ชีวิต (Survival)

5. ธรรมชาติของสังคม

สังคมมนุษย์เกิดขึ้นอย่างไรและทำไมจึงดำรงอยู่ได้ ปัญหานี้ นักปรากฏการณ์นิยมตอบ
ว่า มนุษย์เป็นผู้สร้างสังคมขึ้น โดยการที่มนุษย์มีการกระทำระหว่างกันในชีวิตประจำวัน สังคม
เกิดขึ้นเมื่อมนุษย์คิดหรือจินตนาการว่า มีสังคมให้คำจำกัดความหรือความหมายต่าง ๆ แก่สิ่งที่
ประกอบกันเป็นสังคมมนุษย์ ทุกคนยอมรับและเข้าใจความหมายเหล่านี้ร่วมกันแล้วใช้
ความหมายร่วมกัน สังคมก็เกิดขึ้นกล่าวอีกนัยคือ การกระทำปกติประจำวันจะค่อย ๆ กลายเป็น
ความเคยชินแล้วกลายเป็นสถาบันในที่สุด เมื่อมาถึงคนชั่วอายุต่อไป ดังนั้น ในแง่หนึ่ง
ปรากฏการณ์นิยม สังคมมนุษย์ก็คือ กลุ่มสถาบันที่มนุษย์ที่มีการกระทำระหว่างกันให้
ความหมายและสร้างสรรค์ขึ้น

สรุปได้ว่า ทฤษฎีปรากฏการณ์ทางสังคม ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยคือ คำอธิบาย
ปรากฏการณ์สังคมอย่างใดอย่างหนึ่งตามหลักเหตุผล โดยแสดงความสัมพันธ์ระหว่าง
องค์ประกอบของปรากฏการณ์สังคมนั้น ทั้งทางสังคมและขนบธรรมเนียม ประเพณี
วัฒนธรรมต่อวิถีการดำเนินชีวิตที่ให้ความศรัทธาในอัตลักษณ์ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นการศรัทธา
ที่จะนำสู่การแก้ปัญหาชุมชน จนสามารถที่จะพยากรณ์ปรากฏการณ์สังคมในอนาคตได้

มนุษย์จะมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน เป็นสังคมที่มีการดำเนินชีวิตของคนที่อยู่ร่วมกัน ปฏิสัมพันธ์กัน โดยการพึ่งพาอาศัยบนพื้นฐานขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมเป็นที่ ยอมรับ

แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรม

นวัตกรรมและความหมาย

Hughes. (1993 : 437 - 445) ให้ความหมายนวัตกรรมว่า เป็นการนำเอาวิธีการ ใหม่ ๆ มาใช้หลังจากที่ได้ผ่านการทดลองหรือการพัฒนาเป็นลำดับ โดยเริ่มตั้งแต่การคิดค้น และพัฒนา ซึ่งอาจมีการทดลองปฏิบัติก่อนแล้วจึงนำไปปฏิบัติจริง ซึ่งแตกต่างไปจากวิธีเดิม ที่เคยปฏิบัติมา

Rogers. (1995 : 6) กล่าวว่าไว้ว่า นวัตกรรม หมายถึง ความคิด การปฏิบัติ หรือเป็น สิ่งใหม่

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ระบุว่า “นวัตกรรม” เป็นคำนาม หมายถึง สิ่งที่ทำขึ้นใหม่หรือแปลจากเดิม ซึ่งอาจจะเป็นความคิด วิธีการ หรืออุปกรณ์

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (2554 : 3) ให้คำจำกัดความ “นวัตกรรม” คือสิ่งใหม่ ที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม

ผู้วิจัย ได้ให้ความหมายของ “นวัตกรรม” ว่า แนวคิดใหม่ วิธีการหรือกระบวนการใหม่ ที่นำมาใช้ในการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนา ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และก่อให้เกิด ประโยชน์ต่อบุคคล ครอบครัว ชุมชนและสังคม ส่วนรวม

1. รูปแบบของนวัตกรรม

รูปแบบของนวัตกรรม (Forms of Innovation) สามารถจำแนกได้หลายรูปแบบ อย่างไรก็ตาม หากจำแนกรูปแบบของนวัตกรรมตามวัตถุประสงค์การนำไปใช้แบ่งเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่

1.1 นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product Innovation) นวัตกรรมในรูปของสินค้าหรือ ผลิตภัณฑ์ โดยเฉพาะสินค้าอุปโภคบริโภค

1.2 นวัตกรรมบริการ (Service Innovation) นวัตกรรมบริการเป็นรูปแบบการใช้ นวัตกรรมที่ไม่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน เช่น กรณีนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ ทั้งนี้ นวัตกรรม บริการ โดยส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปวิธีการใหม่ในการให้บริการลูกค้าหรือผู้บริโภค

1.3 นวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation) นวัตกรรมกระบวนการเป็นรูปแบบการใช้นวัตกรรมที่ไม่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน เพราะเป็นการปรับเปลี่ยนแนวทาง กระบวนการหรือวิธีการในรูปแบบที่แตกต่างไปจากเดิม

2. ประเภทของนวัตกรรม

ประเภทของนวัตกรรม แบ่งเป็น 4 ประเภทตามระดับความใหม่ขององค์ประกอบ (Component) หรือระบบ (System) ที่เกี่ยวข้อง

2.1 Incremental Innovation เป็นการปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่แล้วให้มีคุณภาพดีขึ้นหรือปรับปรุงให้เกิดประสิทธิภาพสูงขึ้น โดยการพัฒนาองค์ประกอบของสิ่ง ๆ นั้น อย่างไรก็ตาม การพัฒนาองค์ประกอบดังกล่าว เป็นเพียงแค่การปรับปรุงองค์ประกอบเท่านั้น

2.2 Modular Innovation เป็นการนำองค์ประกอบใหม่มาใช้ โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงระบบการทำงาน โดยรวมที่ใช้อยู่เดิม

2.3 Architectural Innovation เป็นการปรับปรุงหรือนำระบบการทำงานรูปแบบใหม่เข้ามาใช้ โดยอาจเป็นการปรับองค์ประกอบต่าง ๆ ให้ดีขึ้น หรืออาจคงรูปแบบการทำงานเป็นลักษณะเดิม

2.4 Radical Innovation เป็นการพัฒนาทั้งองค์ประกอบและระบบการทำงานใหม่ทั้งหมด กล่าวคือ ใช้องค์ประกอบใหม่ในระบบการทำงานที่ออกแบบขึ้นใหม่ซึ่งแตกต่างจากเดิมอย่างชัดเจน (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, 2554 : 3 - 5)

3. ลักษณะของนวัตกรรม

ลักษณะของสิ่งที่จัดว่าเป็นนวัตกรรมได้นั้นมีลักษณะดังนี้ ศุภชัย หล่อโลหการ ได้กล่าวถึงสิ่งที่เป็นวัตกรรมว่ามีลักษณะ ดังนี้

3.1 เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นใหม่หรือดัดแปลงจากสิ่งที่มีอยู่แล้ว

3.2 เป็นสิ่งที่นำไปทดลองใช้กับการทำงานจริงหรือกำลังอยู่ในระหว่างการทดลองใช้

3.3 เป็นสิ่งที่ช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3.4 เป็นสิ่งที่ยังไม่ได้ผนวกเข้าเป็นองค์ประกอบของกระบวนการทำงานตามปกติ เพราะหากมีการผนวกหรือบูรณาการเข้าไว้ในกระบวนการทำงานตามปกติ นวัตกรรมนั้นจะเปลี่ยนสภาพเป็นเทคโนโลยีในงานนั้น ๆ

4. ทฤษฎีและกระบวนการพัฒนานวัตกรรม

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรรม สามารถแบ่งได้เป็น 5 ทฤษฎีดังนี้

- 4.1 นวัตกรรมมีกำเนิดจากวิทยาศาสตร์ (Technology Push)
- 4.2 นวัตกรรมมีกำเนิดจากความต้องการของตลาด (Market Pull)
- 4.3 นวัตกรรมมีกำเนิดจากความเชื่อมโยงระหว่างผู้มีบทบาทสำคัญในตลาด
- 4.4 นวัตกรรมมีกำเนิดจากเครือข่ายทางเทคโนโลยี
- 4.5 นวัตกรรมมีกำเนิดจากเครือข่ายทางสังคม

ในทศวรรษที่ 1990 นักวิชาการกลุ่มหนึ่งได้สร้างทฤษฎีขึ้นมาใหม่อีกทฤษฎีหนึ่ง คือ ระบบของนวัตกรรม (Systems of Innovation) เพื่ออธิบายการเชื่อมโยงทางเทคโนโลยีและกระบวนการจัดการนวัตกรรม ทฤษฎีนั้นก็คือ ทฤษฎีเครือข่ายความร่วมมือทางสังคม (Social Network Theory) ของการจัดการนวัตกรรมให้ความสำคัญกับความรู้ในกระบวนการพัฒนา นวัตกรรม โดยเห็นว่านวัตกรรมขององค์กรเกิดจากการสังสมความรู้เทคนิคอย่างต่อเนื่องและการใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร เพื่อให้กระบวนการแสวงหาความรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ. 2554 : 7 - 8)

5. นวัตกรรมทางสังคม

นวัตกรรมทางสังคมเป็นเครื่องมือที่สนับสนุนให้เกิดการบูรณาการ จุดประสงค์ทางสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมไว้ด้วยกัน เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีในบริบทของการพัฒนาสีเขียว เป็นการสร้างสรรค์ความคิด และวิธีที่จะนำไปสู่แนวทางใหม่ โดยมีหลักการเพื่อแก้ปัญหาสังคมและก่อให้เกิดประโยชน์ หรือเป้าหมายเชิงสังคม สร้างความสมดุลของกระบวนการพัฒนาที่คำนึงถึงผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนและสิ่งแวดล้อม สร้างสรรค์พฤติกรรมทางสังคมใหม่ ที่สามารถให้คุณค่าทั้งในเชิงแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม นวัตกรรมทางสังคมมี 3 ประเภท ได้แก่

5.1 นวัตกรรมที่เป็นการคิดริเริ่มในระดับรากหญ้าในการแก้ไขปัญหาความต้องการพื้นฐานของสังคม เช่นการสร้างอาชีพให้ผู้ด้อยโอกาส

5.2 นวัตกรรมในการแก้ปัญหาเฉพาะพื้นที่และมีกลุ่มเป้าหมายในชุมชน เช่น การดูแลผู้สูงอายุในชุมชนโดยชุมชน

5.3 นวัตกรรมที่มุ่งหวังการเปลี่ยนค่านิยม ยุทธศาสตร์และนโยบาย เช่น โครงการธนาคารขยะ นวัตกรรมทางสังคมเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำไปขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติ เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายสังคมสีเขียวและมุ่งเน้นการสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน นวัตกรรมในการสร้างความตระหนัก (Awareness) คือ นวัตกรรมกลุ่มที่กระตุ้นและสร้างแรงจูงใจและความเต็มใจ (Willingness) ให้ทุกภาคส่วน ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมและพัฒนาอย่างยั่งยืน

(เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2555 ของ สคช. เรื่องอนาคตประเทศไทยบนเส้นทางสีเขียว)

สรุปได้ว่า แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยคือ สิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์ต่อส่วนรวม โดยเป็นการคิดริเริ่ม แก้ปัญหาพื้นที่และเปลี่ยนแปลงค่านิยม เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่จะเกิดสิ่งใหม่ แนวคิดใหม่ วิธีการใหม่ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสู่การแก้ปัญหาชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งในชุมชน

แนวคิดทฤษฎีแนวคิดเรื่องชุมชน "ชุมชน" มีนัยและความหมายที่เป็นไปตามพลวัตหรือกระแสของสังคม แต่ถ้าพิจารณาโดยละเอียด จะพบว่า นักวิชาการ นักพัฒนา หรือผู้คนที่ให้ความหมายของคำว่า "ชุมชน" ต่างต่างให้ความหมายที่สอดคล้องกับความรู้ ทัศนคติ หรือโดยมีจุดมุ่งหมายที่หวังซึ่งอำนาจในการนิยามความหมายของตนเพื่อผลประโยชน์ประการใดประการหนึ่ง

ความเป็นชุมชนหรือความเป็นหมู่คณะมีการเปลี่ยนแปลงและเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา การจำกัดนิยามของคำว่า "ชุมชน" ไว้ในแนวใดแนวหนึ่งย่อมจะขาดความหลากหลายหรือความไม่เข้าใจในความเป็นชุมชนและถ้าพิจารณาโดยรวมก็จะเห็นว่า ความเป็นชุมชนนั้นเน้นเรื่องของความสัมพันธ์และการเกาะเกี่ยวกันของเพื่อนมนุษย์ในระดับต่าง ๆ อย่งไรก็ตาม การพยายามทำความเข้าใจแนวคิดต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ศึกษาในการที่จะเลือกความเหมาะสมและสอดคล้องกับฐานปฏิบัติการ (Practical Base) ของตน โดยแนวคิดแล้ว "ชุมชน" มีความหมายที่หลากหลายและสามารถจะจัดกลุ่มตามนัยหรือความหมายที่ใกล้เคียงกันได้ แนวคิด คือ

1. แนวคิดทางสังคมวิทยา (Sociological Perspective)

ตามแนวคิดนี้ชุมชนมีฐานะเป็นหน่วยทางสังคม (Community as Unit of Social Organization) และนิยามความหมายว่า "ชุมชน" หมายถึง หน่วยทางสังคมและกายภาพอันได้แก่ ละแวกบ้าน หมู่บ้าน เมือง มหานคร

Poplin. (1979 : 112) ได้พยายามหาความหมายร่วมจากคำจำกัดความของชุมชนที่มีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย โดยสรุปหาลักษณะความหมายต่าง ๆ ได้ว่า ชุมชน ประกอบไปด้วย

1.1 อาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ (Geographical Area - territorial)

1.2 ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction - sociological)

1.3 มีความผูกพัน (Common Ties - psycho Cultural)

ในขณะที่ Poplin. (1979 : 115) ได้กล่าวถึงชุมชนใน 5 สถานะ คือ

1. กลุ่มคนที่มาอยู่ร่วมกันในพื้นที่หรือบริเวณหนึ่ง (Geographical Area)
2. สมาชิกมีการติดต่อกันทางสังคม (Social Relationship)
3. สมาชิกมีความสัมพันธ์ต่อกันทางสังคม (Social Relationship)
4. มีความผูกพันทางด้านจิตใจต่อระบบนิเวศ (Psycho - ecological Relationship)
5. มีกิจกรรมส่วนรวม เพื่อใช้ประโยชน์ (Central Activities For Utilization)

แนวคิดในการวิเคราะห์ชุมชนของนักสังคมวิทยาในรุ่นต่อมาและนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการมองชุมชนในฐานะทั้ง 3 ประการ คือ

1. ชุมชนในฐานะหน่วยทางภูมิศาสตร์ (Community as a Territorial Unit)

การพิจารณาชุมชนในมิตินี้มีความสำคัญ คือ ทำให้ชุมชนมีลักษณะเป็นรูปธรรม มีหลักแหล่งที่ตั้งแน่นอนและสมาชิกสามารถระบุที่อยู่ของตนได้

2. อาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์มีอิทธิพลต่อชุมชน จะเห็นได้ว่าในหลายกรณี สภาพทางภูมิศาสตร์จะเป็นตัวกำหนดสถานที่ตั้งและศักยภาพในการเจริญเติบโตของชุมชน กล่าวคือชุมชนมักจะเกิดขึ้นในบริเวณที่มีทรัพยากรธรรมชาติสมบูรณ์หรือที่ซึ่งมีการคมนาคมสะดวกเหมาะแก่การตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร

3. ชุมชนมีอิทธิพลต่ออาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ แม้ว่าตัวแปรเกี่ยวกับอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ จะมีอิทธิพลต่อสถานที่ตั้งและพบวัดการเจริญเติบโตของชุมชน (Growth And Dynamics of Community) แต่การปรับตัวของคนต่ออาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ของชุมชนก็ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย ดังนั้น มนุษย์เองมีส่วนในการกระทำต่อภาวะแวดล้อมของตนไม่ว่าจะโดยทางบวกหรือทางลบ เช่น

3.1 การปรับให้สิ่งแวดล้อมทางกายภาพให้สอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของมนุษย์ เช่น การทำนาแบบขั้นบันได การสร้างเหมืองฝายชลประทาน ปรับปรุงแก้ไขสร้างที่อยู่อาศัยให้สอดคล้องกับสภาพภูมิศาสตร์

3.2 ทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น การตัดไม้ทำลายป่า

การศึกษาชุมชนตามแนวคิดทางสังคมวิทยาถือว่า ตัวแปรทางด้านภูมิศาสตร์จะเป็นสิ่งที่ละเลยเสียมิได้ แนวคิดนี้จัดว่ามีอิทธิพลต่อทฤษฎีนิเวศวิทยาของมนุษย์

ชุมชนในฐานะหน่วยทางสังคม (Community As Unit Of Social Organization) การวิเคราะห์แบบ Social System Approach จะให้ภาพของลำดับขั้น (Hierarchy) เริ่มจากระดับล่างที่ประกอบด้วยกลุ่มบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปจนถึงระดับชาติหรือระดับโลก ชุมชนเป็นระบบย่อยอันแรกที่มีศักยภาพในการจัดให้มีสิ่งต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของคนทั้งกายภาพ จิตใจและสังคม ซึ่งในระบบครอบครัวกลุ่มเครือญาติมีขนาดเล็กเกินไป ไม่มีสถาบันทางสังคมที่สมบูรณ์เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ส่วนระบบที่ใหญ่กว่านี้ เช่น กลไกของรัฐก็ใหญ่โตและซับซ้อนเกินไป จนเข้าไม่ถึงอารมณ์ความรู้สึกของคนจึงไม่สามารถตอบสนองความต้องการ ทั้งทางกายและทางใจได้บางทีคนวิเคราะห์ชุมชนที่เป็นระบบทางสังคมว่าเป็น

เครือข่ายการปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ (Network of Interaction) ซึ่งประกอบด้วย สถานภาพ บทบาท กลุ่มคนและสถาบัน ชุมชนจึงมีความสัมพันธ์กันเหมือนลูกโซ่ ที่ระบบย่อยระบบหนึ่งจะได้รับปัจจัยนำเข้าที่ตรงจากระบบย่อยอื่น ๆ ปัจจัยนำเข้าและผลผลิตที่รับและให้แก่กันในระหว่างชุมชนหรือระบบย่อยนี้ อาจจะเป็นในรูปของเงิน แรงงาน ความกดดันทางสังคม ทรัพยากรต่าง ๆ

ชุมชนในฐานะหน่วยทางจิตวิทยาวัฒนธรรม (Community as A Psycho Cultural Unit) ในมิตินี้เน้นที่ชุมชนจะต้องมีความผูกพันในระหว่างสมาชิกด้วยกัน ความผูกพันนี้จะตีความว่าเป็นทั้งทางด้านจิตวิทยาและวัฒนธรรม

ในทางจิตวิทยานั้น คนจะมีความมั่นคง เพราะสามารถระบุได้ว่า ตนเป็นสมาชิกของกลุ่ม หมู่ หรือที่ซึ่งทำให้เกิดความรู้สึกว่ามีสังกัด

อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์ในมิตินี้ ในแนวคิดทางสังคมวิทยาก็ถือว่าเป็นเพียงมิติหนึ่งของความเป็นจริงที่ซับซ้อนอยู่ในความหมายของชุมชน มิได้ถือว่าการวิเคราะห์ที่ลึกซึ้ง

2. แนวคิดทางมนุษยนิยม (Humanistic Perspective)

แนวคิดของชุมชนในแนว Humanistic Perspective นี้ บางคนเรียกว่า เป็นแนวคิดของกลุ่ม Utopia นักสังคมวิทยาที่มีอิทธิพลสำคัญต่อ 2 แนวคิดนี้ 2 คน คือ Nisbet and Brownell. (1992) ซึ่งมีความคิดว่า ชุมชนต้องก่อมิตรภาพ ความเอื้ออาทร ความมั่นคงและความผูกพันระหว่างคนในชุมชน

Nisbet (1992 : 45) เห็นว่าสังคมสมัยใหม่ทำให้เกิดการสูญเสียความรู้สึกผูกพันของชุมชน (Sense of Community) ในข้อเขียน เรื่อง The Quest for Community นั้นเกิดจากเงื่อนไขของสังคมสมัยใหม่ที่ไม่สามารถตอบสนองให้ปัจเจกบุคคลเกิดความมั่นคง เขาได้แสดง

ความเห็นว่ ในลักษณะรัฐการเมืองสมัยใหม่ รัฐไม่สามารถตอบสนองความมั่นคงได้ ไม่มีองค์กรขนาดใหญ่ใดที่สามารถตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจของคนได้ เพราะโดยธรรมชาติแล้ว องค์การเหล่านี้มีขนาดใหญ่ ซับซ้อน เป็นทางการเกินไป รัฐอาจจะก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวในนามของรัฐ เช่น การก่อสงคราม แต่ในการตอบสนองอย่างปกติธรรมดาต่อความต้องการของคนในเชิงการยอมรับมิตรภาพ ความมั่นคง ความเป็นสมาชิก รัฐจะทำได้

ทางเลือกที่นักคิดในแนวนี้เสนอ ก็คือ การเรียกร้องให้ชุมชนมีขนาดเล็ก แต่มีโครงสร้างที่แน่นเหนียว เพราะชุมชนขนาดเล็กเท่านั้นที่จะช่วยฟื้นฟูสภาพความสัมพันธ์ทางสังคมให้ดีขึ้น เพราะจะรับผิดชอบต่อหน่วยที่เล็กที่สุดและกล่าวถึงชุมชนขนาดเล็กที่เน้นการกระทำที่เต็มไปด้วยความร่วมมือ ร่วมใจ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ เป็นสังคมที่คนรู้จักอย่างใกล้ชิดและสนิทสนม

แนวคิดทั้งสองนี้ สะท้อนให้เห็นถึงการเรียกร้องต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ การขยายตัวของเมือง ประชากร ที่ก่อให้เกิดสภาวะความแปลกแยก ความวิตกกังวล ความโดดเดี่ยว ไม่สนใจใยดีหรือรู้สึกรับผิดชอบต่อเรื่องราวที่เกิดขึ้นกับบุคคลอื่น ๆ ที่อยู่รอบข้าง ไม่รู้สึกว่าคุณเองมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบตัดสินใจหรือรับผลประโยชน์นั้น ๆ

โดยสรุป แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนทางมนุษยนิยมมีลักษณะที่น่าสนใจ คือ

1. ไม่ได้ให้ความสนใจหรือความสำคัญกับอาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์หรือพื้นที่
2. เน้นความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมนุษย์
3. เน้นลักษณะความรู้สึกเชิงอัตวิสัยของความเป็นชุมชนหรือแบบแผนในอุดมคติซึ่ง

เกี่ยวกับนำเสนอลักษณะชุมชนที่ควรจะเป็นชุมชนที่ดีหรือชุมชนในอุดมคตินั้นเอง

แม้ว่าจะมีทัศนะอันหลากหลายเกี่ยวกับชุมชน ก็ยังสามารถสรุปจุดร่วมกันได้

2 ประการ คือ

1. เป็นการกล่าวถึง วัฒนาคารของการสมาคมของมนุษย์ (Human Association)
2. มีการยอมรับอย่างกว้างขวางว่า การเปลี่ยนแปลงในลักษณะของความเกาะเกี่ยวในสังคมมนุษย์เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางอุตสาหกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและเทคโนโลยี ลักษณะหนึ่งของ Human Association จะหายไปและมีลักษณะใหม่มาแทนที่

3. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนประชาคม (Civil Society Perspective)

ประชาสังคม หมายถึง การรวมตัวพบปะของคนหลากหลาย ซึ่งไม่ใช่เฉพาะคนที่รู้จักคุ้นเคยเพียงกลุ่มเดียว แต่รวมถึงคนแปลกหน้าที่สนใจในประเด็นส่วนรวม สาธารณะ ประเด็น

ใจประเด็นหนึ่งร่วมกัน เพื่อดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย ไม่ใช่การรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญห
เฉพาะของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง สถานที่รวมตัวพบปะเรียกว่า เวทีประชาคม ซึ่งมีลักษณะพหุภาคี
เป็นสำคัญชุมชนฐานรากมักเกิดการรวมตัวกันเองเบื้องต้นจากปัญหาปากท้องและเศรษฐกิจ
เรียกว่า กลุ่มปากท้อง ให้พื้นที่คอยยาก อาจพัฒนาไปสู่การออมที่เรียกว่า กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อ
แก้ไขปัญหาคอยยากที่อาจเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือออมเพื่อเป็นสวัสดิการทางสังคม เช่น การ
เจ็บป่วย ตาย กลุ่มปากท้องและกลุ่มออมทรัพย์ที่เข้มแข็งสามารถรวมตัวเป็นกลุ่มธุรกิจชุมชน
ซึ่งศักยภาพด้านการตลาดที่พึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจได้ กลุ่มปากท้อง กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่ม
ธุรกิจ เป็นพื้นฐานเบื้องต้นที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกแบบพึ่งพาเป็นสำนึกการมีส่วน
ร่วมพัฒนาไปเป็นชุมชนที่พึ่งตนเองและชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนพึ่งตนเองที่เข้มแข็งจะเริ่มพัฒนา
ไปสู่การมีจิตสำนึกสาธารณะ สำนึกส่วนรวมที่ไม่ใช่เพื่อประโยชน์เฉพาะกลุ่ม การเกิดเครือข่าย
ชุมชนพึ่งตนเองที่เข้มแข็งและมีเวทีประชาคมสำหรับชุมชนต่าง ๆ ที่หลากหลายและผู้คนทั่วไป
ซึ่งสนใจในประเด็นสาธารณะต่าง ๆ ร่วมกันจะนำไปสู่ความเป็นประชาคม อันเป็นอำนาจ
ประชาชนที่แท้จริงในการทำให้เกิดดุลยภาพระหว่างอำนาจรัฐ อำนาจทุนและอำนาจประชาชน
(ประชาสังคม) มีสภาพธรรมรัฐเกิดขึ้น (Good Governance)

ในการบริบทสังคมไทยซึ่งมีภาวะวิกฤตเศรษฐกิจและวิกฤตสังคมในปัจจุบัน การก่อ
รูปประชาสังคมควรเร่งพัฒนาชุมชนให้พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจและมีความเข้มแข็งพร้อมไปกับ
การพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะและการมีส่วนร่วมในประเด็นสาธารณะต่าง ๆ ในเวทีประชาคม

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน ประชาสังคม เกิดขึ้นจากสภาพปัญหาของสังคม การที่
ประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายและทิศทางการ
พัฒนา รวมทั้งกิจกรรมสาธารณะซึ่งในอดีตมักจะถูกครอบงำหรือชี้นำจากภาครัฐ แนวคิดนี้
ปฏิเสธอำนาจรัฐซึ่งมีบทบาทอย่างมากมาต่อการตัดสินใจในกิจกรรมทางสังคม รวมทั้ง
ปฏิเสธลัทธิปัจเจกชนที่มุ่งแต่แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว สาระสำคัญของแนวคิดนี้ ก็คือ
การรวมกลุ่มของปัจเจกชน โดยมองว่า ประชาสังคมเป็น โครงสร้างทางสังคมที่อยู่กึ่งกลาง
ระหว่างรัฐและปัจเจกชนที่เรียกว่า Mediating Structure

4. แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนในรูปแบบใหม่ (Virtual Community Perspective)

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนในรูปแบบใหม่เกิดขึ้นพร้อมกับการพัฒนาเทคโนโลยีและ
ปัญหาของสังคมสมัยใหม่ที่ทวีความซับซ้อนและรุนแรงขึ้น การพิจารณาปัญหาและแนว
ทางแก้ไขปัญหาไม่อาจจำกัดอยู่ในปริมาตรของชุมชนที่มีอาณาเขตภูมิศาสตร์เล็ก ๆ ได้เพียง

ล้าหลัง เพราะบางปัญหาเกิดจากอิทธิพลภายนอก ซึ่งบางครั้งการแก้ไขต้องการการรวมกำลังความร่วมมือและทรัพยากรจากภายนอกชุมชน

คุณลักษณะที่สำคัญของชุมชนในรูปแบบใหม่ คือ

4.1 จิตสำนึกร่วม (Consciousness)

4.2 หลักการ (Principle)

4.3 จุดมุ่งหมาย (Purpose)

ดังนั้น ชุมชนในรูปแบบใหม่ จึงอาจมีลักษณะเป็น ชุมชนทางอากาศ หรือผู้สนใจ จะมีส่วนร่วมในรายการวิทยุ ชุมชนเครือข่ายบน Internet อาจกล่าวได้ว่าเป็นชุมชนไม่จำเป็นต้องมีพื้นที่ทางกายภาพและไม่จำเป็นต้องสมาชิกต้องพบปะหน้าตากันโดยตรง แต่เป็นชุมชนที่อาศัยเทคโนโลยีการสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นเครื่องสานความสัมพันธ์และจิตสำนึกร่วมของสมาชิก

Schuler. (1996 : 89) ได้กล่าวว่า ชุมชน คือ สายใย (Web) ของความสัมพันธ์ทางสังคมมีความเป็นเอกภาพ มีพลังความยึดโยง (Cohesive) การสนับสนุนเกื้อกูลกันและกัน ทำนองเดียวกัน เทคโนโลยี ก็คือ สายใย (Web) ที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์และการสื่อสารของผู้คนต่าง ๆ เทคโนโลยีและการสื่อสารผ่านวิทยุโทรทัศน์ โทรศัพท์ มีบทบาทในการสร้างชุมชนในรูปแบบใหม่ โดยสมาชิก ไม่จำกัดเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ เพศ วัย ศาสนาและฐานะเศรษฐกิจ เป็นต้น

ชุมชนในรูปแบบใหม่ อาจเรียกได้ว่าเป็น ชุมชนเหมือนจริง (Virtual Community) เป็นชุมชนที่กลุ่มคนอาจจะได้พบกันโดยตรงหรือไม่ก็ตาม แต่มีโอกาสสื่อสารกันด้วยคำภาษา และความคิดผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ชุมชนแบบนี้ มีข้อดีกว่าชุมชนแบบอื่นตรงที่ว่าไม่มีอคติเกี่ยวกับ เพศ อายุเชื้อชาติ สีผิว เผ่าพันธุ์ รูปร่างหน้าตา เสียงพูด อากัปกริยาของสมาชิก ชุมชนเสมือนจริงเป็นเครื่องมือที่เชื่อมโยงผู้ที่มีความสนใจร่วมกันเข้าด้วยกัน ในชุมชนแบบเดิมจะรู้จักผู้คนต่อเมื่อได้พบปะหน้าค่าตาและต้องคบหาสมาคมกับผู้คนจำนวนไม่น้อยกว่าที่จะพบผู้ที่มีความสนใจในเรื่องบางเรื่องเหมือนกับเรา แต่ในชุมชนประเภทนี้ สามารถเข้าถึงแหล่งที่สนใจได้อย่างทันที นอกจากนี้ ยังมีข้อดี คือ ช่วยคัดสรรกรณกรองข้อมูลที่จำเป็นและทันสมัย โดยไม่ต้องเก็บรวบรวมไว้มากมายเช่นแต่ก่อน (Rheingold. 1998 : 76)

อย่างไรก็ตาม มีข้อทักท้วงว่าชุมชนในรูปแบบใหม่นี้ ไม่น่าจะถือว่ามีลักษณะเป็น "ชุมชน" เนื่องจากผู้ที่เกี่ยวข้องไม่มีพันธะผูกพันใด ๆ กับชุมชน มีอิสระที่จะเลือกเข้าร่วมมี

เมื่อใดก็ได้หรือถอยออกไปเมื่อใดก็ได้ อีกทั้งข้อมูลข่าวสารที่สื่อถึงกันก็ไม่สามารถที่จะเชื่อถือได้ทั้งหมด

ชุมชนในรูปแบบใหม่นี้ ยังคงต้องมีการอาศัยความเป็นชุมชนเดิมคือพื้นที่ที่อยู่ข้างเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งที่มีรูปแบบที่กว้างขวางขึ้นทั้งในระดับชาติและในระดับโลก กล่าวคือ สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นถ้าเป็นปัญหา ปัญหาหรือสิ่งนั้น ๆ ก็จะเชื่อมโยงไปในระดับที่กว้างขึ้นได้และในทางตรงกันข้ามก็จะเป็นประโยชน์หรือมีผลต่อความรับผิดชอบร่วมกันในฐานะเป็นชุมชนรูปแบบใหม่ที่มีจิตสำนึกร่วม มีหลักการและจุดหมายร่วมกัน แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนในมิตินี้ จะช่วยให้เป็นความเปลี่ยนแปลงและเข้าใจสภาพที่เกิดขึ้นในสังคมสมัยใหม่ได้และช่วยให้เห็นรูปแบบของชุมชนที่มีความหลากหลาย โดยอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศที่เชื่อมโยงเครือข่ายของผู้คนเข้าด้วยกัน ด้วยความที่มีวัตถุประสงค์และความสนใจร่วมกัน หรือเป็นศูนย์การสื่อสารที่ทำให้ผู้คนที่ผ่านเข้ามาในเครือข่ายได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ ประสบการณ์ร่วมกัน โดยความร่วมมือทางเทคโนโลยีที่เชื่อมโยงในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับภูมิภาคจนถึงระดับโลก ในขณะเดียวกัน ความเป็นศูนย์การสื่อสารหรือเครือข่ายชุมชนรูปแบบนี้ สมาชิกในเครือข่ายมีจุดอ่อน คือ ไม่มีภาระผูกพัน ข้อต่อรอง หรือมีความพร้อมในเรื่องข้อเท็จจริงร่วมกัน แต่ถ้ามีวัตถุประสงค์และความสนใจร่วมกันมากขึ้น ความพร้อมในเรื่องข้อเท็จจริงจะปรากฏเพิ่มขึ้น จากนั้นจะนำไปสู่การประสานงานและการทำกิจกรรมร่วมกัน

ลักษณะของชุมชนในรูปแบบใหม่ที่อาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศนี้ ถ้ามองในด้านของพื้นที่แล้วจะเห็นว่าเป็นชุมชนที่ไร้พรมแดน จะอาศัยเพียงความสัมพันธ์อย่างง่าย ที่ผู้เข้ามาหรือผ่านมาได้มีความรู้ติดผูกพันกันอย่างมีหลักการและเป้าหมาย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นชุมชนในรูปแบบใหม่ได้หรือไม่ ดังนั้น นักวิชาการและนักพัฒนาผู้ทำงานร่วมกับชุมชนจึงควรแสวงหาคำตอบเพื่อรู้เท่าทันกับสภาพของชุมชนที่ไร้พรมแดน ทั้งนี้ เพื่อทราบถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคม

แต่ถ้าย้อนถึงการสร้างความเป็นชุมชนของนักพัฒนาเริ่มจากการเน้น “ชุมชน” ขนาดเล็ก ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางสังคมแบบส่วนตัว รู้จักกัน ช่วยเหลือกัน ภายในกลุ่มเล็ก ๆ มาสู่การขยายเป็น “เครือข่าย” การช่วยเหลือที่เป็นความสัมพันธ์ที่กว้างขึ้น และมาสู่ชุมชนในรูปแบบใหม่ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์แบบปัจเจก มีการแข่งขัน มีการคิดคำนวณพื้นฐานของประโยชน์และอยู่บนพันธะทางกฎหมาย อาจสูญเสียความเป็นธรรมชาติสัมผัสของความเป็นมนุษย์และการเกื้อหนุนของสมาชิก แต่การสร้างความเป็นชุมชนใหม่จึงไม่ใช่การรู้ที่ในวัฒนธรรมชุมชนแบบ

ดั้งเดิม หากเป็นการผสมผสานความเชื่อแบบเก่าที่มีคุณค่าและการพัฒนาระบบใหม่ที่ก้าวต่อไป
อย่างไม่หยุดยั้งอื่นที่เกี่ยวข้องจริยธรรม

สรุปได้ว่า แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้งในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย คือ
เป็นการช่วงชิงอำนาจหรือเพื่อผลประโยชน์ประการใดประการหนึ่งของกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกัน
ในพื้นที่หรือบริบทหนึ่ง สมาชิกมีการติดต่อระหว่างกันและมีความสัมพันธ์ มีความผูกพัน
ทางด้านจิตใจ เมื่อชุมชนมีความเจริญเติบโต ความหลากหลายทางความคิดย่อมปรากฏต่อ
สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ภูมิศาสตร์และทางสังคม เพื่อการตอบสนองความต้องการของคน
ทั้งทางกาย จิตใจ มวลชนกลไกของรัฐใหญ่โตซับซ้อนเกินไปจนเข้าไม่ถึงความรู้สึกความ
ต้องการของคน เกิดความขัดแย้งด้านความคิด แสวงหาอำนาจและผลประโยชน์จนกลายเป็น
สังคมที่อ่อนแอ เปราะบาง ไร้ศีลธรรม จริยธรรม มีการเสพวัตถุนิยมที่นำสู่ความเสื่อมถอย
ด้านจริยธรรมในสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับชาตินิยม

แนวคิดชาตินิยม

ชาตินิยม (Nationalism) เป็นหลักคิดทางการเมืองเบื้องต้นที่วางอยู่บนพื้นฐานที่ว่า
การเมืองและความเป็นหนึ่งเดียวของชาติ (National Unit) จะต้องสอดคล้องกับชาตินิยมเป็นทั้ง
สภาพทางจิตใจและความรู้สึก (Sentiment) และการเคลื่อนไหว (Movement) ความรู้สึก
ชาตินิยมในทางโกรธจะเกิดขึ้นเมื่อมีการกระทำอันเป็นการละเมิดกฎร่วมกัน ส่วนความรู้สึก
ชาตินิยมในลักษณะของความพอใจจะเกิดขึ้นเมื่อบรรลุเป้าประสงค์ ส่วนชาตินิยมที่ก่อให้เกิด
การเคลื่อนไหวนั้นจะเกิดขึ้นเมื่อถูกปลุกเร้าจากความรู้สึกรักชาติดังกล่าว

Gellner. (1983 : 1) ได้ให้นิยามคำว่า ชาตินิยม ไว้ว่า ชาตินิยมคือความรู้สึกในส่วน
บุคคลหรือกลุ่มของสมาชิกในชาติ หรือความรู้สึกในความปรารถนาที่จะให้ชาติของตนมีกำลัง
เข้มแข็ง มีอิสรภาพ หรือความเจริญรุ่งเรือง

แนวคิดพื้นฐาน (Regulative Ideas) ที่มีปรากฏตัวอยู่ในทุกที่ที่มีลัทธิชาตินิยม ได้แก่
แนวคิดดังต่อไปนี้

1. ธรรมชาติของมนุษย์ (Human Nature)
2. ภาษา (Language)
3. วัฒนธรรมโรแมนติก (Romantic Culture)
4. รัฐประชาชาติ (Nation State)

5. อำนาจอธิปไตยของปวงชน (Popular Sovereignty)

6. เศรษฐกิจแห่งชาติ (National Economy)

7. ชาตินิยามที่เป็นองค์ภาพ (Nation as Organism)

ลัทธิชาตินิยมที่เติบโตขึ้นในแต่ละกาลเทศะส่วนใหญ่แล้วจะประกอบไปด้วยแนวคิดพื้นฐานดังกล่าวในสัดส่วนที่แตกต่างกันออกไป กล่าวคือ ในสัดส่วนที่ไม่เหมือนกับลัทธิชาตินิยมในท้องถิ่นอื่น ๆ ซึ่งอาจเน้นหนักในความคิดพื้นฐานที่แตกต่างกันออกไป แต่กล่าวโดยทั่วไปแล้วการเข้าใจแนวคิดพื้นฐานเหล่านี้ จะทำให้เราเข้าใจลัทธิชาตินิยมได้ชัดเจนขึ้น

1. ธรรมชาติของมนุษย์ (Human Nature) นักชาตินิยมถือว่ามนุษย์โดยธรรมชาติเป็นสัตว์สังคม (Social Begins) ความเป็นสัตว์สังคมหมายความว่า มนุษย์ซึ่งอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่า เป็นผู้กำหนดบทบาท (Roles) ต่าง ๆ ที่พวกเขาจะใช้แสดงถึงความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มนุษย์จึงเป็นสัตว์โลกที่สร้างวัฒนธรรม (Culture - producing creatures) ให้แก่ตัวเอง มนุษย์จะค้นพบความหมายของตัวเองและสร้างสรรค์วัฒนธรรมได้ก็แต่ในกรอบของชุมชนของมนุษย์ที่เรียกว่าชาติ (National Communities) เป็นสำคัญ กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือบุคคลในฐานะปัจเจกไม่อาจสร้างบทบาทและวัฒนธรรมที่มีความหมายให้แก่ตนเองได้ ชีวิตของบุคคลจะมีความหมายต้องขึ้นอยู่กับชุมชนที่เรียกว่าชาติ

จากธรรมชาติที่กล่าวมานี้ ทำให้นักชาตินิยมขยายความคิดต่อไปอีกขั้นหนึ่งว่า ถ้าชีวิตของบุคคล (ได้แก่ภาพชีวิตที่เป็นอุดมคติ หรือบทบาทที่ควรแสดง) จะมีความหมาย และความสมบูรณ์ได้ ต้องขึ้นอยู่กับชุมชนที่เรียกว่าชาติแล้ว ชาติก็จะต้องเป็นอิสระ (Independent) และสามารถกำหนดทิศทางหรือชะตาชีวิตของตนเองได้ (Self-determination) ชาติที่ไม่เป็นอิสระ ย่อมไม่สามารถเป็นเอกราช หรือสถานที่ที่มเหมาะให้ปัจเจกบุคคลสามารถสร้างบทบาทและบุคลิกภาพที่เหมาะสมขึ้นมาได้ ชาติที่ทำหน้าที่นี้ไม่ได้ก็เท่ากับว่าชาติไม่อาจตอบสนองต่อธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ในทัศนะของลัทธิชาตินิยมได้ ดังนั้น เมื่อนักชาตินิยมพูดถึงวัฒนธรรมของมนุษย์ เขาจึงหมายถึงสองสิ่งในขณะเดียวกันนั่นคือ มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่สร้างวัฒนธรรมขึ้นใช้เอง และการสร้างวัฒนธรรมที่มีคุณค่าจึงามจะเกิดขึ้นได้ก็เฉพาะในชุมชนของมนุษย์ที่เรียกว่าชาติซึ่งมีอิสระและสามารถกำหนดทิศทางของตนเองได้เท่านั้น (สมเกียรติ วันทะนะ. 2544 : 75 - 76)

2. ภาษา (Language) ในทัศนะของนักปรัชญาแนวชาตินิยมชาวเยอรมันนั้น ได้กล่าวไว้ว่าภาษามีใช่เป็นแต่เครื่องมือในการสื่อสารของมนุษย์เท่านั้น แต่ภาษาเป็น "อวัยวะที่แสดงอำนาจของจิตใจเป็นสื่อที่แสดงให้เห็นถึง Bildung และการศึกษาของเรา" ภาษาแต่ละภาษาก็เปรียบ

เหมือนจิตวิญญาณของชาติแต่ละชาติ ภาษาทำหน้าที่เป็น “รากเหง้าแห่งอุปนิสัยใจคอ” (Bildung) ของชาติตามข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ภาษาเป็นอุปกรณ์ที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาความเข้มแข็งของรัฐต่าง ๆ ในยุโรปในศตวรรษที่ 18 และ 19 การใช้ภาษาเดียวกัน (Linguistic homogeneity) และทันทีหลังการปฏิวัติ ค.ศ. 1789 การมีภาษาเดียวกันทำให้พวกกันรู้เรื่อง ซึ่งหมายความว่าในแง่เศรษฐกิจทำให้การขยายตลาดภายในประเทศของการผลิตยุคอุตสาหกรรมทำได้สะดวกขึ้น ในแง่การเมืองการปกครอง ทำให้ชนชั้นนำที่เป็นผู้ปกครอง ผู้บริหาร และข้าราชการ สามารถพูดคุยกันรู้เรื่องกับประชาชนเมืองทั้งประเทศ ในแง่สังคมทำให้การสื่อสารในขอบข่ายกว้างขวางทั่วประเทศเป็นไปได้ และทำให้ระบบการศึกษาที่มีมาตรฐานระดับชาติหรือทั้งประเทศเกิดขึ้นได้นอกจากข้อเท็จจริงที่ว่าภาษาเป็นอุปกรณ์จำเป็นสำหรับสร้างความเข้มแข็งให้แก่ รัฐสมัยใหม่ ซึ่งนักชาตินิยมทั้งหลายยอมรับมาตั้งแต่แล้ว นักชาตินิยมยังมีเหตุผลส่วนตัวในการให้ความใส่ใจกับภาษาเป็นพิเศษอีกด้วย สำหรับนักชาตินิยม ภาษา คือ ความเป็นธรรมชาติ (Naturalness) และความเก่าแก่ (Antiquity) ชาติที่มีภาษาของตนเองใช้ จึงสามารถอวดอ้างได้ว่าเป็นชาติที่มีอารยธรรมและยังสามารถแสดง (ถูกหรือผิด มีหลักฐานหนักแน่นหรือไม่เป็นอีกเรื่องหนึ่ง) ให้เห็นว่าภาษาของตนเก่าแก่เพียงไร ยิ่งเท่ากับแสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ที่ยาวนานมากขึ้นเพียงเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ นักชาตินิยมทั้งหลายจึงมีแนวโน้มที่จะแสดงให้เห็นว่าภาษา (และชาติ) ของตนเองเก่าแก่เกินความเป็นจริงทั้งสิ้น

ภาษาของแต่ละประเทศที่พิมพ์ออกมาจากโรงพิมพ์ในรูปของหนังสือเป็นรากฐานสำคัญที่สุดที่ทำให้คนอ่านสามารถพัฒนาสำนึกเรื่องความเป็นชาติของตนเองขึ้นมาได้ และใช้สำนึกดังกล่าวจินตนาการต่อไปตนสามารถสร้างภาพของชาติที่เป็นชุมชนแห่งจินตนาการ (Imagined Communities) ได้

3. วัฒนธรรมโรแมนติก (Romantic Culture) ยุโรปในกลางศตวรรษที่ 18 เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมขนาดใหญ่ หนึ่งในบรรดาการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวคือ เกิดปฏิกิริยาต่อต้านปรัชญาแบบวัตถุนิยม (Materialism) เหตุผลนิยม (Rationalism) และอรรถประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ซึ่งกำลังมีอิทธิพลอยู่ในขณะนั้น ขบวนการเคลื่อนไหวทางปรัชญาต่อมาถูกเรียกขานว่าเป็นขบวนการของลัทธิโรแมนติก (Romantic Culture) ลักษณะของลัทธิโรแมนติกสรุปง่าย ๆ ดังนี้ Rationalism, Materialism and Utilitarianism Romantic

3.1 Conventional (สามัญ)

3.2 Body (กาย)

3.3 Instinctive (สัญชาตญาณ)

3.4 Head (สมอง)

3.5 Reason (เหตุผล)

3.6 Heroic (วีรบุรุษ)

3.7 Soul (จิต)

3.8 Emotional (อารมณ์)

3.9 Heart (ใจ)

3.10 Tradition (ประเพณี)

ลัทธิโรแมนติกมีส่วนช่วยส่งเสริมลัทธิชาตินิยมอย่างมาก เพราะลัทธิโรแมนติกทำหน้าที่คล้ายกับแทนที่ศาสนาซึ่งถูกลดบทบาทลงไปมากในยุคแห่งความรู้แจ้ง (Enlightenment) หรือเหตุผลนิยม (Rationalism) ชาตินิยมช่วยทำให้ผู้คนมีความผูกพันทางอารมณ์ ถูกปลุกให้เห็นคุณค่าทางศีลธรรมขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ชาติทำหน้าที่เป็นอำนาจจิตใจที่จะช่วยให้ผู้คนมีที่ยึดเหนี่ยวไว้ต่อสู้กับกระแสวัตถุนิยมและการไม่ใส่ใจในพระศาสนา ชาตินิยมให้ความแน่นอนหรือมั่นคงทางจิตใจในโลกที่เต็มไปด้วยความสงสัยอย่างไม่มีที่สิ้นสุดในปลายศตวรรษที่ 20 ขบวนการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมคล้าย ๆ กับยุคโรแมนติกของศตวรรษที่ 19 เริ่มกลับมาอีก แต่คราวนี้เรียกว่าเป็นความเคลื่อนไหวแบบโรแมนติกใหม่ (Neo - romantic) แบบหลังโรแมนติก (Post - romantic) หรือบางทีเรียกว่าแบบหลังยุคใหม่อยู่เบื้องหลังการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด เป็นความเคลื่อนไหวต่อต้านพลังของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีอิทธิพลครอบงำวิถีชีวิตของมนุษย์จนทำให้ชีวิตแห้งแล้งเหมือนบทบาทของเครื่องจักรในกระแสความเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมแบบนี้ เราจึงเห็นลัทธิชาตินิยมได้รับความสนใจจากผู้คนอีกครั้งหนึ่ง ในหลายปีต่อหลายภูมิภาคของโลก สิ่งที่เห็นได้ค่อนข้างแพร่หลายคือสิ่งที่เรียกว่า “การเมืองเพื่อเอกลักษณ์/อัตลักษณ์” (Politics of Identity) (สมเกียรติ วันทะนะ. 2544 : 76 - 78)

4. รัฐประชาชาติ (Nation State) รัฐประชาชาติ (The Nation - state) เป็นความสัมพันธ์ที่มีลักษณะพิเศษระหว่าง “รัฐ” กับ “ชาติ” หรือ “ประชาชาติ” “ประชาชาติ” (The Nation) ในที่นี้คือประชาชน (The People) “ประชาชน” ในที่นี้มิได้หมายถึงการนำประชากรมนุษย์ (The Populace) มาเข้าแถวรวมกันเท่านั้นแต่หมายถึง “ชุมชนทางการเมืองของมนุษย์กลุ่มหนึ่ง ซึ่งถือว่าตนเป็นชาติ หรือประชาชาติเดียวกัน” (A Political Community That Perceives Itself as a Nation) “ประชาชาติ” จึงหมายถึง เจตนารมณ์ทางการเมือง (Political Will) ของหมู่ชนที่ถือว่า

พวกตนเป็นพวกเดียวกัน” (A Political Community That Perceives Itself as a Nation) มีภาษา และวัฒนธรรมเดียวกัน มีประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ร่วมกัน และด้วยเหตุนี้จึงควรอย่างยิ่ง ที่จะต้องมีรัฐและเป็นอิสระปลอดจากการครอบอำนาจหรือแทรกแซงของผู้อื่น ความสัมพันธ์พิเศษระหว่าง “รัฐ” กับ “ประชาชาติ” ตามความหมายที่กล่าวมาข้างบนนี้ กลายเป็นหลักหรือหัวใจเพียงประการเดียวที่ยอมรับกันว่าชอบที่จะใช้ในการอยู่ร่วมกันระหว่าง รัฐหรือบ้านเมืองทั้งหลาย ภายหลังจากปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 จึงได้เรียกหลักการแห่งการ ติดต่อกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่าง ๆ ว่า “หลักแห่งรัฐประชาชาติ” (The Nation – stateprinciple)

หลักการแห่งรัฐประชาชาตินี้เป็นหลักที่ใ้มองโลกว่าโลกโดยธรรมชาติแล้ว ประกอบด้วยประชาชาติต่างๆ มากมายหลายประชาชาติโดยธรรมชาติ ประชาชาติหนึ่ง ๆ ก็ต้องมีรัฐของตนเองถ้าหลักการนี้ถูกล่วงละเมิดหรือจัดขวางประชาชาติดังกล่าวจะเสียใจ ประชาชนที่มีภาษาและวัฒนธรรมและโยหยาที่จะได้อยู่ร่วมกันเป็นธรรมดา กล่าวได้อีกอย่าง หนึ่งว่าสำหรับยุโรปในศตวรรษที่ 19 หลักแห่งรัฐประชาชาติมีความหมายและความสำคัญ ยิ่งใหญ่เสมือนหนึ่งเป็นกฎแห่งธรรม(Natural Laws) มีนักปราชญ์ทางด้านกฎหมายระหว่าง ประเทศชาวสวิส ซึ่งบรรยายที่มหาวิทยาลัย Heidelberg สรุปว่า “แต่ละประชาชาติถูกเรียกร้อง ให้สถาปนารัฐของตนเองขึ้น โลกควรแบ่งออกเป็นรัฐต่าง ๆ ในจำนวนที่เท่ากันกับจำนวน ประชาชาติที่มีอยู่ กล่าวคือ ประชาชาติหนึ่งก็มีรัฐหนึ่ง; รัฐหนึ่งก็เป็นประชาชาติหนึ่ง” ความสัมพันธ์ระหว่าง “รัฐ” กับ “ชาติ” นั้น แนบแน่นอย่างไม่ต้องสงสัย แต่ทว่าอะไรเกิดก่อน กันระหว่างรัฐกับชาติหรือประชาชาติ คำถามนี้มีลักษณะคล้ายกับคำถามที่ว่าไป่กับไป่อะไรเกิด ก่อนกัน การตอบคำถามนี้มีอย่างน้อย 2 แบบ คือแบบที่หนึ่ง “รัฐ” สร้าง “ชาติ” และแบบที่สอง “ชาติ” สร้าง “รัฐ” แต่ไม่ว่าจะตอบแบบใด ผลลัพธ์สุดท้ายของทั้ง 2 กรณีเป็นแบบเดียวกันนั้น คือ ปฏิสัมพันธ์ระหว่าง 2 ปัจจัยนี้ก่อให้เกิดรัฐประชาชาติ ดังอาจแสดงได้ในตารางต่อไปนี้แนว ทางการเกิดรัฐประชาชาติแนวที่ 1 ขั้นที่ 1 ขั้นที่ 2 ขั้นที่ 3

แนวที่ 1 กระบวนการก่อตัวของรัฐประชาชาติเริ่มด้วยการก่อตัวของรัฐสมบูรณาญา สิทธิ (Absolutist State) ซึ่งมีลักษณะการรวมศูนย์อำนาจเข้าไว้ที่ส่วนกลาง ซึ่งมักจะได้แก่ สถาบันพระมหากษัตริย์ รัฐฝรั่งเศสสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 (ค.ศ. 1643 – 1715) เป็นตัวอย่างที่ แจ่มชัดที่สุดของรัฐสมบูรณาญาสิทธิของราชวงศ์ในยุโรป จากนั้นรัฐสมบูรณาญาสิทธิเป็น ผู้สร้างชาติ และชาติกระตุ้นให้เกิดการสร้างรัฐที่เป็นหนึ่งเดียวกันกับชาติ นั่นคือ รัฐประชาชาติ

แนวที่ 2 กระบวนการก่อตัวของรัฐประชาชาติเริ่มจากความเป็นชาติในเชิงวัฒนธรรม (ได้แก่ การมีภาษาและขนบประเพณีร่วมกัน) เป็นพลังกระตุ้นให้เกิดความจำเป็นในการสร้างรัฐที่สอดคล้องกับชาติหรือประชาชาติดังกล่าว หลังจากนั้นเมื่อรัฐที่สร้างขึ้นมีความเข้มแข็งก็จะเป็นพลังที่กลับไปตอกย้ำหรือขยายอำนาจของรัฐให้เป็นปึกแผ่นเดียวกับวิถีชีวิตของประชาชนที่ถือว่าเป็นชาติเดียวกันในเชิงวัฒนธรรม ผลของการที่รัฐกับชาติทับกันสนิทจะกลายเป็นรัฐประชาชาติตัวอย่างของรัฐประชาชาติในแนวที่สอง ได้แก่ เยอรมนีภายใต้การนำของรัสเซียมองเห็นได้ว่าทั้งสองแนวที่กล่าวมานี้ ไม่ว่าจะเริ่มต้นต่างกันเพียงใด ผลลัพธ์สุดท้ายอยู่ที่ความเป็นรัฐประชาชาติเหมือนกัน ความเป็นชาติ (Nationhood) และความเป็นรัฐ (Statehood) เป็นพลังซึ่งส่งเสริมซึ่งกันและกัน และพลังทั้งสองนี้จะขาดกันไม่ได้ ความโน้มเอียงที่ดีได้ว่าเป็นธรรมชาติของรัฐประชาชาติก็คือการมุ่งสู่จุดอุดมคติที่ขอบเขตอำนาจรัฐกับวิถีของประชาชาติทับกันสนิทเป็นหนึ่งเดียว รัฐที่มีหลายประชาชาติหรือประชาชาติที่ไม่มีรัฐเป็นของตนเอง จึงเป็นความบกพร่อง เป็นความไม่สมบูรณ์ และประชาชาติย่อมต้องเสียใจ รัฐประชาชาติจึงเป็นหน่วยทางการเมืองชนิดเดียวของมนุษยโลกสมัยใหม่แห่งศตวรรษที่ 19 และ 20 ที่ถือว่าเป็นธรรมชาติและชอบธรรม

5. อำนาจอธิปไตยของปวงชน (Popular Sovereignty) นักวิชาการทางด้านลัทธิชาตินิยมบางคนถือว่าหัวใจของลัทธิชาตินิยมอยู่ที่การประชามหนึ่ง ๆ สามารถประยุกต์ใช้หลักการเรื่องอำนาจอธิปไตยของประชาชนในยุคแห่งความรู้แจ้ง (Enlightenment) ได้มากน้อยเพียงใดเท่านั้น ส่วนอื่น ๆ ที่เหลือของลัทธิชาตินิยมนั้นถือว่าเป็นเพียงวาทศิลป์ประกอบ "คำประกาศว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และของพลเมือง" (Declaration of the Rights of Man and of Citizen) ของการปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 ระบุหลักการที่สำคัญ 2 ประการคือ ประการแรก "ประชาชน" (People) หมายถึง "ชาติ" (Nation) และประการที่สอง คือ หลักที่ถือว่าอำนาจอธิปไตยอยู่ที่ชาติ ("The Principle of Sovereignty Lies in The Nation") เมื่อรวมหลักการทั้งสองอย่างเข้าด้วยกัน จึงได้ความหมายแบบเดียวกันว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนหรือประชาชนนั่นเองคติหรือหลักการเรื่องอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนเป็นหลักการหนึ่งที่มีพลังมากและให้พลังนี้แก่ลัทธิชาตินิยม แนวคิดเรื่องอำนาจอธิปไตยซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 พออย่างเข้าปลายศตวรรษที่ 18 ก็เริ่มเปลี่ยนที่มาจากกฎหมาย หรือตัวผู้ปกครองมาอยู่ที่ประชาชนมากขึ้น ๆ ในขณะเดียวกัน เราได้เห็นวาท "ประชาชน" และ "ชาติ" เป็นคำที่ใช้แทนกันได้ดังนั้น แนวคิดเรื่องอำนาจอธิปไตยของประชาชนกับอำนาจอธิปไตยจึงถือว่าเป็นสิ่งเดียวกันหรือใช้แทนกันได้ด้วยประชาชนหรือชาติที่เรียกได้ว่ามีอำนาจอธิปไตย

จะต้องมีความสูงสุดเด็ดขาด หรืออิสระในตัวเองในอันที่จะสร้างกฎหมายหรือ ปกครองตนเอง
 แน่แน่นอนว่าความเป็นอิสระหรือสูงสุดในตัวเองเช่นที่ 23 กล่าวนี้ย่อมหมายถึงการมีรัฐของ
 ตนเองด้วย ประชาชนหรือชาติที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย จึงมีความ โน้มเอียงที่จะเข้า
 ครอบครองรัฐหรือให้อำนาจรัฐตอบสนองต่อความมีอธิปไตยดังกล่าว ในทำนองกลับกันรัฐก็มี
 ความโน้มเอียงที่จะทำให้ประชาชนหรือชาติกับรัฐมีความเป็นหนึ่งเดียวกันเหมือนกัน
 (Synonymy) ด้วยการพยายามทำให้ประชากรในดินแดนของรัฐมีความเหมือนกันมากที่สุด
 (Homogenizing Populations) ด้วยมาตรการทางด้านภาษาและระบบการศึกษาที่รัฐจัดขึ้นอย่าง
 เป็นทางการและเป็นแบบมาตรฐานแนวคิดเรื่องอำนาจอธิปไตยของปวงชนยังก่อให้เกิดความ
 โนมเอียงเข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องประชาธิปไตย (Democracy) อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และ
 กระบวนการอันนี้จะตอกเกิดขึ้นไม่ช้าก็เร็วเสมออันที่จริง “อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน” กับ
 “ประชาธิปไตย” ก็เป็นเรื่องเดียวกันนั่นเองแต่ประชาธิปไตยในศตวรรษที่ 19 ไม่จำเป็นต้องมี
 ความหมายเหมือนกับเราที่เข้าใจในปัจจุบันว่าคือการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน
 อย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันในการเลือกตั้งและเปลี่ยนแปลงหรือถอดถอนผู้ปกครอง อำนาจอธิปไตยที่เป็นของปวงชนนั้นอาจจะถูกใช้โดยกลุ่มชนชั้นนำจำนวนน้อยที่เป็นนักเสรีนิยม
 หรือนักปฏิวัติ หรือนักอนุรักษนิยมก็ได้

6. เศรษฐกิจแห่งชาติ (National Economy) ลัทธิชาตินิยมให้ความสนใจเป็นพิเศษต่อ
 เศรษฐกิจแห่งชาติ (National Economy) ความสนใจพิเศษต่อเศรษฐกิจแห่งชาตินี้เรียกว่า
 ชาตินิยมทางเศรษฐกิจ (Economic Nationalism) หัวใจของแนวคิดชาตินิยมทางเศรษฐกิจ คือ
 การทำให้ประเทศพึ่งพาตนเองได้ในยามสงครามและมั่งคั่งรุ่งเรืองในยามสงบ การที่จะทำเช่นนี้
 ได้ ประชาชนในชาติจะต้องนิยมและให้การสนับสนุนสินค้าและอุตสาหกรรมของประเทศตน
 มากกว่าสินค้าของต่างชาติ ชาตินิยมทางเศรษฐกิจจึงทำให้ความสำคัญแก่เศรษฐกิจแห่งชาติ
 หรือโครงสร้างการผลิตภายในประเทศมากกว่าการค้ากับต่างประเทศชาตินิยมทางเศรษฐกิจมัก
 ได้รับการอธิบายในตำราต่าง ๆ ว่าหมายถึง ลัทธิพาณิชย์นิยมใหม่ (Neo-mercantilism) ซึ่ง
 ภายใต้อิทธิพลนี้ประกอบด้วย แนวคิดย่อย ๆ อีกหลายประการ ได้แก่ ความพอเพียงเลี้ยงตัวเองได้
 ในทางเศรษฐกิจ (Economic Autarky) กำแพงภาษี (Tariffs) และการปกป้องทางการค้า
 (Protectionism) หรือการให้การสนับสนุนช่วยเหลือ (Subsidies) อุตสาหกรรมภายในประเทศ
 แนวคิดที่ว่าประเทศควรมีฐานะทางเศรษฐกิจเลี้ยงตัวเองได้นั้นเป็นแนวคิดที่ปรากฏในหลาย
 อารยธรรมมาแต่โบราณ แต่การเสนอแนวคิดดังกล่าวอย่างเป็นทางการได้ครอบงำชาตินิยม
 ทางเศรษฐกิจใน ชื่อ The Closed Commercial State (1800) หรือรัฐที่ปิดตัวทางการค้า ในรัฐ

แบบที่ว่ามี พลเมืองจะไม่ได้รับอนุญาตให้ติดต่อค้าขายกับต่างประเทศเลย เครื่องจักรกล วัตถุดิบ หรือปัจจัยที่จำเป็นเกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าต่าง ๆ รัฐจะเป็นผู้จัดซื้อให้เพราะการเปิดพรมแดนค้าขายเฉพาะบางส่วนจะก่อให้เกิดความรู้สึกไม่เสมอภาคขึ้นในหมู่พลเมืองกลุ่มบุคคลที่จะได้รับอนุญาตให้เดินทางไปต่างประเทศได้โดยสะดวกคือนักวิชาการ เพื่อคนเหล่านี้จักได้นำความรู้และเทคนิควิทยาการต่าง ๆ กลับเข้ามาใช้ในประเทศรัฐในอุดมคติของฟิเคเตเป็นรัฐที่พลเมืองทุกคนมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตการทำงานงานควรเป็นสิ่งที่ให้สิทธิและความร่ำรวยแก่ชีวิตมากกว่าที่จะเป็นภาระที่บุคคลจะต้องปากกัดตีนถีบ รัฐมีบทบาทสูงมากในฐานะที่เป็นผู้ให้และรับประกันในการอุปถัมภ์การค้าทางซีพของพลเมืองทุกคน พลเมืองแต่ละคนไม่ว่าจะเป็นเกษตรกร ช่างฝีมือ หรือพ่อค้า จะมีสัญญาในการทำงานโดยรัฐเป็นผู้รับประกัน สัญญาดังกล่าวฟิเคเตไม่สนับสนุนให้พลเมืองปลระรัฐทำการค้าขายกับต่างประเทศมากนัก เพราะการค้าขายนำมาซึ่งความบ่าระห่าในการแสวงหาเงิน และนำไปสู่สงครามกับสภาวะอนาธิปไตยในที่สุด รัฐเป็นผู้กำหนดมูลค่าและราคาของสินค้า เพื่อป้องกันมิให้เกิดสภาวะไร้ระเบียบของตลาด ภาษีอากรมีเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ซึ่งเก็บไปเพื่อจ่ายให้กับข้าราชการครูและกองทัพ ข้าราชการทุกประเภทได้เงินเดือนในปริมาณที่เท่าเทียมกับกลุ่มอาชีพอื่น ๆ ในสังคม อย่างไรก็ตาม งานของฟิเคเตไม่มีอิทธิพลในทางปฏิบัติมากนัก ในศตวรรษที่ 19 แต่ได้รับความสนใจจากรัฐบาลเยอรมันเป็นอย่างมากในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2 นักปราชญ์เยอรมันอีกคนหนึ่งที่มีผลงานเกี่ยวกับชาตินิยมทางเศรษฐกิจและเป็นที่ยุ้จักกันอย่างกว้างขวางในศตวรรษที่ 19 ได้มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชาติต่างๆ ออกเป็น 4 ขั้นตอนคือ 1) เลี้ยงสัตว์ (Pastoral) 2) เกษตรกรรม (Agriculture) 3) อุตสาหกรรม (Manufacturing) ผนวกกับเกษตรกรรม และ 4) พาณิชยกรรม (Commercial) อุตสาหกรรมและเกษตรกรรม พัฒนาในระดับที่ 4 เหมาะสมที่สุดต่อความเป็นเอกราชของชาติตราบเท่าที่ชาตินั้น มีประชากรมากพอมีดินแดนกว้างใหญ่ และมีทรัพยากรและวัตถุดิบมากมายถ้าชาติใดมีอุตสาหกรรมอยู่ในระยะเริ่มต้น ชาตินั้นควรใช้กำแพงภาษี (ตั้งภาษีขาเข้าของสินค้าอุตสาหกรรมจากต่างชาติในอัตราที่สูง) เพื่อปกป้องอุตสาหกรรมภายในประเทศ เพื่อให้สามารถพัฒนาได้อย่างเข้มแข็งต่อไป การเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศในขั้นตอนที่สามจะทำให้ประเทศตกเป็นทาสของประเทศอื่น ๆ ที่มีความเข้มแข็งทางการค้าและอุตสาหกรรมสูงกว่าและการรวมชาติเพื่อสร้างรัฐประชาชาติยังไม่เกิด

7. ชาตินในฐานะที่เป็นองคภาพ (Nation as Organism) แนวคิดที่ว่าชาติเปรียบเสมือนสิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่ง ซึ่งประกอบขึ้นมาจากประชาชนจำนวนมากที่มาจากคำเยอรมันว่า

Volksgeist (แปลว่าจิตวิญญาณของประชาชน) จิตวิญญาณดังกล่าวนี้ทำหน้าที่เช่นเดียวกับจิตใจของสิ่งมีชีวิต กล่าวคือ รู้ร้อนรู้หนาว รู้จักดีใจเสียใจ เป็นต้น จิตวิญญาณของชาติ (Volksgeist) แสดงออกผ่านอุปกรณ์ต่าง ๆ หลายชนิด เช่น เพลง นิยายปรัมปรา และตำนานต่าง ๆ การคิดถึงชาติในฐานะที่สิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่ง จึงเท่ากับเป็นการให้ความหมายว่าชาติเป็นหน่วยที่เป็นธรรมชาติ ("Natural") เมื่อชาติเป็นสิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่งตามธรรมชาติ ชาติจึงมีลักษณะพื้นฐานเหมือนกับสิ่งมีชีวิตชนิดอื่น ๆ ทั้งหลายในโลก นั่นคือ ต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอดเบื้องต้น ชาติจึงต้องการก้าวไปสู่ความเข้มแข็งและเจริญเติบโต ในขณะที่เดียวกันก็ต้องการหลีกเลี่ยงความอ่อนแอ เจ็บป่วย ถูกทำลาย หรือถึงแก่ความตาย คู่เดียวกับสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ การคิดถึงชาติในฐานะสิ่งมีชีวิตหนึ่งตามธรรมชาติ ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวที่เรียกว่าชาตินิยม (Nationalism) คือความพยายามและการเรียกร้องต้องการให้ชาติของตนเข้มแข็งและยิ่งใหญ่ในทุก ๆ ทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนทุกคนในฐานะที่ต่างเป็นหน่วยย่อย ๆ ส่วนหนึ่งของชาติ ต้องดำเนินการประสานสัมพันธ์กันอย่างมีเอกภาพ อวัยวะต่าง ๆ ในร่างกายของสิ่งมีชีวิตที่มีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์ ไม่ทำงานขัดกันฉันใด ประชาชนของชาติในฐานะสิ่งมีชีวิตก็ควรจะทำปฏิบัติตัวได้อย่างเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันฉันนั้น การทำให้คนเราคิดถึงชาติของตนในแบบที่เทียบเคียงกับร่างกายของสิ่งมีชีวิตได้สำเร็จ จึงเท่ากับได้ประโยชน์ถึงสองอย่างในคราวเดียวกัน นั่นคือ ประการแรก ซึ่งให้เห็นถึงความจำเป็นที่สมาชิกจะต้องยอมรับแนวคิดเรื่องเอกภาพ (Unity) หรือความสามัคคี และประการที่สองคือ ความจำเป็นที่จะต้องยอมรับในแนวคิดเรื่อง ความสำคัญมากน้อยที่ต่างกันของแต่ละส่วนย่อย (Hierarchy) เรา ๆ ได้กล่าวมาแล้วว่า อวัยวะหรือส่วนย่อยทุก ๆ ส่วนในร่างกายของสิ่งมีชีวิตที่เป็นปกติทั้งหลาย ต้องทำงานเป็นเอกภาพหรือไม่ขัดแย้งกันเอง (สมเกียรติ วันทะนะ. 2544 : 79 - 84)

อีกประการหนึ่งของสิ่งมีชีวิต คือ อวัยวะต่าง ๆ มีความสำคัญต่อการคงอยู่ของชีวิตไม่เท่ากัน เช่น ศีรษะมีความสำคัญต่อชีวิตมากกว่ามือ เท้า ผม เล็บ เป็นต้น ฉะนั้นในชาติหนึ่ง ๆ ประชาชนแต่ละคนก็มีความสำคัญไม่เท่าเทียมกันด้วย คนที่เป็น "ผู้นำ" ย่อมมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่และความรุ่งเรืองเข้มแข็งของชาติมากกว่า "ผู้ตาม" เป็นธรรมดา การมองว่าชาติเป็นคู่จร่างกายของสิ่งมีชีวิต จึงเรียกร้องความ "สามัคคี" และการมี "ระเบียบวินัย" หรือแม้แต่การ "เสียสละ" ของสมาชิกแต่ละคนที่จะมีให้แก่ชาติหรือระบบการเมืองโดยส่วนรวมด้วย พลเมืองที่ดีตามอุดมคติของชาตินิยมจึงต้องเฝ้าผู้นำทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม วัฒนธรรมโดยแบ่งลัทธิชาตินิยมออกเป็น 4 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ชาตินิยมแนวเสรี (Liberal Nationalism) ชาตินิยมแนวเสรีเป็นรูปแบบของชาตินิยมในราวกลางศตวรรษที่ 19 ของยุโรปในภาคพื้นยุโรปกลางศตวรรษที่ 19 การเป็นนักชาตินิยมหมายถึง การเป็นนักเสรีนิยม และในทางกลับกัน การเป็นนักเสรีนิยมก็หมายถึงการเป็นนักชาตินิยม กล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า นักชาตินิยมกับนักเสรีนิยมเป็นคน ๆ เดียวกันความเคลื่อนไหวของขบวนการชาตินิยมอิตาลีเป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดของชาตินิยมแนวเสรีนี้ ในภาษาอิตาลีเรียกชาตินิยมแบบนี้ว่า “Risorgimento” (เกิดใหม่ หรือ Rebirth) หัวใจของชาตินิยมแนวเสรีตั้งอยู่บนฐานคติที่ว่า มนุษยชาติถูกแบ่งออกเป็นชนชาติต่างๆตามธรรมชาติ ดังนั้น ชาตินี้จึงเป็นชุมชนที่แท้จริงและเป็นอินทรีย์ภาพ มิใช่เป็นผลงานการสร้างของผู้นำทางการเมืองหรือชนชั้นปกครอง ชาตินิยมแนวเสรีถือว่าเป็นชาติกับอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนเป็นเรื่องเดียวกันซึ่งแนวคิดนี้มีต้นกำเนิดที่รัฐโซ มาสซินี เป็นนักคิดที่เด่นที่สุดของชาตินิยมแนวเสรีเขาต้องการให้รัฐต่างๆ ในอิตาลีปลดแอกจากอิทธิพลของออสเตรีย ด้วยเหตุนี้ชาตินิยมแนวเสรีจึงชูหลักการอีกประการหนึ่ง นั่นคือ หลักการที่ว่าชาติควรมีอัตวิญญัย (Nationalself-determination) หรืออีกนัยหนึ่งชาติควรถูกกำหนดชะตาชีวิตของตนเองได้โดยอิสระ อัตวิญญัยนี้จะทำให้ชาติสามารถพัฒนาไปสู่ความเป็น รัฐประชาชาติ (Nation-state) ได้อย่างสมบูรณ์ นั่นคือความเป็นรัฐกับความเป็นชาติตรงกันจนกระทั่งเป็นเนื้อเดียวกัน ชาตินิยมแนวเสรีมิได้อ้างผสมประโยชน์ของชาติหนึ่งเหนือของชาติอื่น ๆ ดังนั้น ชาตินิยมแนวเสรีจึงถือความเท่าเทียมระหว่างชาติต่าง ๆ เป็นหลักในการดำเนินนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหลักความเท่าเทียมกันระหว่างชาติต่าง ๆ หลักเรื่องการที่ชาติควรมีอัตวิญญัย กำหนดความเป็นไปของตนเองนี้ประกอบกันเป็นพื้นฐานในการประชุมสันติภาพ ทั้งหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่งและสอง การเคารพซึ่งกันและกันระหว่างประเทศ ในแง่การเมืองภายในชาตินิยมแนวเสรีหวังว่าพลังของชาตินิยมจะออกมาในทางบวก คือ ทำให้พลเมืองมีเสรีภาพทางการเมืองมากขึ้น มีความเสมอภาค และ เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ตามหลักการดั้งเดิมที่ว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนและปวงชนคือชาติเหตุที่ชาตินิยมแนวเสรีมีลักษณะเด่นที่มุ่งสันติและสนับสนุนประชาธิปไตยก็เพราะมีหลักการบางประการของลัทธิเสรีนิยมเข้ามาช่วยเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้ง หลักการที่ว่านี้ได้แก่ หลักปัจเจกชนนิยม (Individualism) อย่างหนึ่ง กับหลักสากลนิยม (Cosmopolitanism) อีกอย่างหนึ่ง ตามหลักปัจเจกชนนิยม เราได้เห็นมาแล้วเมื่อพูดถึงลัทธิเสรีนิยมว่า ปัจเจกบุคคลย่อมมีความสำคัญ กว่าสิ่งใด ๆ ไม่ว่าจะป็นรัฐหรือชาติ ด้วยเหตุนี้ แม้นักชาตินิยมแนวเสรีจะเห็นความสำคัญของชาติมากขนาดไหน เขาก็ไม่ต้องการเอาประเด็นเรื่องชาติไปคุกคามหรือปิดกั้นสิ่งที่ป็นหัวใจของ

แนวคิดปัจเจกชนนิยมเป็นอำนาจเราจะได้เห็นว่าเมื่อมีความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ของชาติกับสิทธิมนุษยชน (Human Rights) นักชาตินิยมแนวเสรีจะเลือกเข้าข้างประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชนเป็นหลักด้วยความประสงค์ที่ไม่อยากจะให้ชาตินิยมเป็นอุดมการณ์ที่ผลักดันให้ชาติหนึ่ง ๆ มองแต่ผลประโยชน์ของตนเป็นใหญ่ (Insular and Exclusive) นักชาตินิยมแนวเสรีจึงสนับสนุนให้มืองค์กระหว่างประเทศซึ่งใหญ่กว่าแต่ละชาติ (Supranational Bodies) เกิดขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ถ่วงดุลไม่ให้ชาตินิยมของชาติใดชาติหนึ่งเอาแต่ผลประโยชน์ของชาติตนเองเป็นที่ตั้งมากเกินไป องค์การดังกล่าวเช่น สันนิบาตชาติ สหประชาชาติ และสหภาพยุโรป เป็นต้น องค์การพวกนี้มียุทธศาสตร์อยู่ที่ความคิดแบบสากลนิยม

2. ชาตินิยมแนวอนุรักษ (Conservative Nationalism) ชาตินิยมแนวอนุรักษเกิดหลังชาตินิยมแนวเสรี ในครั้งแรกของศตวรรษที่ 19 นักอนุรักษนิยมมองลัทธิชาตินิยมด้วยความหวาดระแวง ความหวาดระแวงดังกล่าวนี้สมเหตุสมผล เพราะชาตินิยมในต้นศตวรรษที่ 19 เป็นชาตินิยมแนวเสรีที่มาพร้อมกับการปฏิวัติฝรั่งเศส ซึ่งกับเป็นภัยคุกคามต่อระบอบการเมืองเก่าที่มีบทบาทอยู่ในขณะนั้น อย่างไรก็ดี ในระยะหลังชาตินิยมกับอนุรักษนิยมมี จุดร่วมกันที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ทั้ง 2 อุดมการณ์ให้ความสำคัญกับสิ่งที่เรียกว่าประเพณีนิยม (Traditionalism) ประเพณี (Tradition) เป็นแนวคิดหลักของทั้งลัทธิอนุรักษนิยมและลัทธิชาตินิยมแนววัฒนธรรม (Cultural Nationalism) การผสมผสานระหว่างอนุรักษนิยมกับชาตินิยมแนววัฒนธรรม จึงออกมาเป็นชาตินิยมแนวอนุรักษ (Conservative Nationalism) การให้ความสำคัญกับประเพณี ทำให้ชาตินิยมแนวอนุรักษต้องให้ความสำคัญกับสถาบันที่มีความเก่าแก่ และประวัติศาสตร์ ประเทศที่จะมีชาตินิยมแนวนี้ จึงมักต้องเป็นรัฐประชาชาติที่อยู่ตัวแล้ว (Established Nation States) ประเทศเกิดใหม่หรือที่มีการสร้างชาติมาได้ไม่นานจะไม่เอื้ออำนวยให้ชาตินิยมแนวนี้เจริญเติบโตการให้ความสำคัญกับสถาบันที่เก่าแก่ทำให้ชาตินิยมแนวอนุรักษมีลักษณะเด่นที่เห็นได้ชัดคือ ถิ่นมองย้อนอดีต (Backward-looking Character) และบางครั้งก็เห็นได้ชัดว่ามีลักษณะโหยหาวันเวลาที่ล่วงเลยไปแล้ว (Nostalgia) เช่น การให้ความสำคัญกับสถาบันของกษัตริย์ของอังกฤษการให้ความสนใจต่อชีวิตของผู้บุกเบิกและสงครามประกาศอิสรภาพของอเมริกา เป็นต้น น่าสังเกตว่า ชาตินิยมแนวอนุรักษนิยมจะเกิดขึ้นในสถานการณ์ที่นักชาตินิยมรู้สึกว่ชาติของตนถูกคุกคาม ไม่ว่าจะจากศัตรูภายนอกหรือภายในก็ตาม “ศัตรูภายใน” (Enemy Within) ตัวเอกราชของชาตินิยมแนวอนุรักษก็คือ ลัทธิสังคมนิยม หรือลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งมองสังคมในแง่ของความเป็นปรปักษ์ระหว่างชนชั้นที่จะต้องจบลงด้วยการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมอย่างขนานใหญ่การปฏิวัติสังคมนิยม

คือ ศัตรูตัวกลางของลัทธิอนุรักษนิยมและสิ่งเดียวที่พวกอนุรักษนิยมเห็นว่า มีพลังพอที่จะได้รับมือกับนักปฏิวัติสังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์ได้ก็คือลัทธิชาตินิยมนี้เอง ลัทธิชาตินิยมมีลักษณะร่วมกับอนุรักษนิยมตรงที่ทั้งสองลัทธิเน้นเอกลักษณ์หรือความเฉพาะเจาะจงของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมประเพณีของแต่ละชนชาติ ในขณะที่สังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์มีลักษณะสากลนิยมเป็นพื้นฐาน พูดอีกอย่างหนึ่งว่า นักชาตินิยมแนวอนุรักษนิยมต้องทำสงครามแย่งประชาชนกับลัทธิคอมมิวนิสต์โดยชี้ให้เห็นขั้นผู้ให้แรงงานเห็นว่า ความรักชาติหรือความภักดีต่อปิตุภูมิ (Patriotic Loyalties) นั้น มีความสำคัญกว่าความสำนึกผูกพันทางชนชั้น (Class Solidarity) สำหรับ “ศัตรูภายนอก” (Enemies Without) ที่คุกคามชาตินิยมแนวอนุรักษนิยมที่สำคัญ คือ การย้ายเข้าเมืองของคนต่างชาติ (Immigration) ประเทศที่เคยเป็นเจ้าอาณานิคมมาก่อน เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน ล้วนแต่กำลังเผชิญหน้ากับการเข้าเมืองของประชาชนจากอาณานิคมเก่า กลุ่มพลังชาตินิยมแนวอนุรักษนิยมในประเทศเหล่านี้ล้วนแต่เคลื่อนไหวให้มีการต่อต้านให้สัญชาติแก่ผู้อพยพเพราะความหวาดกลัวว่าในอนาคตกระแสวัฒนธรรมและประเพณีรวมทั้งชาติพันธุ์ (Race) ที่เป็นหลักของประเทศตนจะเจือจาง หรือถูกคุกคามโดยจำนวนของผู้ได้รับการโอนสัญชาติ ความเกรงกลัวว่าความบริสุทธิ์ของเชื้อสายและวัฒนธรรมของตนจะสูญสิ้นไปนี้ บางครั้งก็ก่อให้เกิดความเหยียดหยามชาติพันธุ์ (Racialism or Racism) หรือการเกลียดชังคนต่างชาติอย่างไม่มีเหตุผล (Xenophobia) ให้เห็นได้ทั่วไป

3. ชาตินิยมขยายอำนาจ (Expansionist Nationalism) ชาตินิยมแบบที่ 3 นี้ เป็นชาตินิยมในเชิงรุก หรือก้าวร้าว (Aggressive) เน้นการใช้กำลังทหาร (Militaristic) และเน้นการขยายดินแดนหรือขยายอำนาจในครอบครองดินแดนอื่น (Expansionist) ชาตินิยมของประเทศมหาอำนาจยุโรปในปลายศตวรรษที่ 19 เป็นชาตินิยมแบบนี้ซึ่งมีลักษณะแข่งขันกันล่าอาณานิคมเพื่อแสดงให้เห็นถึงเกียรติภูมิและความยิ่งใหญ่ของชาติ ชาตินิยมแบบขยายอำนาจจึงเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่าเป็นลัทธิจักรวรรดินิยม (Imperialism) เมื่อใดก็ตามที่กองทัพของจักรวรรดิสามารถล่าอาณานิคมใหม่ ๆ ได้ ประชาชนจะฉลองกันอย่างซึกเหิมกระตือรือร้นความซึกเหิมในการมีจักรวรรดิที่ใหญ่โตเป็นความรู้สึกที่เรียกกันว่า “Jingoism” ซึ่งหมายถึง “ความผยอง” ในชาติของตน เป็นชาติที่ดีที่สุดเหนือกว่าชาติอื่นทั้งปวง โดยไม่จำเป็นต้องมีเหตุผลชาตินิยมแบบเอกอุ นี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “Integral Nationalism” ซึ่งอาจแปลได้ว่าเป็น “ชาตินิยมแบบเอกอุ” หมายความว่า ชาติเป็นทุกสิ่งทุกอย่าง และปัจเจกบุคคลไม่มีความหมายใด ๆ ทั้งสิ้น (The Nation is Everything and The Individual is Nothing) ชีวิตของปัจเจกบุคคลจะมีความหมายก็ต่อเมื่ออยู่ในเงื่อนไขที่พร้อมจะอุทิศเพื่อความอยู่รอดและความเป็นเอกภาพของ

ชาติเท่านั้นสำหรับชาตินิยมแบบเอกอูหรือแบบขยายอำนาจนี้ ประชาธิปไตยจะถูกมองว่าเป็นแหล่งที่จะบ่มเพาะความอ่อนแอ และนัอราชผู้รังหลวงให้เกิดแก่ชาติ ชาตินิยมแบบขยายอำนาจไม่ต้องการให้มีการอภิปรายได้เพียงอย่างอิสระ แต่ต้องการระเบียบวินัยและการเชื่อฟังผู้นำที่มีหนึ่งเดียวอย่างไม่มีเงื่อนไข และด้วยเหตุนี้ ชาตินิยมแบบนี้จึงมีแนวโน้มที่ต้องการให้การฟื้นฟูระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชบางครั้งชาตินิยมแบบขยายอำนาจอย่างเข้มข้นและรุนแรงจะถูกเรียกว่า “Chauvinistic nationalism” หรือ “ชาตินิยมอย่างบ้าคลั่ง” ชาตินิยมแบบนี้จะลากเส้นแบ่งว่าใคร คือ “พวกเรา” (Us) และใคร คือ “พวกเขา” (Them) โลกจะถูกแบ่งออกเป็น “ในกลุ่ม” (In Group) กับ “นอกกลุ่ม” (Out Group) สุดยอดแห่งการพัฒนนาการของชาติแบบขยายอำนาจ คือ ลัทธิต่อต้านยิว (Anti-semitism) ของนาซีเยอรมัน ซึ่งมองความเป็นปรปักษ์ระหว่างชนชาติอารยันกับชนชาติยิวว่าเปรียบเสมือนพลังแห่งความดีต่อสู้กับพลังแห่งความชั่วร้าย หรือพลังแห่งแสงสว่างต่อสู้กับความมืดชาตินิยมแบบขยายอำนาจมองย้อนกลับไปหาความยิ่งใหญ่ในอดีตด้วย เช่น พวกฟาสซิสต์อิตาลีเห็นฝันถึงความยิ่งใหญ่ของจักรวรรดิโรมโบราณ พวกนาซีเยอรมันมองย้อนไปหาความยิ่งใหญ่ของชนชาติเยอรมันในยุคของจักรพรรดิ Charlemagne ผู้ก่อตั้งจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์(Holy Roman Empire) แต่ชาตินิยมขยายอำนาจต่างจากชาตินิยมแนวอนุรักษ์ตรงที่ชาตินิยมขยายอำนาจไม่เพียงแต่มองย้อนไปหาความยิ่งใหญ่เรื่องรองของผู้คนที่ถือว่าเป็นชาติเดียวกับตนในอดีตเท่านั้น แต่ยังมองไปในอนาคตข้างหน้าอย่างกระตือรือร้นแสนยานุภาพทางการทหารจะเป็นเครื่องพิสูจน์ความเข้มแข็งรวมทั้งศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิของชาติได้อย่างดีที่สุด ดังนั้น ชาตินิยมแบบขยายอำนาจจึงมักจบลงด้วยสงคราม ดังที่ปรากฏในสงครามโลกทั้ง 2 ครั้ง

4. ชาตินิยมต่อต้านการล่าอาณานิคม (Anticolonial Nationalism) ชาตินิยมที่เกิดขึ้นในประเทศด้อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ในโลกเป็นชาตินิยมที่เกิดจากการต่อต้านการปกครองอาณานิคมของเมืองแม่ ชาตินิยมแบบนี้จึงเหมือนกับคาบที่กลับไปหิมแทงเจ้าอาณานิคม ผู้ซึ่งพัฒนาลัทธิชาตินิยมขึ้นมาก่อนนั่นเอง ในเอเชียและแอฟริกา สำนึกของความเป็นชาติเป็นพลังงานทางอุดมการณ์ให้คนพื้นเมืองต้องการ “ปลดแอกชาติ” (National Liberation) ของตนให้พ้นจากอำนาจปกครองของเจ้าอาณานิคม ภูมิศาสตร์การเมืองของโลกศตวรรษที่ 20 ต้องเปลี่ยนแปลงไปอย่างใหญ่หลวงด้วยพลังของลัทธิชาตินิยมแบบที่ 4 นี้ มากกว่าปัจจัยอื่น ๆ อินเดียต่อสู้จนได้เอกราชจากประเทศอังกฤษ เมื่อ ค.ศ. 1947 จีนถูกญี่ปุ่นเข้าครอบครองในช่วงครามโลกครั้งที่ 2 ถึง 8 ปี จนกระทั่งพรรคคอมมิวนิสต์ทำสงครามปฏิวัติปลดแอกจีนจากการครอบงำของต่างชาติได้เด็ดขาดในปี ค.ศ. 1949 อินโดนีเซียใช้เวลา 3 ปี ทำสงครามกับ

เนเธอร์แลนด์จนกระทั่งได้อิสราฟในปี ค.ศ. 1949 เวียดนามขับไล่จีนฝรั่งเศสต้องถอนตัวออกไปในปี ค.ศ. 1954 แต่กว่าเวียดนามจะได้เอกราชสมบูรณ์ก็ต้องใช้เวลาสู้รบกับสหรัฐอเมริกาอย่างหนักหน่วงถึง 14 ปีจนกระทั่งสามารถรวมเวียดนามเหนือและใต้เข้าด้วยกันพร้อมกับถอนตัวออกไปอย่างสิ้นเชิงของกองทัพอเมริกันในปี ค.ศ. 1975 ในแอฟริกา ขบวนการต่อสู้เพื่อเอกราชก็ดำเนินไปคล้ายกับที่เกิดขึ้นในเอเชีย ในจิเรียได้เอกราชจากสหราชอาณาจักรในปี ค.ศ. 1960 อลจีเรียต่อสู้ทำสงครามกับฝรั่งเศสอย่างยืดเยื้อกว่าจะได้เอกราชในปี ค.ศ. 1962 เคนยาเป็นเอกราชในปี ค.ศ. 1963 แทนซาเนียและมาลาวีเป็นเอกราชปี 1964 และท้ายที่สุด คือประเทศนามิเบีย เป็นเอกราชเมื่อ ค.ศ. 1990 นี่เองแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังขบวนการต่อสู้เพื่อเอกราชทั้งหลายในเอเชียและแอฟริกา คือ การที่ชาติควรมีอธิปไตยเช่นเดียวกับที่เคยเกิดแก่นักคิดชาตินิยมในยุโรปตะวันตกและอเมริกา แต่สิ่งที่พิเศษสำหรับประเทศในแอฟริกาและเอเชียคือประเทศเหล่านี้ต้องการเอกราช และต้องการพัฒนาเศรษฐกิจในคราวเดียวกัน ดังนั้น กรปลดปล่อยชาติหรือประชาชนชาติจึงมิใช่การเคลื่อนไหวทางการเมืองเท่านั้น หากเป็นการเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจด้วย ในการแสวงหาแนวทางพัฒนาเศรษฐกิจนี้ประเทศกำลังเลือกที่จะหันไปหาสิทธิสังคมนิยมมากกว่าลัทธิเสรีนิยม ความข้อนี้เป็นที่เข้าใจได้ไม่ยากนัก เพราะประเทศที่เป็นเจ้าอาณานิคมส่วนใหญ่เป็นประเทศที่เติบโตและใช้ลัทธิเสรีนิยมเป็นหลัก ในขณะที่ประเทศสังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์ต่างก็ต้องการเสนอตัวเป็นทางเลือกใหม่กับประเทศด้อยพัฒนาเพราะสังคมนิยมเองก็มี ประเทศเจ้าอาณานิคมเป็นศัตรูร่วมอยู่ด้วยกันเช่นอย่างไรก็ตาม การที่ลัทธิชาตินิยมกับลัทธินิยมจะจับมือกันนั้นไม่ใช่เรื่องง่ายนัก เพราะตามทฤษฎีแล้ว ชาตินิยมแบ่งความแตกต่างของมนุษย์ตามชาติ ส่วนสังคมนิยมแบ่งตามชนชั้นส่วนที่สังคมนิยมแบบต่อต้านเจ้าอาณานิคมเห็นพ้องต้องกัน จึงอยู่ที่การช่วยกันต่อสู้กับจักรวรรดินิยมหรือประเทศทุนนิยมตะวันตกนั่นเอง สำหรับนักสังคมนิยม ประเทศจักรวรรดินิยมตะวันตกคือหัวแถวของของนายทุน ซึ่งกดขี่ขูดรีดชนชั้นกรรมกรในขอบข่ายกว้างขวางทั่วโลก สำหรับนักชาตินิยมในประเทศกำลังพัฒนา หรือที่เรียกว่าประเทศโลกที่สาม จักรวรรดินิยมตะวันตก คือนักล่าอาณานิคมที่ปล้นเอกราชและวัตถุคิบจากประเทศของตนมองในแง่นี้ ลัทธิชาตินิยมต่อต้านการล่าอาณานิคมในประเทศกำลังพัฒนาในครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 จึงมีลักษณะแตกต่างจากลัทธิชาตินิยมที่กล่าวมาแล้วทั้ง 3 แบบ ข้างต้นของยุโรปรูปแบบชาตินิยมในลาวนั้นถือได้ว่าเป็นชาตินิยมแบบต่อต้านการล่าอาณานิคม โดยฝรั่งเศสเป็นผู้เข้ามาปกครองลาวและทำการกดขี่ ขูดรีด เกณฑ์แรงงาน สร้างความทุกข์ยากให้กับประชาชนลาวจนในที่สุดประชาชนลาวก็รวมตัวกันเกิดเป็นขบวนการต่อต้านฝรั่งเศสในทุกแขนงของลาว

เพื่อปลดปล่อยชาติลาวจากฝรั่งเศส เมื่อฝรั่งเศสหมดอำนาจไป ประชาชนลาวก็ต้องทำการต่อต้านกับสหรัฐอเมริกา ชาตินิยมลาวในช่วงนี้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากขึ้นเนื่องจากมีจุดหมายที่ชัดเจนร่วมกันในการต่อต้านสหรัฐอเมริกา ต่างจากขบวนการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อต้านอำนาจฝรั่งเศส ที่ไม่มีการร่วมมือกันระหว่างขบวนการ ทำให้ขาดความเป็นเอกภาพ เพลงปฏิวัติก็ถือเป็นผลผลิตของชาตินิยมลาว โดยมีจุดมุ่งหมายให้ประชาชนลาว เกิดสำนึกรักชาติ มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เคียดแค้นพวกจักรวรรดินิยม และร่วมมือกันทำสงครามต่อต้านเพื่อเอกราชของชาติลาว (สมเกียรติ วันทะนะ. 2544 : 88 - 92)

แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรม

1. ความหมายจริยธรรม

สุรางค์ โสวทรภูด (2548 : 67) ได้ให้ความหมายของ จริยธรรมไว้ว่า หมายถึง คุณสมบัติทางความประพฤติที่สังคมมุ่งหวังให้สมาชิกของสังคมนั้นประพฤติตามจริยธรรมที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับความถูกต้องในความประพฤติอันความหมายถึง การกระทำอย่างมีเสถียรในขอบเขตของมโนธรรม

ประกาศศรี สีหอำไพ (2531 : 35) ได้อธิบายเกี่ยวกับจริยธรรม ไว้ว่า จริยธรรมในภาษากรีก คือ Ethos แปลว่า ลักษณะนิสัยที่สามารถตัดสินคุณค่าได้ตามความหมายของความดีความงามและความสุข จริยธรรมจึงหมายถึง ความประพฤติตามค่านิยมที่พึงประสงค์ โดยใช้จริยศาสตร์ศึกษาพฤติกรรมด้านคุณค่าสามารถวิเคราะห์ค่านิยมที่เป็นคู่กัน (Dichotomy) สามารถแยกแยะได้ว่าสิ่งใดคือควรกระทำและสิ่งใดชั่ว ควรละเว้นทำให้ตัดสินคุณค่าแห่งการปฏิบัติตนในแนวทางที่พึงงามได้ตามความดีระดับต่าง ๆ

จากความหมายดังกล่าวมาพอสรุปได้ว่า จริยธรรมหมายถึง ความประพฤติ คุณงามความดีของบุคคลที่กระทำไปด้วยความมีสำนึกในจิตใจ โดยได้ยึดถือจนเป็นความเคยชิน อันเป็นคุณลักษณะหรือพฤติกรรมที่พึงงาม เป็นที่ยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องของตนเอง ผู้อื่นและสังคมซึ่งเป็นประโยชน์ในการนิยามศัพท์นิยามเฉพาะของงานวิจัยกระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมจากอัตลักษณ์ที่เป็นต้นทุนศรัทธาเดิมของชุมชนหนองยางคำ

2. แนวคิดจริยธรรมของศาโรช บัวศรี และพระราชวรมณี (2549 : 47) ดังต่อไปนี้

- 2.1 การรักความจริง การไม่พูดปดและไม่ฉ้อฉล การรักษาคำมั่นสัญญา
- 2.2 การไม่เบียดเบียนกัน การรักษาสีทิวและความชอบธรรมของผู้อื่น
- 2.3 ความละเอียดใจต่อการกระทำความคิดหรือความชั่วใด ๆ

- 2.4 ความรู้จักพอ ความไม่โลภ ไม่หลงและการจัดการชีวิตตนโดยสันโดษ
 - 2.5 การรู้จักบังคับใจตนเอง
 - 2.6 ความรับผิดชอบต่อสังคม
 - 2.7 ความเสมอภาค
 - 2.8 ความเสียสละ
 - 2.9 ความซื่อสัตย์
 - 2.10 ความกล้า
 - 2.11 การมีแนวความคิดกว้าง
 - 2.12 ความสามัคคี
 - 2.13. ความเข้าใจในศาสนาและการใช้หลักธรรมะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ
 - 2.14 ความมีเมตตา กรุณา และการให้อภัย
 - 2.15 ความพากเพียรและอดทน
 - 2.16 การรู้จักค่าของการทำงาน
 - 2.17 การรู้จักค่าของทรัพยากร
 - 2.18 ความมีสติสัมปชัญญะ
 - 2.19 การรู้จักใช้ปัญญาแก้ไขปัญหา
 - 2.20 การมีสัมมาอาชีวะ
 - 2.21 การมีศีลธรรม
 - 2.22 การมีสามัคคีธรรม
 - 2.23 การมีปัญญาธรรม
 - 2.24 ความไม่ประมาท
 - 2.25 ความกตัญญูกตเวที
 - 2.26 การรักษาระเบียบวินัย
 - 2.27 การประหยัด
 - 2.28 ความยุติธรรม
 - 2.29 การมีมรรค 8 ซึ่งจัดเป็น 3 สาย คือ ศีล สมาธิ และปัญญา
 - 2.30 พฤติกรรมทางเพศที่ดี
3. สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ (2537 : 22 - 23) การจัดลักษณะจริยธรรมที่กล่าวมานั้นมีบางส่วนที่ซ้ำซ้อนกัน ดังนั้นจะได้จัดกลุ่มจริยธรรมหลักเป็น 19 กลุ่ม คือ

- 3.1 ความมีเหตุผล (Rationality)
- 3.2 ความซื่อสัตย์สุจริต (Honesty)
- 3.3 ความอดสาหะหรือการมีความตั้งใจอันแน่วแน่ (Resolution)
- 3.4 ความเมตตากรุณา (Compassion)
- 3.5 ความเสียสละ (Devotion)
- 3.6 ความสามัคคี (Cooperation)
- 3.7 ความรับผิดชอบ (Responsibility)
- 3.8 ความกตัญญูกตเวที (Gratitude)
- 3.9 ความประหยัด (Moderation)
- 3.10 ความรู้จักพอ (Satisfaction)
- 3.11 ความมีสติสัมปชัญญะ (Awareness)
- 3.12 ความมีระเบียบวินัย (Discipline)
- 3.13 ความยุติธรรม (Fairness)
- 3.14 ความอดทนอดกลั้น (Endurance)
- 3.15 ความเคารพนับถือผู้อื่น (Consideration)
- 3.16 ความไม่เห็นแก่ตัว (Selflessness)
- 3.17 ความถ่อมตัว (Modesty)
- 3.18 ความกล้าทางคุณธรรม (Courage)
- 3.19 ความเคารพตนเอง (Self - respect)

สรุปได้ว่า จริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย คือความประพฤติที่แสดงออก คุณงามความดีของบุคคลที่กระทำไปด้วยความมีสำนึกในจิตใจ โดยได้ยึดถือจนเป็นความเคยชิน อันเป็นคุณลักษณะหรือพฤติกรรมที่ดำรงเป็นที่ยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องของตนเอง ผู้อื่น และสังคม

บริบทชุมชน

บ้านหนองยางคำ หมู่ 13 ตำบลกองนาง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย เป็นหมู่บ้านที่แยกออกมาจาก บ้านป่าสักใต้ หมู่ 8 และหมู่ 9 มีหนองน้ำล้อมรอบสองด้าน คือทางทิศตะวันออกเป็นหนองอ้อ หนองเลิงแซ่ ส่วนทางทิศตะวันตกติดกับหนองทอง ประชาชนในหมู่บ้านป่าสักใต้หมู่ 9 ได้ขยายหมู่บ้านออกมาอาศัยตามที่ดินทำกิน สวน ไร่ นาของตนเอง

จนกลายเป็นหมู่บ้านใหม่ขึ้น สำหรับบ้านหนองยางค่านั้นคนเฒ่าคนแก่เล่ากันว่า แต่ก่อนมีนกก
 ระยางตัวใหญ่สีทองเข้ามาหากินอยู่บริเวณหนองสระหน้าวัดซึ่งมีฝูงนกกระยางขาวเต็มไปหมด
 มีตัวเดียวที่เป็นสีทอง(คำ) จึงได้ตั้งเป็นชื่อหมู่บ้านว่าบ้านหนองยางคำ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 เป็น
 ต้นมา

1. ลักษณะภูมิประเทศ

บ้านหนองยางคำมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 1,500 ไร่ แยกเป็นพื้นที่การเกษตร 1,150 ไร่
 พื้นที่สาธารณะ 350 ไร่ ลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบลุ่มเหมาะสำหรับการทำเกษตรและ
 ปลูกพืชสวน พืชผักสวนครัวปะปนกันไปพื้นที่ส่วนใหญ่ใช้เลี้ยงปลา ทำบ่อปลา สร้างรายได้
 ให้กับเกษตรกรในหมู่บ้าน การตั้งบ้านเรือนภายในหมู่บ้านกระจุกกระจายไปตามพื้นที่ที่ทำกิน
 ของตนเองอย่างไม่เป็นระเบียบยากในการปกครอง มีอาณาเขตดังนี้

1.1 ทิศเหนือ	ติดต่อกับ บ้านกองนาง หมู่ 11
1.2 ทิศใต้	ติดต่อกับ บ้านห้วยม่วง หมู่ 12
1.3 ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ หนองเลิงแซ่ หมู่ 13 และหนองอ้อหมู่ 10
1.4 ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ หนองทอง บ้านป่าสักใต้ หมู่ 9

2. ประชากร

- 2.1 จำนวนครัวเรือน 75 ครัวเรือน ประชากร ชาย 150 คน หญิง 160 คน
 2.2 จำนวนผู้สูงอายุ 26 คน วัยชรา 21 คน ผู้พิการ 2 คน
 2.3 วัยเรียน 165 คน แยกประชากรเด็กเล็ก 15 คน
 2.4 วัยทำงาน 124 คน

การทำงาน ไปทำงานในต่างถิ่น 92 คน ทำงานอยู่บ้าน 3 คน ทำงานในหมู่บ้าน 92 คน
 พิกการทำงานไม่ได้ 2 คน ไปทำงานต่างประเทศ 23 คน ไม่ได้เรียนหนังสือ 2 คน
 ประถมศึกษา 70 คน มัธยมศึกษา 48 คน อนุปริญญา 10 คน ปริญญาตรี 5 คน สูงกว่าปริญญาตรี
 1 คน

ชุมชนบ้านหนองยางคำมีการเป็นอยู่โดยยึดหลักความพอเพียง ตามวิถีชีวิตของชาว
 ชนบทอีสานมีวัฒนธรรมประเพณีตามฮีตสิบสอง ครองสิบสี่ การเป็นอยู่ร่วมกันแบบพึ่งพา
 อาศัยเป็นเครือญาติ มีวัดเป็นสถานที่ศูนย์รวมจิตใจของหมู่บ้าน ทำกิจกรรมชุมชนที่เคารพ
 ศรัทธาร่วมกันประชุมประชาคมและกิจกรรมสร้างสรรค์ต่าง ๆ จะใช้วัดเป็นที่รวมกันเป็นหลัก
 ใหญ่ ปัจจัยเด่นที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งคือ บุคคล กลุ่มอาชีพ สิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญา วัฒนธรรม

ประเพณีและมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นต้นทุนศรัทธาเดิมคือองค์
หลวงพ่อดินทร์แปลง เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจหลักของชุมชน

หลักพระพุทธธรรม ศรัทธา 4 พรหมวิหาร 4 จริต 6

หลักศรัทธา : ศรัทธา 4 (ความเชื่อ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล Faith : Belief :
Confidence)

1. กัมมสัทธา (เชื่อกรรม, เชื่อกฎแห่งกรรม, เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่าเมื่อทำอะไร
โดยมีเจตนา คือ จงใจทำทั้งรู้ ย่อมเป็นกรรม คือ เป็นความชั่วความดีมีขึ้นในตน เป็นเหตุปัจจัย
ก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่ว่างเปล่าและเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้
ด้วยการกระทำ มีใจด้วยอ่อนน้อมหรืออนาคยโชค เป็นต้น Belief in Karma : Confidence in
Accordance With The Law of Action)

2. วิปากสัทธา (เชื่อวิบาก เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง คือ เชื่อว่ากรรม
ที่ทำแล้วต้องมีผล และผลต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว Belief In The
Consequences Of Actions)

3. กัมมัตถกตาสัทธา (เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน, เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของ
จะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน Belief In The Individual Ownership of
Action)

4. ตถาคตโพธิสัทธา (เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในองค์พระตถาคตว่า
ทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง 9 ประการ ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรง
เป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์คือเราทุกคนนี้ หากฝึกตนด้วยดี ก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรม
สูงสุด บริสุทธิหลุดพ้นได้ ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง Confidence In The
Enlightenment Of The Buddha)

ศรัทธา 4 อย่างนี้ มีมาในบาลีเฉพาะข้อที่ 4 อย่างเดียว (เช่น อจ.สตุตค. 23/4/3 : A.Iii.3
เป็นต้น) ว่าโดยใจความ ศรัทธา 3 ข้อต้น ย่อมรวมลงในข้อที่ 4 ได้ทั้งหมด

อนึ่ง ในข้อ 3 มีข้อธรรมที่มาในบาลีคล้ายกัน คือ กัมมัตถกตาดญาณ (ปรีชาหยั่งรู้ความที่
สัตว์มีกรรมเป็นของตน Knowledge That Action Is One's Own Possession) เช่น

พรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมประจำใจเพื่อให้ตนดำรงชีวิตได้อย่างประเสริฐและ
บริสุทธิ์แลกเช่น พรหม เป็นแนวธรรมปฏิบัติของผู้ที่ปกครองและการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น
ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ 4 ประการคือ

1. เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า

2. กรุณา ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

3. มุทิตา ความยินดีในเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุข มีจิตใจส่องไสบนเทิง กอปรด้วยอาการแจ่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุขเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

4. อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตรางไม่เอนเอียงด้วยรักและชังพิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรมที่รู้จักวางเฉยสงบใจองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำเพราะเขาได้รับผลชอบตนได้ดีแล้ว เข้าสมควรรับผลชอบตนเองหรือเขาสมควรรับผลชอบตนเองหรือเขาควรได้รับผลอันสมควรกับความรับผลชอบของตน

หลักจริต 6

จริต (อ่านว่า จะหริต) จริต แปลว่า จิตท่องเที่ยว สถานที่จิตชอบท่องเที่ยว หรืออารมณ์ที่ชอบท่องเที่ยวของจิตนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้มี 6 ประการ หมายถึง ความประพฤติ คือกิริยาอาการที่แสดงออกมาให้เห็น มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า จริย จริยา หรือ จรรยา โดยทั่วไปจะใช้หมายถึงกิริยาอาการที่ไม่ดี เช่น เสียวจริต วิกลจริต คัดจริต จริตจะก้าน แต่ในทางพุทธศาสนา หมายถึง ความประพฤติ, พื้นเพ นิสัยใจคอ มี 6 อย่างคือ

1. รวคจริต หนักไปทางรักสวयรักงาม คือ พอใจในรูปสวय เสียงเพราะ กลิ่นหอม รสอร่อย สัมผัสนุ่มนวล ชอบการมีระเบียบ สะอาด ประณีต พุดจาอ่อนหวาน เกลียดความเลอะเทอะ มักชอบพัฒนาศิลปะให้แก่สังคม

2. โทสจริต หนักไปทางเจ้าอารมณ์มักโกรธ เป็นคนจีโมโทโทโส พุดเสียงดัง เดินแรง ทำงานหยาบ แต่งตัวไม่พิถีพิถัน เป็นคนใจเร็ว ชอบจับผิด จินตมองข้อดลกของคนได้ดี จึงมักเป็นคนที่ถูกจาได้ตลกและสนุกสนาน เนื่องจากเป็นคนตรงไปตรงมา ปกป้องสังคมจากการเสื่อมได้ดี

3. โมหจริต หนักไปทางดุ่มหลง ในทรัพย์สมบัติ นิสัยเห็นแก่ตัว อยากได้ของของคนอื่น ดุ่มหลงในลาภสักการะ ชื่อเสียงเกียรติยศ มั่งคั่งงายในบทบาทที่สังคมสมมุติให้ บ้าอำนาจ ถือความเห็นตัวเองเป็นใหญ่ ยึดความเป็นสถาบันสูง

4. สัทธาจริต นักไปทางเชื่อถือจริงใจ น้อมไปในความเชื่อเป็นอารมณ์ประจำใจ เชื่อโดยไร้เหตุผล พวกนี้ถูกหลอกได้ง่าย ใครแนะนำก็เชื่อโดยไม่พิจารณา ชอบเพื่อน ชอบร่วมกลุ่ม พวกมากลากไป แคร่สังคม กลัวคนนินทา ชอบช่วยเหลือผู้อ่อนแอ

5. พุทธิจริต นักไปทางใช้ปัญญาเข้าปัญญาเจ้าความคิด มีความฉลาด มีปฏิภาณไหวพริบ การคิดการอ่าน ความทรงจำดี ถือหลักการ อนุรักษนิยม ชอบสั่งสอนคนอื่น

6. วิตกจริต นักไปทางชอบคิดมาก ถ้าชี้ขาดจะวิตก กังวล ฟุ้งซ่านชอบคิด ตัดสินใจไม่เด็ดขาด ไม่กล้าตัดสินใจ คิดอย่างไม่มีเหตุผล เกินจริง ชอบแหกกฎเกณฑ์ ข้อคิดนอกกรอบ ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ ต่อสังคม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยภายในประเทศ

พนิดา ประยูรศิริ (2550 : 125 - 128) ได้ศึกษาเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของนักการเมืองกับการยอมรับของประชาชน และได้กล่าวถึงผู้นำหรือนักการเมืองที่ดีควรมีคุณภาพแห่งจิตใจหรือมีจริยธรรมประจำใจ ดังนี้

การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง ซึ่งเป็นจริยธรรมของมนุษย์ทุกคนที่อยู่ในสังคมและต้องการเห็นความสงบสุขและความเจริญรุ่งเรืองของสังคม แต่เนื่องจากนักการเมืองเป็นผู้ที่มีอำนาจมากในสังคม และมีส่วนในการนำสังคมไปสู่ความดีขึ้นหรือเลวลง นักการเมืองจึงควรมีจริยธรรมข้อนี้มากกว่าคนธรรมดา อริสโตเติล กล่าวว่า “ถ้าการปกครองนั้นไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมแล้วไซ้ การปกครองนั้นย่อมเลวแต่สถานเดียว”

การมีศีลธรรมประจำใจ นักการเมืองจะต้องกระทำตนไม่เป็นผู้ประพฤติเหลวแหลก โดยมาตรฐานของความประพฤติที่ยอมรับกันโดยทั่วไป เช่น ไม่เป็นคนโกหกพกลม หน้าไหว้หลังหลอกและต้องมีความจริงใจทั้งในคำพูดและการกระทำของตน

การมีความรับผิดชอบ นักการเมืองจะต้องยอมรับความผูกพันในหน้าที่ของตนหรือที่ตนสั่ง ถ้าหากเกิดความผิดพลาดก็พร้อมที่จะรับผิดชอบและรับดำเนินการแก้ไข โดยเร็ว หากความผิดพลาดก่อให้เกิดความเสียหาย นักการเมืองต้องพร้อมที่จะพิจารณาตนเอง หลีกทางให้ผู้อื่นได้เข้ามาดำรงตำแหน่งแทนตน โดยกระบวนการตามกฎหมายของสังคมอย่างสันติวิธี

การเคารพกติกาของสังคม ทุกสังคมต้องมีกติกากำหนดขอบเขตว่าคนในสังคมจะทำอะไรได้บ้างและทำอะไรไม่ได้บ้าง กติกาที่สำคัญที่สุดของทุกสังคมคือกฎหมายบ้านเมือง

นักการเมืองแม้จะมีอำนาจมากก็ไม่อาจอยู่เหนือกฎหมายของบ้านเมืองได้และจำต้องเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ประชาชน ในการแสดงให้เห็นว่าตนนั้นมีความระมัดระวังในการกระทำของตนที่จะไม่ละเมิดกฎหมาย และพร้อมที่จะเคารพกฎหมายอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะการสร้างระเบียบวินัยทางการเมืองซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาทางการเมืองและพัฒนาประเทศ สังคมใดระเบียบวินัยหย่อนยานอำนาจหน้าที่ของรัฐจะระส่ำระสาย ประสิทธิภาพในทางปฏิบัติงานลดทอนลงความชอบธรรมของรัฐบาลและนักการเมืองก็เสื่อมลงด้วย ในที่สุดความเสื่อมทรามทางการเมืองก็จะครอบงำสังคมนั้น

นักการเมืองต้องมีความยุติธรรม ความยุติธรรมโดยปกติเป็นเรื่องของการเปรียบเทียบถึงการได้เปรียบเสียเปรียบในหมู่ชน จากผลของการจัดสรรทรัพยากรของสังคม ในฐานะที่นักการเมืองเป็นผู้มีอำนาจในการจัดสรรทรัพยากรที่สำคัญและจำเป็น จึงต้องใช้อำนาจด้วยความเที่ยงธรรมตามกฎหมายและระเบียบแบบแผนและตามหลักเหตุผลในการที่จะสั่งการใดๆ ด้วยความไม่ลำเอียง ด้วยความชอบหรือไม่ชอบส่วนตัว ผลการศึกษาเรื่องภาพลักษณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ที่ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของนักการเมืองที่ดี ควรมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

นักการเมืองที่มีคุณภาพ ต้องเป็นบุคคลที่มีคุณภาพสูง นอกจากจะมีคุณวุฒิที่จะเป็นประโยชน์ต่อการบริหารประเทศชาติ ต้องเป็นผู้มีความสามารถบริหารจัดการได้อย่างดีเลิศใน 3 ด้าน คือ บริหารงาน บริหารคน บริหารเศรษฐกิจ คือสามารถบริหารได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ทั้งต้องเป็นคนที่ชอบเรียนรู้ มีลักษณะเป็นนักเรียนตลอดชีวิต ไม่ปฏิเสธสิ่งใหม่ ไม่มีแนวความคิดแบบอนุรักษ์นิยม โดยเอาตนเองเป็นศูนย์กลาง แต่เปิดใจพัฒนาตนเองให้ก้าวทันโลกตลอดเวลา รวมทั้งจะต้องมีประสบการณ์ทำงานด้านการบริหารมาแล้วเป็นอย่างดี สอดคล้องเหมาะสมกับการเข้ามาดำรงตำแหน่งผู้บริหารประเทศ

นักการเมืองที่เป็นผู้มีคุณประโยชน์ ต้องทำงานเพื่อส่วนรวมด้วยความเสียสละ นักการเมืองต้องทำทุกสิ่งโดยเห็นแก่ส่วนรวมเป็นหลัก ไม่เห็นแก่ส่วนตัว พวกพ้อง ทำหน้าที่เพื่อผลประโยชน์ส่วนตนและต้องไม่ประนีประนอมกระทำตามพลังกลุ่ม หากเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง หรือเป็นผลร้ายต่อประเทศชาติ นักการเมืองเช่นนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อได้ตำแหน่งทางการเมืองแล้วยอมต้องหาโอกาสถอนทุนคืน โดยการหาประโยชน์ส่วนตัวขณะดำรงตำแหน่ง เป็นเหตุให้นักการเมืองเหล่านั้นไม่สามารถเสียสละหรือมีอุดมการณ์ เพื่อมวลชนเป็นหลักได้

นักการเมืองที่เป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล คนในประเทศจะมีความสุขมากยิ่งขึ้นหากได้เฉพาะหน้า นักการเมืองที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลจะเป็นที่น่าเชื่อถือของคนที่ต้องตามและคนที่ติดต่อสัมพันธ์ด้วย ผู้คนจะอยากฟังความคิดเห็นและมุมมองของเขาเพื่อจะได้ทิศทางที่เป็นประโยชน์ นักการเมืองจึงจำเป็นต้องเป็นคนมีวิสัยทัศน์มองอนาคต เป็นคนที่มีความคิดริเริ่ม ไม่มองอะไรแคบ ๆ ไม่เป็น คนคิดสั้น คิดสั้น ๆ ไม่ละเอียดยรอบคอบและต้องเป็นผู้ที่มีใจเปิดกว้าง ในการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นคนมีเหตุผล เป็นคนที่ทันสมัย มีลักษณะของความเป็นสากล สามารถติดต่อสร้างความสัมพันธ์อันดีกับนานาชาติประเทศได้

นักการเมืองที่มีคุณลักษณะชีวิตที่ดี ต้องมีลักษณะพื้นฐานของการดำเนินชีวิตแบบเสมอต้นเสมอปลาย ก่อนเข้ามาดำรงตำแหน่งเป็นอย่างไร เมื่อได้รับตำแหน่งแล้วก็ต้องเป็นเช่นนั้นไม่ได้เป็นการเสแสร้ง คุณลักษณะชีวิตที่ควรมี ได้แก่ ต้องมีความเมตตา มีความกรุณาต่อประชาชน ผู้ทุกข์ร้อน คนด้อยโอกาสในสังคม และชนกลุ่มน้อยในประเทศ มีความมุ่งมั่นที่จะยกระดับในเรื่องของสิทธิมนุษยชนให้ทุกคนอยู่ร่วมกันด้วยความเสมอภาค และต้องเรียนรู้ที่จะให้อภัย มีความมั่นคง ในอารมณ์ รู้จักอดกลั้นและรักษาจิตสำนึกให้ถูกต้องและชอบธรรม อยู่เสมอ ไม่มีนิสัยเป็นนักเลงหัวไม้ ไม่ใช่อำนาจหรืออิทธิพลข่มขู่บังคับผู้ที่ด้อยกว่า นอกจากนี้จะต้องมีความสุขภาพ อ่อนน้อม ไม่ถือตัว มีความขยันขันแข็ง เป็นคนกล้าหาญ กล้ารับผิดชอบกล้าตัดสินใจ กล้ายอมรับผิด ไม่โยนความผิดให้ผู้อื่นต้องเป็นผู้ที่แสดงตัวรับผิดชอบอยู่เสมอ

นักการเมืองที่มีคุณสมบัติ ต้องมีประวัติดี มีการดำเนินการชีวิตตั้งแต่อดีตที่โปร่งใส ทั้งในชีวิตหน้าที่การทำงานและชีวิตส่วนตัว จะต้องเป็นผู้ที่มีความหวังดีต่อสาธารณชนและต้องมีชีวิตครอบครัวเป็นแบบอย่าง ชีวิตครอบครัวจะเป็นภาพสะท้อนว่า หากนักการเมืองยังไม่สามารถบริหารครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันที่เล็กที่สุดในสังคมได้ เมื่อดำรงตำแหน่งทางการเมืองเขาจะสามารถบริหารประเทศให้ดีได้อย่างไร นักการเมืองจะต้องเป็นผู้ที่ประกอบแต่สัมมาอาชีพมาตลอด ไม่มีประวัติการทุจริต ไม่มีประวัติในการดำเนินธุรกิจที่สังคมไม่ยอมรับ ไม่มีประวัติการเป็นนักเลงเจ้าพ่อ หรือกิจการที่เกี่ยวข้องกับการพนัน รวมถึงธุรกิจที่สร้างปัญหาสังคมมาก่อน เพราะนักการเมืองไม่เพียงแต่ได้รับการยอมรับจากประชาชนในพื้นที่เท่านั้นแต่ยังต้องได้รับการยอมรับจากนานาชาติทั่วโลกด้วย

นักการเมืองที่มีคุณงามความดี คุณกิริยา นักการเมืองจะต้องเป็นผู้ที่มีวาจาศิลป์ มีคำพูดที่สุภาพ มีเหตุผล รักษาคำพูดไว้ให้มันคง ไม่โกหก ไม่กลับกลอก ไม่ปลิ้นปล้อน ต้องไม่เป็นคนที่ชอบค่าต่อว่าผู้อื่น ต้องไม่พูดให้ร้ายโจมตีและที่สำคัญต้องสามารถพูดจาสื่อสารได้ดีกับบุคคล

ในทุก ๆ ระดับของสังคมทั้งในประเทศและต่างประเทศได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังต้องประกอบไปด้วย คุณกิริยา คือต้องเป็นผู้ที่สง่างาม มีมนุษยสัมพันธ์ เป็นผู้ที่มีจรรยาบรรณและวางตัวได้อย่างเหมาะสม สามารถเข้ากับคนได้ทุกประเภท ทุกระดับ และเป็นตัวแทนของประเทศได้อย่างดีในการสู่เวทีโลก

นักการเมืองที่มีคุณธรรม จริยธรรม จะต้องเป็นคนที่มีคุณธรรมประจำใจ จะต้องมีความซื่อสัตย์ ไม่เป็นคนลำเอียง เป็นผู้ที่มีจริยธรรม มีความซื่อสัตย์ จริงใจต่อประเทศชาติและประชาชน เป็นผู้ที่มีสติในการพินิจพิเคราะห์เรื่องราวต่าง ๆ อย่างละเอียดรอบคอบ ไม่ใช่อารมณ์ในการตัดสินใจ ต้องเป็นผู้ที่มีอุดมการณ์ มีหลักการในการดำเนินชีวิตส่วนตัวในการบริหารประเทศ คุณธรรมและจริยธรรมของนักการเมืองนับเป็นคุณสมบัติที่เด่นและเป็นคุณค่าต่อประเทศชาติมากที่สุด หากนักการเมืองขาดคุณธรรมและจริยธรรมแม้เก่งกาจ มีการศึกษาสูง ก็ไม่สามารถนำพาประเทศไปสู่ความไพบูลย์ได้

นักการเมืองที่มีความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยวและกล้าหาญ ขณะเดียวกันต้องรู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน แม้ว่าสังคมในปัจจุบันไม่ได้เป็นยุคที่ต้องทำศึกสงครามอย่างไรในอดีต แต่นักการเมืองที่มีคุณสมบัติเข้มแข็งและกล้าหาญยังคงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะหน้าที่ของการเป็นนักการเมือง คือ นำทิศทางคนจำนวนมากสู่เป้าหมายเดียวกัน จึงเป็นสิ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่นักการเมืองจะต้องเข้มแข็งเด็ดเดี่ยวและกล้าหาญ ซึ่งจะแสดงออกในลักษณะของการกล้าตัดสินใจ สามารถรับแรงกดดันจากรอบด้าน แรงกดดันจากเสียงวิพากษ์วิจารณ์ นักการเมืองต้องยืนหยัดต่อการตัดสินใจ หากการตัดสินใจนั้นถูกต้องและเป็นประโยชน์ต่อคนส่วนรวมและประเทศชาติ ขณะเดียวกันก็ต้องรู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน เพราะในความเข้มแข็งเด็ดเดี่ยวนั้นง่ายต่อการนำไปสู่ความเผด็จการ นักการเมืองจึงต้องรู้จักใช้อำนาจอย่างชอบธรรม

นักการเมืองต้องมีทีมงานที่สามารถ ในยุคสารสนเทศและเทคโนโลยีระดับสูง ข่าวสารข้อมูลต่างเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ เทคโนโลยีต่าง ๆ มีการพัฒนาและเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว จนไม่สามารถเรียนรู้ได้ครบถ้วนทันเวลา บุคคลที่ไม่ติดตามข้อมูลข่าวสารและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี จะเป็นคนล้าสมัยในเวลาอันสั้น นอกจากนี้สังคมมีความซับซ้อนขึ้น นักการเมืองจึงไม่สามารถมีความรู้ความสามารถในทุก ๆ ด้านอย่างครบถ้วนได้ จำเป็นต้องอาศัยทีมงานในการช่วยทำงาน ทั้งการวิจัย การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อสามารถนำไปกำหนดเป็นนโยบายปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมและแม้ว่านักการเมืองจะมีความรู้ความสามารถ มีศักยภาพและประสิทธิภาพในการทำงานสูง แต่การทำงานเพียงคนเดียวจะทำได้จำกัด เพราะมีเวลาจำกัดจึงจำเป็นต้องมีคนมาช่วยทำ นักการเมืองไม่เพียงต้องมีความรู้

ความสามารถโดยส่วนตัวเท่านั้น แต่ยังคงสอนและสามารถพัฒนาคนได้ สร้างทีมงานที่ดีได้ และสอนให้ทีมงานสร้างทีมงานที่ดีต่อไปได้

นักการเมืองที่มีอุดมการณ์ประชาธิปไตย นักการเมืองต้องเป็นผู้ที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองในแนวทางประชาธิปไตย ไม่ใช่เป็นนักการเมืองในลักษณะของสังคมนิยม นักการเมืองที่มีลักษณะของความเป็นประชาธิปไตยจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศในอนาคต เป็นคุณสมบัติที่ช่วยให้คนในประเทศมีความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยได้ดียิ่งขึ้น เนื่องจากเห็นแบบอย่าง รวมทั้งการที่นักการเมืองยึดมั่นตามวิถีประชาธิปไตยจะช่วยให้ประเทศชาติได้รับการยอมรับมากยิ่งขึ้นในกระแสโลก อันจะส่งผลดีต่อประเทศทั้งในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และในด้านการค้าการลงทุน

บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา (2550 : 88) ได้ศึกษาเรื่อง การแก้วิกฤตการณ์โลกด้วยจริยธรรมของนักการเมือง พบว่า จากสภาพความเป็นจริงของสังคมโลกในปัจจุบัน พบว่าตามทฤษฎีนักการเมืองคือผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารประเทศชาติ สำหรับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย แต่ปรากฏว่านักการเมืองส่วนใหญ่ยังขาดความรับผิดชอบและไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศได้อย่างทั่วถึง กล่าวคือไม่สามารถทำให้เป็นไปตามความหมายของการเมืองที่ว่า “การเมืองเป็นกระบวนการการจัดสรรแบ่งปันทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้กับทุกคนในสังคมได้อย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม” โดยมีสาเหตุหลายประการ แต่ที่เห็นได้ชัดเจนคือ เกิดจากการบริหารราชการแผ่นดินที่ผิดพลาดและการทุจริตคอร์รัปชันของนักการเมือง

ดังนั้น กระบวนการคัดสรรบุคคลเข้าสู่ระบบการเมืองจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้มีความเหมาะสม เพื่อป้องกันบุคคลที่ขาดจริยธรรมทางการเมืองและจิตสำนึกทางการเมืองเข้าสู่ตำแหน่ง และต้องทำอะไร จึงจะสามารถจูงใจให้คนดีมีจริยธรรมและความรู้ความสามารถ เป็นที่ยอมรับของสังคมเข้าสู่ระบบการเมืองเพื่อช่วยพัฒนาการเมืองให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล การที่นักการเมืองจะต้องยึดถือจริยธรรมและจรรยาบรรณในอาชีพ เพราะถ้าปราศจากจริยธรรม ก็จะไม่มีความซื่อสัตย์สุจริตของมนุษย์ ซึ่งทำให้มนุษย์ไม่ต่างอะไรไปจากสัตว์นั่นเอง ซึ่งเป็นหนึ่งในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

ปริชา เลิศกมลมาศ (2535 : 15) ได้ศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นของผู้บริหารในการกำหนดมาตรการป้องกันการทุจริต พบว่า สภาพปัญหาการขาดจริยธรรมของนักการเมืองมีที่มาหรือมูลเหตุของปัญหา ดังนี้

อำนาจบังคับบัญชา (Authority) กล่าวคือ กลุ่มนักรการเมืองระดับชาติเป็นกลุ่มที่มีอำนาจบังคับบัญชามาก และมีอำนาจในการกำหนดนโยบาย อำนาจดังกล่าวเอื้ออำนวยต่อการกระทำทุจริต เช่น การมีอำนาจในการอนุมัติ หรืออนุญาตให้ดำเนินโครงการต่าง ๆ

โอกาส (Opportunity) หมายถึง กฎหมาย ระเบียบ หรือคำสั่งต่าง ๆ เปิดโอกาสให้สามารถใช้ดุลพินิจที่จะเอื้ออำนวยให้สามารถกระทำการทุจริตได้

สิ่งจูงใจ (Incentive) ที่เพียงพอจะกระทำความผิด อาทิ ผลประโยชน์จำนวนมาก ในรูปของเงิน หุ้น หรือผลตอบแทนอื่น ๆ

ชื่อเสียง (Reputation) หมายถึง ความประสงค์ในตำแหน่งเพื่อเป็นชื่อเสียงเกียรติยศแก่ตนเองและ วงศ์ตระกูล จึงเป็นสาเหตุของการกระทำทุกอย่างโดยไม่คำนึงถึงจริยธรรม

วัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) ของคนไทยที่เห็นว่าการละเมิดจริยธรรม และมีลักษณะผลประโยชน์ทับซ้อนของนักรการเมืองเป็นเรื่องปกติวิสัยที่มีมาทุกยุคทุกสมัย จึงทำให้นักรการเมืองไม่หวั่นเกรงในการกระทำทุจริต

ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรี (Liberal Capitalism) ที่เข้ามากับกระแส โลกาภิวัตน์ (Globalization) ทำให้องค์กรธุรกิจเข้ามาเกี่ยวกับนักรการเมือง โอกาสที่จะเกิดผลประโยชน์ทับซ้อนจึงเพิ่มมากขึ้น

ระบบอุปถัมภ์ (Patronage System) ในสังคมไทยที่เน้นประโยชน์นิยม (Utilitarianism) ที่ถือเอาประโยชน์สุขเป็นเกณฑ์ตัดสินความผิดถูก ชั่วดี มากกว่าจริยธรรมคุณธรรมหรือความถูกต้อง

กัญญาภักดิ์ สาราณูใจ (2554 : 127) ศึกษาเรื่อง พุทธจริยศาสตร์กับการพัฒนาจริยธรรมของผู้นำครอบครัวจุดเริ่มต้นการแก้ปัญหาสังคม โดยผู้เขียนต้องการให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างพุทธจริยศาสตร์กับการพัฒนาจริยธรรมของผู้นำครอบครัวเพื่อแก้ปัญหาสังคมเพื่อให้คนตระหนักว่าเราเป็นส่วนหนึ่งของสังคม สังคมจะดีไม่ได้หากเราไม่ทำตัวเองให้ดีย่อมมีอิทธิพลต่อสมาชิกในครอบครัวอย่างสูง โดยเฉพาะเยาวชน ดังนั้นผู้นำครอบครัวควรทำหน้าที่ของตนเองให้ดีและมีการพัฒนาจริยธรรมในตนเองอยู่ตลอดเวลา โดยยึดทางสายกลางของพระพุทธเจ้าที่ย่อมที่จะส่งผลถึงสมาชิกในครอบครัวให้มีพฤติกรรมที่พึงามถูกต้องตามกาลเทศะตามไปด้วยเนื้อหาของบทความนี้ประกอบไปด้วย ความหมายของคำว่าพุทธจริยศาสตร์และเนื้อหาสาระที่สำคัญ ความหมายของคำว่าศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมและการพัฒนาจริยธรรมและเหตุผลที่ว่าทำไมผู้นำครอบครัวจึงต้องเป็นแบบอย่างที่ดี

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2550 : 118) ได้ทำการศึกษาวิจัยถึงสาเหตุพฤติกรรมของคนดี และคนเก่ง โดยได้ทำการประมวลผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา สาเหตุของพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนไทยทั้งเด็กและผู้ใหญ่ อายุตั้งแต่ 6 - 60 ปี ว่าพฤติกรรมเหล่านั้น มีสาเหตุทางจิตใจ อะไรบ้างและได้นำมาประยุกต์เป็นทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมสำหรับคนไทยขึ้น โดยแบ่งต้นไม้จริยธรรม ออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่หนึ่ง ได้แก่ ดอกและผลไม้มันต้น ที่แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานดีละเว้นชั่วและพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวม ซึ่งล้วนแต่เป็นพฤติกรรมของพลเมืองดี พฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ

ส่วนที่สอง ได้แก่ ส่วนลำต้นของต้นไม้ แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็ง ซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ด้าน คือ 1) เหตุผลเชิงจริยธรรม 2) มุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง 3) ความเชื่ออำนาจในตน 4) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และ 5) ทักษะ คุณธรรมและค่านิยม ส่วนที่สาม ได้แก่ รากของต้นไม้ ที่แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็งซึ่งประกอบด้วยจิตลักษณะ 3 ด้าน คือ 1) สติปัญญา 2) ประสบการณ์ทางสังคม และ 3) สุขภาพจิต

สุวิมล ว่องวานิช และคณะ (2550 : 1 - 14) ได้วิจัยโครงการเร่งสร้างคุณลักษณะที่ดีของเด็กและเยาวชนไทย โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่ดี ของเด็กและเยาวชนไทย มีการศึกษาและกำหนดแนวทางการพัฒนานวัตกรรมคุณลักษณะศึกษา (Character Education) เพื่อพัฒนาคุณลักษณะที่ดี แก่นักเรียน มีการนำนวัตกรรมที่ครูพัฒนาขึ้นไปทดลองใช้ในโรงเรียนนำร่องและประเมินผลความสำเร็จ มีประเด็นการวิจัย คือ 1) การเสริมสร้างคุณธรรม ในระบบการศึกษาไทย โดยเน้นการศึกษารูปแบบและแนวทางการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม โดยการให้ครูเป็นผู้พัฒนานวัตกรรมพัฒนาคุณลักษณะศึกษาและทดลองปฏิบัติกับนักเรียน และ 2) การผลิตและพัฒนาศักยภาพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อสร้างสังคมคุณธรรม โดยในโครงการวิจัยนี้ ได้สร้างนักวิจัย 3 ระดับ คือ 1) นักวิจัยที่เป็นอาจารย์รุ่นใหม่ ของคณะครุศาสตร์ซึ่งทำงานร่วมกับนักวิจัยอาวุโส 2) นักวิจัยที่เป็นนิสิตปริญญาเอกที่ร่วมทำวิจัยกับนักวิจัยหลัก และ 3) นักวิจัยที่เป็นครู ในโรงเรียนที่ทำวิจัยในชั้นเรียน ภายใต้การทำงานร่วมกันกับนักวิชาการที่เป็นนักวิชาการ นักวิจัยที่เป็นนิสิต นักวิจัยทุกระดับเหล่านี้ ได้เรียนรู้การทำงานแบบมีส่วนร่วมและมีความช่วยเหลือเกื้อกูลในกระบวนการวิจัย

เจือจันทร์ จงสถิตอยู่ และรุ่งเรือง สุขาภิรมย์ (2550 : 49 - 52) รายงานการสังเคราะห์ งานวิจัยคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของประเทศต่าง ๆ โดยมี

วัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาว่า ภายใต้สภาพบริบททางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ของ 10 ประเทศ ได้แก่ ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี ไต้หวัน สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ศรีลังกา อินเดีย ฟินแลนด์ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน สวิตเซอร์แลนด์ แคนาดา และประเทศนิวซีแลนด์ มีคุณลักษณะด้านคุณธรรมและจริยธรรมใดบ้างที่เป็นคุณลักษณะร่วมสำคัญและมีคุณลักษณะใดที่เป็นคุณลักษณะเฉพาะของแต่ละประเทศและในแต่ละประเทศมีกระบวนการใดหรือปัจจัยใดที่เป็นตัวร่วมสำคัญหรือแตกต่างกัน ในการถ่ายทอดหรือต่อย้ายคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ของประเทศ และ 2) เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอด กระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของประเทศ ว่ามีบทเรียนหรือความสำเร็จใดบ้างในการสื่อสารคุณธรรมจริยธรรมไปสู่ กลุ่มเป้าหมายอย่างได้ผล เพื่อเป็นข้อเสนอแนะเบื้องต้นในกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย

สุดา เนตรสว่าง (2550 : 61 - 67) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์และเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์และเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบของการสร้างคุณธรรม จริยธรรมเป็นรูปแบบที่ส่งผลต่อเนื่องกันไป เป็นขั้นตอน คือ การสร้างสมาธิจะส่งผลต่อเนื่องสู่ การกำหนดความรับผิดชอบความรับผิดชอบจะส่งผลสู่ การปฏิบัติตนตามประเพณีและส่งผลต่อไปถึงการสร้างคามมีวินัยการปลูกฝังความอดทน ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ ความขยันและการมีสัมมาการะ ตามลำดับในขณะเดียวกันทั้งครูและผู้ปกครองจะเป็นกลจักรที่ คอยส่งเสริม ช่วยเหลือให้กระบวนการทั้งหมดบรรลุจุดประสงค์ตามเป้าหมาย

วรินทร์า ปั้นงาม (2550 : 164 - 170) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ การศึกษาการปฏิบัติดี แบบข้ามกรณี ในจังหวัดอ่างทอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนในโรงเรียนวิถิพุทธที่มี การปฏิบัติดี และ 2) เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างของรูปแบบการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนระหว่างโรงเรียนวิถิพุทธที่มี การปฏิบัติดี ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมนั้น ได้แก่ การจัดกิจกรรมส่งเสริมและกิจกรรมปฏิบัติกิจทางศาสนาหลากหลาย เป็นต้นว่า การจัดให้นักเรียนได้ฟังเทศน์ ได้ร่วมกิจกรรมศาสนปฏิบัติ ในวันสำคัญทางศาสนา ร่วมกับชุมชนและวัด ตลอดจนการจัดกิจกรรมพิเศษเสริมทักษะที่มุ่งคุณธรรมและจริยธรรม เช่น การเข้าค่ายพุทธธรรม การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนและกิจกรรมเสริม เช่น นาฏศิลป์และดนตรี ส่วนการเปรียบเทียบรูปแบบพัฒนานั้นปรากฏว่ามี 3 รูปแบบ คือ การสร้างบรรยากาศให้สะอาด

และสงบเพื่อประกอบกิจกรรมทางศาสนา การจัดกิจกรรมโดยให้ครูเป็นแกนนำในการปฏิบัติ ให้เป็นต้นแบบและกิจกรรมการปฏิบัติ ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งการ ผิดชอบจิตใจโดยการสวดมนต์และการนั่งสมาธิ

ศักดิ์ชัย นิรัญทวี (2550 : 233 - 239) มีการศึกษาและเสนอรายงานการประเมินการ จัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมี วัตถุประสงค์ 1) เพื่อประเมินสถานภาพของผู้เรียนด้านคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษาขั้น พื้นฐาน 2) เพื่อประเมินสถานภาพการจัดการเรียนการสอน โดยใช้ การพัฒนาสมองเป็นฐาน สำหรับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 3) เพื่อประเมิน ปัญหาอุปสรรคของการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน และ 4) เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและมาตรการการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริม คุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า สภาพความพึงพอใจ ด้านคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษา คือ ด้านความซื่อสัตย์ ประหยัด อุดม มีสัมมาคารวะ มีระเบียบวินัย การปฏิบัติตนตามคำสอนทางศาสนา ส่วนนักเรียนระดับ มัธยมศึกษาจะพบสภาพความพึงพอใจด้านการมีระเบียบวินัย มีสัมมาคารวะความรับผิดชอบ ความขยัน ความเสียสละและความรักสิ่งแวดล้อมส่วนปัญหาที่พบคือ การติดเกมส์และการสูบบุหรี่

พระมหาสมควร ธรรมธิโร (สายงาม) (2543 : 98 - 100) ได้วิจัยบทบาทผู้ปกครอง ในการอบรมศีลธรรมและจริยธรรมแก่เด็กเล็กก่อนเกณฑ์ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนเกณฑ์วัด พรหมสุวรรณสามัคคี เขตบางแค กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่ มีบทบาทในการอบรมศีลธรรมและจริยธรรมแก่เด็กเล็กอยู่ในระดับมาก โดยผู้ปกครองส่วนใหญ่มีความเชื่อต่อหลักธรรมทางพุทธศาสนา ได้แก่ เบญจศีลเบญจธรรม บุญกิริยาวัตถุ 10 ทิศ 6 และฆราวาสธรรม 4 อยู่ในระดับมาก แต่พฤติกรรมของผู้ปกครองในการปฏิบัติกิจกรรมทาง พระพุทธศาสนาแก่เด็กเล็กส่วนใหญ่มี อยู่ในระดับน้อย สำหรับผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ผู้ปกครองที่มีความเชื่อต่อหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในเรื่องเบญจศีล บุญกิริยาวัตถุ 10 และฆราวาสธรรม 4 แตกต่างกัน มีพฤติกรรมในการปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาแก่ เด็กเล็กแตกต่างกัน แต่ผู้ปกครองที่มีความเชื่อต่อหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในเรื่องเบญจ ธรรม และทิศ 6 แตกต่างกัน มีพฤติกรรมในการปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาในเรื่อง เบญจศีล-เบญจธรรม บุญกิริยาวัตถุ 10 ทิศ 6 และฆราวาสธรรม 4 แตกต่างกัน มีบทบาทในการ อบรมศีลธรรมและจริยธรรมแก่เด็กเล็กแตกต่างกัน สำหรับปัญหาและอุปสรรคพบว่า

ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่เข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้ให้ความสนใจในการปฏิบัติกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาแก่ เด็กเล็ก เช่น พาไปวัดในวันพระ พาไปทำบุญตักบาตร ฝึกให้ไหว้พระสวดมนต์ก่อนนอน หรือนั่งสมาธิ เป็นต้น และผู้ปกครองส่วนใหญ่มีหน้าที่สอนอย่างเดียวแต่ไม่ทำเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็กเล็ก จึงทำให้บทบาทของผู้ปกครองในการอบรมศีลธรรมและจริยธรรมแก่เด็กเล็กไม่ได้ผลเท่าที่ควร จากปัญหาดังกล่าวนี้ ผู้ปกครองได้ให้ข้อเสนอแนะว่า พระสงฆ์ควรมีบทบาทในการเข้าหาประชาชน ตลอดจนให้การอบรมความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม หรือกิจกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาแก่ผู้ปกครองและครู เพื่อประโยชน์ในการนำหลักธรรม หรือกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ดังกล่าวไปประพฤติปฏิบัติ ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และอบรมสั่งสอนแก่เด็กเล็กให้เป็นคนดีของพ่อแม่และสังคมต่อไป

นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ (2548 :137) พบว่ากรณีศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการใช้ความรุนแรงในครอบครัวของชุมชนแขวงวัดท่าพระความรุนแรงในครอบครัว เป็นปัญหาที่สำคัญอย่างยิ่งในปัจจุบัน ความรุนแรงสามารถเกิดขึ้นได้กับทุกครอบครัว และถือว่าเป็นอาชญากรรมอย่างต่อเนื่อง ความรุนแรงในครอบครัวเมื่อเกิดขึ้นแล้วมิได้มีผลกระทบต่อบุคคลเพียงคนเดียว แต่ยังส่งผลกระทบต่อครอบครัวและในบางครั้งยังส่งผลกระทบต่อสังคม อันเนื่องมาจากการห่างเหินศีลธรรมการวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัวและชุมชน ทางด้านร่างกายและจิตใจ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้แบบสอบถาม โดยมีกรอบแนวคิด ทฤษฎีและกฎหมายโดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างผู้นำครอบครัวในแขวงวัดท่าพระ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร จำนวน 500 ครอบครัว การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ไคสแควร์และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน โดยทดสอบสมมติฐานได้กำหนดค่าเฉลี่ยที่ระดับ .05 ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมความรุนแรงต่างๆ มีเพียง 3 ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความรุนแรงทางร่างกาย ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ของครอบครัว ระยะเวลาในการสมรส จำนวนบุตรและความสัมพันธ์ของครอบครัว ส่วนตัวแปรอื่น ๆ ไม่มีความสัมพันธ์กับความรุนแรงทั้งทางร่างกายและจิตใจ

ประเวศ วะสี (2542 : 142 - 143) ได้ศึกษาพุทธศาสตร์การวิจัยทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาสังคม โดยระบุว่า ความวิตกกังวลเรื่องความเสื่อมศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาที่กำลังทวีความรุนแรงมากขึ้นจนไม่สามารถทานกระแสอารยธรรมบริ โภคนิยมได้ สาเหตุสำคัญ

ประการหนึ่งเพราะ ไม่มีการวิจัยทางพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาด้านสังคมอย่างมีคุณภาพ และเพียงพอ ผู้วิจัยจึงได้ให้แนวทางการค้นคว้าวิจัยเพื่อการนี้ เนื่องจากบุคลากรของทางคณะสงฆ์ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัย อีกทั้งในงานวิจัยในไทยมุ่งเน้น ไปทางด้านเศรษฐกิจเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นนอกจากการขาดผู้เชี่ยวชาญแล้ว เงินทุนวิจัยเองนับเป็นอุปสรรคสำคัญอีกเช่นกัน อย่างไรก็ตามข้อสำคัญของการแก้ปัญหาสังคมและพัฒนาให้ดีขึ้นนั้นผู้วิจัยเชื่อว่าแนวทางตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาสามารถนำมาแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ แต่คงต้องเริ่มต้นที่การทำความเข้าใจให้ชาวพุทธตระหนักถึงหลักธรรมเพื่อการปฏิบัติอย่างแท้จริง เช่น การรักษาศีล 5 ต้องทำให้ครบถ้วนสังคมถึงจะดีขึ้น ตรงกันข้ามมีชาวไทยพุทธสักกี่คนที่ทำเช่นนั้นได้ สิ่งสำคัญการวิจัยคือผู้วิจัยต้องมีความรู้รอบด้านทั้งเศรษฐกิจและสังคมและเข้าใจในปัญหาต่าง ๆ อย่างบูรณาการ เพื่อการนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาแก้ไขได้อย่างตรงจุด

สุภาพร มากแจ้ง (2547 : 190 - 192) ได้ศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดการศึกษา และการเผยแผ่ศาสนาธรรม : กรณีศึกษา 9 วัด โดยการสังเคราะห์งานวิจัยเรื่องรูปแบบและกระบวนการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมเป็นการสังเคราะห์ผลการวิจัยกรณีศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เรื่องความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัดจำนวน 9 วัด ได้แก่ วัดไผ่ล้อม จังหวัดตราด วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี วัดพระบาทน้ำพุ จังหวัดลพบุรี วัดพระแท่นจังหวัดอุดรธานี วัดหนองป่าพงและวัดป่านานาชาติ จังหวัดอุบลราชธานี วัดอุโมงค์ (สวนพุทธธรรม) จังหวัดเชียงใหม่ วัดสวนแก้วและวัดชลประทานรังสฤษฎ์ จังหวัดนนทบุรี เพื่อนำองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่ได้จากการวิจัยมาเป็นแนวทางของการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดและพระสงฆ์ที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 การสังเคราะห์ภารกิจที่ประสบความสำเร็จของวัดพบว่าภารกิจที่วัดประสบความสำเร็จสูงสุดในการปฏิบัติมี 2 ด้าน ได้แก่ ด้านเผยแผ่ศาสนาธรรมและด้านสาธารณสงเคราะห์ โดยมีงานด้านการปกครองและงานศาสนศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของศาสนาธรรมและงานศึกษาสงเคราะห์เป็นส่วนหนึ่งของงานสาธารณสงเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้ภารกิจของวัดประสบความสำเร็จ มี 3 องค์ประกอบ คือ 1) บุคลากร ทั้งเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณร เป็นผู้ทรงศีล มีภาวะผู้นำ มีวิสัยทัศน์ และมีคุณสมบัติเป็นนักพัฒนา 2) งบประมาณ ได้มีวิธีการจัดกองทุนและมูลนิธิเพื่อนำดอกผลมาสนับสนุน โครงการ และ 3) การบริหารจัดการ มีรูปแบบการมีส่วนร่วม การกระจายอำนาจและประชาธิปไตย ในรูปแบบคณะกรรมการและมี

การประชุมเพื่อกำหนดนโยบาย แนวทางปฏิบัติ ติดตามประเมินผล และช่วยเหลือกันแก้ปัญหา
ในลักษณะของกัลยาณมิตร

พระมหารัตนพล ก้านเพชร (2547 : 170 - 190) ได้ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ต่อการสร้าง
ชุมชนเข้มแข็ง ศึกษาเฉพาะกรณีพระสงฆ์กลุ่มสหธรรมเพื่อการพัฒนาในจังหวัดสุรินทร์
โดยงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดและบทบาทของพระสงฆ์กลุ่มสหธรรมเพื่อการพัฒนา
ในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งศึกษาพระสงฆ์ที่มีบทบาทเด่น 2 รูป คือ พระครูวิบูลธรรมโฆสิต
และพระครูโสภณบุญญกิจ ผลการวิจัยได้พบแนวคิดในการพัฒนาของพระสงฆ์ทั้ง 2 รูป
แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ 1) ด้านการพัฒนาวัตถุ (เศรษฐกิจ) ได้แก่ การส่งเสริมอาชีพ ส่งเสริม
เศรษฐกิจชุมชน การอยู่ดีกินดีและความปลอดภัยในชีวิตของประชาชน 2) ด้านการพัฒนา
จิตใจ ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีจิตใจดี มีจิตสำนึกและมีชีวิตที่ดงามตามกรอบของ
คุณธรรมและวัฒนธรรม และ 3) ด้านการพัฒนาเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเอง ได้แก่ การพัฒนา
ความรู้ความสามารถ จนนำไปสู่การคิดเป็น พูดเป็น ทำเป็นอันเป็นเหตุให้พึ่งตนเองได้สำหรับ
บทบาทในการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนของพระครูวิบูลธรรมโฆสิตและพระครูโสภณ
บุญญกิจนั้น พบว่าทั้ง 2 รูป มีบทบาทการพัฒนาตามภารกิจคณะสงฆ์ 6 ด้าน ทั้งนี้เพื่อให้
ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง กล่าวคือ 1) ด้านการปกครอง ด้วยการให้หลักธรรมชี้แนะแนวทางใน
การดำเนินชีวิตที่ดงามแก่ภิกษุสามเณรและชาวบ้าน มีการตรวจเยี่ยม การประชุม การสั่งการ
การแนะนำและการชำระอธิกรณ์ เป็นต้น 2) ด้านการศาสนศึกษา ด้วยการจัดการศึกษานักธรรม
บาลีแก่ภิกษุสามเณร และธรรมศึกษาแก่เยาวชน 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้วยการมอบทุน
และสนับสนุนอุปกรณ์การศึกษาแก่เยาวชนในชุมชน จัดตั้งศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน จัดตั้ง
ศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และจัดแหล่งเรียนรู้ตามอัชฌาศัย 4) ด้านการเผยแผ่ ด้วยการจัด
กิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การเทศน์ การบรรยายธรรม โครงการอบรมพระธรรมทูตสัญจร
โครงการอบรมเยาวชน เป็นต้น 5) ด้านสาธารณูปการ ด้วยการก่อสร้างศาสนสถานให้
เหมาะสมแก่การบำเพ็ญศาสนกิจ เช่น การสร้างอุโบสถ ศาลาการเปรียญ ศาลาเอนกประสงค์
และด้วยการนำชาวบ้านพัฒนาถนนในชุมชน สร้างสะพานคอนกรีต และประสานงานกับทาง
ราชการให้มีไฟฟ้าใช้หลายหมู่บ้าน และ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ด้วยการเอื้อเพื่ออาคาร
สถานที่ในวัดเพื่อจัดกิจกรรมของชุมชนด้านพิธีกรรมและวัฒนธรรมประเพณีที่ดงาม การ
สงเคราะห์ชุมชนด้านอาชีพ เช่น จัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาด กลุ่มสิ่งของออมทรัพย์และสร้าง
ธนาคารข้าว การสงเคราะห์ชุมชนด้านสวัสดิการ เช่น จัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ ชมรมสมุนไพร
หมอยพื้นบ้านและการสงเคราะห์ชุมชนด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

กฤษดา เตียรทอง (2548 : 211 - 213) ได้ศึกษาการศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของวัดที่มีต่อบ้านในอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยการวิจัยนี้มุ่งศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของวัดที่มีต่อบ้านในอำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยศึกษาถึงลักษณะทางกายภาพของวัดบุคลิกภาพของเจ้าอาวาส ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวน สภาพความเป็นอยู่ กิจกรรมและการศึกษาของพระภิกษุบทบาทของพระภิกษุสงฆ์ที่มีต่อชาวบ้าน และปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัดกับบ้าน ผลการวิจัยพบว่าลักษณะทางกายภาพของวัดส่วนใหญ่เป็นรูปแบบเดิม แต่มีการบูรณปฏิสังขรณ์มาตลอด บุคลิกภาพของเจ้าอาวาสทั้งรุ่นเก่าและปัจจุบันยังคงเหมือนเดิม คือสนใจใฝ่ ธรรมมาตั้งแต่เด็ก ศึกษาทั้งปริยัติและปฏิบัติ และมีการสังคมสงเคราะห์ให้กับประชาชนมาตั้งแต่เด็ก สภาพความเป็นอยู่มีพระภิกษุที่บวชในพรรษาน้อยลงกว่าเดิมเล็กน้อย วัดที่เป็นสำนักเรียนลดลงกว่าเดิม แต่ครูผู้สอนมีวุฒิสูงขึ้นกว่าเดิมส่วนบทบาทของพระภิกษุสงฆ์ที่มีต่อชุมชนยังคงรักษาบทบาทตามรูปแบบเดิมอย่างเหนียวแน่น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชน วัดช่วยให้คำแนะนำด้านการทำมาหากิน ด้านจิตใจ ประชาชนเข้าวัดทำบุญวัดและประชาชนจึงอยู่อย่างช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกันและกันเช่นในอดีต

ทองพูล บุญขมาลิก และคณะ (2548 : 202 - 204) ได้ศึกษาบทบาทและความคาดหวังของวัดในเขตคูสิตในแง่ความคิดเห็นของเจ้าอาวาสและพระภิกษุในวัดและความคาดหวังของชุมชนในเขตคูสิตและนอกเขตคูสิต เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ เก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากร คือ เจ้าอาวาสทุกวัดในเขต 15 รูป พระภิกษุในวัด 75 รูป ประชาชนในเขต 225 คน นอกเขต 150 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ ผลการวิจัยสรุปว่า เจ้าอาวาสส่วนใหญ่เห็นว่าวัดในเขตคูสิตมีกิจกรรมครอบคลุมเกือบทุกบทบาทตามมติของคณะสงฆ์ ที่เด่นชัดคือการศึกษา ได้แก่ การจัดตั้งโรงเรียนสอนพระนวกะและโรงเรียนในระดับประถมศึกษา ด้านศาสนามีกิจกรรมเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและแสดงธรรมทุกวันพระ ด้านวัฒนธรรมประเพณีมีกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา สำหรับด้านพัฒนาชุมชน เศรษฐกิจ และการเมืองนั้น วัดในเขตคูสิตมีปฏิบัติเป็นส่วนน้อย ส่วนความคิดเห็นของพระภิกษุต่อบทบาทของวัดนั้นสอดคล้องและใกล้เคียงกับความเห็นของเจ้าอาวาสวัดในทุกบทบาท กลุ่มสุดท้ายคือความเห็นของประชาชนทั้งในเขตและนอกเขตคูสิตคาดหวังต่อบทบาทของวัดไปในทิศทางเดียวกัน คือมองว่าจากสภาพที่เป็นอยู่วัดมีบทบาทต่อชุมชนต่ำกว่าที่ประชาชนคาดหวังไว้เกือบทุกกิจกรรม ประชาชนตั้งความคาดหวังไว้ในระดับสูงต่อบทบาทของพระสงฆ์ในเขตคูสิต เนื่องจากประชาชนมองบทบาทของพระสงฆ์เป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาจึงหวังให้พระสงฆ์เคร่งครัด

ในพระธรรมวินัย มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม มีความประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชน ทั้งด้านศีล สมาธิและปัญญา

อนันต์ วิริยะพินิจ (2548 : 185 - 187) ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาชุมชน รายงานนี้วิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นผลมาจากการศึกษาค้นคว้าบทบาทของสถาบันสงฆ์ที่มีต่อชุมชนและสังคมไทย โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น คือ 1) การศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับสังคมไทยในอดีต เสนอให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันศาสนากับชุมชนมีความใกล้ชิดกัน เพราะสังคมไทยนับถือพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่และยึดมั่นในคำสอนที่เน้นคุณค่าทางจริยธรรมในสังคม โดยมีสถาบันสงฆ์เป็นศูนย์กลางและมีพระสงฆ์เป็นผู้นำชุมชน 2) การศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับสังคมในปัจจุบัน ซึ่งให้เห็นถึงวิวัฒนาการการปกครองของสถาบันสงฆ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมที่รับอารยธรรมตะวันตกจนปัจจุบันสถาบันสงฆ์มีบทบาทต่อชุมชนน้อยลงจนเหลือเพียงแค่เป็นผู้นำทางด้านพิธีกรรมเท่านั้น และ 3) การศึกษาถึงบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน โดยมองย้อนไปที่บทบาทของสถาบันสงฆ์ที่ยังหวังว่าจะสามารถกลับมามีบทบาทต่อสังคมเหมือนเดิมได้หากได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและประชาชน โดยส่งเสริมให้คณะสงฆ์เสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านจริยธรรม ศาสนธรรม และวิชาการ

ภัทริน ภัทรกำพล (2551 :109) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทครอบครัวต่อการพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็ก : ศึกษากรณีครอบครัวชาวพุทธ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษารoles และความสำคัญของครอบครัวชาวพุทธในการปลูกฝังคุณธรรมในตัวเด็กและนำผลการศึกษาวิจัยนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมเกี่ยวกับครอบครัวและเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป งานวิจัยแบ่งออกเป็นภาคเอกสารและภาคสนามภาคเอกสารเป็นการศึกษาความหมายความสำคัญของครอบครัว และจริยธรรมในการพัฒนาเด็กภาคสนามเป็นการ ศึกษาทัศนคติของผู้ปกครองต่อจริยธรรม พฤติกรรมทางจริยธรรม และพฤติกรรมทางศาสนาของผู้ปกครอง นอกจากนี้ยังเป็นการศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของเด็กทัศนคติของเด็กต่อครอบครัว และความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและเด็ก

การวิจัยพบว่าผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาจริยธรรมของเด็ก เด็กจะเป็นคนดีหรือไม่ในส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับผู้ปกครองเป็นส่วนมาก ผู้ปกครองควรปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมในตัวเด็กด้วยการทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดี ควรส่งเสริมให้เด็กเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาควบคู่ไปด้วย เพราะการใกล้ชิดกับศาสนาจะส่งเสริมให้เด็กมีคุณธรรมจริยธรรมได้ง่าย

ขึ้น ครอบครัวตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้ศึกษามาชี้ให้เห็นว่า ครอบครัวชาวพุทธที่บิดามารดามีความรู้เกี่ยวกับศาสนาที่นับถืออยู่และปฏิบัติธรรมนั้นโอกาสที่ลูกจะได้เป็นคนดีนั้นมีสูง เพราะบิดามารดาทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีและสอนลูกให้มีคุณธรรมตามตน จะเห็นได้ว่าครอบครัวเหล่านี้เน้นหนักในเรื่องศาสนาในการสอนบุตรหลานของพวกเขา และบิดามารดาที่อบรมเลี้ยงดูบุตรเพื่อส่งเสริมให้บุตรเป็นคนดีมีคุณธรรมตามแนวพุทธศาสนานั้นเป็นบิดามารดาที่มีลักษณะทางพุทธสูงเป็นผู้ที่มีสุขภาพจิตดี ให้การปฏิสัมพันธ์กับบุตรอย่างใกล้ชิดและมีคุณภาพด้วยและตระหนักถึงความสำคัญในบทบาทของตนด้านการถ่ายทอดทางพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก

จึงอาจสรุปได้ว่า ครอบครัวมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กมาก ดังนั้นทุก ๆ ฝ่ายควรตระหนักถึงความสำคัญนี้ มีส่วนรับผิดชอบร่วมกัน และลดคุณค่าของวัตถุลง เด็กจะได้มีคุณธรรม พุทธศาสนาอยู่ในใจและมีความประพฤติดีงามตามมา การจะสร้างเด็กให้เป็นคนมีคุณภาพแท้จริงนั้น เราควรจะให้ความสำคัญแก่จิตใจเป็นพิเศษ เด็กถึงจะกลายเป็นคนที่มีศักยภาพสามารถพัฒนาประเทศชาติให้เจริญยิ่งขึ้นไปได้

เพ็ญแข ประจวบจันทน์ (2551 : 127) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการยกระดับคุณธรรมจริยธรรมของสังคมไทยเพื่อการปฏิรูปสังคม : แนวทางและการปฏิบัติ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 4 ประการด้วยกัน ได้แก่ 1) เพื่อดำเนินการวิจัยอย่างเป็นระบบ เพื่อจำปฏิรูปและยกระดับคุณธรรม จริยธรรมของสังคมไทย โดยการประมวลข้อมูลต่าง ๆ ด้านคุณธรรม จริยธรรมที่มีผู้ทำไว้ รวมทั้งการสำรวจความคิดเห็นด้านปัญหาและข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา จากตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ รวมถึงวิธีการยกระดับคุณธรรม จริยธรรมของสังคมไทยโดยวิธีการสำรวจและการจัดประชุมกลุ่มต่าง ๆ เพื่อให้ได้ความคิดเห็นและแนวทางที่เป็นรูปธรรม 2) เพื่อการรวบรวมความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิของสังคมไทยเพื่อวิเคราะห์ประเด็นปัญหาการขาดคุณธรรม จริยธรรมของคนไทยให้ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางและยุทธศาสตร์ของการปฏิรูปสังคมไทย โดยอาศัยหลักคุณธรรม จริยธรรม 3) เพื่อนำผลของงานวิจัยมาจัดทำแนวทางการปฏิรูปสังคมไทย โดยยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม พร้อมทั้งแนวทางปฏิบัติในการยกระดับคุณธรรม จริยธรรมของบุคคล 4) เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะด้านการปฏิรูปสังคมไทย โดยยึดหลักคุณธรรม จริยธรรมและแนวทางการยกระดับคุณธรรม จริยธรรมของสังคมไทยให้แก่สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อนำเสนอรัฐบาลต่อไป

ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปเป็น 5 ประเด็น ดังต่อไปนี้ 1) สังคมไทยในปัจจุบันมีปัญหาจริยธรรมในระดับมากถึงมากที่สุดและมีคุณธรรม จริยธรรมอยู่ในระดับน้อย สาเหตุ

สำคัญที่สุดมาจากครอบครัว ซึ่งมีการอบรมเลี้ยงดูที่ขาดประสิทธิภาพ ขาดตัวแบบที่ดี ไม่ส่งเสริมการก่อตั้งและพัฒนาจริยธรรมในตัวคนอย่างสมบูรณ์ ทำให้เด็กและเยาวชนขาดจิตสำนึกที่ดี ขาดความรับผิดชอบและคุณธรรม จริยธรรมด้านอื่น ๆ ที่สำคัญเป็นภูมิคุ้มกันด้านจิตใจที่ดีให้แก่คนที่ทำให้เด็กและเยาวชนมีการเน้นด้านวัตถุมากกว่าจิตใจ ตลอดจนมีความประพฤติปฏิบัติและพฤติกรรมที่ขาดความยับยั้งชั่งใจ ชักจูงง่าย และมีการเรียนแบบวัฒนธรรมตะวันตกที่หลั่งไหลเข้ามาจากช่องทางต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากสื่อประเภทต่าง ๆ ซึ่งเป็นไม่เป็นตัวแบบที่ดีและยังไม่มียกย่อง หรือระบบป้องกันที่ดี ที่มีประสิทธิภาพพอเพียง ทำให้เกิดตัวแบบในเชิงลบและเกิดการลอกเลียนแบบพฤติกรรมผิด ๆ โดยง่าย 2) การศึกษาขาดประสิทธิภาพ ไม่สามารถปลูกฝังเยาวชนให้มีจิตสำนึกได้ ขาดผู้ที่เป็นตัวแบบที่ดี การเรียนการสอนไม่เน้นหนักด้านคุณธรรม จริยธรรม ไม่มีการจัดการเรียนการสอนอย่างจริงจังเพื่อพัฒนาจิตสำนึกและคุณธรรม จริยธรรม 3) สถาบันศาสนาไม่ได้ทำหน้าที่ในการปลูกฝัง ถ่ายทอดอบรมคุณธรรม จริยธรรมแก่บุคคลอย่างจริงจัง ขาดตัวแบบที่ดีงามด้านศาสนาและศาสนาไม่สามารถยึดเหนี่ยวจิตใจคนให้ทำความดีได้ 4) สังคมไทยโดยรวมมีความอ่อนแอ ไม่มีระบบและควบคุมพฤติกรรมของคน ระบบกฎหมายและระบบการลงโทษไม่สามารถควบคุมและทำให้คนเกรงกลัวและหลบจำ ระบบการบริหารคนของประเทศทุกส่วน ตั้งแต่ระดับกลางจนถึงบนไม่โปร่งใส บุคคลที่มีความสำคัญด้านการบริหารและการเมือง เช่น ผู้บริหารระดับสูง และนักการเมือง ขาดคุณธรรม จริยธรรม นื้อ โกง ขาดความละเอียดต่อความชั่ว ประพฤติผิดในรูปแบบต่าง ๆ และ 5) สังคมไทยขาดการณรงค์เพื่อแก้ปัญหาคุณธรรม จริยธรรมอย่างจริงจัง มีการแก้ปัญหาอย่างไม่ต่อเนื่องและไม่มีการประสานงานกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขาดการบังคับและประเมินผลการปฏิบัติงานเพื่อแก้ปัญหาคุณธรรม จริยธรรมขององค์กรที่เกี่ยวข้อง และยังขาดเป้าหมายและทิศทางที่ถูกต้องที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาคุณธรรม จริยธรรมของชาติ

จากประเด็นหลักข้างต้น 5 ประการที่เกี่ยวข้องกับการขาดคุณธรรม จริยธรรมของคนไทยสามารถสรุปประเด็นสำคัญที่มีที่มาหลักของปัญหาจริยธรรมหลักของสังคมไทย ได้แก่ ปัญหาการขาดการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ให้แก่บุคคลจนถึงระดับจิตสำนึก (Conscience) ดังนั้น การยกระดับคุณธรรม จริยธรรม จึงได้แก่การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ให้แก่บุคคลจนถึงระดับจิตสำนึก ซึ่งเป็นเรื่องที่รัฐจะต้องริบดำเนิการอย่างเร่งด่วน โดยการดำเนินการ ยุทธศาสตร์และการปฏิบัติ

ยศ ฉานมูลแสน (2552 : 98) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบของการพัฒนาชุมชนต่อศีลธรรมของเยาวชน ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น เขต 3 วิทยานิพนธ์นี้มีจุดประสงค์

เพื่อศึกษาการพัฒนาชุมชนของเทศบาลนครขอนแก่น เขต 3 ผลกระทบของการพัฒนาชุมชนต่อ
ศีลธรรมและการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาเยาวชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น
เขต 3 โดยผลการศึกษา มีดังนี้

การพัฒนาชุมชนของเทศบาลนครขอนแก่น เขต 3 พบว่า มีความสำคัญ 4 ประการ
ได้แก่ 1) บุคคลพึงพัฒนาตนเองทั้งในแง่พฤติกรรม 2) สังคม 3) อารมณ์ และ 4) จิตใจและการ
พัฒนาชุมชนในงานวิจัยนี้ เน้นถึงการพัฒนาตนโดยเศรษฐกิจแนวพุทธและใช้
กระบวนการพัฒนาชุมชน เช่น การเยี่ยมชมตามบ้านของสมาชิกในชุมชน การอภิปราย
กิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน การสาธิตสินค้า นอกจากนั้น ชุมชน คือ การรวมตัวของบุคคลตั้งแต่ 10
คนขึ้นไปเพื่อร่วมทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนของตนเอง โดย
จะต้องมีปรัชญาในการทำงานด้วย อีกทั้งต้องทำให้ชุมชนเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ พึ่งพาปัจจัย
ภายนอกให้น้อยที่สุด ส่วนสาเหตุของปัญหาเยาวชนในพื้นที่เกิดจาก 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายใน
ภายนอกให้ตัวอย่างน้อยที่สุด ส่วนสาเหตุของปัญหาเยาวชนในพื้นที่เกิดจาก 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายใน
ภายนอกอื่น ๆ เช่น สถานเริงรมย์ ร้านเกมส์ ศูนย์สรรพสินค้าสะดวกซื้อต่าง ๆ จำนวนมากซึ่ง
ผลของการพัฒนาชุมชน คือ การจัดกิจกรรมการเยี่ยมชมตามบ้าน การสาธิต จักนิทรรศการ
รณรงค์ไม่สูบบุหรี่และต่อต้านยาเสพติด ศึกษาไปดูงานในชุมชนอื่นและกิจกรรมการอ่านข่าว
ประชาสัมพันธ์เด็กและเยาวชนในชุมชน

ผลกระทบของการพัฒนาชุมชนต่อศีลธรรม พบว่า การพัฒนาชุมชนย่อมมีผลกระทบ
ข้างเคียงที่ไม่พึงประสงค์ในหลายด้าน คือ ทำให้เยาวชนขาดจิตสำนึกในคุณค่าของหลักเบญจ
ศีลและหลักเบญจธรรม เช่น อาจก่อปัญหาการทำร้ายร่างกายกันง่ายขึ้น ขาดสติยับยั้งจิตใจ ชอบ
ใช้ความรุนแรงมากกว่าเหตุผลทางปัญญาเมื่อประสบปัญหาที่แก้ไขไม่ได้มีผลกระทบต่อ
ครอบครัวของเยาวชนเองที่จะต้องคอยแก้ปัญหาต่าง ๆ อยู่เสมอ เช่น หนีเรียน เทียวตาม
ห้างสรรพสินค้าในตัวเมืองขอนแก่น ยุ่งเกี่ยวกับการพนัน มีผลกระทบต่อชุมชนในแง่ของการ
ปกครอง การดูแลของประธานชุมชนและคณะกรรมการที่จะต้องตรวจ สอดส่องดูแล เพื่อป้อง
ปรามไม่ให้เยาวชนเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องผิดกฎหมาย เช่น การขายบริการทางเพศ การขายสิ่ง
เสพติด และมีผลกระทบต่อสถานศึกษา จะต้องทำงานอย่างหนัก เพราะมีนักเรียนที่ไม่เข้าเรียน
บ้าง ไปเที่ยวเตร่บ้าง หรือมีพฤติกรรมอันไม่เหมาะสมในโรงเรียน ต้องว่ากล่าวตักเตือนและ
ลงโทษไปตามเหตุการณั้้นั้น ๆ

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาเยาวชนในเขตเทศบาลนครขอนแก่น
เขต 3 การนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาเยาวชน พบว่า ผู้ปกครอง ประธานชุมชน

และคณะกรรมการชุมชน ได้ให้การอบรม ปลุกฝังจิตสำนึกแก่เยาวชนในด้านต่าง ๆ ตามหลัก
 กุศลกรรมบถ ไตรสิกขา และปลุกฝังจิตสำนึกการทำงานที่สุจริต การปลุกฝังจิตสำนึกให้แก่
 เยาวชนเกิดความสามัคคีในระดับสาธารณ การปลุกฝังแก่เยาวชนให้รู้จักหน้าที่ตามหลักทศ 6
 และการปลุกฝังจิตสำนึกแก่เยาวชนตามหลักสังคัมสงเคราะห์

นิमित นพรัตน์ (2549 : 200 - 202) ได้ศึกษาการพัฒนาศักยภาพของวัดในการสร้าง
 ระบบสวัสดิการแก่ผู้ด้อยโอกาส งานวิจัยนี้มุ่งเพื่อศึกษาการจัดระบบสวัสดิการหรือกิจกรรม
 ของวัดแก่ผู้ด้อยโอกาสที่มาพึ่งวัด ซึ่งได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ และคุณภาพ
 ชีวิตของนักเรียนชาวไทยใหญ่ที่เข้ารับบริการด้านการศึกษาในวัดป่าเป้า จังหวัดเชียงใหม่
 ผลการวิจัยพบว่าวัดได้รับความช่วยเหลือจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำจังหวัดสงครุ
 อาสาสมัครให้แก่นักเรียนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อสามารถนำความรู้ไป
 ประกอบอาชีพได้ นักเรียนที่ได้รับความช่วยเหลือมาจากชาวไทยใหญ่ที่มีอาชีพเป็นลูกจ้าง
 หน่วยงานเอกชน เช่น พนักงานโรงแรม ข้าราชการแม่บ้าน ซึ่งแต่ละคนต้องการความรู้
 ด้านภาษาไทยเพื่อใช้ในการสื่อสารในชีวิตประจำวันความเป็นอยู่ของนักเรียนไม่มีความมั่นคง
 ในชีวิต พักอาศัยบริเวณใกล้วัด มักได้รับการดูแลเหยียดหยามในฐานะที่ไม่ใช่คนไทย และมัก
 ถูกเอาเปรียบจากเพื่อนร่วมงาน นายจ้างและคนของรัฐ รู้สึกถึงความไม่ปลอดภัยในชีวิตจึงยึด
 วัดและครูเป็นที่พึ่งทางใจ เข้าอาวาสจึงบรรจุความรู้เรื่องธรรมะเข้าไปในหลักสูตร เพื่อให้
 นักเรียนนำไปใช้แก้ปัญหาชีวิตอย่างมีสติ ข้อเสนอแนะควรมีการปรับปรุงหลักสูตรการเรียน
 โดยเสริมวิชาอาชีพและภาษาอังกฤษ เพื่อนำความรู้ไปประกอบอาชีพได้ดีขึ้น

วรวิมล สุภมณี (2549 : 191 - 192) ได้ศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนา
 จริยธรรมของพระนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยระบุว่า การศึกษาการ
 ปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนาจริยธรรมของพระนิสิตเพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคต่อ
 การปฏิบัติหน้าที่ด้านดังกล่าว และเพื่อหาแนวทางแก้ไข โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง คือ
 พระนิสิตชั้นปีที่ 4 ทุกคณะ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยส่วนกลาง จำนวน
 198 รูป วิธีการศึกษาใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ ผลการศึกษา พบว่า พระนิสิตที่มีอายุอยู่
 ระหว่าง 20 ถึง 24 ปี บวชมาแล้ว 10 ถึง 14 ปี ส่วนใหญ่ในคณะสังคัม บวชเพื่อศึกษาธรรมะ
 มีสถานภาพเป็นพระลูกวัด สำเร็จการศึกษานักธรรมชั้นเอก ด้านบาลีอยู่ระหว่างเปรียญธรรม
 4 ถึง 6 ประโยค สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและได้รับมอบหมายจากทางวัด
 ให้เป็นครูสอนปริยัติธรรมแผนกธรรม การปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมในการพัฒนาจริยธรรม พบว่า
 พระนิสิตปฏิบัติหน้าที่อยู่ในระดับมาก ทั้งด้านการปลุกฝังความซื่อสัตย์ สุจริต ความขยัน

ประหยัด ชิดมัน ในสัมมาอาชีพ ความรับผิดชอบต่อน้ำที่ การใช้เหตุผลการเทิดทูนชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ ความเสียสละ ความเมตตา ความกตัญญูต่อเวทและการบำรุง ศิลปวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนด้านการปลูกฝังให้รู้จักการสร้างความร่วมมือกับ ประชาชนอยู่ในระดับกลาง สิ่งที่เป็นปัญหาและอุปสรรคที่มีอยู่ในระดับมากคือการขาดทุน ทรัพย์และวัสดุอุปกรณ์

ประภาศรี สีหอำไพ (2549 : 178 - 179) ได้ศึกษาอิทธิพลของพระพุทธศาสนาในการ พัฒนาสำนึกความเป็นไทยของนักเรียน โรงเรียนวัดไทยในสหรัฐอเมริกา การวิจัยเรื่องนี้ มุ่งศึกษาถึงหลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม กระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา กระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนาสำนึกความเป็นไทย อิทธิพลของพระพุทธศาสนาในการพัฒนา สำนึกความเป็นไทยโดยมีขอบเขตการวิจัยในพระพุทธศาสนาเถรวาท กลุ่มประชากรตัวอย่าง ประกอบด้วยพระสงฆ์ ครูผู้ปกครอง กรรมการวัด ประธานชมรม นักเรียน ผู้ทรงคุณวุฒิและ หัวหน้าสงฆ์หรือเจ้าอาวาส รวม 458 รูปและคน ศึกษาเฉพาะโรงเรียนวัดไทย 12 แห่ง โดยมี แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการสำรวจผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมกับเยาวชน ไทยในสหรัฐฯ คือ คุณสมบัติของคนดี ได้แก่ศีล 5 ธรรม 5 พรหมวิหาร สัมปยุตธรรม หลักธรรมเพื่อการดำเนินชีวิตในสังคัม ได้แก่ ฆราวาสธรรมอริยวัชเชติ ทิศ 6 สังคหวัตถุ ฎแห่งกรรม การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเกิดจากพระสงฆ์นำศรัทธา ชุมชนริเริ่มจัดตั้งโรงเรียน และพระสงฆ์อบรมบ่มนิสัยให้นักเรียนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีและปลูกฝังสำนึกความเป็นไทย ให้นักเรียนสำเร็จอย่างมาก

ปรีดา เจษฎารางกุล (2550 : 125 - 126) ได้วิจัยการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชน กับการพัฒนาชุมชนในเทศบาลเมืองคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี เมื่อปี พ.ศ. 2550 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของกรรมการชุมชนและเพื่อ ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของกรรมการชุมชน กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย 27 ชุมชน จำนวน 243 คน ผลการวิจัยพบว่า กรรมการชุมชนมีส่วนร่วมในการ พัฒนาชุมชนการลงทุนและปฏิบัติงาน การค้นหาปัญหาของชุมชน การกำหนดและวางแผน งานและการติดตามประเมินผลในระดับสูง โดยปัจจัยที่สัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการ พัฒนาชุมชนของกรรมการชุมชน คือ ระดับการศึกษา ส่วนปัจจัยเรื่องเพศ อายุ การเป็นสมาชิก องค์กรทางสังคมและการรับข่าวสารเรื่องบทบาทหน้าที่ในการพัฒนามาชุมชนนั้น ไม่มี ความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของกรรมการชุมชน

เฉลิมเกียรติ ขุนทองเพชร และคณะ (2551 : 145 - 156) ได้ศึกษารูปแบบและแนวทางการดำเนินงานและการมีส่วนร่วมขององค์กรเครือข่ายเพื่อการให้บริการการศึกษา การดูแล และการให้ความช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส โดยเขตพื้นที่การศึกษาเป็นแกนหลัก เมื่อปี พ.ศ. 2551 โดยการวิจัยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อพัฒนาและขยายผลรูปแบบและแนวทางการสร้างเครือข่ายความร่วมมือและการมีส่วนร่วมขององค์กรเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษา การดูแล และการให้ความช่วยเหลือ รวมทั้งการให้บริการด้านต่าง ๆ แก่ผู้ด้อยโอกาสอย่างเป็นระบบที่เหมาะสมกับเขตพื้นที่การศึกษาพังงา 2) เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและความตระหนักแก่หน่วยงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการศึกษา การดูแลและการให้ความช่วยเหลือ รวมทั้งการให้บริการสาธารณะต่าง ๆ แก่ผู้ด้อยโอกาสของจังหวัดพังงา และ 3) เพื่อให้ได้ข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับรูปแบบและแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา การให้ความช่วยเหลือ และการดูแลผู้ด้อยโอกาสขององค์กรเครือข่ายในจังหวัดพังงา ผลการวิจัย มีดังนี้รูปแบบและแนวทางการสร้างเครือข่ายความร่วมมือและการมีส่วนร่วมขององค์กรเครือข่ายในการพัฒนาการศึกษา การดูแล และการให้ความช่วยเหลือ รวมทั้งการให้บริการด้านต่าง ๆ แก่ผู้ด้อยโอกาสอย่างเป็นระบบที่เหมาะสมกับเขตพื้นที่การศึกษาพังงานั้น ควรเป็นการประสานความตกลงกันกับองค์กรเครือข่ายในจังหวัด โดยยึดหลักความเสมอภาคและสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด เพื่อหาข้อสรุปของการร่วมมือระหว่างกัน วิธีการตระหนักแก่หน่วยงาน รวมถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการศึกษา การดูแล และการให้ความช่วยเหลือ ตลอดจนการให้บริการสาธารณะต่าง ๆ แก่ผู้ด้อยโอกาสของจังหวัดพังงาควรมีขั้นตอนดังต่อไปนี้จัดให้มีศูนย์ประสานงานช่วยเหลือดูแลผู้ด้อยโอกาส ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพังงา เพื่อทำหน้าที่เชื่อมโยงข้อมูลกับองค์กรเครือข่ายอย่างเป็นระบบ จัดให้มีกระบวนการที่จำเป็นตามลำดับ นับตั้งแต่การคัดกรอง การรายงาน การส่งต่อ การติดตามให้ความช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสอย่างต่อเนื่องและเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในการประสานงานให้ความช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพังงาควรจะต้องจัดให้มีในจำนวนที่เหมาะสม

สาริต กฤดาภิษณ (2551 : 296 - 303) ได้ศึกษาการศึกษารูปแบบการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาโบราณสถานในเขตทุ่งกุลาร้องไห้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน การวิจัยเรื่องนี้มี ความมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพทั่วไปและประวัติความเป็นมาของโบราณสถาน กระบวนการ และเครือข่ายรูปแบบการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและพัฒนาโบราณสถานโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ตำบลเกษตรวิสัย ตำบลเมืองบัว และตำบลคูกาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย ตำบลสระคู อำเภอสุวรรณภูมิและตำบลยางคำอำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูโบราณสถานจะต้องเริ่มจากการรักษาหรือ ประชุมระดมสมอง ระดมความคิดจากผู้เป็นเจ้าของโบราณสถาน คือ ประชาชนเป็นชุมชนอัน ได้แก่ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน ครู พระสงฆ์และบุคคลอื่น ๆ เพื่อหาทาง หาทุนและหาวิธีที่จะดำเนินการฟื้นฟูต่อไปโดยมีรูปแบบในการฟื้นฟูอนุรักษ์ คือ การรักษาสภาพเดิมให้ได้มากที่สุด และนานที่สุด

มงคลรัตน์ ปิยะนันท์ (2551 : 154 -158) ได้ศึกษาสถานภาพและบทบาทขององค์กรสาธารณประโยชน์ ในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนอย่างยั่งยืน การวิจัยครั้งนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาขององค์กรสาธารณประโยชน์ในภาคอีสาน สถานภาพและบทบาทขององค์กรสาธารณประโยชน์ ผลกระทบขององค์กรสาธารณประโยชน์ที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม และรูปแบบการจัดองค์กรสาธารณประโยชน์อย่างยั่งยืนในภาคอีสาน ผลการศึกษาพบว่า องค์กรสาธารณประโยชน์มีบทบาทที่ชัดเจนมากขึ้นกว่าในอดีตและได้รับการสนับสนุนจากภาคเอกชนและต่างประเทศบทบาทที่ชัดเจนมีหลายด้าน เช่น ด้านการดำเนินกิจกรรมมีการประชุมสัมมนา การรณรงค์หาทุนการจัดพิมพ์เอกสารการศึกษาดูงาน ด้านความร่วมมือระหว่างองค์กรและภาคภูมิมากขึ้น ด้านความร่วมมือระหว่างองค์กรด้วยกันเพิ่มขึ้น ด้านการให้ความร่วมมือกับองค์กรของประชาชนมีเพิ่มขึ้นและด้านความพึงพอใจของประชาชนมีมากขึ้นและต้องการให้องค์กรมั่นคง มีการบริหารจัดการที่ดี

พระครูปริยัติสารการ (2551 : 419 - 426) ได้ศึกษารูปแบบการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมความเชื่อพื้นฐานระหว่างพุทธพราหมณ์และผีต่อความมั่นคงของสังคมอีสาน การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาความเป็นมาของความเชื่อพื้นฐานระหว่างพุทธพราหมณ์ และผีของสังคมอีสาน เพื่อศึกษาวัฒนธรรมความเชื่อพื้นฐานระหว่างพุทธ พราหมณ์ และผีของสังคมอีสานในปัจจุบันและศึกษารูปแบบการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมความเชื่อพื้นฐานระหว่าง พุทธ พราหมณ์และผีต่อความมั่นคงของสังคมอีสาน ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนในภาคอีสานมีความเชื่อและเคารพบูชาในหลักธรรมคำสอนขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแน่นแฟ้น นอกนั้นยังเชื่อในประเพณีพิธีกรรมและวิถีชีวิตตน "สิดสิบสอง" อย่างเคร่งครัดขณะเดียวกันประเพณีวิถีปฏิบัติตามอย่างพราหมณ์ก็ยังนิยมเชื่อถือปฏิบัติอยู่ควบคู่กัน เช่น พิธีสะเดาะเคราะห์ พิธีบายศรีและการถือฤกษ์ถือยาม ความเชื่อเรื่องผีนั้นยังมีอยู่ในสังคม

อีสานทั่วไปเช่นเดียวกับ วิถีพราหมณ์ ซึ่งนับเป็นรูปแบบของการผสมกลมกลืนระหว่างพุทธพราหมณ์ และสิ่งที่ไม้อาจจะแยกปฏิบัติหรือจะเลื่อนไปจากระบบครอบครัวและวิถีชีวิตของประชาชนชาวอีสานได้

สุญาดา สุนทรสารทูล (2552 : 199 - 211) ได้ศึกษารูปแบบความร่วมมือของบ้าน วัด โรงเรียนและชุมชน ในการสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมแก่เด็กและเยาวชนในเขตปริมณฑล กรุงเทพมหานคร เมื่อปี พ.ศ. 2552 การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมาย 3 ประการ คือ เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการขาดภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมและปัญหาความร่วมมือในการสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมแก่เด็กและเยาวชน เพื่อศึกษากระบวนการและสัมฤทธิ์ ผลในการสร้างความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียนและชุมชน ในการสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมและเพื่อศึกษารูปแบบความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียนและชุมชน ในการสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมแก่เด็กและเยาวชนในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า สภาพปัญหานั้นมีสาเหตุเนื่องมาจากสภาพชีวิตและสังคมในเขตกรุงเทพมหานครนั้น มีความหลากหลายปะปนทั้งด้านเชื้อชาติ ศาสนา วิถีชีวิตความเหลื่อมล้ำทางสังคม ประกอบกับความเจริญทางวัตถุ ตามสมัยนิยม ความแปรปรวนการค้ำจุนต่อผู้ของชีวิต ความแออัดและปัญหาสังคมจึงทำให้วัฒนธรรมในสถาบันต่าง ๆ สั่นคลอนเด็กและเยาวชนจึงขาดภูมิคุ้มกัน ส่วนรูปแบบที่จะก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างสถาบันครอบครัวสถาบันการศึกษาและศาสนา คือ การสร้างครอบครัวให้เข้มแข็ง อบอุ่น สถานศึกษาจัดหลักสูตรด้านวัฒนธรรมให้เอื้อต่อสังคม จัดศูนย์กิจกรรมชุมชนและผู้รู้จะต้องเข้ามามีบทบาทเป็นแกนกลางระหว่างสถาบันเหล่านี้ให้ได้ ร่วมกิจกรรมและนำกิจกรรมทางวัฒนธรรมสู่การปฏิบัติจริงและให้เกิดผลดี

สุรพันธ์ สุวรรณศรี (2552 : 469 - 479) ได้ศึกษาการสร้างความสุขในสังคม : การศึกษาแนวทางการบูรณาการกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนาในภาคอีสานผลการวิจัยพบว่า ลักษณะการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีส่วนประกอบสำคัญคือเนื้อหาที่สอนต้องก่อให้เกิดการวัชระธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรมและสอนให้เหมาะสมตามความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล มีการปรับวิธีการเผยแผ่ให้เหมาะกับบุคคล ส่วนผู้เผยแผ่ต้องสร้างความสนใจให้เกิดขึ้นแก่ตน สร้างบรรยากาศแห่งการเผยแผ่ สอนให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาเป็นสำคัญสำหรับลักษณะการเผยแผ่คริสต์ศาสนา จะเน้นเรื่องความรักและความเมตตาเป็นสำคัญโดยการประกาศพระวรสารพระกิตติคุณ คือ การประกาศคริสต์ธรรม ทำให้บทบัญญัติในพระคัมภีร์เดิมที่ให้รักพระเป็นเจ้าและรักเพื่อนบ้านนั้นเป็นจริงในชีวิต นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้เข้าไปรักษาคณเฑาะพวย คนพิการ มีการประพุดติหรือบำเพ็ญประโยชน์เพื่อ

ชาวโลกโดยยึดเอาความเมตตากรุณาและความบริสุทธิ์ แห่งจิตวิญญาณเป็นหลักการสำคัญ ส่วนกระบวนการเผยแผ่พุทธศาสนานั้นพระสงฆ์ได้นำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้กับสภาพแวดล้อมของสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณีตลอดจนอุปนิสัยและระดับภูมิปัญญาของผู้ฟังแต่ละกลุ่ม ด้วยการเข้าหาผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางการเมืองการปกครองและผู้นำทางเศรษฐกิจ โดยการเปลี่ยนแปลงคำสอนและหลักความเชื่อบางประการของศาสนาเดิม ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน มีการเข้าเยี่ยมตามบ้านเพื่อให้การบริการสังคมสงเคราะห์ การบำบัดทางจิตและการศึกษาแก่สังคมด้วยการสนทนาธรรมบรรยายธรรม และตอบปัญหาธรรมะ พร้อมทั้งนำเสนอหลักคำสอนที่เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาโดยปรับตัวเองให้เข้ากับวัฒนธรรมของท้องถิ่น

สมสุข นิธิอุทัย (2554 : 98) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ 2) การพัฒนาเยาวชนในสังคมไทย และ 3) พัฒนาการการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธ ศึกษาความหมาย พฤติกรรมเยาวชนตามแนวพุทธตามการกระทำ สาเหตุของพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเยาวชน อันเป็นผลมาจากการบงการของตัณหา มีเป้าหมายของการพัฒนาเยาวชน มี 3 ข้อ คือ 1) เป้าหมายในปัจจุบัน 2) เป้าหมายในอนาคต และ 3) เป้าหมายขั้นสูงสุด จุดเริ่มต้นของเยาวชนตามแนวพุทธ คือ สัมมาทิฐิ การส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ของเยาวชนตามแนวพุทธ โดยใช้หลักไตรสิกขา สถาบันทางสังคมเป็นปร โด โฆสะ ช่วยส่งเสริมการพัฒนาตามแนวพุทธให้แก่เยาวชน

สำหรับการพัฒนาเยาวชนในสังคมไทย ศึกษาพฤติกรรมของเยาวชน ที่สามารถวัดได้ เป้าหมายของการพัฒนาเยาวชนครอบคลุม 4 ด้าน คือ 1) ไม่เบียดเบียนตนเอง 2) ไม่เบียดเบียนผู้อื่น 3) รับผิดชอบต่อหน้าที่ และ 4) พัฒนาดตนเองและช่วยพัฒนาผู้อื่นและสังคม สาเหตุของพฤติกรรมไม่พึงประสงค์เกิดสาเหตุ ทางครอบครัว เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม จุดเริ่มต้นของการพัฒนาเยาวชน คือการมีทัศนคติที่ดีต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้เยาวชน กระทำพฤติกรรมนั้น การส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ใน การพัฒนาเยาวชน ได้แก่ การพัฒนาวินัยในตน การพัฒนาปรีชาเชิงอารมณ์ การพัฒนาความสามารถในการคิด บทบาทของสถาบันทางสังคมมีส่วนในการอบรมสั่งสอน ชักจูงและเป็นแบบอย่างให้แก่เยาวชน เพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงปรารถนา

พัฒนาการของการพัฒนาเยาวชน ตามแนวพุทธ ในสังคมไทย พบพัฒนาการของการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในเรื่อง ความหมายของพฤติกรรมเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย สาเหตุของพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ตามแนวพุทธในสังคมไทย เป้าหมายของการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย การส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามแนวพุทธในสังคมไทย และบทบาทของสถาบันทางสังคมในการส่งเสริมการพัฒนาเยาวชนตามแนวพุทธในสังคมไทย

พระมหาบุญจิตร กนฺตสิโล (คำมา) (2555 : 118) ศึกษาวิธีการแก้ปัญหาศีลธรรมของเยาวชนตามทัศนะของพุทธทาสภิกขุ งานวิจัยนี้จุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพปัญหาของเยาวชน วิธีการแก้ปัญหาศีลธรรมของเยาวชนและประยุกต์แนวคิดของพุทธทาสภิกขุในการแก้ปัญหาศีลธรรมของเยาวชนในสังคมปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่านโยบายการพัฒนาประเทศที่มุ่งหวังความเจริญด้านเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมคนในสังคม การย่อหย่อนในศีลธรรมจริยธรรมจนก่อให้เกิดปัญหาสังคมหลายด้าน เช่น ปัญหาเรื่องค่านิยม ยาเสพติด อาชญากรรมทางเพศและความรุนแรง เป็นต้น เพราะขาดการอบรมสิ่งที่ดึงมาจากครอบครัว ซึ่งเป็นพื้นฐานของสังคม ท่านพุทธทาสภิกขุมองว่า การแก้ปัญหาศีลธรรมของเยาวชน สิ่งสำคัญคือครอบครัว ผู้ปกครองต้องให้เยาวชนได้รับการศึกษาอบรมที่ถูกต้องและร่วมมือกันสร้างโอกาสให้เยาวชนได้พัฒนาสติปัญญา ให้มีชีวิตอยู่ด้วยอุดมคติ คือ ความเป็นมนุษย์ที่เต็มเปี่ยมบริบูรณ์ด้วยคุณธรรมเพื่อการปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้อง ปัจจุบันสังคมกำลังบวชวัตถุ ท่านพุทธทาสภิกขุแนะนำให้ถอยหลังเข้าไปหาความถูกต้อง สังคมธรรมที่มาจากปฏิบัติทางศีลธรรม ยึดหลัก ชัมมิกสังคมนิยม คือสังคมที่ประกอบไปด้วยธรรมะ ไม่มีใครเอาเปรียบใคร ไม่มีใครกอบโกยส่วนเกิน เป็นสังคมนิยมที่ถูกต้องเหมาะสมทั้งทางวัตถุและจิตใจ เป็นสังคมนำปรารถนาอันธำรงไว้ซึ่งความถูกต้อง คือ ศีลธรรมและวัฒนธรรมสืบไป

พระมหาเพชร ดิสุสวโร (หว่าจ้งหรีด) (2555 : 137) ได้ศึกษาพุทธวิธีในการแก้ปัญหาครอบครัวตามหลักทศ 6 ศึกษากรณี ชุมชนบ้านชุมแพ อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่นมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาครอบครัวในเขตชุมชนบ้านชุมแพและพุทธวิธีในการแก้ปัญหาครอบครัวตามหลักทศ 6 ของชุมชนบ้านชุมแพ ผลจากการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาครอบครัวของชุมชนบ้านชุมแพส่วนใหญ่ปัญหาเกิดจากความยากจน และถึงปัจจุบันจึงทำให้ครอบครัวที่ยากจนลำบากมากขึ้น เพราะความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจค่าครองชีพสูงเพิ่มขึ้น ครอบครัวที่ยากจนจึงมีปัญหามากคือ หนี้สินทำให้คนในครอบครัวเกิดความเครียดทะเลาะวิวาท หาท่างออกไม่ได้ก็ดื่มเหล้า เป็นการเพิ่มปัญหาขึ้นมาอีก ส่วนครอบครัวที่มีความ

เป็นอยู่ฐานะดี ก็มีปัญหาเรื่องการเล่นพนัน ชอบเที่ยว ชอบกิน ทำให้สามีหรือภรรยาอกใจซึ่งกันและกัน ซึ่งทำให้เกิดการทะเลาะวิวาทจนตกลงกันไม่ได้สุดท้ายก็คือแยกทาง ส่วนครอบครัวที่พออยู่พอกินมีจิตใจอยู่ในศีลธรรม เห็นใจซึ่งกันและกันมีความรักต่อกัน ตั้งใจทำมาหากินด้วยความสุจริตครอบครัวก็อบอุ่นอยู่เป็นสุข แต่ในขณะที่โลกกำลังพัฒนาไปสู่ยุคข่าวสาร ข้อมูล ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ขาดความเคารพนับถือและการทำหน้าที่ของพ่อแม่ลูกตามแบบวิถีไทยวิถีพุทธ เช่น ลูกไม่เชื่อฟังพ่อแม่ ขาดความอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ จึงมีแนวโน้มก่อให้เกิดปัญหาขัดแย้ง แยกแยกภายในครอบครัว ความไม่เข้าใจกัน ขาดความอดทนอดกลั้น เอาแต่ใจตัวเองเป็นใหญ่ ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนในครอบครัว และมีค่านิยมในทางที่ผิด มีความต้องการที่ขัดต่อพื้นฐานวัฒนธรรมแบบพุทธ ด้านการแก้ปัญหาครอบครัวของชุมชนบ้านชุมชนแพได้นำหลักธรรมเรื่องทศ ๖ มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตครอบครัว โดยกำหนดบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวไว้ 5 ประการ คือ การวางแผน การจัดการ การบริหาร การสั่งการและการควบคุม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ครอบครัวได้เข้าถึงประโยชน์ 3 ประการ คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์ในเบื้องหน้า และประโยชน์สูงสุด ซึ่งมีจุดมุ่งหมายให้คนในครอบครัวได้ประสบกับความสุขทั้งในด้านชีวิตส่วนตัว ครอบครัว ชุมชนและสังคม มีเหตุผลในการดำเนินชีวิตเพื่อให้มีความสุขที่ยั่งยืนตามหลักพระพุทธศาสนาต่อไป

พระครูสุตวิสุทธิคุณ (2553 : 200 - 219) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการอย่างยั่งยืน เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ที่เกิดจากความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธโสธร จังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อปี พ.ศ. 2552 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความเป็นมาและรูปแบบการบริหารจัดการของวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม จากความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธโสธรผลการวิจัย พบว่า การบริหารจัดการ ในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของวัดโสธรวรารามวรวิหาร คือ ใช้ความเชื่อหลักของประชาชนที่เดินทางมากราบไหว้หลวงพ่อโสธร เป็นแนวทางหลักในการออกแบบกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยความเชื่อหลักดังกล่าว คือประชาชนส่วนใหญ่เชื่อว่า หลวงพ่อโสธรจะปกปักรักษาและให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลที่ประกอบกรรมดีและมีจิตใจที่ดี เมื่อทางวัดใช้ความเชื่อที่กล่าวถึงนี้มาสอดแทรกในการชวนเชิญให้ประชาชนร่วมทำกิจกรรม จึงมีผลทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทราด้วยเช่นกัน

สรุปได้ว่า งานวิจัยภายในประเทศที่กล่าวมาแล้ว ได้แสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนา ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ส่วน คือ ศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนพิธี และศาสนสถาน เป็นสิ่งสำคัญที่สุด ถือเป็นองค์รวมของพระพุทธศาสนา หากขาดส่วนใดส่วนหนึ่งแล้ว ก็จะไม่สมบูรณ์ ส่งผลให้ไม่สามารถอำนวยความสะดวกต่อชาวโลกได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะศาสนบุคคล กล่าวคือ พระสงฆ์จัดเป็นกลุ่มบุคคลผู้เป็นแกนกลางของพระพุทธศาสนาผู้เชื่อมโยงศาสนธรรม ศาสนพิธีและศาสนสถานไปสู่ประชาชนทุกหมู่เหล่า ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่า หากพระสงฆ์มีความประพฤติข้อย่อน ปล่อยให้ผู้นำหลักคำสอนที่ถูกต้องออกชี้แจงแสดงแก่ประชาชน รวมถึงปล่อยให้มีการจัดงานรื่นเริงที่ไม่เหมาะสมภายในวัด ก็จะเป็นเหตุให้ประชาชนเกิดวิกฤตศรัทธาต่อวัดและพระสงฆ์ นอกจากนี้ยังพบว่า บทบาทของวัดและพระสงฆ์ตามความคาดหวังของประชาชนในชุมชนของกรุงเทพมหานคร ยังอยู่ในระดับที่ต่ำเกือบทุกกิจกรรม ขณะที่บทบาทของพระสงฆ์ในต่างจังหวัด โดยเฉพาะพระสงฆ์กลุ่มสหธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดสุรินทร์ มีบทบาทสำคัญในการสร้างชุมชนเข้มแข็งใน มิติ กล่าวคือ มิติด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม ด้านการพัฒนาศักยภาพของวัดในการสร้างระบบสวัสดิการแก่ผู้ด้อยโอกาสพบว่า วัดยังเป็นที่พึ่งแก่ผู้ด้อยโอกาสได้อย่างมากในแง่ของการให้การศึกษาศึกษาเพื่อสร้างอาชีพ ให้ที่พักพิง และให้หลักธรรมสำหรับนำไปใช้เพื่อการแก้ปัญหาอย่างมีสติ นอกจากนี้ ด้านการปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมในการพัฒนาจริยธรรมของประชาชน พบว่า บทบาทของพระนิสิตแห่งมหาวิทยาลัยสงฆ์ ซึ่งได้ปฏิบัติหน้าที่ในการพัฒนาจริยธรรมต่อสังคม ด้วยการปลูกฝังคุณธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ สุจริต ความขยัน เติบโตทุนสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ อยู่ในระดับมาก และระดับปานกลางด้านปลูกฝังการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับประชาชน ขณะที่ด้านการสร้างยุทธศาสตร์การวิจัยทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาสังคม ซึ่งพบว่า บุคลากรทางคณะสงฆ์ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวิจัย โดยเฉพาะด้านความรู้ทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมถึงความเข้าใจปัญหาต่าง ๆ แบบบูรณาการส่วนด้านรูปแบบความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน และชุมชนในการสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมแก่เด็กและเยาวชน พบว่า มี 4 รูปแบบ ได้แก่ สร้างครอบครัวต้นแบบที่มีภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรม สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้อัตนธรรมชุมชน การจัดทำพื้นที่ชุมชนให้มีมูลค่าเพิ่มทางสังคม และภาครัฐเป็นแกนกลางเชิญชวนภาคเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วม ขณะที่ด้านการสร้างยุทธศาสตร์การวิจัยทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาสังคม ซึ่งพบว่า บุคลากรทางคณะสงฆ์ยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวิจัย โดยเฉพาะด้านความรู้ทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงความเข้าใจปัญหาต่าง ๆ

แบบบูรณาการจากการศึกษางานวิจัยภายในประเทศดังกล่าว จะเห็นได้ว่า บทบาทของวัดและพระสงฆ์ได้ส่งผลต่อการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ซึ่งมีความสอดคล้องกับประเด็นการศึกษาวิจัยเรื่อง วัดอรุณราชวราราม : บทบาทการพัฒนาทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมของวัดที่ส่งผลต่อศรัทธาของประชาชน ที่เน้นบทบาทของพระสงฆ์เช่นกันดังนั้น ผู้วิจัยสามารถนำแนวคิดในการวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ที่เชื่อมโยงกับการเกิดศรัทธาของประชาชนมาประกอบการพิจารณาเปรียบเทียบวิเคราะห์และจัดทำรูปแบบการสร้างศรัทธาของวัดอรุณราชวรารามผ่านภารกิจคณะสงฆ์ในการส่งเสริมการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนต่อไป

2.งานวิจัยต่างประเทศ

Bradford. (2002 : 198 - 199) ได้ศึกษาการเป็นพ่อที่ดี : ศาสนา การเป็นพลเมืองและการมีบทบาทของพ่อในชุมชนรายได้ต่ำ โดยความสำคัญของการวิจัยสืบเนื่องจากความเป็นเด็กและภูมิหลังของครอบครัวนั้นมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างมากและมีผลต่อการปลูกฝังคุณธรรมของเด็กในชุมชนรายได้ต่ำ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาบทบาทของผู้เป็นพ่อที่ทำกิจกรรมในองค์กรทางศาสนาว่าบุคคลดังกล่าวมีการปฏิบัติต่อลูกอย่างไร โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ ศึกษากลุ่มตัวอย่างจำนวน 1,124 คนในรัฐเวอร์จิเนีย ผลการวิจัย พบว่า สมาชิกของชุมชนรายได้ต่ำที่มีฐานะเป็น “พ่อ” และทำงานเกี่ยวกับองค์กรทางศาสนาจะมีพฤติกรรมการรับประทานอาหารเย็นร่วมกับลูกของตนและมีบทบาทเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของเด็กและเยาวชน เช่น กิจกรรมลูกเสือ กิจกรรมกีฬา นอกจากนี้ การวิจัยพบว่า จุดเชื่อมโยงระหว่างการมีบทบาททางศาสนาและบทบาทความเป็นพ่อนั้นมีความเชื่อมโยงกันอย่างแน่นแฟ้นในกลุ่มผู้เป็นพ่อที่มีรายได้ต่ำเนื่องจากองค์กรทางศาสนานั้นมีบทบาทเหมือนเป็นเสาหลักของการจัดระเบียบด้านคุณธรรมและสังคมสำหรับชุมชนรายได้ต่ำ

Bainer. (1999 : 168-172) ได้ศึกษาภูมิหลังทางศาสนาและปรัชญาของโรงเรียนที่มีต่อการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 130 คนของเมือง Columbus รัฐ Ohio สหรัฐอเมริกา การวิจัยนี้ต้องการศึกษาว่า คำสอนของศาสนาคริสต์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของภูมิหลังทางศาสนาของนักเรียนเมื่อรวมกับปรัชญาของโรงเรียนแล้วจะมีอิทธิพลต่อระดับ การตัดสินใจของนักเรียนเกี่ยวกับจริยธรรมที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย 1) แบบทดสอบที่ใช้ระบุปัญหา (Defining Issues Test หรือ DIT) ใช้วัดการให้

เหตุผลเชิงจริยธรรม (อิงทฤษฎีของ Kohlberg) 2) แบบทดสอบเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม (Environmental Issues Test หรือ EIT) ใช้วัดรูปแบบการคิดและกระบวนการในการใช้กรณีปัญหาในเรื่องสิ่งแวดล้อมและ 3) แบบสำรวจนักเรียน (Student Survey) เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผู้ตอบและภูมิหลังด้านการศึกษา และศาสนา ผลการศึกษาพบว่า มีความแตกต่างอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างระดับของการพัฒนาจริยธรรมทางสังคมระหว่างนักเรียนโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนเอกชน นักเรียนโรงเรียน รัฐบาลมีคะแนนด้านสิ่งแวดล้อมสูง ภูมิหลังด้านศาสนาไม่สัมพันธ์กับ DIT หรือ EIT การวิเคราะห์ ความถดถอยแสดงให้เห็นว่า คะแนน ชุดแบบทดสอบ EIT การเรียนวิชาวิทยาศาสตร์และศาสนา เป็นตัวชี้วัดที่สำคัญต่อคะแนนชุด DIT ตัวชี้วัดที่สำคัญของชุดคะแนนจาก ETP คือ DIT และการ เข้าเรียนโรงเรียนเอกชน

Janett and David. (1999 : 221 - 222) ได้ศึกษาบทบาทของพุทธศาสนาในประเทศพม่า ในยุคร่วมสมัย (Commodification Of Buddhism In Contemporary Burma) พบว่า พุทธศาสนาในประเทศพม่า เป็นปัจจัยที่สร้างพลังของชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ในประเทศ ผู้บริหารประเทศมองเห็นความสำคัญของพุทธศาสนาที่มีผลต่อพลังชีวิตของประชาชนและพยายามใช้อิทธิพลของพุทธศาสนาดังกล่าวนี้เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความชอบธรรมในอำนาจการปกครองของตนตัวอย่างของผู้ปกครองประเทศที่เห็นได้ชัด คือ การส่งเสริมให้พุทธศาสนาเป็นเอกลักษณ์ของชาติที่สัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้นกับมรดกทางพุทธศาสนาของประเทศ การสร้างเอกลักษณ์และอิทธิพลของพุทธศาสนาที่ว่านี้ ได้ประสานกลมกลืนกับโลกยุคไร้พรมแดน โดยเฉพาะในภาคเศรษฐกิจของประเทศที่สามารถใช้เป็นปัจจัยดึงดูดการลงทุนจากต่างชาติและใช้เป็นสิ่งดึงดูดในฐานะแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ทั้งนี้ ผลการวิจัยระบุว่า ประเทศพม่าในปัจจุบัน พุทธศาสนากับการท่องเที่ยวนับวันจะมีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้นมากขึ้น ความสัมพันธ์ดังกล่าว เป็นปัจจัยสำคัญของการสร้างความมั่นคงและเสถียรภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจของพม่า

สรุป จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศซึ่งมีการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศีลธรรมตามวิถีพุทธ โดยใช้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชนเพื่อถ่ายทอดและปลูกฝังศีลธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนและบุคคลในครอบครัว ซึ่งจะเป็นแนวทางที่ดีในการศึกษากระบวนการเสริมสร้างจริยธรรมจากอัตลักษณ์ต้นทุนศรัทธาเดิมของชุมชนบ้านหนองยางคำ ต่อไป